

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

**ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİMİ VE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ
ÖNLEME ANLAŞMALARİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD
KARŞILAŞTIRMASI
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Merve Dilara BOYNER**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ**

**Şubat 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Adı-Soyadı: Merve Dilara Boyner

İmza:

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: Uluslararası Bilgi Değişimi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-ABD Karşılaştırması

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 214 sayfalık kısmına ilişkin, 28/01/2019 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: %3'dür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 28/01/2019

Adı Soyadı : MERVE DİLARA BOYNER
Öğrenci No : 4033731606
Anabilim Dalı : MALİYE
Bilim Dalı : MALİYE
Program Adı : YÜKSEK LİSANS

Danışman: Adı/İmza

Öğrenci Adı/İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI

Uluslararası Bilgi Değişimi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-ABD Karşılaştırması adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Merve Dilara BOYNER

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ

Maliye ABD Başkanı

Doç. Dr. Fatih İLGÜN

KABUL VE ONAY

Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ danışmanlığında **Merve Dilara BOYNER** tarafından hazırlanan “**Uluslararası Bilgi Değişimi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Türkiye-ABD Karşılaştırması**” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Maliye** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

..14../02../2019

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ

Üye : Doç. Dr. Ali DEĞİRMENDERELİ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yasemin DUMRUL

(10/02/2019)
[Signatures]

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..18../02../2019 tarih ve ..09.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Celaleddin ÇELİK

Enstitü Müdürü

[Circular Stamp of Erciyes University Faculty of Social Sciences Institute of Economics and Administrative Sciences]
[Signature]

ÖNSÖZ

Tezimin bütün aşamalarında, deneyimleri ve engin bilgisiyle benden desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ'a,

Gerek lisans gerek yüksek lisans öğrenimim boyunca yanımda olan ve bana rehberlik eden Arş. Gör. Esra DAYI ve Arş. Gör. Alaaddin DAYI'ya,

Hayatımın her aşamasında bana maddi ve manevi destek olan, eğitim hayatım boyunca beni yüreklendiren sevgili aileme,

Son olarak; bana destek olan sevgili arkadaşlarım Murat SALMAN, Ümit Nusret SALMAN, Efe DURAN, Fatma AKPINAR ve Dilara TEBER'e teşekkürlerimi borç bilirim.

**ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİMİ VE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ
ÖNLEME ANLAŞMALARİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD
KARŞILAŞTIRMASI**

Merve Dilara BOYNER

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, 2019

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ

KISA ÖZET

Bireylerin veya tüzel kişilerin; kazançlarının, taşınabilir ya da taşınmaz mülklerinin ve diğer vergilendirilebilir kaynaklarının, birden fazla ülke tarafından eş zamanlı olarak vergilendirmeye tabi tutulması literatürde uluslararası çifte vergilendirme olarak adlandırılmaktadır. Vergilendirmede esas olan bir kaynağın sadece bir kez vergilendirilmesi iken, uluslararası çifte vergilendirme adalet ilkesine aykırılık teşkil ederek küresel anlamda sorunlara yol açmaktadır. Bu bağlamda, kaynakların etkin vergilendirilebilmesi ve adaletli vergilendirmenin yapılabilmesi adına uluslararası çifte vergilendirme sorununu gidermek amacıyla model anlaşmalar oluşturulmuştur. Bazı alınan model anlaşmalarla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleyebilmenin yanı sıra talep üzerine ikili bilgi değişim anlaşmaları da yapılabilmektedir. Böylece ikili bilgi değişim anlaşmaları, kaynakların etkin vergilendirilebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu hususta ülkeler ulusal ya da uluslararası anlamda önlemler alarak bilgi değişim ağı oluşturmaktadırlar. Özellikle ulusal anlamda, ABD'nin ülke sınırları dışında mal varlığına sahip vatandaşlarının mali hesaplarına ulaşmak amacıyla otomatik bilgi değişimi ağı olan FATCA'yı kurmasının ardından uluslararası anlamda ihtiyacı karşılamak amacıyla OECD tarafından üye ülkeleri kapsayan otomatik bilgi değişim ağını oluşturulmuş ve ortak raporlama standardı geliştirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını ve bilgi değişim anlaşmalarını detaylıca inceleyerek, ABD ve Türkiye açısından yaşanan gelişmeleri karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Çifte Vergilendirme Anlaşmaları, Bilgi Değişim Anlaşmaları, FATCA.

**WITHIN THE FRAMEWORK OF INTERNATIONAL EXCHANGE OF
INFORMATION AND DOUBLE TAXATION AGREEMENT TURKEY-USA
COMPARISON**

Merve Dilara BOYNER

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, 2019

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Gökçe MARAŞ

ABSTRACT

In the literature, it is called international double taxation that individuals' or legal entities' earnings, movable or immovable properties and other taxable resources are subjected to taxation simultaneously by more than one country. While what is essential in taxation is taxation of a resource only once, double taxation causes problems globally as being contrary to principle of justice. In this context, model agreements have been established with the aim of eliminating the international double taxation problem on the behalf of ensuring efficient taxation of resources and fair taxation. In addition to model agreements preventing international double taxation through model agreements, bilateral information exchange agreements can be made upon request. In this way, bilateral information exchange agreements enable efficient taxation of resources. In this regard, countries take measures in national or international field and form a network of information exchange. In particular, in the national sense, the United States has established FATCA which is an automatic information exchange network for the purpose of financial accounts of its citizens outside the borders of the country, OECD has established the automatic information exchange network, which covers member states of the organization and has developed common reporting standards.

The aim of this study is to examine in depth the international double taxation agreements and information exchange agreements to reveal the developments in the United States and Turkey, comparatively.

Key Words: International Double Taxation Agreements, Exchange Of Information Aggrements, FATCA.

İÇİNDEKİLER

ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİMİ VE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEME ANLAŞMALARİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-ABD KARŞILAŞTIRMASI

, ...	
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL VE ONAY	iv
ÖNSÖZ	v
KISA ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
TABLÖLAR LİSTESİ	xiv
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEME ANLAŞMALARİ

1.1. Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Tanımı	4
1.2. Uluslararası Çifte Vergilendirme Türleri	9
1.2.1. Hukuki ve Ekonomik Uluslararası Çifte Vergilendirme	9
1.2.2 Yatay, Dikey ve Çapraz Uluslararası Çifte Vergilendirme	11
1.2.3. Gerçek Uluslararası Çifte Vergilendirme ve Görünüşte Uluslararası Çifte Vergilendirme	12
1.2.4. Kişisel, Kişisel Olmayan ve Karışık Uluslararası Çifte Vergilendirme	12
1.3. Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Unsurları	13

1.3.1. Vergi Yükümlüsünün Aynı Olması	14
1.3.2. Vergilendirme Döneminin Aynı Olması.....	15
1.3.3. Vergilendirme Kapsamına Giren Konunun Aynı Olması.....	15
1.3.4. Vergi Yükümlüsünden Alınan Vergi Türünün Aynı Olması.....	16
1.3.5. Vergilendirme Yetkisine Sahip Birden Fazla Ülke Olması	17
1.4. Uluslararası Alanda Vergilendirme Yetkisinin Sınırlandırılması.....	18
1.4.1.Vergilendirme Yetkilerini Sınırlandıran İlkeler	19
1.4.1.1. Kaynak İlkesi.....	20
1.4.1.2. Şahsilik İlkesi	22
1.4.1.2.1. İkamet (Yerleşme Yeri) İlkesi	22
1.4.1.2.2. Uyraklık İlkesi.....	23
1.4.2. Vergilendirme Yetkilerinin Çakışması Sonucu Uluslararası Çifte Vergilendirme	23
1.4.2.1. Tam Yükümlüler Açısından Çakışma	24
1.4.2.2. Dar Yükümlülük ile Tam Yükümlülük Arasındaki Çakışma	25
1.4.2.3. Dar Yükümlüler Açısından Çakışma.....	25
1.4.3. İç Hukuk Yolları ile Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Sınırlandırılması.....	27
1.4.3.1. Mahsup Yöntemi.....	28
1.4.3.2. İstisna Yöntemi	29
1.4.3.3. İndirim Yöntemi	31
1.4.4. Uluslararası Ekonomik Bütünleşmelere Dahil Olarak Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Sınırlandırılması	32
1.4.5. Uluslararası Anlaşmalar Aracılığıyla Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi.....	36
1.5. BM Modeli Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları	39
1.5.1. BM Model Anlaşması'nın Tarihsel Dayanağı ve Gerekçeleri.....	42
1.5.2.BM Model Anlaşması'nın Karakteristik Özellikleri.....	46
1.5.3.BM Model Anlaşması'nın Hükümleri	48
1.5.4. BM Model Anlaşması Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Hükümlerinin Yorum Beyanları, Çekince ve Şerhleri	53
1.6. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Model Anlaşması.....	54

1.6.1. OECD Model Anlaşmasının Tarihsel Dayanağı.....	55
1.6.2. OECD Model Anlaşması'nın Kaynağı	58
1.6.3. OECD Model Anlaşması Hükümleri	61
1.6.4. OECD Model Anlaşması Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Hükümlerinin Yorum Beyanları, Çekince ve Şerhleri	65
1.7. ABD Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Model Anlaşması.....	69
1.8. ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları.....	73
1.9. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları.....	77
1.10. Türkiye ile ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Karşılaştırılması	82

2.BÖLÜM

ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMALARI: TÜRKİYE VE ABD

2.1. Genel Olarak Bilgi Değişimi.....	84
2.1.1. Kavramsal Açıdan Uluslararası Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi	84
2.1.2. Uluslararası Bilgi Değişiminin Hukuki Dayanakları ve Türleri.....	86
2.1.3. Uluslararası Bilgi Değişim Anlaşmalarının Tarihsel Süreci	88
2.2. OECD Model Anlaşması Kapsamında Bilgi Değişimi	94
2.2.1. OECD Model Anlaşması Açısından Bilgi Değişiminin Kapsamı	95
2.2.2. OECD Model Anlaşması Açısından Bilgi Değişimi Yöntemleri.....	98
2.2.2.1. OECD Model Anlaşması Kapsamında Talep Üzerine Bilgi Değişimi.....	98
2.2.2.2. OECD Model Anlaşması Kapsamında Otomatik Bilgi Değişimi ..	99
2.2.2.3. OECD Model Anlaşması Kapsamında Kendiliğinden Bilgi Değişimi.....	100
2.2.3. Bilgi Değişiminin Uygulanması Açısından OECD Model Anlaşması .	101
2.2.4. Bilgi Değişiminin Sınırları Açısından OECD Model Anlaşması	104

2.3. Küresel Forum Çalışmaları: Türkiye ve ABD	108
2.3.1. Küresel Forum Açısından Talep Üzerine Bilgi Değişimi (EOIR)	109
2.3.2. Küresel Forum Açısından Otomatik Bilgi Değişimi (AEOI).....	113
2.3.2.1. Model Yetkili Makam Anlaşması (Model CAA).....	115
2.3.2.2. Ortak Raporlama Standardı (CRS).....	119
2.3.2.3. Vergi Konularında Çok Taraflı İdari Yardımlaşma Anlaşması	
(MCAA)	120

3.BÖLÜM

BİLGİ DEĞİŞİMİ VE ULUSLARARASI ÇİFTE VERGİLENDİRMİYİ ÖNLEME ANLAŞMALARI AÇISINDAN TÜRKİYE VE ABD KARŞILAŞTIRMASI

3.1. ABD Açısından Bilgi Değişim Anlaşmaları	128
3.1.1. ABD Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Model Anlaşması	
Kapsamında Bilgi Değişimi	129
3.1.2. ABD'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları.131	
3.1.2.1. ABD ile Jersey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim	
Anlaşması.....	133
3.1.2.2. ABD ile Guernsey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi	
Değişim Anlaşması.....	136
3.1.2.3. ABD ile Bermuda Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi	
Değişim Anlaşması.....	138
3.1.2.4. ABD ile Man Adası Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi	
Değişim Anlaşması.....	139
3.1.2.5. ABD ile Cebelitarık Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi	
Değişim Anlaşması.....	142
3.1.3. Yabancı Hesap Vergi Uyum Kanunu (FATCA) Anlaşması.....	144
3.1.3.1. FATCA'nın Tarihsel Arka Planı.....	146
3.1.3.2. Hukuki Dayanakları Açısından FATCA	150
3.1.3.3. Model 1 ve Model 2 Açısından FATCA	152
3.2. Türkiye Açısından Bilgi Değişim Anlaşmaları	158

3.2.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Hükümleri Açısından Bilgi Değişimi	158
3.2.2. Türkiye'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları	161
3.2.2.1. Türkiye ile Jersey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması	162
3.2.2.2. Türkiye ile Bermuda Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması	165
3.2.2.3. Türkiye ile Guernsey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması	168
3.2.2.4. Türkiye ile Man Adası Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması	171
3.2.2.5. Türkiye ile Cebelitarık Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması	174
3.2.3. CRS ve FATCA Açısından Bilgi Değişimi	176
3.3. Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Bilgi Değişim Hükümleri Açısından ABD ve Türkiye Arasında Düzenlenen Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	178
3.4. Türkiye ile ABD Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması	181
3.4.1. Anlaşma Kapsamında Tanımlanan Terimler ve Paylaşılacak Bilgiler ...	182
3.4.2. Anlaşma Kapsamında Bilgi Değişiminin Zamanı ve Şekli	188
3.4.3. FATCA'nın Uygulanması, Uyum, İşbirliğinin Arttırılması ve Anlaşmanın Geçerlilik Süresi	192
3.4.4. FATCA'nın Uygulanması Açısından Yapılan Düzenleme ve Tanımlar	198
3.5. ABD ve Türkiye Arasında Yetkili Makam Düzenlemesi	203
SONUÇ	208
KAYNAKÇA	214

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AEOI	Automatic Exchange of Information (Otomatik Bilgi Değişimi)
BM	Birleşmiş Milletler (UN)
CRS	Common Reporting Standard (Ortak Raporlama Standartı)
EOIR	Exchange of Information on Request (Talep Üzerine Bilgi Değişimi)
FATCA	Foreign Account Tax Compliance Act (Yabancı Hesap Vergi Uyum Kanunu)
GIIN	Global Intermediary Identification Number (Küresel Aracı Kimlik Numarası)
GİB	Gelir İdaresi Başkanlığı
IDES	International Data Exchange System (Uluslararası Veri Değiştirme Sistemi)
IGA	Intergovernmental Agreements (Hükümetlerarası Anlaşmalar)
IRS	Internal Revenue Service (ABD Gelir İdaresi)
LAFTA	Latin American Free Trade Association (Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği)
MAAC	Mutual Administrative Assistance Convention (Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması)
MCAA	Multilateral Competent Authority Agreement (Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşması)
Model CAA	Model Component Authority Agreement (Model Yetkili Makam Anlaşması)

OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
OEEC	Organisation for European Economic Co-operation (Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)
OVCİ	Offshore Voluntary Compliance Initiative (Offshore Gönüllü Uyum Girişimi)
QI	Qualified Intermediary System (Nitelikli Arabulucu Sistemi)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TIAS	Texts of International Agreements to which the US is a Party (Amerika Birleşik Devletleri'nin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşma Metinleri)
TIEA	Tax Information Exchange Agreements (Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Literatürde Yer Alan Uluslararası Çifte Vergilendirme Tanımları.....	8
Tablo 1.2: ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları.....	74
Tablo 1.3: Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Listesi.....	78
Tablo 2.1: Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasına Katılan Türkiye ve ABD'nin Durumu.....	121
Tablo 3.1: ABD'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları Listesi.....	132
Tablo 3.2: Model 1 ve Model 2 IGA Açısından ABD'nin Taraf Olduğu FATCA Anlaşması Listesi.....	154
Tablo 3.3: Türkiye'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları Listesi.....	162

GİRİŞ

Uluslararası çifte vergilendirme kavramı hukuki ve ekonomik uluslararası çifte vergilendirme olarak ayrıma tabi tutulmaktadır. Ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirme birden fazla kişinin birden fazla ülke tarafından vergi matrahlarının değişik hesaplanması ya da vergi konusu olan olayın farklı nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme ise vergilendirme konusunda birden fazla ülkenin değişik ilkeler benimsemesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Verginin kanuniliği ilkesine göre, ülkelerin vergilerinin kendi kanunlarına dayanması sebebiyle çifte vergilendirme kavramının ulusal anlamda ortaya çıkması güçtür. Bununla birlikte ulusal çifte vergilendirmenin ortaya çıktığı durumda ülkeler vergi mevzuatlarında değişiklik yaparak söz konusu sorunu ortadan kaldırmaktadırlar. Uluslararası çifte vergilendirme sorunu vergilendirmede adeletsizliğe sebep olmakla birlikte ekonomik açıdan üreticilerin katlandığı vergi yükünü arttırması bakımından üretimi de etkileyebilmektedir. Bunun yanı sıra uluslararası çifte vergilendirme sorunu özellikle yabancı sermaye çekmek isteyen gelişmekte olan ülkelere yatırımcı akışını da engelleyebilmektedir. Bu nedenle ülkeler BM ve OECD model anlaşmalarını baz alarak hukuki çifte vergilendirmenin esas alındığı uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalamaktadırlar. Bunlara ek olarak OECD model anlaşmasından daha kapsamlı ve ABD vergi politikalarını yansıtan ABD model anlaşması oluşturulmuştur. Bu bağlamda ABD uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında söz konusu model baz alınmıştır.

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının ilk amacı gelir ya da servet üzerinden alınan vergilerde uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkmasını engellemektir. Bununla birlikte sermaye hareketliliğinin artması ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının yeterliliğini kaybetmesi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında belirtilen bilgi değişimine duyulan ihtiyaç artmıştır. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında düzenlenen ve talep üzerine yapılan bilgi değişiminin barındırdığı bürokratik süreçler nedeniyle hızlı bilgi değişiminin sağlanamaması nedeniyle bilgi değişimi için alternatif yöntemler ortaya çıkmıştır. Bilgi değişimi vergi konularında karşılıklılık esasına kapsamında yetkili makamlar arasında bilgi değişimi

yapılması esasına dayanmaktadır. Bilgi değişimi anlaşmalarının ilk olarak vergi cennetleriyle yapılan anlaşmalar ile ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan hem ABD hem de Türkiye vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkeler ile bilgi değişimi aracılığıyla vergi suçlarını azaltmayı hedeflemektedir. Daha sonra ABD önderliğinde başlatılan “FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act-Yabancı Hesaplar Vergi Uyum Kanunu)” girişimi ile otomatik bilgi değişimi ortaya çıkmaktadır. Otomatik bilgi değişimi, vergi idareleri arasında yapılan periyodik bilgi değişimi olarak tanımlanmaktadır. FATCA gelişmelerini takiben OECD “Ortak Raporlama Standardı (CRS)”yi geliştirerek vergi idareleri arasında otomatik bilgi değişimini sağlamaya çalışmaktadır. FATCA, ABD ile diğer devletler arasında ABD vatandaşlarına ait finansal hesap bilgilerinin otomatik değişimini amaçlamaktadır. Buna karşın CRS bakımından tek bir devletle değil tüm ülkelerle otomatik bilgi değişimi yapılabilmesi söz konusu olmaktadır. CRS aracılığıyla yapılan bilgi değişimi finansal kurumların bulunduğu ülkedeki vergi idarelerine gereken bilgileri bildirmesi ve ülkelerin vergi idareleri aracılığıyla otomatik bilgi değişimini yapması ile mümkündür.

ABD, offshore hesaplar aracılığıyla vergi kaçırma sorunu ile uzun süre mücadele ettikten sonra FATCA ile söz konusu sorununa çözüm aramaktadır. Bu bağlamda pek çok ülke ile FATCA anlaşması imzalayarak bilgi değişimi aracılığıyla vatandaşlarına ait finansal hesap bilgilerini öğrenebilmektedir. Buna karşın Türkiye, ABD ile FATCA anlaşmasını 2015 yılında imzalamıştır; daha sonra da OECD ile CRS bakımından otomatik bilgi değişimi ağına katılmıştır.

Çalışmanın amacı Türkiye bakımından yeni bir kavram olan otomatik bilgi değişimini kavramsal açıdan ele alarak değerlendirmektir. Aynı zamanda ABD ile karşılaştırmalar yaparak her iki ülke için yeni gelişmeleri değerlendirebilmek amaçlanmaktadır. Bu bakımdan daha önce yapılan akademik çalışmaların yalnızca uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını ele alması ya da yalnızca bilgi değişimi anlaşmalarını ele alması ve otomatik bilgi değişiminin daha önce çalışılmamış olması nedeniyle var olan boşluğun doldurulması hedeflenmektedir. Bu bağlamda ilk olarak uluslararası çifte vergilendirmenin kavramsal açıklamaları, tanımlamaları ve çeşitlerine yer verilmektedir. Son olarak Türkiye ve ABD’nin taraf olduğu bilgi değişim anlaşmaları ele alınmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ile ABD arasında imzalanan anlaşmalar da değerlendirilmektedir.

Çalışma uluslararası çifte vergilendirmenin engellenmesi amacıyla başlayan ve daha sonra vergi suçlarının da engellenmesi amacıyla düzenlenen bilgi değişim anlaşmalarına yasal dayanak oluşturan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarını ele alarak bulunulan noktaya kadar gelişen süreçleri açıklayabilme argümanına dayanmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Türkiye ile ABD güncel gelişmeler bakımından kıyaslanmaktadır.

Bu bağlamda tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, kavramsal açıdan uluslararası çifte vergilendirme ele alınarak, oluşturulan modeller açısından uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları incelenmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile ABD Hükümetlerinin taraf olduğu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir.

İkinci bölümde bilgi değişimi kavramı ve çeşitleri ele alınmaktadır. Bu doğrultuda bilgi değişim anlaşmalarının hukuki dayanakları kapsam ve yöntemleri açıklanmaktadır. Özellikle OECD'nin aracılığıyla oluşturulmaya çalışılan otomatik bilgi değişim ağı bakımından CRS, "Model Yetkili Makam Anlaşması" ve Türkiye'nin taraf olduğu "Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması" değerlendirilmektedir. Bu bağlamda OECD ve Küresel Forum çalışmaları bakımından Türkiye ve ABD karşılaştırılmaktadır. Talep üzerine bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimine sağlanan uyum bakımından Türkiye ve ABD karşılaştırılmaktadır.

Üçüncü bölümde ise ilk olarak ABD'nin taraf olduğu bilgi değişim anlaşmaları değerlendirilmektedir. Daha sonra ise ABD'nin bilgi değişim anlaşmaları imzaladığı ülkeler bakımından Türkiye'nin taraf olduğu bilgi değişim anlaşmaları değerlendirilmektedir. Bu bağlamda ABD ile Türkiye arasında imzalanan FATCA anlaşmasına bilgi değişimi bakımından yasal dayanak oluşturan ve iki ülke arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması değerlendirilmektedir. ABD ile Türkiye arasında imzalanan ve FATCA anlaşması olarak tanımlanan "Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması" değerlendirilmektedir. Son olarak iki ülke arasında FATCA anlaşmasının uygulanması bakımından kolaylık sağlaması amacıyla düzenlenen yetkili makam düzenlemesi ele alınmaktadır.

1. BÖLÜM

ULUSLARARASI ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEME ANLAŞMALARI

Uluslararası çifte vergilendirme aynı gelir, mülk ya da diğer vergilendirilebilir kaynakların iki ya da daha fazla ülke tarafından eş zamanlı olarak vergilendirmeye tabi tutulması ile oluşmaktadır (Deperon, 1945, p. 2). Vergilendirmenin ruhuna aykırı olması nedeniyle uluslararası çifte vergilendirme kaçınılması gereken bir durum olarak nitelendirilmektedir.

Bu bağlamda; çalışmanın ilk bölümünde öncelikle uluslararası çifte vergilendirmenin literatürdeki yeri kapsamlı olarak ele alınmaktadır. Buna ilaveten, uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkması bakımından gereken unsurlar detaylı olarak incelenmekte ve uluslararası çifte vergilendirme türleri incelenmektedir. Daha sonra, ülkelerin en temel haklarından birisi olan vergilendirme yetkisinin, uluslararası çifte vergilendirme sorunundan kaçınılması amacıyla çeşitli yollarla sınırlandırılmaya çalışması değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ülkelerin uluslararası çifte vergilendirme sorunundan kurtulabilmesi için oluşturulan iki öncü model, BM ve OECD Modeli ele alınmaktadır. Buna ek olarak; Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme modeli incelenmektedir. Bu bağlamda ABD ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ele alındıktan sonra söz konusu anlaşmalar karşılaştırılmaktadır.

1.1. Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Tanımı

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları bilgi değişim anlaşmalarının kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle uluslararası çifte vergilendirmenin kavramsal tanımının belirtilip; teorik çerçevesinin incelenmesi gerekmektedir.

Uluslararası çifte vergilendirme, bir veya daha fazla vergi yükümlüsünün farklı ülkeler için aynı konu üzerinden vergi borçlusu olması olarak tanımlanmaktadır (Karakoç, 2014, 138). Bir başka tanıma göre, “Uluslararası çifte vergilendirme, vergilendirmeye konu olan aynı gelir üzerinden, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı ya da benzer miktarda vergi alınmasıdır” (Kalaycıoğlu, 2017:1). Musgrave (1939),

uluslararası çifte vergilendirmeyi; belirsiz ve kolayca suistimal edilebilir bir terim olarak nitelendirmekte ve mevcut amaçlar için kasıtlı olarak ayrımcı bir yük ile sonuçlanan vergilendirme olarak tanımlamaktadır (Musgrave, 1939, p. 549).

OECD, uluslararası çifte vergilendirme kavramını; aynı vergi yükümlüsüne, iki ya da daha fazla ülkenin, aynı konu ve özdeş yöntemler kullanılarak karşılaştırılabilir vergilerin dayatılması olarak tanımlamaktadır (OECD, 2017:10). Bu bakımdan konunun aynı olmasının yanı sıra kullanılan yöntemlerinde aynı olması gerekmektedir.

Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ise uluslararası çifte vergilendirme kavramını; “vergiye tabi bir gelirin birden fazla ülkede vergi konusu olması, aynı gelirin hem elde edildiği ülkede hem de geliri elde edenin mukim (yerleşik) olduğu ülkede vergilendirilmesi” olarak tanımlamaktadır (GİB, 2010:1). Tanımdan hareketle, Hazine ve Maliye Bakanlığı'na göre bir verginin çifte yük oluşturabilmesi için, birden fazla ülke tarafından aynı mükellefin vergilendirilmesi şartıyla ortaya çıkması gerekmektedir.

Bir başka tanıma göre ise, uluslararası çifte vergilendirme; iki ya da daha fazla mali egemenlik yetkisinin aynı vergilendirilebilir nesne ya da kaynak üzerinde mali otorite kullandığı durum olarak tanımlanmaktadır (Jimon and Dumiter, 2016, p. 2). Söz konusu tanımda, uluslararası çifte vergilendirme bakımından en büyük sorunun vergilendirme yetkilerinin çakışması olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ülkelerin uluslararası çifte vergilendirme sorununu önleyebilmesi, vergilendirme yetkilerinin kısıtlanmasından geçmektedir.

Uluslararası çifte vergilendirme, bir ülkede yerleşik olan kişinin, gelirinin ya da zenginliğinin elde edilen ülke tarafından da vergilendirilmek istenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Vergilendirmede uyrukluk ilkesini benimsemiş, ABD gibi ülkeler için, bir ülkede gelir elde eden ve farklı bir ülkede ikamet eden bir vatandaşın vergilendirilmesi oldukça güç olmaktadır (Gregg, 1947, p. 77). Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirme sorununun bir ülke vatandaşı olan kişinin, başka bir ülkede gelir elde edip, farklı bir ülkede de ikamet ediyor olmasından ötürü ülkelerin vergilendirme yetkilerinin çakışması sonucu ortaya çıktığı vurgulanmaktadır.

Diğer bir tanıma göre uluslararası çifte vergilendirme; hesaplanan aynı matrah miktarı üzerinden aynı niteliklere sahip verginin aynı dönemi kapsayan süre içerisinde mükerrer olarak alınması olarak da tanımlanabilmektedir (Çicen ve Erbil, 2011, 35).

Söz konusu tanımdan hareketle, uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda verginin matrahı, nitelikleri ve vergi döneminin aynı olması gerekmektedir. Bu kapsamda verginin mükerrer nitelik taşıması söz konusu olmaktadır.

Bunlara ek olarak, uluslararası çifte vergilendirme; vergilendirilebilir aynı konuya ait unsurların, aynı süre içerisinde alınmasına dayanmaktadır (Radu, 2012, p. 404). Bununla birlikte vergi, ülkenin sınırları içinde ya da dışında elde edilmiş olması fark etmeksizin, konusuna göre salındığından dolayı vergilendirmenin kapsamına söz konusu ülkenin vatandaşı olup yurt dışında ikamet eden kişiler de dahil edilebilmektedir. Dolayısıyla vergi mükellefi mukim olmadığından dolayı, vergilendirmenin yapılabilmesi için mükellefin ikamet ettiği yerde, yani bir başka devletin topraklarında vergilendirme yapılmaktadır.

Farklı bir tanıma göre, uluslararası çifte vergilendirme olgusu, sadece vergi sistemlerinin farklı yapıları nedeniyle değil, aynı zamanda vergilendirmenin altında yatan farklı kavram ve kriterler nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir (Buziarnescu and Antonescu, 2008, p. 2734). Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirme ülkelerin benimsedikleri, dünya geliri ya da ikamet ilkelerinin yanı sıra aynı zamanda ülkeler açısından vergilendirmenin farklı tanımlanmasından da kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, uluslararası çifte vergilendirme iki ya da daha fazla ülkenin aynı varlık, gelir ya da işlem üzerinde yetki sahibi olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır (Pinto, 2017, p.1). Söz konusu tanımda da uluslararası çifte vergilendirmenin ülkelerin vergi yetkilerinin çakışmasından kaynaklanmasının üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda bir başka tanıma göre uluslararası çifte vergilendirme; aynı gelir ya da servete ilişkin iki ya da daha fazla ülkede vatandaşların vergi ödemek zorunda kalması olarak da tanımlanabilmektedir (Allemes, 1926, p. 148).

Bunlara ilaveten farklı bir tanıma göre, ülkelerin her biri vergilendirme yetkilerini kullanarak mükelleflerden bu yetkilerin tamamı ya da bir kısmını talep edebilmektedir. Bu durum tamamlayıcı ya da rakip vergi sistemlerinin bir arada bulunmasına neden olmakta, böylelikle uluslararası alanda iki ya da daha çok vergilendirme söz konusu olabilmektedir (Alexandru, 2003, p. 10). Ayrıca uluslararası çifte vergilendirmenin; aynı vergilendirilebilir konu üzerinden aynı vergilendirme amacının aynı süre içinde iki veya daha fazla uygulanması olarak da tanımlanabilmesi mümkündür (Davis, 1985, p. 11).

Uluslararası çifte vergilendirme, esas olarak bireysel ve kurumsal gelirler üzerindeki vergi yükümlülüğünün gelir, servet, veraset ve alım satım işlemlerini kapsayan vergi yasalarının ya da ticari enstrümanların ülkeden ülkeye farklılık göstermesiyle ortaya çıkmaktadır (Deperon, 1945, p. 6). Dolayısıyla, uluslararası çifte vergilendirme gelir, servet gibi verginin konusunu oluşturan unsurların farklı tanımlanması ve vergi yasalarındaki farklı tanımlanmalardan da kaynaklanabilmektedir. Bununla birlikte, vergi sistemlerinin ve dolayısıyla vergi yasalarının farklı olması da uluslararası çifte vergilendirmeye neden olan faktörler arasında yer almaktadır.

Ayrıca, uluslararası çifte vergilendirme, tek bir hükümet biriminin aynı vergilendirme yetkisi alanında, aynı vergi konusu üzerinden farklı isimler altında iki kez vergilendirme yapmayı denediğinde de ortaya çıkabilmektedir (Todd, 1936, p. 528). Uluslararası çifte vergilendirmeye ilgili bir başka tanıma göre ve bu tür vergilerin ortaya çıkması egemenliğe dayalı vergi kanunlarının farklı işlemesinden kaynaklanmaktadır (Wickersham, 1926, p. 185). Bu bağlamda vergilendirme yetkilerinin yasalardan kaynaklanması nedeniyle, uluslararası çifte vergilendirme söz konusu yasalardan kaynaklanabilmektedir. Bu bağlamda vergilendirme yetkilerine bağlı yasaların farklı uygulanması da uluslararası çifte vergilendirmeye neden olmaktadır.

Uluslararası çifte vergilendirme, ulusal vergi sistemlerindeki farklılıklara göre belirlenebilmektedir. Vergi politikalarının özellikleri ve bu vergilerin kullanılma yöntemleri ekonomik faaliyetleri canlandırıp, daraltabilmektedir. Dolayısıyla ekonomik faaliyetlerdeki dalgalanmalar toplumu olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Barbuta-Misu and Tudor, 2009, p. 148).

Bununla birlikte, uluslararası çifte vergilendirme, vergilendirmenin adalet ve eşitlik ilkelerinin yanında modern vergilendirme ilkelerine de ters düşmektedir (Kalaycıoğlu, 2017:3). Bu nedenle ülkeler gerek kendi hukuk sistemlerinde reforma giderek, gerekse çeşitli ülkeler ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalayarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemeye çalışmaktadırlar.

Ayrıca uluslararası çifte vergilendirme anlaşmalarının temelini; hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme sorunu oluşturmaktadır. Bu durum ise ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirmenin ancak ülkelerin kendi vergi kanunlarında reforma giderek çözüme kavuşturabilmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 1.1: Literatürde Yer Alan Uluslararası Çifte Vergilendirme Tanımları

Yazarlar	Tanım
Allemes (1926)	Aynı gelir ya da servete ilişkin iki ya da daha fazla ülkede vatandaşların vergi ödemek zorunda kalmaktadır.
Wickersham (1926)	Egemenliğe dayalı vergi kanunlarının farklı işlemesinden kaynaklanmaktadır.
Todd (1936)	Tek bir hükümet biriminin aynı vergilendirme yetkisi alanında, aynı vergi konusu üzerinden farklı isimler altında iki kez vergilendirme yapmayı denediğinde ortaya çıkmaktadır.
Musgrave (1939)	Mevcut amaçlar için kasıtlı olarak ayrımcı bir yük ile sonuçlanan vergilendirme türüdür.
Deperon (1945)	Esas olarak bireysel ve kurumsal gelirler üzerindeki vergi yükümlülüğünün gelir, servet, veraset ve alım satım işlemlerini kapsayan vergi yasalarının ya da ticari araçların ülkeden ülkeye farklılık göstermesiyle ortaya çıkmaktadır.
Gregg (1947)	Bir ülkede yerleşik olan kişinin, geliri ya da zenginliğini elde ettiği ülke tarafından da vergilendirilmek istenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır.
Davis (1985)	Aynı vergilendirilebilir konu üzerinden aynı vergilendirme amacının aynı süre içinde iki veya daha fazla defa uygulanması sonucu ortaya çıkmaktadır.
Alexandru (2003)	Tamamlayıcı ya da rakip vergi sistemlerinin bir arada bulunmasıyla ortaya çıkmaktadır.
Buziernesu ve Antonescu (2008)	Sadece vergi sistemlerinin farklı yapıları nedeniyle değil, aynı zamanda vergilendirmenin altında yatan farklı kavram ve kriterler nedeniyle de ortaya çıkmaktadır.
GİB (2010)	Vergiye tabi bir gelirin birden fazla ülkede vergi konusu olması, aynı gelirin hem elde edildiği ülkede hem de geliri elde edenin mukim (yerleşik) olduğu ülkede vergilendirilmesidir.
Çiçen ve Erbil (2011)	Hesaplanan aynı matrah miktarı üzerinden aynı niteliklere sahip verginin aynı dönemi kapsayan süre içerisinde mükerrer olarak alınmasıdır.
Radu (2012)	Vergilendirilebilir aynı konuya ait unsurların, aynı süre içerisinde alınmasına dayanmaktadır.
Karakoç (2014)	Bir veya daha fazla vergi yükümlüsünün farklı ülkeler için aynı konu üzerinde vergi borçlusu olması durumudur.
Jimon ve Dumiter (2016)	İki ya da daha fazla mali egemenlik yetkisinin aynı vergilendirilebilir nesne ya da kaynak üzerinde mali otorite kullandığı durumdur.

Pinto (2017)	Uluslararası çifte vergilendirme, iki ya da daha fazla ülkenin aynı varlık, gelir ya da işlem üzerinde yetki sahibi olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır.
Kalaycıoğlu (2017)	“Vergilendirmeye konu olan aynı gelir üzerinden, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı ya da benzer miktarda vergi alınmasıdır.”
OECD (2017)	Aynı vergiyükümlüsüne iki ya da daha fazla ülkenin, aynı konu ve özdeş yöntemler kullanılarak karşılaştırılabilir vergilerin dayatılması uluslararası çifte vergilendirmez.

Kaynak: Tarafımızca oluşturulmuştur.

1.2. Uluslararası Çifte Vergilendirme Türleri

Uluslararası çifte vergilendirme hukuksal anlamda incelendiğinde çeşitli ayırımların yapıldığı gözlemlenmektedir. Söz konusu ayırımlar; hukuki ve ekonomik uluslararası çifte vergilendirme, yatay, dikey ve çapraz çifte vergilendirmenin yanı sıra gerçek ve görünüşte çifte vergilendirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1. Hukuki ve Ekonomik Uluslararası Çifte Vergilendirme

Uluslararası çifte vergilendirme kavramının ekonomik boyutu olduğu kadar, hukuki boyutu da bulunmaktadır. Hukuki açıdan uluslararası çifte vergilendirme, birden fazla devlet tarafından, aynı vergi konusu üzerinden, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı kişinin vergi borçlusu olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu doğrultuda hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme, ülkelerin vergilendirme yetkilerinin çakışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Ekonomik açıdan uluslararası çifte vergilendirme kavramı ise, devlet tarafından birden fazla kişinin, aynı vergi konusu üzerinden, her bir kişinin ayrı ayrı vergi borçlusu olması olarak tanımlanmasından kaynaklanmaktadır (Berkay ve Armağan, 2011, 89).

Bu bağlamda örneğin; A kişinin, B ülkesindeki faaliyetleri sonucu elde ettiği gelir için hem B ülkesinde hem de aynı gelir için vatandaşı olduğu C ülkesinde vergi ödemesi, hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme tanımı içerisinde değerlendirilmektedir. Söz konusu durumun hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme olarak tanımlanmasının nedeni ise ülkelerin vergilendirme yetkilerinden doğan çakışmanın uluslararası çifte vergilendirmeye neden olmasıdır. Aynı A kişinin, B ülkesinde yaptığı harcamalardan alınan vergi, vatandaşı olduğu C ülkesinde gider

olarak vergi matrahından düşülmezse burada da ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirmeden bahsedilebilmektedir.

Hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme ise, ülkelerin vergilendirme yetkilerinin çakışması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Devletlerin, siyasi sınırları içerisinde yaşayan kişiler ve vatandaşı olan kişiler üzerinde vergilendirme yetkisi bulunmaktadır. Ancak bazı devletler, siyasi sınırları içinde gelir elde eden kişilerden de vergi alabilmektedir. Bu durumda ülkelerin vergilendirme yetkileri çakışmakta ve vatandaşlar uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kalabilmektedirler. Bu kapsamda devletler, uluslararası düzeyde vergilendirme yetkilerini sınırlandırarak uluslararası çifte vergilendirmenin önüne geçilebilmektedir (Nazalı, 2015, 61-62).

Uluslararası çifte vergilendirmeden söz edebilmek için, ülkelerin benimsedikleri vergilendirme ilkelerinin çakışması gerekmektedir. Bu bağlamda hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme, vergilendirme konusunda birden fazla devletin değişik ilkeler benimsemesi nedeniyle söz konusu olmaktadır. Ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirme ise birden fazla kişinin, birden fazla ülke tarafından vergi matrahının değişik hesaplanması ya da vergi konusu olan olayın farklı nitelendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Öncel; Çağan; Kumrulu, 1985, 66). Bu bağlamda ülkelerin farklı vergilendirme ilkelerini benimsemesinden doğan uluslararası çifte vergilendirme hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme tanımına girmektedir.

Ülkelerin vergi matrahları hesaplanırken kullanılan yöntemlerin farklılık göstermesi ya da vergi kanunlarında vergiyi doğuran olayın farklı tanımlanmasından hareketle ortaya çıkan uluslararası çifte vergilendirme ise ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirme tanımına girmektedir.

Örneğin; A kişisi B ülkesinde yerleşik bulunmaktadır. Buna rağmen C ülkesinden ve diğer ülkelerden gelir elde etmektedir. Bu durumda A kişisi yerleşik bulunduğu B ülkesine, C ülkesi ve diğer tüm ülkelerden elde ettiği gelirler için, vergi ödemektedir. Bu durumda A kişisi diğer ilkelere birini örneğin kaynak ilkesini benimsemiş bir ülkeden elde ettiği gelire karşılık, söz konusu geliri kaynak ilkesini benimsemiş ülkeden elde ettiği için geliri elde ettiği ülkeye ve yerleşik bulunduğu ülkeye aynı gelir için iki kez vergi ödemiş bulunmaktadır. A kişisi, B ülkesinin uyruğunda bulunmasına rağmen C ülkesinde ikamet ediyor ve D ülkesinden gelir elde

ediyorsa, söz konusu üç ülkenin farklı ilkeleri benimsemesi uluslararası çifte vergilendirme sorununu doğurmaktadır (Öncel; Çağan; Kumrulu, 1985, 67).

1.2.2 Yatay, Dikey ve Çapraz Uluslararası Çifte Vergilendirme

Uluslararası literatürde “horizontal, vertical and diagonal double taxation” olarak yer bulan ayrıma göre, yatay uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda uluslararası alanda aynı seviyede bulunan vergilendirme makamlarına yetki sağlayan vergi kanunlarının çakışması söz konusu olmaktadır (Erginay, 2003, 128). Başka bir ifadeyle yatay uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkabilmesi için vergilendirme yetkisine sahip olan otoritelerin aynı seviyede olması gerekmektedir (Soydan, 1995, 8).

Söz konusu tanımlardan hareketle yatay uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkabileceği alanlar için iki farklı devlet arasındaki çifte vergilendirme, ya da iki federal hükümet arasında ortaya çıkan uluslararası çifte vergilendirme örnek olarak gösterilebilmektedir. Bu örneklerde vergilendirme yetkisine sahip olan otoritelerin statü konumlarının denk oldukları görülmektedir.

Dikey uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda ise, vergilendirme yetkisine sahip iki idare arasında ast-üst ilişkisi ya da bağılılık ilişkisi söz konusu olmaktadır (Erginay, 2003, 128). Dikey uluslararası çifte vergilendirme türünün ortaya çıkabilmesi için, uluslarüstü bir kuruluşla ona mensup devlet arasında uluslararası çifte vergilendirmenin söz konusu olması gerekmektedir. Her ne kadar teorik bir ifade olarak kalmış olup, örneklerine rastlanmasa da uluslarüstü kuruluşlara vergilendirme yetkisi verildiğinde, söz konusu uluslarüstü kuruluşla ona bağlı ülke aynı kişi ya da konu üzerinden uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkabilecektir.

Çapraz uluslararası çifte vergilendirmede ise, vergilendirme yetkisine sahip devletlerin statüleri denk olmamaktadır. Bununla birlikte iki idare arasında bağılılık ya da ast-üst ilişkisinin olması gerekmektedir (Erginay, 2003, 128). Bu kapsamda merkezi devlete bağlı federal devletler arasındaki çifte vergilendirme çapraz uluslararası çifte vergilendirmeye örnek teşkil etmektedir (Soydan, 1995, 9). Dolayısıyla çapraz uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda, federal devlete bağlı bir federe devletle, başka bir federal devlete bağlı federe devlet arasındaki vergilendirme yetkilerinin çakışması söz konusu olmaktadır.

1.2.3. Gerçek Uluslararası Çifte Vergilendirme ve Görünüşte Uluslararası Çifte Vergilendirme

Gerçek ya da görünüşte uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkabilmesi için önem arz eden husus, uluslararası çifte vergilendirmenin fiilen oluşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerçek uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda, aynı vergi yükümlüsü, aynı konu ya da aynı türde mükerrer vergilendirmeye tabii tutulmuşsa ve söz konusu her iki vergi de tahsil edilmişse gerçek uluslararası çifte vergilendirmeden söz edilebilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2017, 78). Başka bir ifade ile vergilendirme yetkisi fiilen kullanıldıysa gerçek uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmaktadır (Onaç, 2018:10). Tanımlardan hareketle gerçek uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkabilmesi için, vergilendirme yetkisi fiilen kullanılıp mükerrer vergilendirmenin de fiilen gerçekleşmesi gerekmektedir.

Görünüşte uluslararası çifte vergilendirmede ise, teorik olarak uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmasına rağmen, fiilen uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmamaktadır (Pehlivan ve Öz, 2017, 78). Bu bağlamda, aynı vergi yükümlüsü birden çok vergi için mükellef konumuna gelmesine rağmen, iki vergi için de vergi tahsilatı yapılmaması bakımından uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmamaktadır.

Görünüşte uluslararası çifte vergilendirmenin, uluslararası çifte vergilendirme içine alınıp alınamayacağı tartışma konusu olmaktadır. Literatürdeki yaygın kanaat, sadece gerçek uluslararası çifte vergilendirmenin uluslararası çifte vergilendirme içinde sayılabileceği yönünde olmaktadır (Soydan, 1995, 9). Görünüşte uluslararası çifte vergilendirmede, vergilendirme yetkileri çakışan iki ülke için aynı vergi yükümlüsünden tahsil edilmesi gereken mükerrer verginin söz konusu olmasına rağmen, ülkelerden birinin vergilendirme yetkisinden vazgeçmesi üzerine vergi mükerrer olma özelliğini kaybetmektedir. Nitekim artık mükellef sadece bir adet vergi için vergi yükümlüsü olmaktadır. Bu nedenle görünüşte uluslararası çifte vergilendirmenin, uluslararası çifte vergilendirme kategorisinde sayılıp sayılamayacağı tartışma konusu olmaktadır.

1.2.4. Kişisel, Kişisel Olmayan ve Karışık Uluslararası Çifte Vergilendirme

Uygulanan vergi bakımından mükellefin kişisel özelliklerinin önem arz etmesi bu uluslararası çifte vergilendirme ayrımında önem arz etmektedir. Kişisel vergilerin mükerrer olarak alınması kişisel uluslararası çifte vergilendirme olarak tanımlanırken,

kişisel olmayan vergilerin mükerrer alınması kişisel olmayan uluslararası çift vergilendirme olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, bir ülkenin kişisel vergileri ve diğer ülkenin kişisel olmayan vergileri nedeniyle uluslararası çift vergilendirme ortaya ortaya çıkıyor ise karışık uluslararası çift vergilendirmeden söz edilebilmektedir.

Bu bakımdan eğer uluslararası çift vergilendirmeye sebep olan her iki devlet için mükerrer olan vergi kişisel özellikler taşıyorsa kişisel uluslararası çift vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte mükerrer olan vergi için uluslararası çift vergilendirmeye sebep olan ülkelerden birinde vergi kişisel mükellefiyeti kapsamıyor ve diğer ülke için de vergi kişisel olmayan nitelikteyse o halde kişisel olmayan uluslararası çift vergilendirme söz konusu olmaktadır. Eğer uluslararası çift vergilendirmeye neden olan ülkelerden biri için vergi kişisel mükellefiyeti kapsıyor diğer ülke için kapsamıyorsa karışık uluslararası çift vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Kişisel ya da kişisel olmayan uluslararası çift vergilendirmenin söz konusu olabilmesi ancak ülkelerin kişisel mükellefiyet tanım ya da kriterlerindeki farklılıklarla mümkün olabilmektedir (Tuncer, 1974, 8). Bu bağlamda, ülkelerden birinin kişisel vergi mükellefiyeti için vergi kanunlarında yaptığı tanımlar diğer bir ülke için geçerli olmuyorsa kişisel uluslararası çift vergilendirmeden söz edilebilecektir.

1.3. Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Unsurları

Ekonomik ve hukuki uluslararası çift vergilendirme örneklerinden hareketle uluslararası çift vergilendirmenin unsurları aşağıdaki şekilde sıralanabilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2017, 77):

- Vergi yükümlüsünün aynı olması,
- Vergilendirme döneminin aynı olması,
- Vergilendirme kapsamına giren konunun aynı olması,
- Vergi yükümlüsünden alınan vergi türünün aynı olması ve
- Vergilendirme yetkisine sahip birden fazla ülke olmasıdır.

Bu bağlamda uluslararası çift vergilendirme bakımından vergi yükümlüsü, vergilendirme dönemi, verginin konusu, vergi türünün aynı olması gerekmektedir. Bununla birlikte vergilendirme yetkisine sahip birden fazla ülkenin bulunması gerekmektedir. Bu doğrultuda söz konusu uluslararası çift vergilendirme unsurları aşağıda ayrıntılı olarak incelenmektedir.

1.3.1. Vergi Yükümlüsünün Aynı Olması

Vergi yükümlülüğü, vatandaşların vergi kanunları nedeniyle devlete karşı maddi ve şekli zorunlulukları yerine getirmek zorunda olmaları nedeniyle borçlu statüsündeki kişilerin yükümlülüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda kişinin vergi yükümlüsü olabilmesi için, verginin kanuniliği ilkesi çerçevesinde ülkenin vergi kanunlarında açıkça söz konusu kişinin vergi yükümlüsü olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla vergi yükümlüsü vergiyi doğuran olay nedeniyle ortaya çıkan vergiyi, kendi malvarlığı üzerinden ödemek zorunda olan ve vergi dairesine karşı borçlu statüsünde olması gereken kişi olarak tanımlanabilmektedir (Karakoç, 2014, 204).

Bu bağlamda, vergi kanunları bakımından borçlu olması nedeniyle devlete karşı maddi ve şekli ödevleri yerine getirme yükümlülüğü, vergi yükümlülüğünün tanımını oluşturmaktadır. Vergi kanunlarından doğan yükümlülükler nedeniyle maddi ve şekli ödevleri yerine getirmek zorunda olan ve vergiyi doğuran olaya müteakiben tüm malvarlığı ile vergi dairesine karşı borçlu durumunda olan kişi vergi yükümlüsü olarak sayılmaktadır.

Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda vergi yükümlüsünün aynı olması, uluslararası alanda vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi ile üzerinde vergi yükü oluşturan bir vergi yükümlüsünün farklı ülkeler tarafından vergi yükümlüsü olarak kabul edilmesi durumunu ifade etmektedir. Ulusal anlamda bakıldığında ise, aynı vergi yükümlüsünün, aynı vergiyi doğuran olay üzerinden çeşitli nedenlerle iki veya daha fazla kez vergilendirmeye tabi tutulması olarak karşımıza çıkmaktadır (Pehlivan ve Öz, 2017, 77).

Uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olduğunda, farklı ülkeler tarafından aynı kişi vergi yükümlüsü olarak tanımlanırken; ulusal anlamda çifte vergilendirme söz konusu olduğunda aynı vergi yükümlüsünün birden fazla defa kez aynı vergi konusu bakımından vergilendirmeye tabi tutulması söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda ulusal anlamda çifte vergilendirme bakımından vergi yükümlüsünün aynı olması, vergi kanunlarından kaynaklanırken; uluslararası çifte vergilendirme bakımından vergi yükümlüsünün aynı olması benimsenen vergilendirme ilkelerinden kaynaklanmaktadır.

1.3.2. Vergilendirme Döneminin Aynı Olması

Vergiye doğuran olayın gerçekleşmesi durumunda verginin doğmasıyla birlikte vergilendirme dönemi başlamış bulunmaktadır. Vergilendirme dönemi, işlem dönemini kapsayan hesap dönemi olarak belirlense de Hazine ve Maliye Bakanlığı'na başvurularak özel hesap dönemleri belirlenip; vergilendirme döneminin de hesap dönemiyle birlikte ya da ayrı olarak değiştirilebilmesi mümkündür (Vergi Dosyası, 2017:1).

Aynı vergilendirme dönemi içinde çifte, mükerrer vergi uygulanması da uluslararası çifte vergilendirmenin unsurları içerisinde yer almaktadır. Verginin adaletli olabilmesi adına, aynı vergiyi doğuran olay için sadece bir adet verginin tahakkuk etmesi gerekmektedir. Bu nedenle aynı vergi dönemi içinde aynı vergiyi doğuran olay için iki veya daha çok vergi alınması da vergi adaletini bozabilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2017, 77).

Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirmenin unsurlarından olan, vergilendirme döneminin aynı olması durumu belirlenen vergilendirme dönemi içerisinde aynı vergi için mükerrer vergilendirmeden kaynaklanmaktadır. Söz konusu durum farklı ülkelerin aynı vergilendirme dönemini benimsemesinden de kaynaklanabilmektedir.

1.3.3. Vergilendirme Kapsamına Giren Konunun Aynı Olması

Vergiye doğuran olay, vergilendirmenin kapsamına giren konu bakımından önem teşkil etmektedir. Vergiyi doğuran olayın gerçekleşebilmesi için, öncelikle kişinin gelir, kazanç ya da vergilendirmenin kanun kapsamında konusunu oluşturan bir varlık ediniminin söz konusu olması gerekmektedir. Vergi Usul Kanunu'na göre vergiyi doğuran olay; “vergi alacağı, vergi kanunlarının vergiyi bağladıkları olayın vuku veya hukuki durumun tekemmülü ile doğar” şeklinde tanımlanmaktadır (Vergi Usul Kanunu, 1961). Bu noktadan hareketle vergilendirmenin konusunu oluşturan gelir ya da kazançlar vergi kanunlarında açıklanmaktadır. Örneğin; gelir vergisinin konusunu kişinin elde ettiği gelir oluşturmaktadır (Gelir Vergisi Kanunu, 1961). Katma değer vergisi bakımından verginin konusu; zirai, sınai ya da serbest meslek faaliyetinden ötürü üretilen malın teslim edilmesi ya da üretilen hizmetin ifasından oluşmaktadır (Katma Değer Vergisi Kanunu, 1984).

Bir kişi, vergilendirme kapsamına giren her bir konu için ilgili kanun gereği sadece bir kez vergilendirilmektedir. Kişi, vergilendirme kapsamına giren bir konu için farklı ülkeler tarafından vergi yükümlüsü oluyor ise, uluslararası çifte vergilendirmeden söz edilebilmektedir. Eğer kişi aynı ülke içinde, aynı vergi konusu üzerinden iki kez vergilendiriliyorsa ulusal çifte vergilendirme söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte verginin kanuniliği ilkesinden ötürü, alınan vergiler ilgili kanunlar çerçevesinde alınmaktadır. Bu nedenle ulusal anlamda aynı vergilendirme kapsamına giren konu için mükerrer vergilendirmeye sık rastlanılmamaktadır (Pehlivan ve Öz, 2017, 75).

Dolayısıyla, uluslararası anlamda verginin ülkelerin vergi kanunlarında farklı tanımlanması nedeniyle vergi yükümlüsü için verginin konusu aynı olabilmektedir. Ancak ulusal anlamda vergi kanunlarındaki bu tutarsızlık ortadan kalkmakta ve verginin konusu genellikle farklı tanımlanabilmektedir. Bu nedenle, ulusal anlamda çifte vergilendirmenin unsuru olarak vergilendirme kapsamına giren konunun aynı olmasına imkan verilmemektedir.

1.3.4. Vergi Yükümlüsünden Alınan Vergi Türünün Aynı Olması

Vergi türü, vergilendirme işlemine tabii olacak konunun belirli niteliklere göre sınıflandırılması şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu sınıflandırma ise, verginin konusuna göre yapılmaktadır. Bu kapsamda Türk Vergi Sistemi; gelir üzerinden alınan vergiler, mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler, servet üzerinden alınan vergiler şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır.

Bu doğrultuda, gelir üzerinden alınan vergiler, gelir elde eden gerçek ya da tüzel kişilerden alınmaktadır (Akman, 2011, 27). Bu nedenle gelir vergisi; gerçek kişilerden, ticari, zirai ve serbest meslek kazancı nedeniyle elde edilen gelir üzerinden alınan gelir vergisi ve tüzel kişilerden alınan kurumlar vergisi şeklinde ayrıma tabii tutulmaktadır.

Servet üzerinden alınan vergiler sınıflandırmasında ise; verginin konusu olan motorlu taşıt üzerinden alınan Motorlu Taşıtlar Vergisi, halk arasında miras olarak bilinen, malların ivazsız olarak bir kişiden başka bir kişiye devredilmesi ile söz konusu mal üzerinden alınan Veraset ve İntikal Vergisi ve bina, arsa, arazi üzerinden alınan Emlak Vergisi olarak sınıflandırılmaktadır (Karakoç, 2014, 260).

Mal ve hizmet üzerinden alınan vergiler ise, şu şekilde sınıflandırılmaktadır; ticari, sınai ve zirai faaliyetlerden ötürü üretilen bir malın teslimi ya da hizmetin ifası üzerinden alınan Katma Değer Vergisi, kanunda sayılmış yazılı kağıtların imza edilmesi ile alınan Damga Vergisi, malın teslimi ya da ilk elde edinimi hallerinde alınan Özel Tüketim Vergisi, ithalat ve ihracat aşamasında alınan Gümrük Vergisi, sigorta şirketleri ve bankaların faaliyetleri üzerinden alınan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve her türlü haberleşme, cep telefonları, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim hizmetlerinin sunulması nedeniyle alınan Özel İletişim Vergisi'dir (Karakoç, 2014, 261).

Vergiye doğuran olayın aynı olması kadar, aynı vergi türünden vergi alınması da uluslararası çifte vergilendirmenin unsurları arasında yer almaktadır. İki ya da daha fazla ülkenin aynı kişi için aynı vergi konusu olmasa bile aynı vergi türünde vergi alması da mükerrer vergilendirmeye girmekte ve vergilendirmede adaleti bozmaktadır (Pehlivan ve Öz, 2017, 77).

1.3.5. Vergilendirme Yetkisine Sahip Birden Fazla Ülke Olması

Anayasada belirtilen şekli ile vergilendirme yetkisi; siyasi sınırları içerisinde devletin egemenlik gücüne dayalı olarak hukuk kurallarına dayanarak ve filli gücünü kullanarak vergi toplaması olarak ifade edilmektedir (Çağan, 1984, 171). Bu bağlamda devletler söz konusu vergilendirme yetkisini dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanabilmektedir. Dar anlamda vergilendirme yetkisi, sadece kamu harcamalarını karşılamak için vergi toplanmasını ifade ederken; geniş anlamda vergilendirme yetkisi ise, kamu harcamalarını karşılayabilmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından yerine getirilmek suretiyle her tür mali yükümlülüklerin gerçekleştirilebilmesi için kullanılmaktadır (Budak ve Yakar, 2007, 134).

1982 Anayasası'nın 73. maddesi, "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür" ifadesiyle vergilendirme yetkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Yine aynı maddede "vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır" ifadesi hükme bağlanmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Ayrıca 1982 Anayasası'nın söz konusu hükmü ile Türkiye Cumhuriyeti'ne göre vergilendirme yetkisinin, hukuki temellere dayandırıldığı ve vergilendirme yetkisinin geniş anlamda kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kamu harcamalarının karşılanabilmesi için

sadece verginin değil aynı zamanda resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin de zorunlu olduğu kanunda vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte her ülkenin sınırları içerisinde vergilendirme yetkisi mutlaklıdır. Bu nedenle uluslararası çifte vergilendirme özellikle devletlerin vergilendirme yetkilerinin çakışmasından kaynaklanmaktadır.

1.4. Uluslararası Alanda Vergilendirme Yetkisinin Sınırlandırılması

Vergilendirme yetkisi dar anlamda ülkelerin kamu harcamalarını karşılayabilmeleri için vergi toplama yetkisini ifade etmektedir. Geniş anlamda vergilendirme yetkisi ise ülkelerin vatandaşlarından vergi toplamasının yanı sıra çeşitli yükümlülüklerin de yerine getirilmesini istemesi şeklinde tanımlanmaktadır (Narter ve Sarıcaoğlu, 2016, 122).

Devletler vergilendirme yetkisinin sınırsız olduğu kanaatine yakın olmalarına rağmen, vergilendirme yetkisinin sınırını verginin kanuniliği belirlemektedir. Bu bakımdan devletlerin kendi kanunlarına riayet etmesi temeline dayanan hukuki güvenlik ilkesi de önem arz etmektedir (Bozdoğan ve İlk, 2016, 29). Uluslararası alanda vergilendirme yetkilerinde yapılacak sınırlandırmalar; verginin kanuniliği ve hukuki güvenlik ilkesi de göz önüne alınarak ancak kanunlarla mümkün olabilmektedir.

Uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkmasının engellenebilmesi için devletler, uluslararası alanda vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaktadır. Kural olarak vergilendirme yetkisi, ülke sınırları içerisinde geçerlidir. Ancak ülkenin vatandaşlığına tabi olan kişilerin başka ülkelerden elde ettikleri gelirlerin vergilendirmede adaletsizliğe neden olmaları sebebiyle vergilendirme yetkileri sınırlandırılmaktadır (Öncel; Çağan; Kumrulu, 1985, 65).

Vergilendirmede adaletsizliğe neden olmasının yanında kısa vadede ülkelere fazladan gelir sağlamasına rağmen, uzun vadede uluslararası çifte vergilendirmenin olmadığı ülkelerde mükelleflerin daha çok ekonomik faaliyet gerçekleşmesi nedeniyle uluslararası çifte vergilendirmenin kaynak dağılımını negatif yönde etkilediği belirtilmektedir (Saraç, 2006:72). Söz konusu nedenler bütün ülkeler için uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi gerektiği kanaatini desteklemektedir. Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi adına vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması gerekliliği ise yadsınamaz bir gerçektir.

Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirmeyi sınırlandırabilmek için ülkeler farklı yöntemlere başvurmaktadırlar. Söz konusu yöntemler vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması ile olabileceği gibi, iç hukuk yolları ile sınırlandırma ve uluslararası anlaşmalarla sınırlandırma şeklinde de uygulanabilmektedir (Öncel; Çağan; Kumrulu, 1985, 65-67). Bu bağlamda vergilendirme yetkilerini sınırlandıran ilkeler; kaynak ilkesi, şahsilik ilkesi, ikamet ilkesi, uyrukluk ilkesi olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca vergilendirme yetkilerinin çakışması sonucu uluslararası çifte vergilendirme bakımından tam yükümlülükler açısından çakışma, dar yükümlülük ile tam yükümlülük arasında çakışma, dar yükümlülükler açısından çakışma söz konusu olabilmektedir. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme yöntemlerinden bir diğeri ise iç hukuk yolları ile vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması bakımından mahsup, istisna, indirim yöntemleridir. Uluslararası çifte vergilendirmenin ekonomik bütünleşmelere dahil olarak sınırlandırılması ve uluslararası anlaşmalar aracılığıyla, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi de mümkündür.

1.4.1.Vergilendirme Yetkilerini Sınırlandıran İlkeler

Uluslararası düzeyde vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılmasında benimsenen ilkeler vergi kanunlarının yer bakımından uygulanması hususunda belirlenen ilkeler ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda vergi kanunlarının uygulanması konusunda iki ana ilke benimsenmektedir. Bunlardan ilki, kanunların mülkiliği (yersellik) ilkesi diğeri ise, kanunların şahsiliği (kişiselliği) ilkesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Karakoç, 2014, 130).

Uluslararası literatürde “personal jurisdiction” olarak tanımlanan kanunların şahsiliği ilkesinde devlet ile arasında uyrukluk ya da ikamet bağı bulunan kişiler için hukuk kurallarının devletin yasal sınırlarını aşarak uygulanması durumu söz konusudur (Cenkeri, 2010, 194). Dolayısıyla devlet için asıl önem arz eden husus, kişinin devletle olan kişisel bağıdır. Bu bakımdan kişinin bulunduğu yer önemli olmaksızın vergi kanunlarının bağlayıcılığı da uyrukluk bakımından önem arz etmektedir.

“Territoriality principle” olarak uluslararası literatürde yer bulan kanunların mülkiliği ilkesi, belirli bir ülkenin topraklarında elde edilen kaynaklardan, söz konusu kaynaktan faydalanan kişinin o ülkede yerleşik bulunmamasına rağmen vergiye tabi tutulması anlamına gelmektedir (Avila, 2012, p. 2). Bu bağlamda ülkelerin,

vergilendirmede adaleti sağlayabilmek için uyruk gibi kişisel özelliklere bağlı kalmamaları gerekmektedir.

Başka bir ifade ile kanunların mülkiliği (yersellik) ilkesi, ülkenin sınırları içerisinde, söz konusu ülkenin vatandaşı olsun ya da olmasın herkese aynı vergi kanunlarının uygulanmasını kapsamaktadır. Kanunların şahsiliği (kişisellik) ilkesi ise, bir ülke vatandaşının nerede olursa olsun söz konusu ülkenin vergi kanunlarına bağlı olması şeklinde ifade edilebilmektedir (Karakoç, 2014, 130).

Uluslararası çifte vergilendirme ülkelerin kişisellik ya da yersellik ilkelerini aynı mükellef için uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Bu noktadan hareketle, ülke sınırları dışında ikamet eden bir kişi için kişisellik ilkesinin benimsenmesi nedeniyle vergi salınması, kişinin ikamet ettiği ülkenin de yersellik ilkesini benimsemiş olması nedeniyle aynı kişi aynı vergi için mükellef olmasından dolayı, aynı kişi için uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmaktadır.

Bu bakımdan ülkelerin egemenlik yetkilerine dayanarak belirledikleri vergi kanunlarını yer bakımından uygularken sadece kişisellik ya da yersellik ilkelerini benimsemiş olmaları varsayımı altında uluslararası çifte vergilendirme olgusu ortaya çıkmaktadır (Karakoç, 2014, 137). Bu doğrultuda uluslararası çifte vergilendirme sorunun ortaya çıkışı, ülkelerin vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılmaması durumunda yaşanan karmaşadan kaynaklanmaktadır. Söz konusu karmaşanın nedenlerinin belirlenebilmesi için öncelikle devletlerin benimsemiş oldukları uluslararası düzeyde yer bakımından vergilendirme ilkelerinin incelenmesi gerekmektedir. Yer bakımından vergilendirme ilkeleri ise, kaynak ve şahsılık ilkeleri ele alınarak incelenmektedir.

1.4.1.1. Kaynak İlkesi

Kaynak ilkesi, bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşen vergiyi doğuran olayın o ülke tarafından vergilendirilmesi olarak tanımlanabilmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 66). Kaynak ilkesine göre, birey değil gelir önem arz etmektedir. Bu bağlamda gelir doğduğu yerde vergilendirmeye tabi tutulmaktadır (Öz, 2004, 94). Dolayısıyla kaynak ilkesinde, kişinin uyruğu gibi kişilik özellikleri önemli olmamakla birlikte, önem arz eden husus vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynak ilkesi uyarınca, bir kişi herhangi bir faaliyet, işlem ya da varlıklar üzerinden o ülkenin vatandaşı olsun olmasın, söz konusu faaliyetler ülkenin sınırları içerisinde gerçekleştiği sürece vergiye tabi tutulmaktadır. Bu durum mali hukukta kaynak ilkesi olarak adlandırılırken; uluslararası hukukta, kanunların mülkiliği ilkesi olarak ifade edilmektedir (Karakoç, 2014, 131). Vergilendirmede sadece kaynak ilkesi benimsendiğinde, vergi yükümlüsünün uyruğu ya da ikametgahı önemli olmamaktadır. Aynı zamanda ülkenin sınırları içerisinde vergilendirme yetkisinin sınırsız olması nedeniyle, vergi mükellefinin başka bir ülke vatandaşı olması ya da ikametgahının bulunduğu yer önem arz etmemektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 66).

Kaynak ilkesinde vergiyi doğuran olay yer bakımından ülke sınırlarıdır. Bununla birlikte, bu sınırlar içerisinde serbest bölgeler, serbest limanlar, antrepolar ve gümrük sınırları vergilendirme yetkisi dışında tutulmaktadır. Hangi bölgelerin vergilendirme yetkisi dışında bırakılacağına ise, ülkeler karar vermektedirler. Dolayısıyla, vergi kanunlarının mülkiliği ilkesine göre gümrük sınırları içerisinde ülkelerin vergilendirme yetkisi sınırlandırılmamaktadır (Karakoç, 2014, 131). Bu noktadan hareketle, ülkeler yasal sınırları içerisinde vergilendirme yetkilerini kullanma serbestliğine sahip olmakla birlikte, yetkilerinin sınırlandırmaya tabi tutulabileceği alanlar serbest bölgeler, serbest limanlar, antrepolar ve gümrük sınırları için söz konusu olabilmektedir. Söz konusu bu kapsamların kaynak ilkesi bakımından dahil edilip edilemeyeceğini ülkeler belirlemektedirler.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerin kaynak ilkesini benimsemeye daha yatkın olmalarının nedeni olarak ülkeye sermaye çekme amacı gösterilebilmektedir. Sermaye ithal eden bu ülkeler, ülkelerdeki yabancı yatırımcıların elde ettikleri gelirleri vergilendirmeye tabi tutma gayesi taşımaktadırlar. Bununla birlikte kaynak ilkesi sadece ülke sınırları içinde elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi prensibine dayanması bakımından, uygulaması kolay ve sade bir yapı arz etmektedir. Bu bakımdan vergi idarelerinin etkin olmadığı, vergi kanunlarının uygulanmasının yetersiz olduğu ülkelerde kaynak ilkesi daha çok tercih edilmektedir. Aynı zamanda sadece ülke içindeki gelirler vergilendirmeye tabi tutulduğu için, ülke sınırları dışındaki gelirler göz ardı edilebilmektedir (Cenkeri, 2010, 200-201).

Bu bağlamda kaynak ilkesine göre gelişmekte olan ülkeler tarafından yatırımcılar aracılığıyla elde edilen gelirler vergilendirilmek istenmektedir. Ancak ülke

vatandaşı olan ve yurt dışında gelir elde eden kişilerden toplanacak vergi gelirleri göz ardı edilmektedir. Bununla birlikte, vergi kanunlarının etkin işlemediği, vergi idarelerinin etkin rol oynamadığı ülkelerde yine uygulama kolaylığı sağlaması açısından kaynak ilkesi daha çok tercih edilen ilke olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4.1.2. Şahsilik İlkesi

Vergi kanunlarının mülkiliği ilkesine göre; bir ülke sınırları içinde yaşayan o ülkenin vatandaşı olsun ya da olmasın herkes vergiyi doğuran olaydan dolayı vergi yükümlüsü kabul edilmektedir. Ancak eğer vatandaşların yerleşim yerleri ya da uyrukları gibi kişisel özellikleri vergilendirme yetkilerinin sınırları içerisinde değerlendirmeye tabi tutulursa, bu durumda artık vergi kanunlarının şahsiliği ilkesi kabul edilmiş olmaktadır (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 66).

Vergi hukukunda kaynak ilkesi, yükümlünün uyruğunu ve yerleşik bulunduğu (ikametgahının bulunduğu) yeri ne kadar göz önünde bulundurursa o kadar şahsileşmektedir. Şahsilik ilkesinde önem arz eden, vergiyi doğuran olayın kaynağı yani nerede ortaya çıktığı değil; kişinin vergilendirme yetkisine sahip olan ülke ile arasındaki hukuki bağıdır (Karakoç, 2014, 133).

Bu bağlamda şahsilik ilkesi bakımından önemli olan, kaynak ilkesinde olduğu gibi vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği yer olmaktan çıkmakta; onun yerine önem arz eden husus uyrukluk ya da ikamet ilişkisi olmaktadır. Dolayısıyla kaynak ilkesi genişletilerek kişilik kazanmış olacaktır (Ekmekçi, 1992:3). Bu doğrultuda kaynak ilkesinin tersine şahsilik ilkesinde devlet ile kişi arasındaki hukuki bağ önem arz ettiği için, kaynak ilkesine kişilik kazandıran ikamet ve uyrukluk ilkelerinin incelemesi gerekmektedir.

1.4.1.2.1. İkamet (Yerleşme Yeri) İlkesi

Yerleşme yeri ilkesine göre, yükümlünün gelirini hangi ülkeden elde ettiğine bakılmaksızın, yükümlü yerleşmiş bulunduğu (ikametgahının bulunduğu) ülke kanunlarına göre vergilendirilmektedir. Bu bağlamda ülkeler, yerleşme yeri kavramının kapsamlarını kendi vergi kanunlarında veya uluslararası anlaşmalarla belirleyebilmektedirler (Pehlivan ve Öz, 2017, 72).

Bu noktada ikametgah kavramının tanımlanması önem arz etmektedir. Dolayısıyla mali ikametgah kavramında kişinin yaşamını sürdürdüğü yer kavramına

ilaveten, kişinin ekonomik ilişkilerini de kapsayan tanım uygun bulunmaktadır (Ekmekçi, 1992:9). Başka bir ifade ile, mali ikametgah kişinin yerleşik bulunduğu yerin yanı sıra ekonomik faaliyetlerini yürüttüğü yer olarak da tanımlanabilmektedir (Bayar, 2006, 14). Söz konusu tanımlardan hareketle ikametgah ilkesine göre; kişi gelirini nereden elde ederse etsin yoğun olarak ekonomik faaliyetlerini ve sosyal ilişkilerini yürüttüğü yere bağlı olan ülke tarafından vergilendirilmektedir.

Vergilendirmede yerleşim yeri ilkesini benimsemiş ülkelerin yapmış olduğu bu vergileme “Dünya geliri” ya da evrensellik ilkesine dayalı vergilendirme olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda dünya geliri ilkesi ya da evrensellik ilkesini benimsemiş ülkelerde, mükellefler tüm dünyada elde ettikleri gelirler için yerleşik bulunduğu ülkede vergi yükümlüsü olarak kabul edilmektedirler (Dağlıoğlu ve Çicek, 2014, 31).

1.4.1.2.2. Uyrukluk İlkesi

Uyrukluk ilkesine göre; kişi hangi ülke vatandaşı ise o ülke tarafından vergilendirilmektedir. Dolayısıyla kişiler ülke sınırları içerisinde ya da dışarısında yapmış oldukları faaliyetler, edinmiş oldukları varlıklar üzerinden vatandaşı bulunduğu ülke tarafından vergilendirmeye tabi tutulmaktadırlar (Karakoç, 2014, 132). Ayrıca uyrukluk ilkesini benimsemiş ülkeler bakımından ülke içinde gelir elde eden yabancı uyruklu kişiler, uyruğuna ait olduğu ülkeye vergi ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu doğrultuda söz konusu kişiler gelir elde ettikleri ülkeye ise, uyruğunda bulunmadığı için vergi ödememektedirler (Pehlivan ve Öz, 2017, 74).

Uyrukluk ilkesine göre kişinin vergilendirmeye tabi tutulması için, söz konusu ülke ile arasındaki bağın vatandaşlıktan kaynaklanması yeterli görülmektedir. Bu bağlamda devlet yasal sınırları dışına çıkarak uyruğunda bulunan kişilerin tüm gelirlerinden ötürü vergi yükümlüsü tutulmasına müsaade etmektedir (Cenkeri, 2010, 202).

1.4.2. Vergilendirme Yetkilerinin Çakışması Sonucu Uluslararası Çifte Vergilendirme

Uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkabilmesi için, ülkelerin yukarıda bahsi geçen vergilendirme ilkelerinden aynı tür ilkeleri aynı anda benimsemeleri gerekmektedir. Ülkeler vergilendirme ilkelerini ekonomik faydalarını göz önünde bulundurarak seçme özgürlüğüne sahip olmaktadır. Kişilerin aynı anda birden fazla

ülke ile ekonomik ya da hukuki ilişki içine girmeleri ile uluslararası çifte vergilendirme sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda devletlerin benimsedikleri ilkeler ile uluslararası çifte vergilendirme arasındaki bağ yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda uluslararası çifte vergilendirme tam yükümlülükler açısından çakışma, dar yükümlülükler ile tam yükümlülükler açısından çakışma ve dar yükümlüler açısından çakışma olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmaktadır.

1.4.2.1. Tam Yükümlüler Açısından Çakışma

Tam yükümlüler arası çakışma, ülkelerin vergilendirme yetkilerini farklı benimsemesinden ya da vergilendirme yetkilerinin tanımlanmasındaki farklılıktan dolayı ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda tam yükümlüler arası çakışma (Çubukçu, 2006:40):

- Uyrakluk ilkesini benimseyen bir ülke ile ikamet ilkesini benimseyen bir ülkenin vergilendirme yetkilerinin çakışması,
- İki veya daha fazla ülkenin ikamet ilkesini benimsemesi nedeniyle vergilendirme yetkilerinin çakışması,
- İki veya daha fazla ülkenin uyrakluk ilkesini benimsemesi nedeniyle vergilendirme yetkilerinin çakışması şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Uyrakluk ilkesine göre, kişi uyrakunda bulunduğu ülkeye hem ülke içi hem de ülke dışı elde ettiği bütün kazançlar üzerinden vergi ödemektedir. İkamet ilkesine göre ise, kazancın nerede elde edildiğine bakılmaksızın kişi mali ikametgahının bulunduğu ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır. Bu bağlamda, uyrakluk ilkesini benimsemiş bir ülke ile ikamet ilkesini benimsemiş bir ülkenin vergilendirme yetkilerinin çakışması durumunda, aynı kişi için vatandaşı bulunduğu ve uyrakluk ilkesini benimseyen ülke ve yerleşik bulunduğu ülkenin ikamet ilkesini benimsemesinden doğan çakışma söz konusudur. Dolayısıyla, aynı kişi uyrakluk ilkesini benimseyen bir ülkenin vatandaşı olması ve ikamet ilkesini benimseyen ülkede yerleşik bulunmasından ötürü mükerrer vergilendirmeye karşı karşıya kalabilmektedir.

İki veya daha fazla sayıda ülkenin aynı vergilendirme ilkesini benimsemesi olağan şartlar altında uluslararası çifte vergilendirmeye neden olmamaktadır. Ancak iki veya daha fazla ülkenin ikamet ilkesini benimsemesi ile ortaya çıkan çakışma türünde, aynı ilkeyi benimseyen ülkeler tek bir kişinin kendi ülkelerinde ikamet ettiğini öne

sürmektedirler. Dolayısıyla bir ülke kişinin mali ikametgahının kendisinde olduğunu öne sürerken, diğer ülke de altı aydan fazla süredir kendi ülkesinde ikamet ettiğinden yola çıkarak aynı kişiyi vergi mükellefi yapmak isteyebilmektedir. Burada iki ülkenin ikametgah ilkelerini farklı anlamlarda benimsemelerinden kaynaklı çakışma karşımıza çıkmaktadır (Soydan, 1995, 4).

İki veya daha fazla ülkenin uyrukluk ilkesini benimsemesi durumunda ise ilkelerin anlamlarından kaynaklı değil; ilkenin özünden kaynaklı olarak uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Uyrukluk ilkesi özünde, uyruğunda bulunan kişinin bütün dünya üzerindeki kazançlarının vergilendirilmesi prensibine dayanmaktadır. Dolayısıyla iki ya da daha fazla ülkenin uyruğunda bulunan bir kişi her iki ülke içinde vergi mükellefi olabilmektedir.

1.4.2.2. Dar Yükümlülük ile Tam Yükümlülük Arasındaki Çakışma

Bir kişi ikametgahında bulunduğu ülke dışındaki bir ülkeden kazanç sağlıyorsa ve kazançlarından ötürü iki ülke tarafından da vergiye tabi tutuluyorsa uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Burada dar yükümlülük ikamet ilkesini benimsemiş ülkeden kaynaklanırken; tam yükümlülük kaynak ilkesini benimsemiş ülkeden kaynaklanmaktadır (Çubukçu, 2006:40). Dolayısıyla kişi ikamet ilkesini benimsemiş bir ülkede ikametgahının bulunması dolayısıyla, kaynak ilkesini benimsemiş ülkede ise kazanç elde etmesi dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kalabilmektedir.

1.4.2.3. Dar Yükümlüler Açısından Çakışma

Dar yükümlüler açısından çakışma, kişinin iki ya da daha çok sayıda ülkenin uyruğunda bulunmaması nedeniyle uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kalması olarak ifade edilebilmektedir. Ülkelerin kaynak ilkesini benimsemesi ile kişi, söz konusu ülkelerde kazanç elde etmesi durumunda kaynak ilkesinin özü gereği vergiye tabi tutulmaktadır (Balcı, 2003:16). Bu tür çakışma da ülkelerin ilkeleri farklı yorumlamasından kaynaklanmamaktadır. Kaynak ilkesinin, kazancın elde edildiği ülkede vergilendirilmesi esasına dayanmasından dolayı uluslararası çifte vergilendirme söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu çakışma türü özellikle gelişmekte olan ülkeler için sorun teşkil etmektedir. Bu bakımdan yatırımcı çekme gayesi içinde olan gelişmekte olan ülkelerin kaynak ilkesini benimsemesi sonucunda yatırımcılar çifte vergilendirmeye maruz kalma riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle,

uluslarüstü örgütler bu tip çakışmalara model anlaşmalar aracılığı ile engel olmaya çalışmaktadırlar.

Benzer şekilde birden fazla ülkenin şahsılık ve mülkilik ilkelerini aynı vergiyi doğuran olaylar açısından aynı ya da benzer yükümlülere uygulaması sonucu uluslararası çifte vergilendirme sorunu ortaya çıkmaktadır (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 66). Bu kapsamda birden fazla ülkenin, vergilendirme hususunda farklı ilkeleri benimsemesinden kaynaklanan uluslararası çifte vergilendirme hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte birden fazla ülkeden birisinin, vergilendirmede mülkilik ilkesini benimsemesi ve diğerinin ise şahsılık ilkesini benimsemesi uluslararası çifte vergilendirmeye neden olmaktadır (Karakoç, 2014, 138). Ayrıca vergilendirmede uyrukluk ilkesini benimsemiş bir ülkenin vatandaşı bulunan bir kişinin kaynak ilkesini benimsemiş bir ülkedeki faaliyetlerinden dolayı, vergilendirme yetkisi her iki ülkeye de ait olabilmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 67). Burada söz edilen ise yine hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme olmaktadır.

Ekonomik anlamda çifte vergilendirme ise, birden fazla ülkenin verginin konusu ya da vergi matrahının farklı hesaplanmasından kaynaklanan uluslararası çifte vergilendirme olarak karşımıza çıkmaktadır (Soydan, 1995, 4). Bir ülke tarafından vergilendirilmiş kazançlar, başka ülkelerde vergi kanunları nedeniyle vergi matrahından indirilemiyorsa ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirmeden söz edilebilmektedir. Örneğin; bir vatandaş, iş ilişkisi nedeniyle başka bir ülkede yaşayan bir tacire tazminat ödemek zorunda kalmışsa ve söz konusu tazminat miktarını gelir vergisi matrahından indiremiyor; tazminatı alan tacir ise gelir vergisine tabi tutuluyorsa ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirme gerçekleşmiş olmaktadır (Uluatam ve Methibay, 2001, 60-61).

Aynı zamanda uluslararası çifte vergilendirme, mükellefler açısından benzer vergiyi doğuran olay olmasına rağmen mükelleflerin farklı oranlarda vergilendirilmesine ve farklı tutarlarda vergi yükümlüsü olmalarına da neden olabilmektedir. Böylelikle vergilemede adaletsizlik ortaya çıkmaktadır (Uluatam ve Methibay, 2001, 60-61). Ayrıca ekonomik anlamda üreticiler için vergi daha fazla üretim maliyeti anlamına gelmektedir. Bu anlamda uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kalan üreticiler, artan maliyetlere katlanamayarak üretimden çekilmek zorunda

kalmakta ya da vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı vakaları artabilmektedir (Berkay ve Armağan, 2011, 91).

Bir diğer açıdan ekonomik kalkınma için yabancı yatırımcı çekmek isteyen gelişmekte olan ülkeler uluslararası çifte vergilendirmenin olumsuz etkilerini daha fazla hissetmektedirler. Bu doğrultuda uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kalmak istemeyen yabancı yatırımcılar, söz konusu sorunu yaşamayacakları ülkelere yatırım yapmaktadırlar. Bu açıdan uluslararası kaynak dağılımında adaletsizlik ortaya çıkmaktadır. Uluslararası kaynak dağılımı olumsuz etkilendiği için de bazı ülkeler daha fazla yatırımcı çekmesine rağmen bazı ülkeler yatırımcı çekememektedir. Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirme ülkelerarası rekabeti de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Saraç, 2006:73).

Söz konusu nedenlerden hareketle, uluslararası çifte vergilendirme kamu gelirlerinin önemli bir kısmında artışa neden olduğu için kısa dönemde ülkelere gelir artışı sağlasa da, uzun dönemde ülkelerin kaçınması gereken bir faktör haline gelebilmektedir (Berkay ve Armağan, 2011, 91). Bu nedenle devletler iç hukuk kurallarında değişiklik yaparak vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaya çalışmaktadır (Karakoç, 2014, 139).

1.4.3. İç Hukuk Yolları ile Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Sınırlandırılması

Devletlerin iç hukuk yollarıyla; diğer bir ifadeyle yasalarla tek taraflı olarak vergilendirme yetkilerini sınırlandırması, uluslararası çifte vergilendirmeyi engellemek hususunda belirlenen ilk yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 67). Bu kapsamda, devletler iç hukukta vergi kanunlarında yaptıkları düzenlemeler ile vergilendirme yetkilerini sınırlandırabilmektedirler.

Dolayısıyla vergilendirme hususunda yerleşim yeri (ikamet) ilkesini benimseyen devletler, uluslararası çifte vergilendirmeyi engelleyebilmek adına gelir ya da servetin elde edildiği ülkelerin vergilendirme yetkilerini tanıyarak tedbir alabilmektedirler (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 67). Bu alanda mahsup, istisna ve indirim olmak üzere üç yöntem uygulanmaktadır.

1.4.3.1. Mahsup Yöntemi

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) tarafından da benimsenen yöntemlerden ilki mahsup yöntemidir (Karakoç, 2014, 140). Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına taraf olan ülkelerinden birisinde ikamet eden bir kişi, kural gereği başka bir ülkede gelir elde ederse, elde ettiği gelir üzerinden de vergilendirilebilmektedir. Bu bağlamda mahsup yöntemini benimsemiş ülkelerde ise kişinin yerleşik bulunduğu ülke vergilendirmek üzere kişinin gelirlerini hesaplarken, kaynak ilkesini benimsemiş ülkeden elde ettiği gelir için ödenen vergi, ikamet ilkesi benimsemiş ülke tarafından mahsup edilebilmektedir (Öz ve Çavdar, 2012, 57). Dolayısıyla ikamet ilkesini benimseyen ülke, vergi borcunu hesaplarken yükümlülerin hem yurt içinde hem de yurt dışında elde ettiği bütün gelirler üzerinden hesap yapılmakta yurtdışından elde edilen kaynaklar üzerinden kesilen benzeri vergileri mahsup edilip, toplam vergiden düşülmektedir (Karakoç, 2014, 140). İkamet ilkesini benimsemiş olan ülkelerde bu tek taraflı hareket genellikle Anglo-Amerikan hukuk kurallarına göre geliştirilmiş olup; kaynak ilkesini benimsemiş ülkede ödenen vergi kadar mahsup miktarı içermesi bakımından önem arz etmektedir (Vogel, 1986, p. 9).

ABD'nin de benimsediği bu yöneteme göre, ABD vatandaşlarının ve Amerika uyruklu şirketlerin dünya üzerindeki bütün gelirleri vergilendirilmektedir. Söz konusu vergilendirmeden sonra diğer ülkelerde ödenen vergi miktarı mahsup edilmektedir. Böylelikle diğer ülkeler ile vergilendirme yetkilerinin çakışması nedeniyle çifte vergilendirmenin önüne geçilmeye çalışılarak; devletin vergi gelirlerini, arttırılması hedeflenmektedir (American Bar Association, 1979, p. 36).

Bu bağlamda uluslararası literatürde “credit method” olarak yer alan mahsup yönteminde, vergi yükümlüsünün yükümlü bulunduğu ülke dışındaki kazançlarından dolayı ödediği vergiler, vergi tutarından düşülmektedir. Mahsup yönteminin iki farklı türü bulunmaktadır. Bunlar tam ya da sınırsız mahsup ve kısmi ya da sınırlı mahsup yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergilendirmede kaynak ilkesini benimsemiş bir ülkede ödenmiş bulunan vergilerin tamamının ödenecek vergiden mahsup edilmesine sınırsız mahsup adı verilirken; yurt dışında ödenen vergilerin, yurt içinde aynı kazanç miktarına denk gelen kısmının mahsup edilmesine ise sınırlı mahsup adı verilmektedir (Pehlivan ve Öz, 2017,

85). Sınırlı ya da kısmi mahsup söz konusu olduğunda ise vergilendirmede mahsup yöntemini uygulayacak ülke dünya genelinde elde edilen kazançlara uygulanacak vergiden kaynak ilkesini benimsemiş ülkenin tahsil ettiği vergi miktarından doğan kazanç kadar mahsup uygulayabilmektedir. Buna karşılık sınırsız mahsup yönteminde, vergilendirme yapacak ikamet ilkesini benimsemiş ülke dünya genelinde elde edilen kazanç üzerinden hesaplanan vergi kadar mahsup uygulayabilmektedir (Molenaar, 2006, p. 175-176).

Bir başka ifadeyle tam ya da sınırsız mahsup yöntemine göre, vergilendirmede kaynak ilkesini benimsemiş ülkede elde edilen ve söz konusu kaynak üzerinden ödenen vergi miktarının tamamı, vergilendirmede yerleşim yeri (ikamet) ilkesini benimsemiş ülkede hesaplanan vergi borcu üzerinden düşülmektedir. Kısmi ya da sınırlı mahsup yöntemine göre ise vergilendirmede kaynak ilkesini benimsemiş ülkede elde edilen bütün kaynaklar üzerinden hesaplanan vergi borcunun sadece bir kısmı vergilendirmede yerleşim yeri ilkesini benimsemiş ülkede hesaplanan vergi borcundan düşülmektedir (Öz ve Çavdar, 2012, 57). Bu bağlamda vergilendirme dönemi içinde kaynak ilkesini benimsemiş ülkeden elde edilen kazançlar mahsup edilebilmektedir. Ancak mahsup yönteminin uygulanabilmesi için kaynak ülkesinde ödenen verginin, ikamet ülkesinde yükümlüsü bulunulan vergi ile benzer konularda olması gerekmektedir (Maguire, 1923, p. 776).

Bununla birlikte mahsup yöntemi bazı eksiklikleri de barındırmaktadır. Mahsup yöntemini uygulayacak ülkenin ikamet ilkesini benimsemesi ve diğer ülkenin kaynak ilkesini benimsemesi durumunda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. Buna karşılık her iki ülkenin de ikamet ilkesini benimsemesi durumunda hangi ülkenin mahsup yöntemini uygulayacağı sorunu ortaya çıkabilmektedir (Daurer and Tüchler, 2012, p. 563).

1.4.3.2. İstisna Yöntemi

OECD tarafından benimsenen yöntemlerden ikincisi istisna yöntemidir (Karakoç, 2014, 141). İstisna yönteminde ülkeler başka ülkelerde vergilendirmeye tabi tutulmuş kaynakları vergi dışı tutabilmektedirler. Ayrıca istisna yöntemini uygulamak için ülkelerarası anlaşma imzalamaya gerek bulunmamaktadır. Ülkeler tek taraflı olarak kaynak ilkesini benimsemiş ülkelerde vergilendirilen kaynakları vergiden istisna

edilebilmektedirler (Pehlivan ve Öz, 2017, 82). Başka bir ifadeyle, devlet vergi hakkında diğer devletin lehine olacak şekilde vazgeçebilmektedir (Vogel, 1986, p. 23).

Uluslararası literatürde “exemption method” olarak yer alan istisna yönteminde, ikamet ilkesini benimsemiş ülke vergi gelirini kaynak ilkesini benimsemiş ülkeye bırakmaktadır. Dolayısıyla ikamet ilkesini benimsemiş ülke, kaynak ilkesini benimseyen ülkeye söz konusu mükellef için kendi vergi kanunları ve oranlarına göre vergilendirme yapma yetkisini vermektedir (Molenaar, 2006, p. 173).

OECD çifte vergilendirmeyi önleme model anlaşması çerçevesinde anlaşmaya taraf olan devletlerden ikamet ilkesini benimseyen ülkelere elde edilen kaynaklar üzerinden ödenen vergi miktarı, ikamet ilkesini benimseyen ülkelerde ödenecek vergi miktarından indirilebilmektedir. İstisna yöntemine göre, ikamet ilkesini benimsemiş ülkeler, ikamet ilkesini benimsemiş ülkelere elde edilen kaynakları vergi hesaplamasına dahil etmemektedir (Öz ve Çavdar, 2012, 58).

Aynı zamanda istisna yöntemine göre, mükelleflerin ödeyeceği vergi miktarı sadece ülke içindeki kaynaklar üzerinden hesaplanmaktadır. Bu açıdan yabancı ülkelere elde edilen gelir ve servet unsurları vergilendirmeye dahil edilememektedir. Sadece artan oranlı gelir vergisi tarifesi bakımından vergilendirilecek kaynaklara yabancı ülkelere elde edilen gelir ya da servetler dahil edilsede söz konusu hesaplanan tarife yine sadece ülke içindeki kaynaklara uygulanabilmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 67). Bu kapsamdan istisna yönteminin iki türü bulunmaktadır. Bunlardan ilki tam istisna yöntemi, ikincisi ise artan oranlı istisna yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tam istisna (full exemption) yönteminde, ülkelere birisi bütün vergilendirme yetkilerinden vazgeçmekte ve diğer ülkenin vergi oranlarına göre vergilendirme yapılmasına izin vermektedir. Artan oranlı istisna (exemption with progression) yönteminde ise, vergilendirme yapacak ülke tarafından diğer ülkelere ödenen vergi miktarları istisna edilip kalan tutar üzerinden vergilendirme yapılmaktadır. Bu noktada kalan tutar yine ülke içindeki kaynaklardan elde edilen kazançlar üzerinden hesaplanan tutar olarak belirlenmektedir (Molenaar, 2006, p. 175).

İstisna yöntemine göre ikamet ilkesini benimseyerek vergilerini ülkesinde ikamet eden vatandaşlar üzerinden alan devlet, yabancı ülkelere elde edilen gelir ve kaynakların vergilendirilmesinden vazgeçmektedir. Böylelikle, yatırımcı olan bir mükellef sadece yatırım yaptığı ülkenin vergi kanunlarına tabidir ve kaynak ilkesini

benimsemiş ülkeye vergi ödemektedir. Kaynak ilkesini benimsemiş ölkelerden elde ettiği gelir ve servet ya da yapmış olduğu faaliyetler üzerinden ikametinin bulunduğu ölkeye vergi ödemek zorunda kalmamaktadır (Karakoç, 2014, 141).

Bu bağlamda kaynak ilkesini benimsemiş ölkeler, vergilendirmeden kazanılan bütün gelirlerden vazgeçmiş; vergilendirme yetkisini ikamet ilkesini benimseyen ölkeye devretmiş bulunmaktadır. Bu yöntem genellikle ölkeler dışında büyük yatırımları olan ölkeler için istikrarlı bir gelir sağlarken; borçlu ölkelere de sermaye akışının artmasını sağlamaktadır. Bu nedenle bu yöntem az gelişmiş ölkelerin gelişimini teşvik eden bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Wang, 1945, p. 74).

1.4.3.3. İndirim Yöntemi

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme konusunda her ne kadar mahsup ve istisna yöntemi kadar uygulanmasa da ölkeler tarafından benimsenen bir diğer yöntem indirim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Öz ve Çavdar, 2012, 58). İndirim yöntemi esas itibariyle gelir ve servet üzerinden alınan vergilere daha yoğun olarak uygulanmaktadır (Karakoç, 2014, 141).

Uluslararası literatürde “deduction method” olarak yer alan indirim yönteminin temelinde uluslararası tarafsızlık ilkesi bulunmaktadır. İndirim yönteminde, ikamet ilkesini benimsemiş ölkeler vergi matrahını hesaplarken diğer ölkelerde ödenen vergi miktarlarını düşmektedir. Dolayısıyla yabancı vergilerin matrahtan düşürölmesi uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemekten ziyade etkisini azaltmaktadır (Edrey and Jeffrey, 1991, p. 111). Bunun nedeni indirim yöntemine göre, yabancı ölkelerde belirlenen matrahtan ziyade ödenen verginin yurt içindeki vergi matrahından düşürölmesidir (Bayar, 2006, 20).

Başka bir ifadeyle, indirim yönteminde, ikamet ilkesini benimsemiş bir ölkede vergi hesaplanırken, yurt dışında elde edilen kaynaklar üzerinden ödenen vergiler, hesaplanan vergi matrahından düşürölmeaktadır. Ölkeler içinde ve dışında elde edilen bütün kaynaklar hesaplanmakta ve ölkeler dışında ödenen vergiler düşüröldükten sonra kalan tutar üzerinden vergilendirme yapılmaktadır (Karakoç, 2014, 141).

Vergi anlaşmalarında indirim yöntemine rastlanılmamaktadır. OECD model anlaşmasında da ikili anlaşmalar aracılığı ile indirim yönteminin benimsenmesinden kaçınılmaktadır. Bunun nedeni ise indirim yöntemiyle yabancı vergilerin sadece bir

kısının telafi edilmesinin son çare olarak görülmesidir. Birçok ülke hiçbir yöntemi uygulayamadığı durumlarda, yani ikili vergi anlaşmaları aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirme çözüme kavuşturulamadığında indirim yöntemini uygulamaktadır. Ancak bazı ülkeler, yabancı vergilerin indirilmesi yöntemini bir seçenek olarak sunarak herhangi bir durumda daha güçlü konuma geçebilmek için bu yöntemi uygulamaktadır (Molenaar, 2006, p. 195). Örnek olarak, bir ülkede bulunan kişilerin indirim yöntemini seçmesi ile daha düşük vergi indirimi uygulanacağı düşüncesi ile indirim yönteminden vazgeçmesi gösterilebilmektedir.

İndirim yöntemi vergi beyannamesi yoluyla, vergilendirme yapacak ülkeye yabancı ülkelerde ödenen vergi miktarları belirtilerek vergi matrahından düşürülmesi aracılığıyla yapılabilmektedir. Bu bağlamda listelenen bütün tutarlar, brüt vergi tutarından düşülmektedir. Genellikle ülkeler, muafiyet ya da istisna yöntemi ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme yoluna gitmektedirler. ABD'nin öncülüğünde diğer ülkeler de vergi anlaşmaları olmamasına rağmen indirim yöntemini kullanmamaktadırlar. Bu noktada ülkeler muafiyet ya da istisna normuna bağlı oldukları gerekçesiyle indirim yöntemini uygulamak konusunda istekli olmamaktadırlar (Avi-Yonah, 2004, p. 500). Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme konusunda muafiyet ve istisna yöntemleri uluslararası hukukun bir parçası haline gelmektedir.

1.4.4. Uluslararası Ekonomik Bütünleşmelere Dahil Olarak Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Sınırlandırılması

Birden fazla ülke arasında ticareti serbestleştirerek ülkelerin refah seviyelerinin artırılması ekonomik bütünleşmelerin temel amacı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgesel gelişmişlik farkları gibi dengesizliklerin giderilmesi, ekonomik birlik içindeki ülkelerin dünyada meydana gelen siyasi ve ekonomik olaylara karşı topluluk olarak söz sahibi olabilmeleri, ortaya çıkabilecek ekonomik, siyasi ve sosyal sorunlara karşı ortak çözümler bulunması ise ekonomik bütünleşmelerin diğer amaçları arasında yer almaktadır (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 6). Bu bağlamda ekonomik bütünleşmelerin nihai amacının ulusal düzeyde refahı arttırmanın yanı sıra uluslararası düzeyde ekonomik ve siyasi güç oluşturma çabasıdır.

Ekonomik bütünleşmelere özellikle ticari amaçlarla katılan devletler, gerek topluluk kurallarına uyum sağlanması, gerekse ticaretin özendirilmesi ve topluluktaki ülkeler ile ticaretin arttırılması amaçlarıyla vergilendirme yetkilerini topluluğa

devredebilmektedirler. Bununla birlikte ülkeler vergilendirme yetkilerini topluluğa devretmenin yanı sıra vergilendirme yetkilerinden de vazgeçebilmektedirler (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 73). Bu noktadan hareketle ticari amaçlar güderek ekonomik bütünleşmelere katılan devletler, ekonomik bütünleşmenin yapısı gereği vergilendirme yetkilerini birliğe devredebilmektedirler. Bu kapsamda devletler vergilendirme yetkilerinin sadece bir kısmını devredildiği gibi bütün vergilendirme yetkilerini de devredebilmektedirler.

En önemli ekonomik bütünleşme türleri arasında, tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar ve ekonomik birlik yer almaktadır. Tercihli ticaret anlaşmalarında taraf ülkeler, karşılıklı ya da tek taraflı olarak gümrük vergi ve harçlarını düşürmektedirler. Ancak burada gümrük vergilerinde belirli mallar indirime tabi tutulmaktadır. Serbest ticaret bölgelerinde ise, taraf ülkeler gümrük vergi ve harçlarını düşürmenin yanı sıra dış ticarete konu olacak malların miktar sınırlamasını da kaldırmaktadır. Ancak serbest ticaret bölgesine taraf ülkeler, taraf olmayan ülkelere özel olarak belirlediği tarifeleri uygulamaktadırlar. Gümrük birliğinde ise, taraf ülkelerin kendi aralarında dış ticarete konu olacak herhangi bir gümrük vergi ve harcı alınmamakta; bir kota belirlenmemektedir. Buna karşılık taraf olmayan ülkelere karşı, gümrük birliğine taraf olan ülkeler kendi aralarında belirledikleri ortak tarifeyi uygulamaktadırlar. Ortak pazar ise, yapılan anlaşmaya taraf ülkeler arasında herhangi bir gümrük kota, vergi ve harcı alınmamasına rağmen taraf olmayan ülkelere karşı belirlenen ortak tarife uygulanması esasının yanında üretim faktörlerinden emek ve sermayenin de ortak pazara ait ülkeler arasında serbest şekilde dolaşımına dayanmaktadır. Başka bir ifade ile ortak pazar, gümrük birliğinin yanı sıra emek ve sermaye faktörlerinin de serbestçe dolaşımını kapsamaktadır (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 8). Bu aşamaya kadar, ülkeler belirli vergi konusu üzerindeki yetkilerinden vazgeçmekte; anlaşmalara taraf oldukları ülkeler için bazı konulardaki vergilendirme yetkilerinden vazgeçerken, diğer ülkelere karşı ise söz konusu yetkilerini devam ettirmektedirler.

Ekonomik bütünleşmenin oluşabilmesinin ön koşulu, gümrük birliğinin sağlanması ve dış ticarete kota belirlenmesi, vergi ve harçların kaldırılması daha sonra ise ortak pazara üye olarak gümrük birliğinin yanı sıra üretim faktörlerinden emek ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanabilmesini kapsamaktadır. Söz konusu koşullar

sağlandıktan sonra, ekonomik bütünleşme ile ülkelerin makro ekonomik bütün faktörleri birlik içerisinde bir organa devredilmektedir. Söz konusu makro ekonomik faktörler içerisinde; makro ekonomik değişkenlere müdahale etme serbestisi, senyoraj gelirleri ve vergi gelirleri sayılabilmektedir. Dolayısıyla ekonomik birliğin sağlanabilmesi için, devletlerin ekonomik, mali ve vergi politikaları uyumlaştırıldıktan sonra birlik içerisindeki bir organa devredilmesi gerekmektedir (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 9).

Bu bağlamda ekonomik bütünleşme aşamaları arasında gümrük birliğinin oluşturulması yoluyla ortak pazar oluşturulması ilk adımı oluşturmaktadır. Ortak pazar ile fiziki anlamda gümrük sınırlarının varlığını koruması dolayısıyla özellikle dolaylı vergilerin sınırda ihracatçı ülkeye iade edilmesi ve ithalatçı devletten vergi tahsil edilmesi işlemleri devam etmektedir. Tek pazara geçiş ile bu işlemler ekonomik bütünleşmeye üye olan ve olmayan devletler arasında yapılmaktadır (Bilici, 2006, 42). Dolayısıyla devletlerin tek pazara geçiş aşamasına kadar, vergilendirme yetkilerinin bir kısmını birliğe devretmektedirler. Tek pazar aşamasından sonra makro ekonomik değişkenlere müdahale etme yetkisinin birliğe devredilmesiyle vergilendirme yetkilerinin tamamı da birliğe devredilmektedir.

Ekonomik bütünleşmeye katılacak ülkelerden bazıları vergilendirmede dolaylı vergilere ağırlık verirken; diğer ülkeler dolaysız vergilere ağırlık vermektedir. Bu bağlamda dolaylı vergilere ağırlık veren ülkelerdeki mal ve hizmet fiyatları diğer ülkelere göre daha yüksek olmaktadır. Eğer vergi uyumlaştırmasına gidilmeden, ekonomik bütünleşme gerçekleşirse, ülkeler arasındaki fiyat farklılığı fiyat rekabetine neden olabilmektedir ve bu nedenle vergilerin uyumlaştırılması ekonomik bütünleşme açısından önem arz etmektedir (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 9).

Dolayısıyla ekonomik bütünleşme söz konusu olduğunda üye ülkeler arasındaki vergi yükü farklılığının da uyumlaştırılması gerekmektedir. Bununla birlikte uyumlaştırmanın yapılabilmesi için öncelikle ayrımcı vergilendirmenin kaldırılması gerekmektedir. Ancak ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıklar sadece ayrımcı vergilendirmenin kaldırılmasıyla vergilerin uyumlaştırılamayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle vergi uyumlaştırılmasının yapılabilmesi için, vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılmasındaki kapsamın geniş tutulması gerekmektedir (Öncel, 1990, 3-4).

Vergilendirme yetkileri birliğe devredilirken ülkelerin kendi ulusal vergi sistemlerinin olması ve birliği oluşturan devletlerin de vergilendirme sistemlerinin birbirinden farklı olması nedeniyle, yetki devri aşamalı olarak yapılabilir. Söz konusu aşama ise vergi uyumlaştırmasını kapsamaktadır. Bu bağlamda vergi uyumlaştırması ile ülkelerin vergi sistemini oluşturan bütün faktörler yakınlaştırılarak yetki devri gerçekleştirilebilmektedir. Vergilendirme yetkilerinin ülkelerin en önemli ekonomik gücünü oluşturmaları nedeniyle vergi uyumlaştırması da ekonomik bütünleşmenin en önemli aşamasını oluşturmaktadır.

Vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması hususu ekonomik bütünleşmelerin en önemli örneği olan Avrupa Birliği (AB) açısından incelenecek olursa, ortak pazar aşamasından sonra, Avrupa Ekonomik Topluluğu ekonomik ve mali politikaları uyumlaştırdığı için 1 Ocak 1993 tarihinde, ekonomik birlik statüsüne kavuştuğu; bu nedenle topluluğun isminin Avrupa Birliği olarak değiştiği bilinmektedir (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 9). Vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması bakımından AB söz konusu sınırlandırma yetkisini Roma Anlaşması'na dayanarak gerçekleştirmektedir. Roma Anlaşması, AB'nin yazılı dayanağını oluşturmaktadır. Roma Anlaşması'nın 3. maddesinin a bendinde, "üye devletler arasında gümrük vergileri ile malların ithal ve ihracattaki miktar kısıtlamaları ve eş etkili diğer tüm tedbirlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir" ifadesi yer almaktadır (European Union, 1957:3). Bu bağlamda AB'nin temelleri gümrük birliğine dayanmaktadır. Dolayısıyla üye devletlerin gümrük vergi ve harçları üzerindeki vergilendirme yetkileri tamamen ortadan kalkmaktadır.

AB vergi uyumlaştırması çerçevesinde, dolaylı vergiler için varış yeri ülkesinde vergilendirme ilkesi benimsenmektedir. Varış yeri ülkesinde vergilendirme ilkesine göre, mallar üretildikleri ülkelerin değil; tüketildikleri ülkelerin vergi oranlarına göre vergilendirilmektedir (Dura; Atik; Dumrul, 2015, 82). Dolaysız vergiler için ise, çıkış yeri ülkesinde vergilendirme ilkesi benimsenmektedir. Çıkış yeri ülkesinde vergilendirme ilkesine göre ise, üretilen mallar tüketilen ülkenin vergi oranlarına göre değil; üretildikleri ülkenin vergi oranlarına göre vergilendirilmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 75). Bu bağlamda, vergi uyumlaştırması bakımından dolaylı ve dolaysız vergiler için farklı prensipler benimsenmesi öngörülmektedir. Dolaylı vergiler için, varış yeri ülkesinde vergilendirme prensibi ile ihraç edilen mallardan doğan vergi miktarının, ithalatçının ülke vergi oranlarına göre hesaplanması durumu söz konusu

olmaktadır. Buna karşılık dolaysız vergiler için, çıkış yeri ülkesinde vergilendirme prensibi ile mallardan doğan vergi miktarı ihracatçının ülke vergi oranlarına göre hesaplanmaktadır.

Uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi konusunda ise, Roma Anlaşması'nın 220. maddesinde “üye devletler topluluk içinde çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için görüşmelerde bulunabilirler” ifadesi yer almaktadır (European Union, 1957:74). Bu ifadenin de anlaşılacağı üzere, vergilendirme yetkisinin devri ile uluslararası çifte vergilendirmenin engellenebileceği gibi, ülkelerle uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için görüşmelerde bulunabilmektedirler.

Ekonomik bütünleşmeler, katılan ülkeler açısından vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Bunun en önemli nedeni ülkelerin ekonomik bütünleşmeye katılma gerekçeleri ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda ülkeler ekonomik gelişmelerin önünün açılabilmesi, ihracat oranlarının arttırılıp ülkelere yatırımcı çekilebilmesi gibi nedenlerle ekonomik bütünleşmelere katılmaktadırlar. Bu nedenle çeşitli alanlarda, gerek birlik içinde uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi için, gerekse birlik içinde vergi uyumlaştırmasını sağlayıp, birlik içinde rekabet ortamının sağlam temeller üzerine inşa edilebilmesi için ülkelerin vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılması, hatta bazı durumlarda ülkelerin vergilendirme yetkilerinin tamamen ortadan kaldırılması söz konusu olabilmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 73-74).

1.4.5. Uluslararası Anlaşmalar Aracılığıyla Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi

Uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması hususunda bir diğer yöntem uluslararası anlaşmalar aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yöntem ikili anlaşmalar aracılığıyla yapılabileceği gibi, model anlaşmalar aracılığıyla da yapılabilmektedir. Söz konusu yöntemler detaylı olarak ele alınmaktadır.

Bu doğrultuda devletler kendi iç hukuklarında gerekli önlemleri almalarına rağmen uluslararası çifte vergilendirmeyi engelleyemeyebilmektedirler. Bu kapsamda uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile karşılıklı olarak vergilendirme yetkilerini sınırlandırabilmektedirler (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 70). Birçok ülke

tek taraflı olarak uluslararası çifte vergilendirmeye engel olmak için tek taraflı hukuki düzenlemeler yapmakta ve buna ek olarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemek için mahsup yöntemi aracılığıyla rahatlama mekanizması oluşturmaya çalışmaktadır (Holmes, 2011, p. 410). Bunun yanı sıra, ülkelerarası ticari ilişkiler yaygınlaştıkça uluslararası çifte vergilendirme sorunu için uluslararası anlaşmalar ile daha etkin çözümler aranmaya çalışılmaktadır (Karakoç, 2014, 143). Bu bağlamda uluslararası vergi anlaşmaları, devletlerin uluslararası çifte vergilendirme sorununa öncelikli olarak çözüm bulmak amacıyla düzenlenen anlaşmalar olarak tanımlayabilmek mümkündür (Carroll, 1978, p. 51). Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları aracılığıyla ülkeler ticari, endüstriyel, mali ya da diğer faaliyetler aracılığıyla muhatap olunan her üye ülkedeki vergi mükelleflerinin mali durumunu açığa kavuşturarak, standartlar oluşturmaya hedeflemektedirler (Vehovec, 2007, p. 27).

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının konusunu ağırlıklı olarak gelir ve servet (veraset ve intikal) vergileri oluşturmaktadır (Karakoç, 2014, 144). Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının yapılma amacı esasen uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi olsa da bunun yanında, ülkelerarası mali ve idareler arası işbirliğine ek olarak uluslararası bilgi değişimine ilişkin hükümler de anlaşmaların maddeleri arasında yer almaktadır. Bu sayede, uluslararası alanda vergi kaçakçılığı önlenmeye çalışılmaktadır (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 70).

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının öncelikle, 1982 Anayasası'nın 90. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Milletlerarası anlaşmaları uygun bulma başlığı altında Anayasa'nın 90. maddesi, "Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır" şeklinde düzenlenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Söz konusu madde uluslararası anlaşmalar içinde geçerli olmaktadır. Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının onaylanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bir kanun çıkararak söz konusu anlaşmayı uygun bulması gerekmektedir. Aksi halde anlaşma onaylanmadığı için yürürlüğe girememektedir. Yine 1982 Anayasası'nın 90. maddesinde, "Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet

haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu anlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur” ifadesi bulunmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Böylelikle mali açıdan herhangi bir yük yüklemeyen ve süresi bir yılı aşmayan anlaşmalar sadece Resmi Gazete’de yayımlanma suretiyle yürürlüğe girebilmektedir. Ancak uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, süre bakımından bir yılı aşmakla birlikte mali olarak da yük yüklemekte hatta vergilendirme yetkisini sınırlandırması bakımından vergi yasalarında değişikliğe gidilmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının onaylanması için meclise sunulması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin bir yasa çıkararak söz konusu anlaşmayı uygun bulduğunu belirtmesi gerekmektedir (Öncel; Kumrulu; Çağan, 1985, 70).

Bu doğrultuda uluslararası alanda çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla geliştirilen modelleri ülkelerin benimsemeleriyle uluslararası alanda çifte vergilendirmenin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Bu bakımdan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında standart oluşturup, tip anlaşma haline dönüştürülebilmesi için, OECD modelleri ve Birleşmiş Milletler (BM) modelleri geliştirilmiştir. (Karakoç, 2014, 144).

Bu doğrultuda iç hukuk kurallarında yapılan düzenlemeler aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemeye çalışan ülkeler, söz konusu düzenlemelerin yeterli bulunmaması nedeniyle uluslararası anlaşmalar aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemeye çalışmaktadırlar. Uluslararası anlaşmalar aracılığıyla çifte vergilendirmeyi önleme konusunda standart oluşturma çabasının yanı sıra, uluslararası vergi idareleri arası bilgi değişiminin de temellerinin atılması amaçlanmaktadır. Bunların yanı sıra, ülkelerin vergi anlaşmaları için uyguladıkları prosedürler gereği öncelikle yasama organlarının vergi anlaşmalarını uygun bulduğuna dair yasa çıkarmaları gerekmektedir. Söz konusu gereklilik Türkiye Cumhuriyeti için de geçerliliğini korumaktadır.

Uluslararası anlaşmalar aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme amacıyla BM ve OECD kuruluşları model oluşturma amacıyla tip anlaşmalar tasarlamış ve taraf ülkelere sunmuş bulunmaktadır. Bu kapsamda BM ve OECD model anlaşmaları ilerleyen bölümlerde detaylı bir şekilde incelenmektedir.

1.5. BM Modeli Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

BM modeli uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının temelinde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yatırım akışının dengelenmesi yatmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi, gelişmekte olan ülkeler açısından büyük miktarda yabancı yatırım akışının çekiciliğinin artırılmasının, politik katkılarının yanı sıra ekonomik ve sosyal katkılarının da azımsanamayacağını özellikle vurgulamaktadır (United Nations, 2001:6). Dolayısıyla BM model anlaşmasının temelinde gelişmekte olan ülkeler için vergi anlaşmalarına model oluşturma çabası yatmaktadır (Pehlivan ve Öz, 2017, 17). Bu noktadan hareketle, BM model anlaşmasını gelişmekte olan ülkelere yatırımcı çekmek ve gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle rekabet edebilirliğini sağlama çabası oluşturmaktadır.

1963-1964 yılında düzenlenen Paris Konferansı'nda Uluslararası Ekonomik İşbirliği'ne katılan ülkeler yabancı özel sermaye akışı ile sağlanan yatırımların, gelişmekte olan ülkelerin gelişmelerini tamamlamak için önemli rolü olduğunu kabul etmektedirler. Özellikle üretim kapasitesini geliştirici, işsizlik ve söz konusu ülkelerin ihracat piyasası kurumlarının gelişebilmesi için kaynak transferi, yöneltimsel idari uzmanlık ve teknoloji konusundaki sermaye akışları ve yatırımların oldukça önemli olduğunun üzerinde durulmaktadır (United Nations, 2001:6).

Bu bağlamda gelişmekte olan ülkelerin, gelişmelerini tamamlayabilmeleri için yabancı sermaye akışının yanı sıra iş gücü, kaynak transferi ve bilişim konularındaki eksikliklerinin giderilmesi için desteklenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla vergi anlaşmaları düzenlenirken söz konusu faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu kapsamda vergi anlaşmaları aracılığıyla gelişmekte olan ülkelerin gelişmesini desteklemek BM model anlaşmalarının ana hedefi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkelere doğru yatırım akışlarının artışı, büyük oranda uluslararası yatırım ortamına bağlı olmaktadır. Bu bağlamda iki ya da daha fazla ülkenin aynı vergi yükümlüsüne aynı vergi konusu üzerine benzer vergiler yüklemesi anlamına gelen uluslararası çifte vergilendirme, sağlıklı uluslararası yatırım ortamının sağlanabilmesi için engellenmesi önem arz eden bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira engellenmediği takdirde, bu tip vergilerin uluslararası mal ve hizmet

değişimi, sermaye ve işgücü hareketi üzerinde yadsınamaz zararlı etkileri olduğu aşıkardır (United Nations, 2001:6).

Bu bağlamda gelişmiş ülkeler arasındaki ticaretin artması uluslararası çifte vergilendirmenin de ortaya çıkma olasılığını arttırmakta; buna bağlı olarak da maliyetler artmaktadır. Ekonomik faaliyetler gelişmiş iki ülke arasında ya da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yapılması da uluslararası çifte vergilendirmenin bu olası maliyetini etkilememektedir. Gelişmiş ülkelerdeki üretim faktörlerinin transfer hacminin gelişmekte olan ülkelere daha fazla olmasına rağmen, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları bakımından gelişmekte olan ülkelerin sayısının fazla olması dolayısıyla da gelişmekte olan ülkelerin etkisi yadsınamamaktadır (Goldberg, 1983, p. 838).

Bu noktadan hareketle, uluslararası çifte vergilendirme engellenmediği takdirde gelişmekte olan ülkeler için negatif bir durum oluşturmaktadır. Aynı zamanda uluslararası çifte vergilendirme mal ve hizmet transferinin yanı sıra ekonominin sermaye ve işgücü faktörlerini de etkilemektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler için ekonomik faaliyetlerinin temelini oluşturan mal ve hizmet transferi, emek ve sermaye faktörlerinin negatif etkilenmesi istenmeyecek bir durum arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülkeler lehine uluslararası çifte vergilendirme ortadan kaldırılması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Genel olarak, ikili vergi anlaşmalarının genel hedefi, vergi mükelleflerinin doğrudan ya da dolaylı olarak uluslararası çifte vergilendirmeye karşı tam olarak korunması ve uluslararası ticaret ve yatırımların yanında teknoloji transferinin de bedava akışını destekleyecek vergilerden korunması olarak görülebilmektedir. Ayrıca, uluslararası alanda vergi mükellefleri arasında ayrımcılığın önlenmesi ve uluslararası işlemlerin yasal ve mali olarak sürdürülebileceği bir çerçeve kazanması gerekmektedir. Bu bağlamda, vergi anlaşmalarının gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesine katkıda bulunması gerekmektedir. Ayrıca, söz konusu anlaşmaların vergi idareleri arası işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla da yapılması gerekmektedir (United Nations, 2001:7). Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının temel amacı, vergilendirme yetkilerinin çakışması sonucu ortaya çıkan ihtilafların iki ya da çok taraflı anlaşmalarla önlenmesi ya da başka bir ifadeyle

uluslararası işlemlerde vergi tahribatının önüne geçilmesi ve bu şekilde uluslararası sermaye, teknoloji ve hizmet transferini kolaylaştırılmasıdır (Irish, 1974, p. 293).

BM tarafından yürütülen, genel olarak bir dizi model veya taslak model olarak ikili vergi sözleşmeleri bulunmaktadır. Bu modeller, özellikle BM Model Anlaşması ve OCED Model Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergiler İçin Model Anlaşması (OECD Model Konvansiyonu) uluslararası anlaşma ve uygulamaları üzerinde derin etkisi olmuştur. İki model anlaşmada önemli ortak hükümler bulunmaktadır. Bu iki lider model sözleşmedeki ortak hükümler, mümkün olduğunca tutarlılık sağlanabilmesini vurgulamaktadır. Öte yandan iki model anlaşmada önemli alanlardaki farklılıklar diğer anlaşmalara örnek oluşturma amacı taşımakla birlikte, ülke uygulamalarındaki farklılıklarla da yakından ilişkilidir. Bu tür farklılıklar özellikle, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi ve yatırımların teşvik edilmesi amacıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları uyarınca, iç hukukta vergilendirme yetkilerinden ve bir ülkenin ya da diğerinin ne kadar vergilendirme yetkisinden vazgeçebileceği konusuyla yakından ilişkilidir (United Nations, 2011:6).

BM model anlaşmasının temel amacı, vergi mükelleflerinin uluslararası çifte vergilendirmeden etkilenmemesini sağlamaktır. Bunun yanında, uluslararası işlemler için yasal ve mali bir çerçevenin oluşturulması ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik gelişimlerini tamamlamalarına destek olunmasıdır. Bunlara ek olarak aynı amaçlar doğrultusunda vergi idareleri arası bilgi değişiminin oluşturulup; geliştirilmesi de BM model anlaşmalarının diğer bir amacını oluşturmaktadır.

Aynı zamanda ülkeler arasındaki yatırım akışlarının büyümesi büyük ölçüde mevcut yatırım ortamına bağlı olmaktadır. Malların ve hizmetlerin değişimine ve de sermayenin ve kişilerin hareketine zarar veren aynı gelir karşısında uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi veya ortadan kaldırılması oldukça önem arz etmektedir. Genel olarak, uluslararası çifte vergilendirme anlaşmalarının genel hedefleri arasında; mükelleflerin uluslararası ticaret, yatırım akışı ve teknoloji transferinin iyileştirilmesi amacıyla uluslararası çifte vergilendirmeye karşı korunmasını içermektedir. Söz konusu anlaşmaların bir diğer amacı da yabancı yatırımcılarla yerel mükellefler arasındaki vergilendirme ayrımcılığının önlenmesi ve uluslararası faaliyetlerin yasal ve mali açıdan güvenle sürdürülebileceği makul bir çerçevenin hazırlanmasıdır.

1.5.1. BM Model Anlaşması'nın Tarihsel Dayanağı ve Gerekçeleri

Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerarasında Çifte Vergilendirme Modeli (Birleşmiş Milletler Model Anlaşması) uluslararası çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmaya yönelik uluslararası bir çabanın ürünüdür. Bu çabalar Milletler Cemiyeti tarafından başlatılmış ve Avrupa Ekonomik İş birliği Örgütü (OEEC)¹ ile bölgesel forumların katkılarıyla BM bir dizi model ve taslak model ikili vergi sözleşmesi oluşturmuştur (United Nations, 2001:14).

1921 yılında, uluslararası çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmayı amaçlayan ve 1920 yılında Brüksel'de düzenlenen Uluslararası Finansal Konferansı'nda alınan kararlara karşılık olarak, Milletler Cemiyeti, dört ülkenin (İtalya, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri) alanında uzmanlarından oluşan ekonomist ekibini, uluslararası çifte vergilendirmenin ekonomik yönleriyle ilgili bir çalışma hazırlamakla görevlendirmiştir. Bu doğrultuda 1922 yılında, Milletler Cemiyeti Mali Komitesi, Belçika, Çekoslovakya, Fransa, İtalya, Hollanda, İsviçre ve Birleşik Krallıktan yedi üst düzey vergi görevlisini uluslararası çifte vergilendirme ve uluslararası vergi kaçırmanın idari ve yargısal yönlerini incelemeye davet etmiştir (United Nations, 2001:15).

Uluslararası Ticaret Odası'nın (International Chamber of Commerce) önerisiyle, Milletler Cemiyeti tarafından, uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemek ya da en aza indirgeyebilmek amacıyla tasarlanan uluslararası anlaşmaları teşvik etme amacıyla başlatılan hareket sekiz, dokuz yıl boyunca devam etmiştir (Adams, 1929, p. 193). 1925 yılında, grup Arjantin, Almanya, Japonya, Polonya ve Venezüella yetkilileri içerecek şekilde genişletilmiştir. 1927 yılında ise ABD yetkilileri de söz konusu gruba dahil olmuştur. 1923'den 1927 yılına kadar geçen süreçte yapılan oturumlarda, gelir ve emlak vergileri ile ilgili dolaysız vergileri, veraset ve intikal vergilerini, açıklığa kavuşturarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önleyici ikili anlaşmalar tasarlanmıştır. Bunun yanı sıra, vergi konularında idari yardım ve vergilerin tahsil edilmesine ilişkin ikili idari yardım sözleşmeleri tasarlanmıştır. Ekim 1928'de Cenevre'de düzenlenen ikinci toplantı 27 ülkenin temsilcilerinden oluşmuştur (United Nations, 2001:16).

¹ Eski adıyla Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü, şimdiki ismiyle, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD).

Gelişmeleri teşvik etmek amacıyla, Milletler Cemiyeti Konseyi 1928 yılında oluşturulan modeli değiştirmek için iki rakip model hazırlamıştır (Vogel, 1986, p. 11).

1929 yılında, hükümet uzmanlarından oluşan genel kurulun tavsiyesine nazaran, Milletler Cemiyeti Konseyi daimi faaliyet gösterecek mali komiteyi belirlemiştir. Öncelikle farklı ülkelerde faaliyet gösteren şirketlerin gelirlerinin tahsisi ve vergilendirilmesi sorununun çözülmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda önce New York ve Washington'da Uluslararası Ticaret Odası Amerikan Bölümü himayesinde düzenlenen toplantılarda bir alt komite, daha sonra Haziran 1933'de Mali Komite toplantısında "Vergilendirme Amacıyla Ülkeler Arası İş Gelirinin Tahsisi" için taslak sözleşme oluşturulmuştur. Taslak sözleşme Haziran 1925'de revize edilmiştir. 1943 yılında düzenlenen İkinci Bölgesel Konferansı'nda, "Gelir Vergilerinde Çifte Vergilendirmeyi Önleyici Protokol ve İki Taraflı Model Anlaşmalar", "Dolaysız Vergilerin Toplanmasında Çift Taraflı Vergi Daireleri Arasında Yardım Anlaşması ve Protokolü" kabul edilmiştir (United Nations, 2001:16). 1943 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın devam etmesi nedeniyle Latin Amerika ülkelerinin temsilcilerinden oluşan bir alt komite Meksika model anlaşmasını oluşturmuştur. 1946 yılında alt komitenin Londra model anlaşmasını oluşturmasıyla, endüstriyel devletler de sürece katılmış; görüşleri daha belirgin şekilde temsil edilmeye başlamıştır (Vogel, 1986, p. 11).

1946 ve 1955 yılları arasında 70'den fazla ikili çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmıştır. Söz konusu ikili çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının eksik yönlerinin fazla olması itirazlara neden olmuş; hiçbiri oybirliği ile kabul edilememiştir. Buna karşılık özellikle Avrupa ülkelerinde ekonomik anlamda karşılıklı bağımlılığın artması, çerçeve tanım, ilke, kural ve yöntemler belirleyen uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının gerekliliğini ortaya koymuştur (Glabush-Rogers, 2009, p. 61).

25 Şubat 1955 tarihinde OEEC Konseyinin uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi ile ilgili ilk önerisi kabul edilmiştir. Çifte vergilendirme önerisinin kabul edilmesinin ardından 1956 yılının Mart ayında, OEEC Mali Komitesi kurulmuştur. Temmuz 1958'de, gelir ve kurumlar vergilerinde kabul edilen uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının uygulanması hakkında taslak bir anlaşma hazırlanması talimatı verilmiştir. OEEC Mali Komitesi'nin kendi sözleriyle, "Milletler Cemiyeti çalışmalarından bu yana, bir model sözleşme düzenlenmesinin önemi sadece

ulusal otoriteler tarafından değil, vergi mükellefleri tarafından da evrensel nitelikte olduğu kabul edilmiştir” (United Nations, 2001:16). 1958’den 1961’e kadar Mali Komite, “Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılması” başlıklı toplam 25 maddeden oluşan dört adet rapor hazırlamıştır. OEEC’nin, Eylül 1961’de OECD olmasından sonra mali komitenin görevleri onaylanmıştır. Komitenin de onaylanmasıyla, 1963 yılında bir dizi yeni madde üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Söz konusu bütün maddeler 1963’te yayınlanan “Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerin Çifte Vergilendirilmesini Önleme Anlaşma Taslağı” başlıklı raporda yer almaktadır (United Nations, 2001:17-19).

BM, 1960’lı yılların ortalarında gelişmekte olan üye devletlerin sayısının sürekli artması ve gelişmekte olan ülkelere yabancı yatırım akışının teşvik edilebilmesi amacıyla, uluslararası çifte vergilendirme sorununa yeniden ilgi göstermeye başlamıştır. Bu yeni ilgi BM model anlaşmasının ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

Bununla birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında ikili vergi anlaşmaları yapılmasının teşvik edilmesi kararı, 4 Ağustos 1967 tarihinde “Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC)’nin 1273 (XLIII) Sayılı Kararı” ile kabul edilmiştir. Böylelikle, 1968 yılında Genel Sekreterlik tarafından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki vergi anlaşması konusunda çalışmalar yapılması için özel uzmanlar grubu oluşturulmuştur. Özel uzmanlar grubu ise, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin vergi memurları ve vergi uzmanlarından oluşmaktadır (United Nations, 2011:6-7).

1979 yılına kadar özel uzmanlar grubunun müzakereleri sonucunda daha önceden “Birleşmiş Milletler İkili Vergi Anlaşması Müzakere El Kitabı” olarak tasarlanan öneri 1980 yılında “Birleşmiş Milletler Model Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması” olarak yayımlanmıştır. 28 Nisan 1980 tarih ve 1980/13 Sayılı BM kararı ile Ekonomik ve Sosyal Konsey, vergi anlaşması konularında uluslararası vergi alanında işbirliğinin önemini kabul ederek uzmanlar grubunun ismini, “Vergilendirme Konularında Uluslararası İşbirliği Uzmanları (Geçici Çalışma Kurulu Uzmanları)” olarak değiştirilmiştir. 2005 yılında ise geçici uzmanlar kurulu, günümüzdeki mevcut haliyle devam eden Komite statüsüne yükseltilmiştir (United Nations, 2011:7-8).

2005 yılında geçici uzmanlar kurulundan komite statüsüne yükseltelen Ekonomik ve Sosyal Komite, genel kurul, güvenlik konseyi, mütevelli heyeti,

uluslararası adalet divanı ve sekreterlikten oluşmaktadır. Söz konusu komite genel kurul tarafından üç yılda bir seçilen 54 üyeden oluşmaktadır (Orzechowski, 2017, 4).

Uluslararası çifte vergilendirme ile ilgili fırsatlar bölgesel ve alt bölgesel seviyelerde de uygulanmıştır. Bu kapsamda bölgesel düzeyde, Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) uzmanlarından bir grup aracılığıyla LAFTA ile üye ülkeler ve bölge dışındaki ülkeler arasında uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme kriterleri benimsenmiştir. Alt bölgesel seviyelerden de Cartagena Anlaşması Komisyonu Kasım 1971’de, üye ülkeler ile üye olmayan diğer ülkeler ve And alt bölgesi arasında “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Model Anlaşması” ve ayrıca And ülkeleri grubunda² “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması” kabul edilmiştir. Ayrıca Kasım 1972’de “Vergi Konularında İdari Yardım Anlaşması”, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç tarafından imzalanmış, 1973 ve 1976 yıllarında ise yeniden revize edilmiştir. Gelir ve Servet Vergileri Üzerine Nordik Konvansiyonu’na, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ülkeleri de katılmıştır; 1983 yılında bu gruba İsveç de dahil olmuştur. Söz konusu anlaşma 1987, 1989 ve 1996’da revize edilmiştir. “Vergi Alanında Karşılıklı İdari Yardım Konvansiyonu”, Mali İşler Komisyonu tarafından hazırlanan ilk taslak esas alınarak Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanmıştır. Anlaşma ise 1 Nisan 1995’te yürürlüğe girmiştir (United Nations, 2001:19-20).

Bununla birlikte gelişmekte olan ülkelere, siyasi açıdan kabul edilebilir olan ve ekonomik ve sosyal açıdan yararlı olan koşullar altında yabancı sermayenin daha fazla girmesinin teşvik edilmesi çabası, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi ile Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı’nın kararlarında sıklıkla vurgulanmaktadır. 2002 Monterrey Konsensüsü finansal kalkınma kararlarında ve akabinde düzenlenen Doha Deklarasyonu finansal kalkınma kararlarında, uluslararası vergi kaçakçılığıyla mücadele de dahil olmak üzere kalkınma amacıyla yatırımların teşvik edilmesinde vergi kaynaklı iş birliği ve yerli kaynak seferberliğinin en üst seviyeye getirilmesi konusunda 2008 yılında işbirliği yapılmıştır. Ayrıca, bu modelin hayati parçasını oluşturan teknik yardımların güçlendirilmesi ve uluslararası vergi konularında işbirliğinin ve katılımın artırılması bu alanlarda ulusal çabaların desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır (United Nations, 2011:5-6).

² Bolivya, Kolombiya, Ekvator, Peru ve Venezüella arasında kurulan ekonomik ortak pazardır.

Aynı zamanda 1990'lı yıllarda, geçici çalışma kurulu uzmanları, uluslararası ekonomik, finansal ve mali çevrelerde önemli değişiklikler yaşandığını vurgulamışlardır. Ayrıca yeni finansal araçların, vergiler ve transfer fiyatlandırması üzerindeki etkileri, vergi cennetlerinin artması sorunu ve uluslararası ekonomik ilişkileri etkileyen küreselleşmenin yarattığı sorunlar üzerinde odaklanılan konuların başında gelmektedir. BM, OECD model anlaşmasının daha sık güncellenmesi nedeniyle, uluslararası vergi işbirliği konuları hakkında daha detaylı düşünme sürecini gerektiren revizelerin yapılması gerektiğini belirtmektedir. Sonuç olarak, geçici çalışma kurulu uzmanları, “BM Model Anlaşması” ve “BM İkili Vergi Anlaşması Müzakere El Kitabı” gözden geçirmiş ve güncellemiştir. BM Model Sözleşmesi (1999 yılında revize edilmiş ve 2001 yılında yayınlanmış) ve El Kitabı (2003 yılında elektronik olarak yayınlanmıştır) revize edilmiştir (United Nations, 2011:8). Son güncelleme ise, 2015 yılında komite tarafından kabul edilmiş ve 2016 yılında yayınlanmıştır (United Nations, 2017:9).

1.5.2.BM Model Anlaşması'nın Karakteristik Özellikleri

BM model sözleşmesi, kaynak ilkesi ile ikamet ilkesi arasında bir uzlaşmayı ifade etmektedir. Ancak OECD model sözleşmesine kıyasla kaynak ilkesine daha fazla ağırlık vermektedir. Bununla birlikte, BM model sözleşmesi, bağlayıcı özellik taşımamakta, sadece ülkedeki karar vericilere, ülkelerin özel durumlarına göre ihtiyaç duyulan bilgiyi sunma çabasıdır. BM model sözleşmesi kendi kendine uygulanabilir değildir; hükümleri bağlayıcı değildir ve bu kapsamda BM'nin resmi önerileri olarak yorumlanmaması gerekmektedir. Aynı zamanda BM model anlaşmasının hükümleri, iki taraflı vergi anlaşmalarının yorumlanması ve pratikte uygulanmasının kolaylaştırılması amacını taşımaktadır.

BM modeli anlaşması, ikamet ilkesine nazaran gelir ya da kaynakların elde edildiği ülkede vergilendirilmesini yani kaynak ilkesini savunmaktadır. Kaynak ve ikamet ilkeleri arasındaki bu ayrım gelişmekte olan ülkeler için uzun süredir özel bir anlam taşıırken; gelişmiş ülkeler bu durumu ikili anlaşmalarda üzerinde durulması gereken bir konu olarak görmektedir. Gelişmekte olan ülkelere ekonomik, sosyal ve siyasi olarak kabul edilebilir koşullarda daha fazla yabancı yatırımcının girişinin teşvik edilmesi çabası, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve

Sosyal Konseyi ile Birleşmiş Milletler Konferansı'nın kararlarında sıklıkla vurgulanmaktadır (United Nations, 2011:6).

Kaynakta vergilendirme ilkesinin sonucu olarak, anlaşma maddelerine göre kaynak ülkesinin yabancı sermayenin ülke içerisinde elde ettiği karları ve masrafları da dikkate alarak vergilendirilme yapması gerekmektedir. Ayrıca söz konusu vergi oranları ülkede yatırımların önüne geçecek kadar yüksek olmamalıdır. Bununla birlikte BM model anlaşması, OECD model anlaşmasında olduğu gibi bir yabancı vergi mahsubu ya da vergi istisnası yoluyla çifte vergilendirme konusunda bir miktar ödünler verilmesinin kaynak ilkesini benimsemiş ülke için yararlı olabileceği görüşünü savunmaktadır.

BM model anlaşması kaynak ve ikamet prensiplerinden oluşmasına rağmen kaynak prensibine daha yakın hükümler içermektedir. Ayrıca BM model anlaşması bir mukimin başka bir ülkeden kaynak elde ettiği durumlarda iki ülkenin de BM modelini benimsediği durumlar için geçerliliğini korumaktadır (Aneja and Singh, 1997, p. 161).

BM model anlaşmasının 23. maddesinin a ve b fıkralarında uluslararası çifte vergilendirmeyi engelleme yöntemleri belirtilmektedir. Söz konusu maddede, anlaşmaya taraf devletlerden birinde elde edilen kişisel gelir ya da kurum gelirleri, anlaşma hükümleri gereği, elde edildikleri ülkede vergiden muaf tutulabilmektedir. Bunun nedeni ise, bazı kişisel gelir ve kurum gelirlerinin elde edildiği ülkede değil; diğer ülkede vergilendirilmesidir (United Nations, 2011:27). Dolayısıyla BM model anlaşmasında tanımlanan istisna yöntemine göre model anlaşmayı benimsemiş ülkelerden birinde elde edilen kişi ya da kurum gelirleri diğer ülkede vergiye tabi tutulmamalıdır.

BM model anlaşmasının 10., 11. ve 12. maddelerinde bahsedilen vergiler³ taraf ülkelerden diğeri tarafından vergilendirilebilmektedir. Geliri elde eden ikamet ilkesini benimsemiş ülkenin istisna yolu ile vergileri diğeri taraf ülkeye devretmesi vergi gelirlerinin ikamet ülkesi ile kaynak ülkesi arasında eşit dağılmasını sağlamaktadır. Ancak söz konusu istisna tutarının, ülkelerin elde edebileceği vergi geliri miktarını aşmaması gerekmektedir (United Nations, 2011:27). İstisna miktarı, devletin elde edebileceği vergi gelirini aşıyorsa ülkeler arasındaki denge bozulmuş olmaktadır. Bununla birlikte BM model anlaşmasına göre ikamet eden kişi elde ettiği gelir ya da

³ 10. madde temettü, 11. madde faiz, 12. madde telif hakları gelirlerinden oluşmaktadır.

sermaye kazancı üzerinden alınan vergiden muaf tutulmaktadır (United Nations, 2011:27). Buna rağmen bazı ülkeler, ikamet eden kişilerin kişisel gelir ya da kurum gelirleri üzerinden vergi hesaplamasının ardından arta kalan kısmı tekrar vergi hesaplamasına katabilmektedir.

BM model anlaşmasının 23. maddesinin b fıkrasında ise mahsup yöntemi açıklanmaktadır. Buna göre; sözleşmeye taraf ülkelerden biri sözleşme hükümlerine göre, vergilendirme yetkisini diğer ülkeye devredebilmektedir. Söz konusu maddeye göre ikamet eden kişinin gelirin yaptığı indirim miktarının diğer ülkede ödenen gelir vergisine eşit miktarda olması gerekmektedir. Yine aynı şekilde ikamet eden kişinin elde ettiği sermaye kazancına yapılan indirim miktarının, diğer ülkede ödenecek sermaye kazancı üzerinden alınan vergi miktarına eşit olması gerekmektedir. Bazı durumlarda gelir ve sermaye kazancı üzerinden alınan verginin matrahı hesaplandıktan sonra arta kalan gelir ya da sermaye kazancı miktarı vergilendirilerek kaynak ilkesini benimsemiş ülkede vergilendirme yapılabilmektedir (United Nations, 2011:27-28).

BM model anlaşmasında, vergilendirme yetkilerinin hangi ülkelere ait olduğu 23. maddede açıklanmıştır. Dolayısıyla uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi için istisna ve mahsup yöntemleri yol gösterici olsa da uluslararası çifte vergilendirmeyi engellemek isteyen ülkelerin öncelikle iç hukuk sistemlerinde düzenlemeye gitmeleri gerekmektedir (United Nations, 2011:308). Bununla birlikte iç hukuk sisteminde çeşitli vergiler için yaşanan ikililik ve çatışmalar da uluslararası çifte vergilendirmeye neden olabilmektedir.

BM model anlaşmasının uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesine yönelik çabalarının asıl amacı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki gelir dağılımındaki adaletsizliğin önlenmesidir. Söz konusu amaç doğrultusunda oldukça detaylı bir model hazırlanmıştır. 2001, 2011 ve 2016 yıllarında revize edilerek güncel tutulmaya çalışılmaktadır.

1.5.3.BM Model Anlaşması'nın Hükümleri

BM model anlaşması, üç ana bölümden, yedi alt bölüm ve 31 maddeden oluşmaktadır. Anlaşmanın ilk ana bölümü olan giriş bölümünde, BM model anlaşmasının kaynağı, karakteristik özelliklerin yanı sıra, ülkelerin model anlaşmaları uygulayıp uygulamayacaklarıyla ilgili olarak vergi politikaları ilkeleri, her revizyonla

ilgili olarak revizyonun temel özellikleri ve anlaşmanın genel olarak şerhleri bulunmaktadır. İkinci ana bölümde ise, BM model anlaşmasının hükümleri yer almaktadır. Son ana bölümde, model anlaşmanın her bir maddesi için düşünülen şerhler yer almaktadır.

Anlaşmanın 1. ve 2. maddelerini kapsayan ilk bölümünde anlaşmanın kapsamı ele alınmaktadır. Bu kapsamda 1. maddede anlaşma kapsamına giren kişiler ele alınmaktadır. BM model anlaşmasında bu bakımdan herhangi bir kısıtlamaya gidilmeden, herhangi iki ya da daha fazla ülkede mukim bulunan her bireyin anlaşma kapsamında tutulacağı belirtilmektedir. Anlaşmanın 2. maddesinde ise, anlaşma kapsamına dahil edilen vergiler yer almaktadır. Bu bakımdan anlaşma hükümleri, gelir vergisi ve sermaye kazançları vergisini kapsamaktadır. Ayrıca anlaşmaya taraf olan ülkelerin siyasi alt birimleri ve yerel idareler için de anlaşma hükümleri bağlayıcılığını korumaktadır (United Nations, 2017:7-8).

Anlaşmanın 3., 4. ve 5. maddeleri kapsayan ikinci bölümünde ise, tanımlar yer almaktadır. Bu bağlamda 3. maddede, kişi, şirket, anlaşma devletinin girişimi, uluslararası trafik, yetkili makam, ulus kavramlarının tanımları yapılmakta; bu kavramlar da genel tanımlar başlığı altında yer almaktadır. 4. maddede ise, mukim kavramı tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, anlaşmaya taraf devletlerin yasalarına göre, ikamet, konaklama, şirket yeri, yönetim yeri ya da doğası gereği buna benzer herhangi nedenle vergilendirilebilecek kişi mukim olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, anlaşma kapsamında mukim kavramı söz konusu devletteki kaynaklardan ya da sermayeden elde edilen gelir bakımından vergiye tabi olan herhangi bir kişiyi içermemektedir. 5. maddede ise, daimi kuruluş kavramı tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, bir faaliyetin tamının ya da bir kısmının yürütüldüğü sabit iş yeri daimi kuruluş olarak tanımlanmaktadır (United Nations, 2017:9-14).

Anlaşmanın gelir vergilerinden oluşan üçüncü bölümü ise, 6. ile 21. maddeleri de içeren maddeleri kapsamaktadır. 6. maddede, taşınmaz mülkiyet gelirlerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, akit devletlerden birinde mukim olan kişinin, diğer akit devlette tarım veya orman gelirleri de dahil olmak üzere tüm taşınmaz mallarından dolayı elde ettiği gelir diğer akit devlette vergilendirilebilmektedir (United Nations, 2017:15).

Bu bağlamda, 7. maddede ise, ticari kazançların vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Akit devletlerden birinde bulunan bir teşebbüse ait ticari kazanç, teşebbüs diğer akit devlette yer alan bir başka teşebbüs aracılığıyla ticari faaliyette bulunmadığı sürece faaliyet gösterdiği ülke tarafından vergilendirilmektedir. Benzer şekilde, 8. maddede, uluslararası deniz ve hava taşımacılığı kazançları ele alınmaktadır. Bu bağlamda, akit devletlerden birinde bir teşebbüsün uluslararası deniz ve hava işletmesinden elde ettiği kazanç, elde edilen ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır. 9. maddede, bağlı kuruluş kazançları ele alınmaktadır. Akit devletlerden birinde bulunan bir işletme, diğer akit devlette bulunan işletmenin yönetimi ya da sermayesinde doğrudan ya da dolaylı olarak yer aldığı ya da aynı kişi doğrudan ya da dolaylı olarak akit devletlerden birinde bulunan işletmenin ve diğer akit devlette bulunan işletmenin yönetim ya da sermayesinde katıldığı durumlarda, işletmeler arasında koşullar belirlenmek ve uygulanmaktadır. Söz konusu koşullar dahilinde elde edilen kazançlar da şirket karlarına dahil edilerek vergilendirilebilmektedir (United Nations, 2017:15-19).

Anlaşma kapsamında 10. maddede, kar paylarının vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, akit devletlerden birinde mukim olan şirket tarafından diğer akit devlette bulunan mukime ödenen kar payları, ödeme yapılan ülkede vergilendirilebilmektedir. 11. maddede, faiz gelirlerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bir akit devlette doğan ve diğer akit devlette bulunan mukime ödenen faiz tutarı, ödeme yapılan ülkede vergilendirilmektedir. Benzer şekilde 12. maddede ele alınan telif kazançları bakımından da, telif hakları dolayısıyla ödeme yapılan mukimin bulunduğu devlette vergilendirilme yapılmaktadır. Teknik hizmetler için ödenen ücretler de yine ödeme yapılan mukimin bulunduğu devlette vergilendirilmektedir. 13. maddede, sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bu bakımdan ilk olarak, bir akit devlette bulunan mukimin diğer akit devletteki taşınmaz mallarının elden çıkarılmasından sağladığı kazanç işlemin yapıldığı ülkede vergilendirilebilmektedir (United Nations, 2017:19-26).

14. maddede bağımsız kişisel hizmetlerin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, profesyonel hizmetler veya bağımsız karakterli bir faaliyet bakımından bir akit devlette elde edilen gelir, diğer akit devlette vergilendirilebileceği durumlar dışında faaliyetlerin gerçekleştiği ülkede vergiye tabi tutulmaktadır. 15. maddede ise,

bağımlı kişisel hizmetlerin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bir akit devletin mukiminin elde ettiği ücret, maaş ve benzeri ödemeler, istihdam diğer akit devlette gerçekleşmediği sürece elde edilen ülkede vergiye tabi tutulmaktadır (United Nations, 2017:26-27).

Bu bağlamda, 16. maddede yönetim kurulu üyeleri ve üst düzey yöneticilerin ücretlerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Dolayısıyla bir akit devlette mukim olan kişinin, diğer akit devlette mukim bulunan bir şirketten yönetim kurulu üyeliği ya da üst düzey yönetici sıfatıyla elde ettiği ücret ya da benzeri ödemeler, şirketin mukim bulunduğu ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır. 17. maddeye göre ise, tiyatro, sinema, radyo, sinema sanatçısı, müzisyenin ya da sporcunun akit devletlerden birinde elde ettiği gelir, faaliyetin yapıldığı ülkede değil bu kişilerin mukimi olduğu ülkede vergiye tabi tutulmaktadır. 18. maddede ise, emeklilik ve sosyal sigorta ödemelerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır. Bu bakımdan, bir akit devlette istihdamından dolayı elde edilen emekli maaşları bu akit devlet tarafından vergilendirilmektedir (United Nations, 2017:27-29). 19. maddede devlet hizmetlerinin vergilendirilmesi ele alınmakta, 20. maddede ise, öğrencilerin eğitim ve öğretim amacıyla ya da staj amacıyla farklı ülkede bulunması sebebiyle vergilendirilmesi hükme bağlanırken 21. maddede ise diğer gelirlerin vergilendirilmesi ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, sermayenin vergilendirilmesi konusu 22. maddede ele alınmaktadır. Bu bağlamda, bir akit devlet mukiminin sahip olduğu ve diğer akit devlette bulunan taşınmaz tarafından temsil edilen sermaye taşınmazın bulunduğu ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır (United Nations, 2017:32).

Anlaşmanın Beşinci bölümünde ise, uluslararası çifte vergilendirme sorunu için çözüm yöntemleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda beşinci bölüm 23A ve 23B maddelerinden oluşmaktadır. 23A maddesinde istisna yöntemi ele alınmaktadır. Anlaşma hükümlerine göre, akit devletlerden birinde bulunan mukimin kişisel geliri ya da sermaye geliri diğer akit devlette vergilendirilebilmektedir (United Nations, 2017:33). Bu bağlamda akit devletlerden birinde bulunan mukimin elde ettiği kişisel gelir ya da sermaye geliri, diğer akit devlette vergilendirilmektedir. Bununla birlikte, sözleşme hükümlerine göre, akit devletlerden birinde bulunan mukimin sahip olduğu gelir ya da sermaye vergiden istisna tutulduysa, söz konusu devlet mukimin kalan vergi miktarını hesaplarken istisna tutulan miktarı dikkate alabilmektedir.

Anlaşma kapsamında 23B maddesinde mahsup yöntemi ele alınmaktadır. Bu bağlamda, akit devletlerden birindeki mukimin diğer akit devlette vergilendirilebilecek gelir ya da sermayeye sahipse, vergilendirmenin mukimin bulunduğu ülkede yapılmasına izin verilmektedir (United Nations, 2017:34). Dolayısıyla bu durumda mukimin vergi matrahı hesaplanırken diğer ülkede ödenen vergi miktarı düşürülmektedir. Söz konusu durumda akit devletlerden birinde ödenen vergi miktarı ile mahsup edilen vergi miktarı eşit olmaktadır. Kesinti yapılmadan önceki kısmını geçmeyecek şekilde, vergilendirilecek gelir ya da sermaye diğer ülkeye atfedilmektedir. Sözleşme hükümlerine göre akit devletlerden birinde mukimin sahip olduğu vergilendirilebilir gelir ya da sermayesinden mahsup edilen kısmı diğer akit devlet dikkate alabilmektedir.

Anlaşmanın altıncı bölümü, 24. ile 29. maddeleri içermektedir. Bu bağlamda 24. madde hükümlerine göre akit devletlerdeki kişilerin her akit devlette aynı değerlendirileceği ve dolayısıyla ayrımcılık yapılmayacağı hükme bağlanmaktadır. Karşılıklı anlaşma prosedürü 25. maddede ele alınmaktadır. 26. maddede bilgi değişimi ele alınmaktadır. Bu bağlamda akit devletlerin vergi idareleri arası bilgi değişimi hükümleri 26. maddede ele alınmaktadır. 27. madde hükümlerinde vergi tahsilatında yardım ele alınmaktadır. Bu bağlamda akit devletler gelir taleplerinin toplanmasına yardım etmektedir. Anlaşma kapsamında gelir talepleri ise, anlaşmaya aykırı davranan ülkelerin borçlu statüsünde olarak ödeme yükümlülüğünün bulunduğu faiz, idari para cezaları ve masrafları kapsamaktadır (United Nations, 2017:40-41). 28. maddede diplomat ve konsolosluk görevlerinde bulunan kişileri kapsamaktadır. 29. madde ise anlaşma kapsamında sağlanacak faydaların iyileştirilmesi ele alınmaktadır.

Anlaşma dahilinde düzenlenen yedinci bölümde ise, 30. maddede anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve 31. maddede anlaşmanın yürürlükten kaldırılması hükümleri yer almaktadır (United Nations, 2017:55-56). Bununla birlikte anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve fesih edilmesi ile ilgili hükümler, akit devletlerin anayasal usullerine uygun olarak yapılmaktadır.

1.5.4. BM Model Anlaşması Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Hükümlerinin Yorum Beyanları, Çekince ve Şerhleri

Model anlaşmalar için konulan şerhler, model anlaşma ile birlikte yayınlanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise model anlaşmaların tamamının ya da maddelerinin anlaşılmasının kolaylaştırılmasıdır (Bayar, 2006, 56). Hukuksal anlamda her ne kadar bağlayıcılığı olmasa da şerhler, uluslararası vergi hukukunun ilerleme kaydedilmesi bakımından önemli bir kaynak olarak nitelendirilmektedir. Bunun en önemli nedeni, şerhlerin model anlaşmaların uygulanması ve yorumlanmasında yol gösterici olarak nitelendirilmesidir (Soydan, 2010:15). Anlaşmalara taraf ülkeler anlaşma metinleri üzerinde bütünüyle değişiklik yapılma imkanının olması ya da anlaşma dışında tutulmak istenilmemesi gibi nedenlerden ötürü ülkeler kendilerine uygun olmayan maddeleri değiştirememektedirler. Bu nedenle tek taraflı beyan ile anlaşmalara çekince konulabilmektedir (Özman, 1970, 2). Yorum beyanı ise, taraf devletlerin anlaşma maddesinden yaptığı çıkarımları beyan etmesine dayanmaktadır (Bayar, 2006, 58).

Bu bağlamda BM model anlaşmasında yer alan şerhler daha çok modelin uygulanmasına açıklık getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, model içerisinde genel olarak modelin yorumlanmasına dayalı şerhler ve maddelerin yorumlanmasına dayalı şerhler yer almaktadır. Bunlar ise ülkeler için tavsiye niteliği taşımaktadır. Söz konusu yorumların birçok yerinde OECD model anlaşmasına atıfta bulunulması da BM modelinin OECD modeli temel alınarak oluşturulduğunu göstermektedir.

Bunlarla birlikte BM modelinde yer alan şerhler incelendiğinde, maddelerin detaylı ve kapsamlı olarak yorumlandığı görülmektedir. BM modelinin uluslararası çifte vergilendirme için çözüm sunduğu 23. maddenin şerhinde, maddenin amacı, kapsamı, ülkelerin uluslararası çifte vergilendirmeye maruz kaldığı durumlar ele alınarak kapsamlı çözüm önerileri sunulmaktadır. Bu bağlamda istisna yöntemi için, iki yöntem belirlenmektedir. Bunlardan ilki tam istisna yöntemidir. Tam istisna yöntemine göre, akit devletlerden birinde vergilendirilen gelir için, diğer akit devlet bu gelirin vergilendirilen kısmını dikkate almayarak, kalan kısmı için vergi oranını belirleme yetkisine sahiptir. Bir diğer yöntem olan artan oranlı istisna yöntemine göre ise, akit devletlerden birisinde vergilendirilen gelir diğer akit devlette vergilendirilmez ancak bu

akit devlet gelirin kalanı için vergi oranını belirlerken gelirin kalanını göz önünde bulundurma hakkına sahip olabilmektedir (United Nations, 2017:479).

Mahsup yöntemi için tanımlanan iki yöntemden ilki ise tam mahsup yöntemidir. Tam mahsup yöntemine göre, akit devletlerden birinde ödemiş bulunan verginin toplam tutarı üzerinden diğer akit devlet indirim yapabilmektedir. Bir diğer yöntem olan basit mahsup yönteminde ise, akit devletlerden birinde vergilendirilen gelir kadar diğer akit devlete indirim hakkı tanınmaktadır (United Nations, 2017:480). Bu bağlamda devletlere artan oranlı istisna ve basit mahsup yönteminden birini seçme konusunda özgürlük tanınmaktadır. Ayrıca BM modelindeki yorumlar OECD modelindeki yorumlarla paralellik göstermektedir. Bunlarla birlikte BM model anlaşmasının içeriğinde yorum beyanları ve çekincelere yer verilmemektedir.

1.6. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) Model Anlaşması

OECD model anlaşmasının giriş bölümünde uluslararası hukuki çifte vergilendirme; aynı mükellef üzerine iki (veya daha fazla) devletin, aynı konuda ve aynı dönem içinde karşılaştırılabilir verginin uygulanması şeklinde tanımlanmaktadır. Uluslararası çifte vergilendirmenin, ülkeler arasında mal, hizmet, sermaye, teknoloji ve iş gücü dolaşımını olumsuz yönde etkilemekle birlikte, yarattığı diğer olumsuzluklar da yadsınmamaktadır (OECD, 2017a:11).

Model anlaşmaların temel amacı, vergi mükellefinin üzerindeki uluslararası çifte vergilendirme nedeniyle oluşan yükü hafifletilmesidir. Bir işletme ya da herhangi bir işletmeden bağımsız bir birey ülke içindeki işlemleri yurt dışında gerçekleştirmek istediğinde uluslararası çifte vergilendirmenin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır. Başka bir ifadeyle uluslararası ticaret arttıkça uluslararası çifte vergilendirme sorunu da artmaktadır (Mulligan, 1982, p. 129).

OECD'nin, üye ülkelerin vergi mükelleflerinin başka ülkelerde elde ettiği endüstriyel, ticari, finansal ve diğer faaliyetlerinden doğan gelir ya da kaynaklarını, uluslararası çifte vergilendirme konusunda ülkelerin benzer durumlar için ortak çözümleri olmadığından; uluslararası çifte vergilendirmenin açıklanması, standarda kavuşturulması ve tasdik edilebilmesi oldukça uzun zaman almıştır. Bu ülkelerin vergi konularında idari işbirliğinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ve vergi konularında

özellikle vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı konularında idari bilgi değişimine ihtiyaç duyulduğunu kavraması da uzun zaman almıştır (OECD, 2017a:11). Bu doğrultuda uzun çabalar sonucunda hazırlanan OECD gelir ve servet üzerine çifte vergilendirme model anlaşmasının temel amacı; uluslararası hukuki çifte vergilendirme alanında ortaya çıkan sorunları tek tip olarak çözebilmek için bir araç sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bununla birlikte OECD model anlaşması aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için önemli gelişmeler kaydedilse de, OECD üyesi ülkelerin daha çok gelişmiş ülkelere dönüşmesi nedeniyle model anlaşmanın yararlarından gelişmekte olan ülkeler faydalanamamaktadır. Gelişmekte olan bir ülke uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına taraf olduğunda, söz konusu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması OECD modeline dayanıyorsa, kaynak ülkesi uluslararası çifte vergilendirmeye konu olacak vergi gelirinden vazgeçmektedir. Bu nedenle de söz konusu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması tek taraflı sonuç doğurmaktadır (Glabush-Rogers, 2009, p. 63).

1.6.1. OECD Model Anlaşmasının Tarihsel Dayanağı

Avrupa Ekonomik İş Birliği Teşkilatı Konseyi (OEEC), 25 Şubat 1955 tarihinde çift taraflı anlaşmalar ya da tek taraflı tedbirler aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesine yönelik ilk tavsiye tasarısını kabul etmiştir. Bu bağlamda o dönemde, 70 adet OECD ülkesi uluslararası ikili anlaşmaları imzalamış bulunmaktaydı. Bu doğrultuda söz konusu anlaşmaların yapılması büyük ölçüde 1921 yılında Milletler Cemiyeti tarafından başlatılan çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaları, 1928 yılında ilk model ikili anlaşmaların yapılması, akabinde 1943 yılında Meksika için model anlaşmasının hazırlanması ve 1946 yılında Londra için model anlaşmasının hazırlanması takip etmiştir. Söz konusu ikili anlaşmalar belirli aralıklarla değişiklik yapılarak ve ilerleyen yıllarda revize edilerek devamlılığı sağlanmıştır. Bununla birlikte, söz edilen anlaşmaların hiç birisi oy birliği ile kabul edilememiştir. Ayrıca anlaşmayı imzalayan taraflar temel sorunlarla ilgili olarak anlaşmaların bazı boşluklarının olduğunu ve önemli farklılıklar barındırdığını ileri sürmüşlerdir (OECD, 2017a:11).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, BM yeni oluşturduğu ekonomik ve sosyal konseyi Londra taslaklarının gözden geçirilmesi yükümlülüğünü devralmıştır. Bu konu için komisyon kurulmuş; ancak 1954 yılına kadar önemli bir gelişme kaydedilememiştir. Bu nedenle model vergi anlaşma hazırlama yükümlülüğünü OEEC devralmıştır (Glabush- Rogers, 2009, p. 61).

Aynı zamanda savaş sonrası dönemde OEEC üyesi ülkelerin ekonomik işbirliği ve ekonomik bağımlılığın artması nedeniyle uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına olan ihtiyaç artmıştır. Bu ihtiyaç ise; OEEC üyesi bütün ülkelerin ikili vergi anlaşmaları aracılığı ile oluşturulan ağın genişletilmesine neden olmuştur. Ancak söz konusu ülkelere bazıları anlaşmaları imzalarken; bazıları imzamayı reddetmiştir. Aynı zamanda, söz konusu anlaşmaların tek tip ilkeler, tanımlar, kurallar ve usuller uyarınca uyumlaştırılması ve ortak bir yorum aracılığı ile mutabık kalınması arzu edilmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda 1956 yılında Mali Komite, OECD üyesi ülkelerin arasında ve bütün üye ülkelerin kabul edeceği uluslararası çifte vergilendirme sorunlarını etkili bir şekilde çözecek taslak sözleşme hazırlanması çalışmalarına başlamıştır (OECD, 2017a:12).

Mali Komite, en az iki ülkenin delegelerinden oluşan ve her biri modelin ayrı maddesi üzerinde çalışan 15 kişilik çalışma grupları oluşturmuştur. Bu gruplar ve Mali Komite düzenli olarak toplanmış ve üye ülkelere rapor vermiştir. Bu çalışmalar sonucunda 1963 taslağı hazırlanmıştır (Jones, 2009, p. 3).

1963 yılında Mali Komite, “Gelir ve Servet Üzerine Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Taslağı” başlıklı nihai raporunu hazırlamadan önce, 1958-1961 yılları arasında dört adet geçici rapor hazırlamıştır. OECD Konseyi, 30 Temmuz 1963 tarihinde uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin öneriyi ve ikili anlaşmaları üye ülkelerin hükümetlerini çağırarak görüşmüş ve taslak anlaşma imzalanmıştır. Bununla birlikte, OECD taslak anlaşması görüşülürken, söz konusu anlaşmanın ileri tarihlerde revize edilebileceği de öngörülmüştür. Söz konusu revizyon; üye ülkeler arasında ikili anlaşmalar müzakere edilirken ve pratikte uygulanırken, üye ülkelerin vergi sistemlerinde yapılacak değişiklikler, uluslararası mali ilişkilerin artması sonucu oluşan yeni ortam, uluslararası düzeyde yeni sektörlerin gelişmesi, yeni iş dünyasının ortaya çıkması ve ülkelerin söz konusu anlaşmanın uygulanması sırasında kazanılan tecrübeler de dikkate alınabilmesi ve anlaşmanın söz konusu yeniliklere karşı

ayakta tutulabilmesi için gerekli olmaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı, Mali Komite ve 1971 yılından sonra Mali Komite yerine gelen Mali İşler Komisyonu, 1963 taslak anlaşması hakkındaki yorumları dikkate alarak revizyon çalışmalarına başlamıştır. Bu gelişmeler ışığında, 1977 yılında yeni bir “Model Anlaşma ve Yorumlar” başlıklı çalışma yayınlanmıştır (OECD, 2017a:12).

OECD’nin 1963 model taslağının yayınlanmasının ardından, 1977 yılında “Gelir ve Servet Üzerine Model Anlaşma” yayınlanmıştır. Taslağa ek olarak, 1977 yılında yayınlanan OECD model anlaşmasında, OECD Mali İşler Komitesi tarafından hazırlanan kapsamlı yorumlar da bulunmaktadır. Model anlaşmanın yayınlanmasıyla vergi anlaşmalarına olan ilgi artmış; OECD model anlaşmasının daha çok gelişmiş ülkeleri ilgilendirdiği düşüncesinden hareketle BM, model anlaşma için çalışmalar başlatmıştır (Chawla, 2012, p. 4).

1963 taslak anlaşmasının revize edilmesine yola açan faktörler etkilerini sürdürmeye devam ettikçe ve değişen ekonomik koşullara karşılık model anlaşmanın güncellenme ve uyarlanma baskısı da artmıştır. Yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve sınır ötesi işlemlerde köklü değişiklikler yaşanması ile vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı yöntemleri daha karmaşık hale gelmiştir. Bu doğrultuda OECD üyesi ülkelerin ekonomilerinin 1980 yılından itibaren küreselleşmesi ve liberalizasyonu hızlanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, Mali İşler Komitesi ve özellikle 1 numaralı Çalışma Grubu, 1977 model anlaşması ile ilgili konuları doğrudan ya da dolaylı olarak incelemelerine 1977 yılından sonra da devam etmiştir. Söz konusu çalışmaların, bazıları model anlaşma ve yorumları hakkında da önemli değişiklikleri içeren bir dizi raporla sonuçlanmıştır. 1991 yılında model anlaşma ve yorumları metninin revizyonunun kendini tekrar eden bir süreç haline geldiğini gören Mali İşler Komisyonu, tam revize beklemeksizin, güncel gelişmelere uyum sağlayabilecek değişikliklere imkan veren model anlaşma kavramı üzerinde çalışmaya başlamıştır. Bu nedenle, daha önce hazırlanan raporlarda yapılan tavsiyeler ve 1977 yılından beri süregelen çalışmalar dikkate alınarak model anlaşmanın güncellenmiş ve revize edilmiş versiyonu yayınlanmıştır (OECD, 2017a:12).

1963 taslağı ve 1977 model anlaşma revizyonu arasındaki önemli değişiklik ya da eklemeler model anlaşma metninde değil; model anlaşmaya ek olarak yayınlanan yorumlarda yapılmıştır (Patrick, 1978, p. 615). Model anlaşmanın etkisinin OECD üyesi ülkeleri aşması ve revizyonların daha yararlı hale getirilebilmesi için, revizyon süreçleri

üye olmayan ülkelere, diğer uluslararası örgütlere ve ilgili tarafların erişimine açık hale getirilmiştir. Söz konusu dışsal katkıların; Mali İşler Komisyonu'na, uluslararası vergi kurallarının ve ilkelerinin geliştirilmesi ve model anlaşmanın güncellenmesi görevinde yardımcı olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle 1992 yılında model anlaşmanın ayarlanabilir ve değiştirilebilir bir yöntemle yayınlanmıştır (OECD, 2017a:13).

1992 yılında model yorumlarının ayarlanabilir ve değiştirebilir şekilde yayınlanması ise eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştirilerin kaynağındaki neden, eklenen değişken yorumların model anlaşmanın doğruluğunu ve güvenilirliğini kaybetmesine yol açtığı düşüncesidir. Bu bağlamda söz konusu değişken yorumların temel varsayımı anlaşma maddelerinin kesin ve net olarak anlaşılabilirliğini etkilediği öne sürülmüştür (Greyling and Wyk, 2013, p. 209).

Bunula birlikte 1963 taslak anlaşmasının ve 1977 model anlaşmasının aksine, 1992 yılında yayınlanan model kapsamlı bir revizyon olarak değil; daha ziyade periyodik güncellemeler üreterek, model anlaşmayı uygulayan ülkelerin herhangi bir zamandaki görüşlerini doğru bir şekilde yansıtmaya devam edebilmeyi amaçlayan revizyon sürecinin ilk adımı olarak karşımıza çıkmaktadır. 1992 yılında ilk ayarlanabilir versiyon yayınlandıktan sonra, model anlaşma 10 defa (1994, 1995, 1997, 2000, 2002, 2005, 2008, 2010, 2014 ve 2017) güncellenmiştir. (OECD, 2017a:13) 2017 yılında kabul edilen son revizyon, “OECD/G20 Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı Projesi (BEPS)” özellikle 2, 6, 7 ve 14 No’lu eylemlerle ilgili nihai raporlardan oluşmaktadır.⁴

1.6.2. OECD Model Anlaşması’nın Kaynağı

Vergi anlaşmalarının temel amacı, sınır ötesi hizmetlere, ticarete ve yatırıma konulan vergi engellerinin azaltılması için uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi olarak nitelendirilmektedir. İki devletin vergi sistemlerinin etkileşimi ile sonuçlanan uluslararası çifte vergilendirmenin risklerinin varlığının kabul edilmesi vergi politikası kaygısına yol açmaktadır. Bu bağlamda, uluslararası çifte vergilendirmenin riskleri iki ülke arasındaki ticaret ve yatırımların önemli ölçülerde olduğu durum ya da projelerde

⁴ 2 No’lu Eylem, 2015 Nihai Raporu’ndaki, “Hibrit Uyuşmazlığının Etkilerini Nötrleme Anlaşması”dır. 6 No’lu Eylem 2015 Nihai Raporu’ndaki, “Uygun Olmayan Durumlarda Anlaşma Faydalarının Önlenmesi” başlıklı rapordur. 7 No’lu Eylem, 2015 Nihai Raporu’ndaki, “Yapay Sürekli Kuruluş Statüsünden Kaçınmayı Önleme” başlıklı rapordur. 14 No’lu Eylem, 2015 Nihai Raporu’ndaki, “Anlaşmazlık Çözme Mekanizmalarını Daha Etkili Hale Getirme” başlıklı rapordur.

daha da önemli hale gelmektedir. Vergi anlaşmalarının hükümleri, iki devlet arasında vergilendirme yetkilerini bölüştürerek uluslararası çifte vergilendirmeyi minimize etmeye çalışmaktadır. Zira bir devletin vergilendirme yetkilerinin sınırlandırılmasını içeren anlaşma hükümlerini kabul etmesi durumunda vergi gelirlerini diğer ülkenin elde edeceğini kabul etmiş sayılmaktadır. Bununla birlikte, bir devletin hiç vergi koymaması ya da düşük gelir vergisi koyması gibi durumlarda diğer devletin, vergi anlaşmasının adaletli olması açısından, kendi kendine uluslararası çifte vergilendirmenin riskli olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir. Ayrıca devletlerin, bir diğer devletin iç ekonomisinde vergi aracılığı ile koruma altına alınan ve bundan dolayı vergi avantajı sağlanan vergi dışı riskleri ve diğer devletlerin vergi sistemlerini iyi değerlendirmesi gerekmektedir (OECD, 2017a:15).

Vergi anlaşmaları aracılığıyla devletlerin vergilendirme yetkileri sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda vergi anlaşmalarının kabul edilmesiyle ülkenin vergi gelirleri de azalmaktadır. Vergi anlaşmalarının olmadığı durumlarda ülkelerin, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleyebilmek için vergi oranlarını düşürmesi ya da hiç vergi koymaması durumunda oluşacak riskleri tahmin edebilmesi gerekmektedir. Bu durum ise, vergilendirmede adaletsizliğe de neden olmaktadır.

Uluslararası çifte vergilendirme anlaşmasının temel amacı; uluslararası çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırarak, mal ve hizmet alışverişinin, iş gücü ve sermaye hareketinin teşvik edilmesi olarak nitelendirilebilmektedir. Aynı zamanda vergi kaçakçılığı ve vergi kaçırmanın önlenmesi de model vergi anlaşmalarının amaçları arasında yer almaktadır. Ayrıca, uluslararası çifte vergilendirme anlaşmalarının artması hem iç hukukta mevcut olan belirli vergi avantajlarının hem de anlaşmalar kapsamında sağlanan yardımların güvenliğini sağlamaya yönelik yapay konstrüksiyonların kullanımını kolaylaştırdığı için bu anlaşmaların istismar edilme riskini arttırmaktadır (OECD, 2017a:64).

Bununla birlikte uluslararası vergi anlaşmaları, ülkelerin uluslararası ekonomik ilişkilerden doğan gelirlerinin ve yatırım gelirlerinin bölüşümü konusunda uzlaşmadan doğan bir yöntemi temsil etmektedir. Ülkelerin kendi vergilendirme yetki alanları arasındaki faaliyetleri aracılığıyla ortaya çıkan vergi gelirlerinin paylaşılma koşullarını düzenleyen ve genellikle iki ülke arasında yapılan anlaşmalar olarak da tanımlanabilmektedir (Cristians, 2005, p. 10).

1963 taslak anlaşması ve 1977 model anlaşması, uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması başlığı altında düzenlenmiştir. Model anlaşmanın sadece uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması ile ilgili olmadığını; aynı zamanda vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı gibi diğer konuları da ele aldığı gerçeğinden hareketle 1992 yılında, sadece uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hususunu içermeyen daha kısa bir başlık kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu değişiklik sadece başlıkta değil; aynı zamanda içerikte de yapılmıştır. Bununla birlikte, birçok üye ülke için model anlaşmalar, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi, ortadan kaldırılması ve mali kaçakçılık konuları için ayrı bir önem taşıdığı için başlıkta hala yer alması OECD tarafından uygun bulunmaktadır (OECD, 2017a:16).

1970’li yılların başında, uluslararası mali ilişkilerin artmasıyla yeni iş sektörleri ve kuruluşları ortaya çıkmış; vergi sistemleri daha karmaşıklaşmıştır. Bu nedenle 1963 modelinin revizyonuna duyulan ihtiyaç artmıştır. OECD mali işler komitesi bu bağlamda müzakerelere başlamış ve model 1977 yılında revize edilmiştir. 1977 modeli, ülkeler arasındaki ikili uluslararası vergi anlaşmalarının müzakereleri için standart hale getirilmiş; bu bağlamda iki veya daha fazla ülke arasındaki vergi anlaşmaları için model olarak benimsenmiştir (Glabush-Rogers, 2009, p. 62).

OECD model anlaşması, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme amacı taşıdığı için, anlaşma iki farklı kategoride oluşmaktadır. İlk olarak 6. ile 21. maddeler, gelir vergisi ile ilgili vergilendirme yetkilerinin düzenlenmesini içerirken; 22. madde sermaye kazancı ile ilgili vergilendirme yetkilerinin düzenlenmesini içermektedir (OECD, 2017a:16). Gelir ve servet vergisi, kaynak ve şahsili ilkesini benimsemiş ülkelerde uygulanabilir olmasına bağlı olarak üç sınıfa ayrılabilir. Bunlardan ilki, kaynak veya şahsili ilkelerini benimsemiş ülkelerde herhangi bir sınırlama olmaksızın vergilendirilebilir gelir ya da kurum kazancıdır. İkincisi; kaynak ülkesinde sınırlı vergilendirmeye tabi tutulabilecek gelirlerdir. Üçüncüsü ise, kaynak ya da şahsili ilkesini benimsemiş ülkelerde vergilendirilmeyen gelir ya da kurum kazancıdır. Aynı zamanda kaynak ya da şahsili ilkelerini benimsemiş ülkelerde herhangi bir sınırlama olmaksızın vergilendirilebilecek gelir veya servet kazancı sınıflandırması da yapılabilmektedir.

Bu kapsamda birçok gelir ve sermaye maddesi aracılığıyla ülkelerle görüşmeler yapılarak vergi konusunda bazı özel haklar verilebilmektedir. Böylelikle,

diğer anlaşmaya taraf olan devletin bu maddeler ile vergilendirme yapması engellenmiş ve uluslararası çifte vergiden kaçınılmış olmaktadır. Kural olarak, özel vergi hakkı ikamet ilkesini benimsemiş ülkeye verilmektedir. Bu bağlamda istisnai durumlar hariç, diğer gelir ve sermaye kazançları vergilendirilirken; vergi hakkının özel olup olmamasına bakılmamaktadır. İki gelir kalemi (temettü ve faizler) ile ilişkili olarak, her iki devlete de vergi hakkı verilmesine rağmen, kaynak ilkesini benimsemiş devlette uygulanabilecek vergi miktarı sınırlı olmaktadır. İkinci olarak; bu hükümler, kaynak ve ya şahsılık ilkesini benimsemiş devlete vergi için tam ya da sınırlı hak verirse, ikamet ilkesini benimsemiş devlete de uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi için yardım verilmesi gerekmektedir. Söz konusu yardım, anlaşmaya taraf olan devletlere, mahsup ve istisna yöntemiyle sağlanmaktadır. Bu durum ise 23. maddenin a ve b bentlerinin amacını oluşturmaktadır (OECD, 2017a:16).

1.6.3. OECD Model Anlaşması Hükümleri

OECD model anlaşması beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm giriş bölümü olmakla birlikte model anlaşmanın tarihsel gelişimi, etkileri, ülkelerin vergi anlaşmasına taraf olma konusundaki vergi politikaları, amaçları ve model anlaşmanın genel görünümü hakkındaki bilgiler yer almaktadır. İkinci bölüm “OECD Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma” hükümlerinden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm model anlaşma yorumlarından oluşmakla birlikte söz konusu yorumlar ile maddelerin anlaşılmasını kolaylaştırmak amaçlandığı için bu yorumlara şerhler de denilebilmektedir. Yine aynı bölüm içerisinde her madde için yorum beyanları ve çekincelere de yer verilmektedir. Dördüncü bölüm OECD üyesi olmayan ülkelerin model anlaşma bakımından durumları ele alınmaktadır. Son bölümde ise, ek olarak değerlendirilmekle birlikte OECD Konseyi’nin model anlaşma yorumlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda model anlaşma hükümleri 32 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu maddeler ise yedi ayrı bölümde ele alınmaktadır.

İlk bölüm anlaşmanın kapsamı başlığı altında, 1. ve 2. maddeleri kapsamaktadır. 1. maddede anlaşma kapsamındaki kişiler belirtilmektedir. Bu bağlamda, anlaşma kapsamına alınan kişiler söz konusu model anlaşmaya taraf olan bir ya da iki ülkede mukim sayılan her birey olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmenin amaçları bakımından taraf devletlerin vergi kanunları uyarınca bir kazanç ya da işlem yoluyla elde edilen ve devletin vergilendirmesi amacıyla muameleye tabi tutulduğu

ölçüde, söz konusu gelir bir akit devletin mukiminin geliri olarak kabul edilmektedir (OECD, 2017a:28). Bu bağlamda 1. maddeden hareketle, anlaşma kapsamında taraf devletlerce mukim olarak kabul edilen kişiler kapsam dahilinde tutulurken, bu kişilerin elde ettiği gelir ya da kazançların ise anlaşma kapsamına alınabilmesi için önce vergilendirilebilir kazanç niteliği taşıması gerektiği anlamı çıkarılabilmektedir. 2. maddede ise, anlaşma kapsamına dahil edilen vergiler ele alınmaktadır. Bu bağlamda anlaşma kapsamına gelir ve servet vergilerinin alındığı görülmektedir.

İkinci bölüm ise, tanımlar başlığını taşımaktadır. Bu bağlamda 3. maddede genel tanımlara yer verilmektedir. 4. maddede ise, mukim kavramı tanımlanmaktadır. Sözleşmenin amaçları bakımından mukim kavramı, anlaşmaya taraf devletlerin kanunları uyarınca, ikametgah, yönetim yeri ve benzeri nedenlerle söz konusu ülkede vergilendirilecek kişiler için kullanılmaktadır. Ayrıca mukim kavramı, sadece tek bir ülkede gelir ya da servet elde eden ve o ülkede vergiye tabi olan kişileri kapsamamaktadır (OECD, 2017a:30). 5. maddede ise, işyeri kavramının tanımına yer verilmektedir. Bu bağlamda işyeri kavramı, bir işletmenin kısmen ya da sürekli olarak faaliyetlerini sürdürdüğü işyeri olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2017a:31). Dolayısıyla mukim kavramı, bir ülkede elde edilen gelir ve servet unsurlarından ötürü vergilendirmeye tabi olan kişi olarak tanımlanırken, mukim olan kişinin sadece bir ülkede gelir ve servet unsurlarından ötürü vergilendirilmesi yeterli olmamaktadır. Bu bağlamda mukim olacak kişinin başka ülkeler ile bağlantısı olması gerekmektedir. Model anlaşma kapsamında kullanılan iş yeri kavramından hareketle, bir işletmenin kısmen de faaliyetlerini yürütmesinin yeterli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla anlaşma kapsamına alınması için bir işyerinin süreklilik göstermesi beklenmemektedir.

Model anlaşmanın üçüncü bölümü gelir vergilerini kapsamaktadır. Bu bağlamda 6. ile 21. maddeler dahil olmak üzere söz konusu kısım bu bölüm altında ele alınmaktadır. 6. maddede taşınmaz mallar üzerinden elde edilen gelir ele alınmaktadır (OECD, 2017a:33). Bu bağlamda, bir devletteki mukimin diğer akit devletteki taşınmaz malları üzerinden elde ettiği gelir, taşınmaz malların bulunduğu ülkede vergiye tabi tutulmaktadır. 7. maddede ise, ticari kazançlar ele alınmaktadır (OECD, 2017a:34). Söz konusu madde kapsamında, bir akit devletteki işletmenin elde ettiği ticari kazanç diğer akit devletteki herhangi bir işletme aracılığıyla elde edilmediği sürece, kazancın elde edildiği ülke tarafından vergilendirme yapılmaktadır. Ancak diğer devletteki iş yeri

vasıtasıyla elde edilen bir ticari kazanç söz konusuysa, bu durumda vergilendirme yetkisi işletmenin bulunduğu ülkeye ait olmaktadır.

Anlaşma kapsamında, 8. maddede uluslararası taşımacılık üzerinden elde edilen kazançlar ele alınmaktadır (OECD, 2017a:34). Burada vergilendirme yetkisinin belirlenebilmesi için yönetim merkezinin bulunduğu ülke önem taşımaktadır. 9. maddede bağlı teşebbüslerin elde ettiği kazanç ele alınmaktadır (OECD, 2017a:35). Bu bağlamda, bir işyeri varlığını sürdürdüğü akit devlet dışında başka bir devlette bulunan işletmenin yönetimine, sermayesine katıldıysa ya da bu işyerindeki kişiler başka bir akit devletteki işyerinin yönetim, sermayesine katılıyorsa bağlı teşebbüs ortaya çıkmaktadır. Bu durumda ülkelerin vergilendirmeye tabi tuttuğu kısımlar hakkında gereken düzenleme yapılmak ve ülkelerin bu durumda iletişim halinde olmaları gerekmektedir. 10. maddede ise, temettü gelirleri ele alınmaktadır (OECD, 2017a:36). Bu bağlamda diğer akit devlette bulunan mukime ödenen temettüler, ödemenin yapıldığı mukimin bulunduğu ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır. 11. maddede faiz gelirlerinin vergilendirilmesi ele alınmaktadır (OECD, 2017a:36). Akit devletlerden birisinde bulunan mukimin, diğer ülkedeki mukime ödediği faiz ödemenin yapıldığı ülkenin vergilendirme yetkisi alanına girmektedir. 12. maddede gayri maddi hak kazançları ele alınmaktadır (OECD, 2017a:37). Gayri maddi hak kazançları söz konusu olduğunda, bu kazancı elde eden mukimin bulunduğu ülke, vergilendirme yetkisine sahip olmaktadır. 13. maddede ise, sermaye değer artış kazançları ele alınmaktadır (OECD, 2017a:38). Bu bağlamda, akit devletlerden birisindeki mukimin bir başka akit devlette bulunan ve satışından dolayı gelir sağladığı durumda, gayrimenkulün bulunduğu ülke tarafından vergilendirmeye tabi tutulmaktadır.

Anlaşma kapsamında, serbest meslek faaliyetlerinin düzenlendiği 14. madde kaldırılmıştır. 15. maddede ise, ücret gelirleri ele alınmaktadır (OECD, 2017a:38). Ücret gelirleri söz konusu olduğunda, ücret geliri sağlayacak hizmet başka bir devlette yapılmadığı sürece, hizmetin ya da işin gerçekleştiği ülkedeki mukimin elde ettiği ücret geliri bu ülkede vergilendirilmektedir. 16. madde kapsamına yöneticilere yapılan ödemeler anlaşma kapsamında ele alınmaktadır (OECD, 2017a:39). Bu bağlamda, akit devletlerden birisinde bulunan mukimin, diğer akit devlette mukim bulunan şirket dolayısıyla yönetici sıfatıyla kazandığı gelir mukim şirketin bulunduğu ülkede vergiye tabidir. 17. maddede sanatçı ve sporculara yapılan ödemeler ele alınmaktadır (OECD,

2017a:39). Bu bağlamda sanatçı ya da sporcuların bir başka akit devlette icra ettikleri faaliyetler nedeniyle kazandıkları ücretler faaliyetin icra edildiği ülkede vergilendirme kapsamına alınmaktadır. Anlaşma kapsamında 18. maddede emeklilik ödemeleri ele alınmaktadır (OECD, 2017a:39). Akit devletlerden birisinde mukim bulunan bir kişinin, daha önce fiilen çalışması dolayısıyla elde ettiği emeklilik ödemeleri, ödemenin yapıldığı ülkede vergilendirmeye tabi olmaktadır. 19. maddede ise, devlet hizmetleri ele alınmaktadır (OECD, 2017a:40). Bu bağlamda akit devletlerden birisinde kamu hizmeti olarak sunulan ticari faaliyetler nedeniyle ödenen ücret, maaş ve benzeri ödemeler için anlaşmanın 15, 16, 17 ve 18. maddelerine göre vergilendirmenin yapılacağı ülke belirlenebilmektedir. 20. maddede öğrenciler için yapılan düzenlemeler yer almaktadır (OECD, 2017a:40). Bu bağlamda akit devletlerden birisinde öğrenci sıfatıyla bulunan bir mukimin, diğer akit devleti ziyareti sırasında yaptığı harcamalar ya da kazandığı gelirler üzerinden söz konusu faaliyetlerin yapıldığı ülke kanunlarına göre vergilendirme yapılmaktadır. Anlaşma kapsamında 21. maddede diğer gelirler ele alınmaktadır (OECD, 2017a:41). Anlaşma kapsamına alınmayan diğer gelir unsurları için, vergilendirecek unsurun doğduğu yerde vergilendirme yapılmaktadır.

Servetin vergilendirilmesi başlıklı dördüncü bölüm ise, 22. maddeyi kapsamaktadır (OECD, 2017a:41). Bu bağlamda 22. maddede, akit devletlerden birisinde bulunan mukimin diğer akit devlette sahip olduğu servet unsurları, servet unsurlarının bulunduğu ülkede vergilendirmeye tabi tutulmaktadır.

Uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılma yöntemleri ise, 23A ve 23B maddelerini kapsayacak şekilde beşinci bölümde ele alınmaktadır (OECD, 2017a:42). Bu bağlamda 23A maddesinde istisna yöntemi açıklanmaktadır. Akit devletlerden birisinde bulunan mukimin diğer akit devlette vergilendirilebilecek gelir ya da servet unsurlarına sahip olması durumunda, sadece diğer ülkenin vergilendirme yetkisi alanına giren gelir ve servet unsurları hariç tutulacak şekilde diğer akit devlet bu gelir ve servet unsurlarını vergiden istisna edebilmektedir. Bununla birlikte verginin mahsup edilen kısmının, mahsuptan önce hesaplanan vergi tutarını aşmaması gerekmektedir. 23B maddesinde ise, mahsup yöntemi ele alınmaktadır (OECD, 2017a:43). Bu bağlamda, akit devletlerden birisinde bulunan mukimin diğer akit devlette vergilendirilebilecek gelir ya da servet unsurlarına sahip olması durumunda, sadece diğer ülkenin vergilendirme yetkisi alanına giren gelir ve servet unsurları hariç

tutulacak şekilde diğer akit devlet bu gelir ve servet unsurlarını vergiden mahsup edebilmektedir. Dolayısıyla, akit devletlerden birisinde bulunan mukimin gelir ya da serveti üzerinden alınacak vergi miktarı, diğer akit devletin mahsup tuttuğu miktara eşit olmak durumundadır.

Anlaşmanın altıncı bölümünde ise, özel hükümler yer almaktadır. Bu bağlamda 24. maddede ayırım yapılmaması, 25. maddede karşılıklı anlaşma usulü, 26. maddede bilgi değişimi, 27. maddede vergi tahsilatında yardımlaşma, 28. maddede diplomatik temsilci ve konsolosluk çalışanları, 29. maddede yetkilerin faydaları ve 30. maddede ise bölgesel genişleme ele alınmaktadır (OECD, 2017a:43-50).

Yedinci bölümde ise, 31. maddede anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve 32. madde de ise anlaşmanın fesih hükümleri yer almaktadır (OECD, 2017a:51). Anlaşmanın fesih edilebilmesi için fesihten altı ay önce ülkeye fesih ihbarnamesi vermesi gerekmektedir.

Anlaşmanın dördüncü ana bölümünde ise, OECD üyesi olmayan ülkelerin anlaşma karşısındaki konumu ele alınırken, beşinci ana bölümde ise, OECD konseyinin görüşleri yer almaktadır. Bu ana bölümde, maddelerinin şerhlerinin yanı sıra yorum beyanı ve çekinceleri de yer almaktadır. Çalışmanın kapsamı bakımından şerhler, yorum beyanları ve çekinceler sadece uluslararası çifte vergilendirmeyi içeren 23. madde kapsamında değerlendirilmektedir.

1.6.4. OECD Model Anlaşması Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Hükümlerinin Yorum Beyanları, Çekince ve Şerhleri

Model anlaşmanın şerhleri BM modelinde olduğu gibi her madde için ayrı ele alınmaktadır. Bu bağlamda her madde için ayrıca çekince ve yorum beyanları da yer almaktadır. Bu bölümde uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerini içeren 23. madde kapsamında değerlendirme yapılmaktadır.

Bu bağlamda OECD model anlaşmasının 23. maddenin a ve b fıkralarında aynı gelir ya da servet kazancı için aynı kişinin uluslararası hukuki çifte vergilendirmeye maruz kalması ile ilişkili olmaktadır (OECD, 2017a:378). Uluslararası hukuki çifte vergilendirmenin, iki farklı kişinin aynı gelir ya da servet üzerinden alınan vergi için mükellef olması durumundan yani uluslararası ekonomik çifte vergilendirme kavramından ayrı tutulması gerekmektedir. Bu bağlamda, eğer iki devlet arasında

uluslararası ekonomik çifte vergilendirme durumu söz konusu ise, söz konusu iki devlet ikili görüşmeler aracılığıyla bu sorunu çözebilmektedir.

Bu bağlamda uluslararası hukuki çifte vergilendirme aşağıda sıralanan durumlarda ortaya çıkmaktadır (OECD, 2017a:378):

- Anlaşmaya taraf olan ülkelerin aynı kişinin dünya üzerinde elde ettiği bütün gelir ve servet kazancı için vergilendirmeye tabi tutulması durumudur. Bu durum ise vergide tam mükellefiyet doğurmaktadır.
- Anlaşmaya taraf olan bir ülkede ikamet eden kişinin elde ettiği gelirden ya da söz konusu ülkede elde ettiği servet kazancından, anlaşmaya taraf olan başka bir ya da iki ülkenin aynı gelir ve servet kazancı için vergi yüklemesi durumudur.
- Her bir taraf ülkede vergilendirmeye konu olan aynı kişinin, anlaşmaya taraf hiçbir ülkede ikamet etmemesi ya da bu ülkelerden gelir ya da kurumlar kazancı elde etmesi durumu söz konusu olabilmektedir. Örneğin; anlaşmaya taraf olan hiçbir ülkede ikamet etmeyen kişinin söz konusu ülkelerden birisinde bulunan kanuni iş merkezi üzerinden gelir ya da kurum kazancı elde etmesi hatta söz konusu kazancı kaynak ya da şahsiliik ilkesini benimsemiş ülkede elde etmesi durumunda, uluslararası çifte vergilendirme ortaya çıkmaktadır. Söz konusu durum eş zamanlı sınırlı vergi mükellefiyeti olarak tanımlanabilmektedir.

Bununla birlikte mevcut anlaşmalarda, uluslararası çifte vergilendirmenin ortadan kaldırılması için istisna ve mahsup olmak üzere iki yöntem izlenmektedir. İstisna yöntemine göre, ikamet ülkesinde gelir ya da servet kazancı elde eden kişi, anlaşma hükümlerine göre ya kaynak ya da şahsiliik ilkesini benimsemiş ülkede ya da kanuni iş merkezinin bulunduğu ülke tarafından vergilendirilmektedir. İstisna yönteminde, iki ana yöntem izlenebilmektedir. Bu yöntemlerden ilki olan tam istisna yöntemine göre, anlaşmaya taraf ülkelerden birisinde ya da kanuni iş merkezinin bulunduğu ülkede vergilendirilen gelir ya da kurum kazancı anlaşmaya taraf diğer ülke tarafından vergilendirmeye dahil edilmemektedir. Vergilendirmeye dahil edilemeyen ülke, istisna edilen geliri değil; söz konusu gelirin kalan kısmını belirlenen vergi oranlarına göre vergilendirebilmektedir. Artan oranlı istisna yöntemi benimsenen ikinci yöntemdir. Söz konusu yöntemde göre, anlaşmaya taraf ülkelerden birisinde

vergilendirilebilen gelir ya da kurum kazancını anlaşmaya taraf diğer ülke tarafından vergilendirme kapsamına alamamaktadır. Bununla birlikte anlaşmaya taraf diğer ülke söz konusu gelir ya da kurumlar kazancının vergilendirilen kısmından arta kalan kazançları belirlediği vergi oranlarına göre vergilendirme hakkını saklı tutmaktadır (OECD, 2017a:384).

Bir diğer yöntem olan mahsup yöntemine göre ise, mükellefin anlaşmaya taraf ülkelerden birisinde ya da kanuni iş merkezinin bulunduğu ülke üzerinden elde ettiği gelir ya da kurum kazancını dikkate alarak bütün geliri üzerinden anlaşma hükümlerine göre vergilendirme yapabilmektedir. Daha sonra anlaşmaya taraf diğer ülke, diğer ülkelerde ödenen vergi için kendi ülkesinde söz konusu verginin mahsup edilmesine izin vermektedir. Mahsup yönteminde de iki farklı yöntem benimsenmektedir. Bunlardan ilki olan tam mahsup yöntemine göre, anlaşmaya taraf ülke, diğer ülkelerde ödenen tüm vergi tutarını kendi ülkesinde, ödenecek vergiden mahsup etmektedir. Anlaşmaya taraf ülke tarafından diğer ülkelerde ödendiği için mahsup edilecek vergi tutarı ile diğer anlaşmaya taraf ülkelerde ödenen vergi miktarının eşit olması şeklinde tanımlanabilecek diğer yöntem ise, normal mahsup yöntemidir (OECD, 2017a:385). Bu bağlamda istisna ve mahsup yöntemleri arasındaki temel fark; istisna yönteminin gelir ya da servet kazancının miktarını, mahsup yönteminin ise ödenecek vergi miktarını konu almasından kaynaklanmaktadır.

OECD yesi ülkeler, yapılan anlaşmalar çerçevesinde iki önemli yöntemi de uygulanabilir bulmaktadır. Bazı lkeler mahsup yöntemini daha elverişli bulurken; bazı ülkeler ise istisna yöntemini daha elverişli bulmaktadırlar. Teorik olarak tek bir yöntemi benimsemek daha makul olsa da ülkeler tercihlerine göre istediği yöntemi seçmekte zgr bırakılmaktadır. Diğer taraftan, benimsenen her yöntemin kendi prensiplerine dayandırılması ve o şekilde uygulanması önem arz etmektedir. Böylelikle, anlaşmalarda ülkelere her yöntemin içinde bulunan prensipleri seçebilmesi hususunda özgürlük tanınmaktadır. Bu doğrultuda artan oranlı istisna yöntemi ve normal mahsup yöntemi ülkelere seçme konusunda özgürlük tanınan iki yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer her iki ülke aynı yöntemi benimserse, bu durumu anlaşmaya ilave etmeleri yeterli olacaktır. Bununla birlikte, ülkelerin farklı yöntemleri benimsemesi durumunda ise, anlaşma yapılırken iki yöntemin birinde anlaşmaya varılabilmekte ve hangi yöntemin benimsendiği bir madde ile anlaşmaya eklenebilmektedir (OECD, 2017a:389).

Yorum beyanları açısından söz konusu maddeyi ele almak gerekirse, Hollanda, İsviçre ve ABD'nin yorum beyanında bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Hollanda, kaynak ilkesini benimseyen ülke ile ikamet ilkesini benimseyen ülke arasındaki iç hukuk kuralları nedeniyle ortaya çıkan yeterlilik çatışmaları için, ikamet ilkesini benimseyen ülkenin model anlaşmanın 23. maddesinin uygulanmasını sağlamak amacıyla kaynak ilkesini benimseyen ülkenin verdiği yeterliliğin geçerli olacağı şeklindeki yoruma katılmamaktadır. Buna göre Hollanda, yeterlilik çatışmalarına karşı uygulayacağı hükümleri ilgili anlaşmaya taraf ülke ile ilişkilerine göre belirlemek istemektedir. Bununla birlikte Hollanda, yeterlilik çatışması ile ilgili hükümleri yetkili makamlar arasında karşılıklı anlaşma hükümlerine göre uygulayabileceğini teyit etmektedir (OECD, 2017a:405).

İsviçre ise, kaynak ilkesini benimseyen ülke ile ikamet ilkesini benimseyen ülke arasındaki iç hukuk kurallarının farklılığından kaynaklanan çatışma durumunun ortaya çıkması durumunda vergilendirmenin ikamet ilkesini benimseyen ülke tarafından yapılması gerektiğine dair yapılan açıklamayla ilgili olarak yorum beyanı koymaktadır. Bu bağlamda anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra anlaşmaya taraf kaynak ilkesini benimseyen ülkenin iç mevzuatında değişiklik yapması nedeniyle çatışmanın ortaya çıkması durumunda söz konusu açıklamaya katılma hakkını saklı tutmak istemektedir (OECD, 2017a:405).

ABD, 23. madde ile ilgili olarak, anlaşmaya eklenen diğer ülkenin izin vermesi koşuluyla, ikamet ilkesine dayanarak anlaşmaya taraf devletlerden birinde elde edilen gelir ya da servet kazancının elde edildiği ülkede vergilendirilmesine dair yoruma katılmadığını belirtmektedir (OECD, 2017a:405).

Bununla birlikte söz konusu maddeyle ilgili olarak bazı ülkeler çekince koymaktadır. Bu bağlamda Fransa, 1. maddenin ilk iki paragraflarına koyduğu çekincelerle tutarlı olarak 23 A ve 23 B maddelerinin yorumundaki ilk paragrafta eklenen diğer ülkenin izin vermesi koşuluyla, ikamet ilkesine dayanarak anlaşmaya taraf devletlerden birisinde elde edilen gelir ya da servet kazancının elde edildiği ülkede vergilendirilmesine dair hükme mali açıdan şeffaflığın sağlanabilmesi adına çekince koymaktadır. Benzer şekilde Lüksemburg, 23. maddenin ilk paragrafına katılma hakkını saklı tuttuğuna dair çekince koymaktadır. ABD ise, yine 23. maddenin ilk paragrafına eklenen ifadeye katılma hakkını saklı tutmakla birlikte, uluslararası ekonomik çifte

vergilendirmeyi baz alarak eklenen ilk paragrafın, sadece uluslararası hukuki çifte vergilendirmeyi baz alan 23. madde ile çeliştiğini belirtmektedir (OECD, 2017a:405-406).

1.7. ABD Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Model Anlaşması

OECD üyesi diğer ülkeler gibi ABD hükümeti de gelişmiş ülkeler ile yaptığı vergi anlaşmalarında OECD modelini baz almaktaydı. Ancak içinde ABD'nin de bulunduğu bazı OECD üyesi ülkelerin OECD model anlaşma hükümlerinin kabul edilemez olduğunu düşünmesiyle farklı model anlaşma oluşturma çabası ortaya çıkmıştır. Bu noktadan hareketle, ABD hükümeti kendi vergi politikalarını yansıtan OECD modelinden daha kapsamlı bir model oluşturma çabası içine girmiştir. Dolayısıyla ABD model anlaşması bir iç politika beyanı olmakla birlikte vergi anlaşmaları için yapılan müzakerelerde ABD Maliye Bakanlığı için başlangıç noktasını temsil etmektedir (Price Waterhouse, 1983, p. 168).

Bunlarla birlikte OECD üyesi bir ülke olmasından dolayı ABD, OECD modelinin geliştirilmesine sağladığı katkıları sınırlandırmamaktadır. Ancak kendi politikalarını yansıtacak şekilde, ABD model anlaşmasını geliştirmekte ve periyodik olarak güncellemektedir. İlk olarak 1977 yılında, son revizyonu ise 2016 yılında yayınlanan ABD model anlaşması birçok yönden OECD model anlaşmasına benzerlik göstermektedir. Vergi kanun ve politikalarındaki gelişmeleri yansıtabilmek adına yapılan değişikliklerin sonucu olarak bütün ABD vergi anlaşmaları, ABD model anlaşmasına dayandırılmaktadır. ABD modeli ile her ne kadar bir standart oluşturmak amaçlansa da, uygulamada anlaşmaya taraf ülkelerin gerek maddeleri yorumlama farklılıklarından kaynaklı olarak gerekse ülkelerin vergi sistem ve politikalarının farklılığından kaynaklanan sorunlar ortaya çıkabilmektedir (Christians, 2009, p. 176).

Bu bağlamda ABD modelinin, ABD hükümetinin OECD model anlaşmasının vergi politikalarını yansıtmadığı görüşünden hareketle ortaya çıktığını söylemek mümkün olmaktadır. 1977 yılında yayınlan ilk modelden itibaren ABD hükümeti vergi anlaşmalarında bir standart oluşturmaya amaçlamıştır. Bu bağlamda, 1981, 1996, 2006 ve son olarak 2016 yılında model anlaşmayı revize etmiştir. Her ne kadar vergi anlaşmalarında standart oluşturulması hedeflense de, ülkelerin model anlaşmayı farklı yorumlamasından kaynaklanan sorunların önüne geçilememektedir. Ayrıca ABD

hükümetinin vergi anlaşmalarında faydaların sınırlandırılması, bilgi değişimi ve vergi kaçırma konularının özellikle üzerinde durmaktadır (Fallon, 1996, p. 698). Bu bağlamda model anlaşma hükümlerinde söz konusu konuların üzerinde özellikle durulmaktadır.

ABD model anlaşması genel olarak incelendiğinde, 30 maddeden oluştuğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda 23. madde uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerini içermekle birlikte, anlaşma metninde şerhler, çekince ve yorum beyanları bulunmamaktadır.

Söz konusu anlaşma metni hükümleri bakımından incelendiğinde, 1. maddede anlaşmanın genel kapsamının ele alındığı gözlemlenmektedir (US, 2016:2). Bu bağlamda anlaşma aksi belirtilmedikçe, anlaşmaya taraf devletlerin birisinde ya da ikisinde mukim bulunan kişiler için geçerli olmaktadır. 2. maddede ise, anlaşma kapsamında ele alınan vergiler açıklanmaktadır (US, 2016:5). Bu kapsamda anlaşma hükümleri, gelir vergileri için geçerli olmaktadır. 3. maddede genel tanımlamalara yer verilmektedir (US, 2016:6). 4. maddede ise, mukim kavramı tanımlanmaktadır (US, 2016:10). Bu bağlamda mukim kavramı, anlaşmanın amaçları doğrultusunda anlaşmaya taraf devletlerin kanunlarına göre yerleşim yeri, vatandaşlığı, yönetim ya da iş merkezi ve buna benzer kriterleri barındırması nedeniyle anlaşmaya taraf bir devlette vergilendirmeye tabi olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, bir devletin sınırları içerisinde elde edilen gelirler bakımından anlaşma hükümlerinin geçerli olmadığı eklenmektedir. 5. maddede daimi kuruluş kavramı tanımlanarak, açıklanmaktadır (US, 2016:12). Bu bağlamda anlaşmanın amaçları bakımından, daimi kuruluş kavramı bir teşebbüsün işinin tamamen ya da kısmen yürütüldüğü yer olarak tanımlanmaktadır.

Anlaşma kapsamında 6. maddede gayrimenkul gelirleri ele alınmaktadır (US, 2016:14). Bu bağlamda, akit devletlerden birisinde bulunan mukimin, diğer akit devlette bulunan taşınmaz mallarından elde ettiği gelir taşınmazın bulunduğu devlet tarafından vergilendirilmektedir. 7. maddede ise, işletme karları ele alınmaktadır (US, 2016:15). Bir akit devlette bulunan işletmenin karları, söz konusu işletme başka bir akit devlette daimi bir kuruluş aracılığıyla iş yapmadığı sürece işletmenin bulunduğu devlette söz konusu karlar vergiye tabi tutulmaktadır. Eğer söz konusu teşebbüs daimi bir kuruluş aracılığıyla kar elde ederse bu durumda daimi kuruluşa ait olan kazançlar diğer akit devletin vergi kanunlarına göre vergilendirmeye tabi tutulmaktadır.

8. madde kapsamında uluslararası hava ve deniz taşımacılığı ele alınmaktadır (US, 2016:16). Akit devletlerden birisinde bulunan işletme uluslararası hava ve deniz taşımacılığı aracılığıyla kazanç elde ettiği durumda söz konusu kazanç işletmenin mukimi olduğu devletin vergi kanunlarına tabi olmaktadır. 9. maddede ise, bağlı kuruluş kazançları ele alınmaktadır (US, 2016:17). Bu durumda, bir işletmenin ya da bir kişinin başka bir akit devlette bulunan bir işletmenin sermayesine ya da yönetimine doğrudan ya da dolaylı olarak katıldığı durumlarda işletme karlarına dahil edilmeyen kazançlar işletme karlarına dahil edilerek vergiye tabi tutulmaktadır. 10. madde kapsamında kar payları ele alınmaktadır (US, 2016:18). Bu bağlamda bir akit devletin mukimi olan işletmenin diğer akit devlette bulunan mukim için ödediği kar payları, ödemenin yapıldığı devlette vergilendirilmektedir. 11. madde kapsamında faiz kazançları ele alınmaktadır (US, 2016:23). Akit devletlerden birisinde ortaya çıkan ve diğer akit devlette bulunan mukim tarafından elde edilen faiz kazançları, kazancı elde eden mukimin bulunduğu devlet tarafından vergilendirilmektedir.

Anlaşma kapsamında 12. madde hükümlerinde telif ücretleri ele alınmaktadır (US, 2016:27). Bu bağlamda bir akit devlette doğan, diğer akit devlette bulunan mukimin telif hakları üzerinden sağladığı kazanç, mukimin bulunduğu devlette vergilendirilmektedir. 13. maddede ise, gayrimenkul satışları ele alınmaktadır (US, 2016:29). Bir akit devlette bulunan mukimin diğer akit devletteki taşınmaz mallarının satışından doğan kazanç, satılan taşınmazın bulunduğu devlet tarafından vergilendirilmektedir. 14. madde kapsamında ise, çalışan ücretleri ele alınmaktadır (US, 2016:31). Bu bağlamda 15. madde kapsamında ele alınan yönetici ücretleri, 17. madde kapsamında ele alınan emeklilik, sosyal güvenlik, maaş, nafaka ve çocuk desteği ödemeleri ve 19. madde kapsamında ele alınan devlet hizmetleri için bu madde hükümleri geçerli olmaktadır. Bu bağlamda, bir akit devletin mukimine yapılan ödemeler, istihdamın bu devlette sağlandığı durumda vergilendirme yetkisi sadece söz konusu devlete ait olmaktadır. Ancak istihdam diğer akit devlette gerçekleşiyorsa, bu durumda vergilendirme yetkisi söz konusu diğer akit devlete devredilebilmektedir. 16. madde kapsamında ele alınan eğlence sektöründe çalışan kişi ve sporcular için de 14. madde hükümleri geçerliliğini korumaktadır (US, 2016:33). 18. madde kapsamında emeklilik fonları, 20. madde kapsamında öğrenci ve eğitmen ücretleri, 21. madde kapsamında diğer gelirler ele alınmaktadır (US, 2016:36-41). 22. madde kapsamında faydaların sınırlandırılması ele alınmaktadır (US, 2016:42). Bu bağlamda akit

devletlerden birisinde sadece anlaşmanın sağladığı faydaları elde etmek amacıyla kurulan şirketlerin anlaşma hükümlerinden fayda sağlayamaması amaçlanmaktadır.

Anlaşma kapsamında uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hükümleri 23. maddede ele alınmaktadır (US,2016:52). Bu bağlamda ABD'deki vergilendirme kanunlarının sınırlandırılmasına kanunların genel ilkesini değiştirmeden ABD'de ikamet eden ya da ABD vatandaşı olan kişi ya da şirketlerin gelirleri için mahsup yönteminin uygulanması mümkün olmaktadır. 24. madde hükümlerinde anlaşmaya taraf akit devletlerdeki mukimler arasında ayırım yapılamayacağı hükmü yer almaktadır (US, 2016:54).

25. madde kapsamında karşılıklı anlaşma prosedürü ele alınmaktadır (US, 2016:56). 26. madde kapsamında bilgi değişimi ve vergi idareleri arası iş birliği ele alınmaktadır (US, 2016:64). 27. maddede ise, diplomatik görevlerde bulunanlar ve konsolosluk çalışanları için hüküm bulunmaktadır (US, 2016: 66). Bu bağlamda, anlaşma hükümleri diplomatik çalışanları ve konsolosluk çalışanlarına verilmiş özel ayrıcalıkları etkilememektedir. 28. madde kapsamında anlaşmada yapılacak değişiklikler ele alınmaktadır (US, 2016:67). Bu kapsamda, anlaşmanın imzalanmasından sonra, kurumlar vergisi ya da tüm diğer yabancı kaynak gelirleri üzerinden alınan vergi oranının genel oranının %15 ya da %60'ının altına düşmesi sonucu, diğer akit devletin söz konusu gelirlerin tamamı üzerinden alınacak vergi miktarının belirlenmesi ve vergi haklarının tahsisininin sağlanması amacıyla anlaşma hükümlerinde değişiklik yapılabilmektedir. Son olarak 29. madde hükümlerinde anlaşmanın yürürlüğe girmesi ve 30. madde hükümlerinde ise, yürürlükten kaldırılması ele alınmaktadır (US, 2016:68-69).

Bu bağlamda, ABD model anlaşması her ne kadar genel hatlarıyla OECD model anlaşması ile benzerlik gösterse de, sermaye ihracatçısı bir ülke olan ABD'nin, ABD model anlaşmasında kendi faydasını gözettiği söylenebilmektedir. Anlaşma genelinde ikamet ilkesinin baskın olması, kimi zaman kaynak ülkesi açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Glabush-Rogers, 2009, p. 66). Özellikle bilgi değişimi ve faydaların sınırlandırılmasını kapsayan maddeleri için detaylı açıklamalara yer verilmesi, anlaşma kapsamında baskın olan bir diğer konunun bilgi değişimi ve faydaların sınırlandırılması olduğunu göstermektedir. Anlaşma kapsamında bazı maddelerde kimi alanlar boş bırakılmış ve dolayısıyla devletlerin karşılıklı görüş

alışverişi ile bu boşlukların doldurulacağı izlenimi vermektedir. Söz konusu boşluklar özellikle uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesini kapsayan 23. maddede göze çarpmaktadır. Bu bakımdan 23. madde kapsamına ikili görüşmeler ile detaylar eklenebileceği söylenebilmektedir. Ancak söz konusu boşluklar anlaşma metninin açıklanmasını güçleştirmektedir.

1.8. ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

ABD'nin taraf olduğu bir dizi vergi anlaşması bulunmakla birlikte, söz konusu anlaşmalara göre yabancı ülkelerde mukim olan kişiler düşük vergilendirmeye tabi olmakta ya da kaynak ülkenin ABD olduğu belirli gelir öğeleri üzerinden vergi alınmamaktadır. Söz konusu düşük vergi oranları ya da muafiyetler ülkelere ve belirli gelir unsurlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Benzer şekilde söz konusu anlaşmalara göre, ABD'de ikamet eden ya da ABD vatandaşı olan kişilerden de anlaşmaya taraf devletlerden tarafından düşük vergi oranları ve belirli durumlarda vergi muafiyeti söz konusu olabilmektedir. Bunlarla birlikte vergi anlaşmalarının birçoğunda koruma maddesi olarak ifade edilen ve ABD'de ikamet eden ya da ABD vatandaşı olan kişilerin kaynağı ABD olan gelirlerin vergilendirilmesini engelleyen hükümler bulunmaktadır (Internal Revenue Service, 2018:1).

Bu bağlamda ABD hükümeti, yabancı devlet mukimleri için vergi anlaşmaları aracılığı ile vergi oranlarını düşürmekte ya da vergiden muafiyet sağlayabilmektedir. Karşılık esasına dayanarak diğer söz konusu yabancı devletler için de aynı hükümlerin uygulanmasını istemektedir. Bununla birlikte, ABD sınırları içerisinde elde edilen ve yabancı bir devletle ilişkisi bulunmayan gelir unsurlarını koruma maddesi olarak ifade edilen maddeye anlaşma içerisinde yer vererek söz konusu gelir unsurlarını koruma altına almaktadır.

ABD'nin taraf olduğu vergi anlaşmaları, TIAS olarak ifade edilen Anlaşmalar ve Diğer Uluslararası Kanun Serileri'nin içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda listede her anlaşma metninin kanun serisindeki, resmi metin kodu bulunmaktadır. Bu kapsamda anlaşmaların vergiler açısından uygulanmaya başlandığı tarihlere ek olarak bazı anlaşmalar IRS'nin resmi müsveddelerini içeren kümülatif bültenlerle tebliğ

edilmesinden dolayı söz konusu bültenlerin yayınlanma tarihi ve kodu da anlaşma listesinde yer almaktadır.

Tablo 1.2: ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

Taraf Devlet	Kanun Serisi-Resmi Metin Kodu	Vergiler Açısından Uygulanmaya başladığı Tarih	IRS Kümülatif Bülten (C.B.) Tarih ve Kodu
Almanya	TIAS	1 Ocak 1990	
Avustralya	TIAS 10773	1 Aralık 1983	1986- 2 C.B. 220
Avusturya	TIAS	1 Ocak 1999	
Bangladeş	TIAS 06-807	1 Ocak 2007	
Barbados	TIAS 11090	1 Ocak 1984	1991-2 C.B. 436
Belçika	TIAS	1 Ocak 2008	
Bulgaristan	TIAS 08-1215.1	1 Ocak 2009	
Çek Cumhuriyeti	TIAS	1 Ocak 1994	
Çin	TIAS 12065	1 Ocak 1987	1988-1 C.B. 414
Danimarka	TIAS 13056	1 Ocak 2001	
Endonezya	TIAS 11593	1 Ocak 1990	
Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan	TIAS 8225	1 Ocak 1987	1976- 2 C.B. 463
Estonya	TIAS 12919	1 Ocak 2000	
Fas	TIAS 10194	1 Ocak 1981	1982- 2 C.B. 405
Filipinler	TIAS 10417	1 Ocak 1983	1984- 2 C.B. 384
Finlandiya	TIAS 12101	1 Ocak 1991	
Fransa	TIAS	1 Ocak 1996	
Güney Afrika	TIAS	1 Ocak 1998	
Güney Kore	TIAS 9506	1 Ocak 1980	1979- 2 C.B. 435
Hindistan	TIAS	1 Ocak 1991	

Hollanda	TIAS	1 Ocak 1994	
İngiltere	TIAS 13161	1 Ocak 2004	
İrlanda	TIAS	1 Ocak 1998	
İrlanda (Revize)	TIAS	1 Eylül 2000	
İspanya	TIAS	1 Ocak 1991	
İsrail	TIAS	1 Ocak 1995	
İsveç	TIAS	1 Ocak 1996	
İsviçre	TIAS	1 Ocak 1998	
İtalya	TIAS	1 Ocak 2010	
İzlanda	TIAS 08-1215	1 Ocak 2009	
Jamaika	TIAS 10206	1 Ocak 1982	1982-1 C.B. 257
Japonya	TIAS 04-330	1 Ocak 2005	
Kanada	TIAS 11087	1 Ocak 1985	1986-2 C.B. 258
Kazakistan	TIAS	1 Ocak 1996	
Kıbrıs Rum Kesimi	TIAS 10965	1 Ocak 1986	1989-2 C.B. 280
Letonya	TIAS 12920	1 Ocak 2000	
Litvanya	TIAS 12921	1 Ocak 2000	
Lüksemburg	TIAS	1 Ocak 2001	
Macaristan	TIAS 9560	1 Ocak 1980	1980-1 C.B. 333
Malta	TIAS 10-1123	1 Ocak 2011	
Meksika	TIAS	1 Ocak 1994	1994- 2 C.B. 424
Mısır	TIAS 10149	1 Ocak 1982	1982- 1 C.B. 219
Norveç	TIAS 7474	1 Ocak 1971	1973- 1 C.B. 669
Pakistan	TIAS 4232	1 Ocak 1960	1960-2 C.B. 384
Polonya	TIAS 8486	1 Ocak 1974	1977- 1 C.B. 416
Portekiz	TIAS	1 Ocak 1996	
Romanya	TIAS 8228	1 Ocak 1974	1976- 2 C.B. 492
Rusya	TIAS	1 Ocak 1994	
Slovakya	TIAS	1 Ocak 1993	
Slovenya	TIAS	1 Ocak 2002	
Sri Lanka	TIAS 04-712	1 Ocak 2004	
Tayland	TIAS	1 Ocak 1998	

Trinidad ve Tobago Cumhuriyeti	TIAS 7047	1 Ocak 1970	1971- 2 C.B. 479
Tunus	TIAS	1 Ocak 1990	
Türkiye	TIAS	1 Ocak 1998	
Ukrayna	TIAS	1 Ocak 2001	
Venezuela	TIAS 13020	1 Ocak 2000	
Yeni Zelanda	TIAS 10772	1 Ocak 1984	1990- 2 C.B. 274
Yunanistan	TIAS 2902	1 Ocak 1953	1958-2 C.B. 1054

Kaynak: Internal Revenue Service, 2015: 1-3.

ABD hükümeti, listedeki ülkeler için uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemek için farklı vergi oranları ve muafiyetlikler belirlemektedir (KPMG, 2018:1). Bu durum özellikle kar payı ve faiz gelirlerinde ortaya çıkmaktadır. Kar payı gelirleri için, en yüksek %30 ve en düşük %10 olmak üzere vergi oranı belirlenmektedir. Faiz gelirleri için ise, en düşük %0 en yüksek %15 olmak üzere vergi oranı belirlenmektedir. Bu durumda, söz konusu ülkelerin mukimi olan bir kişi ABD üzerinden elde ettiği kar payı ve faiz gelirleri söz konusu oranlara göre vergilendirmeye tabi olmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye için karşılıklı olmak üzere, kar payı gelirleri için vergi oranı %20 faiz gelirleri için vergi oranı %15 olarak belirlenmektedir. Söz konusu durum anlaşma hükümlerinde de yer almaktadır.

Bununla birlikte ABD ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalamayan ülkelerin varlığı da göze çarpmaktadır. Söz konusu ülkeler arasında Ürdün, BAE, Makedonya, Arnavutluk, Cezayir gibi ülkeler sayılabilmektedir. Ayrıca ABD, içinde Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan'ın bulunduğu ülkeleri bağımsız milletler topluluğu olarak kabul etmektedir. Bu nedenle söz konusu ülkelerin uluslararası çifte vergilendirmeyi anlaşma hükümleri aynı gün yürürlüğe girmiş bulunmaktadır.

Ayrıca ABD'nin taraf olduğu bütün uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma hükümleri TIAS bölümünün içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda, anlaşma kodu ile anlaşma metinlerine ulaşılabilmektedir. Bununla birlikte bazı anlaşmalar IRS'nin kümülatif bülteninde yayınlanmasına müteakiben yürürlüğe girmektedir. Bu bağlamda söz konusu anlaşmalar ayrıca IRS'nin kümülatif bülteninde yayınlanmaktadır.

Kümülatif bülten aracılığı ile yayınlanan anlaşmaların tam metinlerine yıl ve C.B. ibaresinin yanında yazan kod aracılığı ile ulaşılabilmektedir.

1.9. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

Türkiye uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına taraf olmadığı zaman diliminde çifte vergilendirme sorununu iç hukuk yolları ile çözmeye çalışmaktaydı. Bu bağlamda iç hukuk mevzuatında yapılan düzenlemeler ile ikametgahı Türkiye'de bulunmayan ya da kanuni merkezi Türkiye'de bulunmayan kurum kazançlarının vergilendirilmesinde dar mükellefiyet esası benimsenmekteydi (Başak, 2015, 394).

Türkiye, hem BM hem de OECD tarafından belirlenen modeller çerçevesinde uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile uluslararası çifte vergilendirmenin önüne geçmeye çalışmaktadır (Berkay ve Armağan, 2011, 94). Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası çifte vergilendirme anlaşmalarında düzenlenen gelir unsurları; gayrimenkul varlıklardan elde edilen gelirler, ticari kazançlar, uluslararası taşımacılık kazançları, temettü gelirleri, faiz gelirleri, gayrimenkul hak bedelleri, sermaye değer artış kazançları, serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler, ücret gelirleri, şirket yönetim kurulu üyelerinin gelirleri, sanatçı ve sporcu gelirleri, özel sektör çalışanlarının emekli maaşları, kamu çalışanlarının ücret gelirleri ve emekli maaşları, öğretmenler ve öğrencilerin elde ettiği gelirler ve diğer gelirler şeklinde düzenlenmektedir. Söz konusu gelirler anlaşmalarda detaylı olarak ele alınmaktadır. Anlaşma hükümlerine göre vergilendirme yetkisi kaynak ülkesine bırakılabildiği gibi her iki ülke arasında da paylaşılabilmektedir. Eğer vergilendirme yetkisi her iki ülke arasında bölüşülüyorsa, mükerrer vergilendirmeyi önlemek için anlaşma hükümlerine göre mahsup ya da istisna yöntemi uygulanmaktadır (GİB, 2017:1).

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamında gelir üzerinden alınan vergiler ele alındığından Türkiye'de uluslararası çifte vergilendirme kapsamına gelir ve kurumlar vergisi alınmaktadır. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları vergilendirme yetkisini her iki ülkeye de bırakırsa, mükerrer

vergileendirmenin önlenebilmesi için söz konusu anlaşma hükümleri ile sorunun çözülmesi yoluna gidilmiştir.

Bu doğrultuda ikametgahı Türkiye’de bulunanlar açısından, anlaşmaya taraf devlette ödenen vergiler, Türkiye’de ödenecek vergiler için duruma göre mahsup ya da istisna yapılabilecekken; bazı anlaşmalarda ise, bütün gelir üzerinden mahsup işlemi yapılmaktadır. Mahsup yöntemine göre, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu’nda “yabancı ülkelerde ödenen vergilerin mahsubu” ifadesine göre uygulama yapılmaktadır. İstisna yöntemi için ise, anlaşmaya taraf devletle kararlaştırılan hükümler gereği diğer ülkede ödenen vergiler Türkiye’de vergiden istisna edilmektedir. Başka bir ifadeyle yurt dışında elde edilen gelir, kurum kazancı genel sonuç hesaplamalarına katılsa da vergi matrahına dahil edilmemektedir. Ancak artan oranlı tarife uygulanırsa söz konusu kazançlar vergi matrahına dahil edilebilmektedir. Hangi tarifenin uygulanacağı hususu, vergileendirme yetkisinin her iki devlete de bırakıldığı durumda taraf devletler arasındaki mutabakatla belirlenmektedir (GİB, 2017:3).

Tablo 1.3: Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergileendirmeyi Önleme Anlaşmaları Listesi

	Taraf Devlet	Anlaşmanın İmzalandığı Tarih	Vergiler Açısından Uygulanmaya Başladığı Tarih	Uluslararası Çifte Vergileendirmenin Önleneceği Yöntem	Uluslararası Çifte Vergileendirmenin Kapsamı
1)	Avusturya	03.11.1970	01.01.1974	İstisna/ Mahsup	Faiz, Gayri maddi hak bedeli
	Avusturya (Revize)	28.03.2008	01.01.2010		
2)	Norveç	16.12.1971	01.01.1977	İstisna/ Mahsup	Faiz, Royalty ve Serbest meslek Kazancı
	Norveç (Revize)	15.01.2010	01.01.2012		
3)	Güney Kore	24.12.1983	01.01.1987	Mahsup	Temettü, Faiz, Gayri maddi hak bedelleri
4)	Ürdün	06.06.1985	01.01.1987	Mahsup	
5)	Tunus	02.10.1986	01.01.1988	Mahsup	

6)	Romanya	01.07.1986	01.01.1989	Mahsup	
7)	Hollanda	27.03.1986	01.01.1989	İstinsna/ Mahsup	Temettü, Faiz, Gayri maddi hak bedelleri
8)	Pakistan	14.11.1985	01.01.1989	Mahsup	Ticari kazançlar, Faiz, Temettü, Gayri maddi hak bedeli ve Serbest meslek kazancı
9)	İngiltere	19.02.1986	01.01.1989	Mahsup	Yatırım İndirimi ve Turizm İstisnası
10)	Finlandiya	09.05.1986	01.01.1989	Mahsup	Temettü, Faiz, Gayri maddi hak bedelleri
	Finlandiya (Revize)	06.10.2009	01.01.2013		
11)	K.K.T.C.	22.12.1987	01.01.1989	İstinsna/ Mahsup	
12)	Fransa	18.02.1987	01.01.1990	Mahsup	Temettü, Faiz ve Gayri maddi hak bedelleri
13)	Almanya (Feshedilen)	16.04.1985	01.01.1990		
	Almanya (Yeni)	19.09.2011	01.01.2011	İstinsna/ Mahsup	Temettü, Faiz ve Gayri maddi hak bedelleri
14)	İsveç	21.01.1988	01.01.1991	İstinsna/ Mahsup	Temettü, Faiz ve Gayri maddi hak bedelleri
15)	Belçika	02.06.1987	01.01.1992	İstinsna/ Mahsup	Temettü, Faiz, Gayri maddi hak bedelleri
16)	Danimarka	30.05.1991	01.01.1991		
17)	İtalya	27.07.1990	01.01.1994	Mahsup	Ticari kazançlar, Faiz, Temettü, Gayri maddi hak bedelleri
18)	Japonya	08.03.1993	01.01.1995	Mahsup	Yatırım indirimi
19)	B.A.E.	29.01.1993	01.01.1995	Mahsup	
20)	Macaristan	10.03.1993	01.01.1993	Mahsup	
21)	Kazakistan	15.08.1995	01.01.1997	Mahsup	
22)	Makedonya	16.06.1995	01.01.1997	İstinsna/ Mahsup	

23)	Arnavutluk	04.04.1994	01.01.1997	Mahsup	
24)	Cezayir	02.08.1994	01.01.1997	Mahsup	Tüm gelir unsurları
25)	Moğolistan	12.09.1995	01.01.1997	Mahsup	Moğolistan yönünden temettü, Faiz ve Gayri maddi hak bedelleri
26)	Hindistan	31.01.1995	01.01.1994	İstinsna/ Mahsup	
27)	Malezya	27.09.1994	01.01.1997	Mahsup	Faiz ve Gayri maddi hak bedelleri
28)	Mısır	25.12.1993	01.01.1997	Mahsup	Tüm gelir unsurları
29)	Çin Halk Cum.	23.05.1995	01.01.1998	Mahsup	
30)	Polonya	03.11.1993	01.01.1998	Mahsup	
31)	Türkmenistan	17.08.1995	01.01.1998	İstinsna/ Mahsup	
32)	Azerbaycan	09.02.1994	01.01.1998	İstinsna/ Mahsup	
33)	Bulgaristan	07.07.1994	01.01.1998	Mahsup	
34)	Özbekistan	08.05.1996	01.01.1997	Mahsup	
35)	A.B.D.	28.03.1996	01.01.1998	Mahsup	
36)	Beyaz Rusya	24.07.1996	01.01.1999	İstinsna/ Mahsup	
37)	Ukrayna	27.11.1996	01.01.1999	Mahsup	
38)	İsrail	14.03.1996	01.01.1999	Mahsup	
39)	Slovakya	02.04.1997	01.01.2000	İstinsna/ Mahsup	
40)	Kuveyt	06.10.1997	01.01.1997	Mahsup	Tüm gelir unsurları
41)	Rusya	15.12.1997	01.01.2000	Mahsup	
42)	Endonezya	25.02.1997	01.01.2001	İstinsna/ Mahsup	
43)	Litvanya	24.11.1998	01.01.2001	İstinsna/ Mahsup	
44)	Hırvatistan	22.09.1997	01.01.2001	İstinsna/ Mahsup	
45)	Moldova	25.06.1998	01.01.2001		
46)	Singapur	09.07.1999	01.01.2002		
47)	Kırgızistan	01.07.1999	01.01.2002		
48)	Tacikistan	06.05.1996	01.01.2002		
49)	Çek Cumhuriyeti	12.11.1999	01.01.2004		
50)	İspanya	05.07.2002	01.01.2004		
51)	Bangladeş	31.10.1999	01.01.2004		
52)	Letonya	03.06.1999	01.01.2004		

53)	Slovenya	19.04.2001	01.01.2004		
54)	Yunanistan	02.12.2003	01.01.2005		
55)	Suriye	06.01.2004	01.01.2005		
56)	Tayland	11.04.2002	01.01.2006		
57)	Sudan	26.08.2001	01.01.2006		
58)	Lüksemburg	09.06.2003	01.01.2006		
59)	Estonya	25.08.2003	01.01.2006		
60)	İran	17.06.2002	01.01.2006		
61)	Fas	07.04.2004	01.01.2007		
62)	Lübnan	12.05.2004	01.01.2007		
63)	Güney Afrika Cum.	03.03.2005	01.01.2007		
64)	Portekiz	11.05.2005	01.01.2007		
65)	Sırbistan- Karadağ	12.10.2005	01.01.2008		
66)	Etiyopya	02.03.2005	01.01.2008		
67)	Bahreyn	14.11.2005	01.01.2008		
68)	Katar	25.12.2001	01.01.2009		
69)	Bosna-Hersek	16.02.2005	01.01.2009		
70)	Suudi Arabistan	09.11.2007	01.01.2010		
71)	Gürcistan	21.11.2007	01.01.2011		
72)	Umman	31.05.2006	01.01.2011		
73)	Yemen	26.10.2005	01.01.2011		
74)	İrlanda	24.10.2008	01.01.2011		
75)	Yeni Zelanda	22.04.2010	01.01.2012		
76)	Kanada	14.07.2009	01.01.2012		
77)	İsviçre	18.06.2010	01.01.2013		
78)	Brezilya	14.03.2005	01.01.2013		
79)	Avustralya	28.04.2010	01.01.2014		
80)	Malta	14.07.2011	01.01.2014		
81)	Meksika	17.12.2013	01.01.2016		
82)	Kosova	10.09.2012	01.01.2016		
83)	Filipinler	18.03.2009	01.01.2017		
84)	Vietnam	08.07.2014	01.01.2018		

85)	Senegal	14.11.2015			

Kaynak: TÜSİAD, 1989, 31-34. Çubukçu, 2006:163-164. GİB, 2017: 1.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları Tablo 1.2.'de gösterilmektedir. Tabloda yer alan ülkelerin bir kısmı için uluslararası çifte vergilendirmenin kapsamını oluşturan kazançlar da listelenmektedir. Bununla birlikte, bazı ülkeler için hangi uluslararası çifte vergilendirme türünün uygulanacağı da belirtilmektedir. Bazı ülkelerle sadece mahsup yöntemi tercih edilirken, bazı ülkelerle hem mahsup hem de istisna yöntemi tercih edilmektedir. Ancak sadece istisna yöntemi benimsenen bir anlaşma görülmemektedir. Bu bağlamda imzalanan çifte vergilendirme anlaşmalarına ilaveten hangi kazançların uluslararası çifte vergilendirme kapsamına alınacağı da gösterilmektedir. Bazı ülkeler için bütün gelir unsurları uluslararası çifte vergilendirme kapsamına alınırken; bazı ülkeler için tek ya da çift taraflı olarak söz konusu kazançlar belirlenmektedir. Bu kapsamda bütün bu hususlar anlaşma metinlerinde iki ülke arasında varılan mutabakatla belirlenmektedir.

1.10. Türkiye ile ABD'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Karşılaştırılması

ABD ve Türkiye çok sayıda vergi anlaşması imzalamış bulunmaktadır. Genel hatları ile ele alındığında anlaşmalar bakımından ilk göze çarpan farklılık anlaşma metinlerine ulaşma yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD için anlaşma metinlerine ulaşılabilmesi için anlaşmaların TIAS kapsamında bulunmasından dolayı TIAS koduna ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte bazı anlaşmaların IRS'nin kümülatif bülteninde yayınlanmasına müteakiben yürürlüğe girmesinden dolayı kümülatif bülten aracılığı ile yayınlanan anlaşmaların tam metinlerine yıl ve C.B. ibaresinin yanında yazan kod aracılığı ile ulaşılabilir. Bu doğrultuda Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma metinlerine GİB'nin internet sitesindeki uluslararası mevzuat bölümünden ulaşılabilir.

Bir diğer farklılık ise, ABD'nin bazı ülkelerle uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması yapmamış olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin anlaşma yaptığı ve ABD'nin anlaşma yapmadığı ülkeler arasında; Ürdün, BAE, Makedonya, Arnavutluk, Cezayir, Moğolistan, Malezya, Kuveyt, Hırvatistan, Singapur, Suriye, Sudan, İran, Lübnan, Sırbistan-Karadağ, Etiyopya, Bahreyn, Katar, Bosna Hersek,

Suudi Arabistan, Umman, Yemen, Brezilya, Kosova, Vietnam ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti sayılabilmektedir. Buna karşılık ABD'nin anlaşma yaptığı ancak Türkiye'nin anlaşmasının bulunmadığı ülkeler ise; Barbados, Ermenistan, İzlanda, Jamaika, Sri Lanka, Trinidad ve Tobago Cumhuriyeti, Venezuela ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olarak sayılabilmektedir.

Anlaşma yapılan ülkeler arasındaki farklılık vergi politikalarından kaynaklandığı gibi siyasi sebeplere de dayandırılabilir. Türkiye siyasi ilişkilerin yoğun olmadığı bazı ülkeler ile anlaşma yapma ihtiyacı duymamaktadır. Buna karşılık ABD'nin ise ada ülkeleri ile daha çok anlaşma yaptığı görülmektedir. ABD'nin ada ülkeleri ile daha çok vergi anlaşması yapmasının nedeni ise, benimsediği vergi politikalarından kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte anlaşma metinlerinin içeriklerinde göze çarpan bir farklılık bulunmamaktadır. Ancak, ABD'nin diğer ülkeler ile yaptığı uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında faydaların sınırlandırılması maddesi bulunmakla birlikte, Türkiye'nin diğer ülkeler ile yaptığı anlaşmalarda söz konusu madde bulunmamaktadır. Bunun en önemli sebebi olarak ABD'nin kendi model anlaşmasından hareketle anlaşmaları düzenlemesi gösterilebilmektedir.

Ayrıca, ABD'nin yaptığı uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında bilgi değişimini düzenleyen maddeler içerisinde vergi idareleri arası işbirliğini de hükme bağlanmasına karşılık, Türkiye'nin yaptığı anlaşmalarda söz konusu hükme rastlanılmamaktadır. Bu durum, ABD'nin özellikle üzerinde durduğu konular arasında bilgi değişimi ve vergi idareleri arası işbirliğinin bulunmasından kaynaklanmaktadır.

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI BİLGİ DEĞİŞİM ANLAŞMALARI: TÜRKİYE VE ABD

Uluslararası bilgi değişimi anlaşmaları ülkeler arasında vergi suçları ve uluslararası çifte vergilendirme konularına kesin çözümler üretmesi amacıyla, ülkelerin vergi idareleri arasında yapılan ve konusunu vergilerin oluşturduğu anlaşmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu anlaşmalar ülkeler için bilgi değişiminin nasıl ve hangi şartlar altında yapılacağı hususunda açıklamalar içermektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın bu bölümünde öncelikle uluslararası bilgi değişiminin tanımlanması, tarihsel süreci ve hukuki dayanakları ele alınmaktadır. Daha sonra bilgi değişimi hususunda model oluşturma çabası sebebiyle OECD model anlaşma hükümleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda bir diğer kuruluş olan Küresel Forumun çalışmaları incelenmektedir. Sonrasında ise ABD ve Türkiye karşılaştırmalarına yer verilmektedir.

2.1. Genel Olarak Bilgi Değişimi

Bilgi değişim anlaşmaları, vergi idareleri arasında değişime konu olan bilgileri içermektedir. Bilgi değişiminin çok yeni bir olgu olmamasına rağmen, ülkeler tarafından benimsenmesinin zaman aldığı görülmektedir. Bu kapsamda öncelikle kavramsal açıklamalara yer verilmektedir.

2.1.1. Kavramsal Açıdan Uluslararası Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi

Sermaye hareketliliği ve küreselleşmeyle birlikte ülkeler vergilendirmeden kaynaklanan sorunları engelleyebilmek için vergi anlaşmaları yapmaktadır ve bu doğrultuda söz konusu vergi anlaşmalarının sayısı hızla artmaktadır. Vergi anlaşmalarının en önemli ortak noktaları; uluslararası çifte vergilendirmenin engellenmesi ve bunun yanında vergi idareleri arasında iş birliğinin sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda söz konusu ortak noktalar vergi anlaşmalarının amaçlarını oluşturmaktadır (Keen and Lighthart, 2006, p. 81).

Küreselleşmenin artması diğer sektörlerle birlikte ülkelerin vergi sistemlerini de etkilemektedir. Küreselleşmenin temel amaçlarından birisi olan yabancı yatırımcı

çekme isteği ülkeler arasında rekabet sonucunu doğurmaktadır. Rekabet süreci, çekilen yabancı yatırımcı oranıyla doğru orantılı olarak artmaktadır. Bu bağlamda ülkeler arası rekabetten faydalanmak isteyen mükellefler daha az ya da hiç vergi ödememe eğilimi göstermektedir. Vergi idareleri açısından bu şekilde negatif durumların yaşanmasının bir nedeni de vergi idareleri arasındaki yardımlaşma eksikliğinden kaynaklanmaktadır (Öner, 2010, 25).

Bu bağlamda, uluslararası bilgi değişim anlaşmalarının ortaya çıkış nedenleri arasında küreselleşmenin ve artan sermaye hareketliliğinin gösterilmesi mümkün olabilmektedir. Sayısı hızla artan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları içinde ele alınan ve neredeyse bütün anlaşmalarda değerlendirme kapsamında tutulan bilgi değişimi maddesi de bu kapsam içerisinde ele alınmaktadır. Bu kapsamda artan vergi rekabeti ile ortaya çıkan negatif durumların vergi idareleri arasında yapılan bilgi değişimiyle çözüm yoluna gidilebilmektedir. Ayrıca bilgi değişimi ile mükellefler hakkında bilgilere uluslararası düzeyde kolayca ulaşılabilmesi ülkeler için vergilendirme sorunlarının da çözümünü kolaylaştırabilmektedir.

Uluslararası etkin vergi sistemi oluşturulabilmesi açısından vergi idareleri arasında yapılan bilgi değişimi önemli bir etken olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeninin ülkelerin genellikle, uluslararası yatırımları takip etmekte zorlanması nedeniyle ortaya çıkan vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı sorunlarının çözümünde yaşanan sıkıntılar olarak değerlendirilmesi mümkündür. Bilgi değişimi için işbirliği anlaşmasının çeşitli şekilleri olmasına rağmen, uygulamada ülkeler genellikle vergi idareleri arasında bilgi değişimini uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına ek madde ya da sadece açıklama olarak eklemektedir. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına madde ya da yan tümce olarak eklenen bilgi değişimi anlaşmaya taraf devletler tarafından kabul edilmiş sayılmaktadır. Bu yöntemin OECD model anlaşmasında yer alması nedeniyle, söz konusu anlaşmalar OECD model anlaşmasına bağlı kalındığını göstermektedir (Bacchetta and Espinosa, 2000, p. 275).

OECD model anlaşması hükümleri içerisinde bilgi değişimi düzenlenmektedir. Bu doğrultuda, ülkeler OECD model anlaşması kapsamında hazırladıkları uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile bilgi değişimi konusunda ilk adımı atmış bulunmaktadırlar. Söz konusu madde kapsamında bilgi değişiminin amaçları ve hedefleri belirtilmektedir. OECD model anlaşmasının asıl amacı göz önüne alındığında

model anlaşma hükümlerinde bilgi değişimi maddesinin yer almasının en önemli nedeni ülkeler için model oluşturulabilmesidir.

Bu bağlamda, OECD model anlaşmasında bilgi değişimi 26. maddede tanımlanmaktadır. Söz konusu madde, sözleşmeye taraf olan ülkelerin yetkili makamları sözleşme hükümlerinin ya da sözleşmeye taraf devletlerin iç hukuk hükümlerinin doğru uygulanmasını sağlamak amacıyla vergilere ve vergi tariflerine ilişkin her türlü bilginin paylaşılmasını kapsamaktadır. Yine aynı maddeye göre bilgi değişimi konusunun, çifte vergilendirme anlaşmalarına eklenme nedeni de açıklanmaktadır. Bu nedenlerden ilki sözleşmeye taraf devletlerin idari yardıma ihtiyaç duyması durumunda söz konusu yardımın sağlanabilinmesidir. Diğer bir gerekçe ise, taraf devletlere yardım gerekme bile, iç hukuk hükümleri ile ilgili karşılıklı bilgi paylaşımının gerekliliğinin kaçınılmaz olması olarak karşımıza çıkmaktadır (OECD, 2017a:491).

Söz konusu açıklamalardan hareketle uluslararası literatürde “exchange of information” olarak karşılık bulan bilgi değişimi, vergi mükellefleri hakkındaki bilgileri vergi idarelerinin sınır ötesi paylaşımı olarak tanımlanabilmektedir (Revenue, 2018:1). Başka bir ifade ile bilgi değişimi; ülkelerin çıkarları doğrultusunda vergi suçlarının önlenmesi amacıyla anlaşmaya taraf devletler arasında anlaşma standartlarına uygun bilgi transferi yapılması olarak tanımlanabilmektedir. Söz konusu bilgi transferi ise, sadece vergi ile ilgili konularda yapılmaktadır (Bişgin, 2012:4). Bu bağlamda, bilgi değişimi vergi idareleri arasında vergi ile ilgili konularda mükelleflerin bilgilerinin paylaşılmasını ifade etmektedir.

2.1.2. Uluslararası Bilgi Değişiminin Hukuki Dayanakları ve Türleri

Uluslararası bilgi değişimi konusuna hukuki dayanak oluşturacak, iki hükümet arasında ya da uluslararası kuruluşlar aracılığıyla düzenlenmiş birçok belge bulunmaktadır. Bunlardan ilki; bilgi değişimi modeline dayanak oluşturan, BM ve OECD model anlaşmalarıdır. Söz konusu anlaşmaların temel amacı uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi olsa da vergi idareleri arası bilgi değişiminin de düzenlenmesi hedeflenmektedir (Öner, 2010, 27).

Özellikle OECD model anlaşmasının 26. maddesi bilgi değişiminin modelini oluşturmaktadır. Söz konusu maddenin ilk parafında, bilgi değişimi maddelerinin konulmasının gerekçeleri açıklanmaktadır. Bu bağlamda ilk olarak, bilgi değişimi

model anlaşma hükümlerinin uygulanması konusunda idari yardımlar belirtilmektedir. Model anlaşma hükümlerinin nasıl uygulanacağı konusunda herhangi bir yardım gerekmediği durumda anlaşmaya taraf devletler, vergilendirmede iç hukuk hükümlerinin uygulanması konusunda karşılıklı bilgi değişimi yapabilmektedir (OECD, 2017a:491). Bu nedenlerden ötürü, bilgi değişimi model anlaşma içerisinde düzenlenmektedir.

OECD ve BM model anlaşmalarının yanı sıra, “Vergisel Konularda Bilgi Değişimi Üzerine 2002 Tarihli Model Anlaşma”, “Avrupa Konseyi/OECD Konvansiyonu”, “İskandinavya Yardımlaşma Konvansiyonu”, “CIAT (Centre of Inter-American Tax Administraion) Model Anlaşması”, “Rusya Federasyonu Vergisel Konularda Karşılıklı İşbirliği ve Yardımlaşma” konulu model anlaşmalarda, bilgi değişim anlaşmalarına temel oluşturabilmektedir. Ayrıca “Karşılıklı Yardımlaşma Üzerine Avrupa Topluluğu Direktifi” ve vergi suçlarında da idari yardımlaşmayı sağlayan, “Uluslararası Adli Yardımlaşma Anlaşmaları”, bilgi değişim anlaşmalarının hukuki dayanaklarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bilgi değişimi ülkelerin iç hukuk kurallarında yapılan düzenlemelerle de sağlanabilmektedir. Bazı ülkeler, iç hukuk kurallarında belirli düzenlemelerle, örneğin sadece karşılıklı olması ya da vergi mahremiyetini korumak şartıyla diğer ülkelerle bilgi değişimi anlaşmasına taraf olabilmektedirler (Öner, 2010, 27).

Uluslararası alanda genel kabul görmüş üç tür bilgi değişimi yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan ilki; talep üzerine bilgi değişimi anlaşmaları olup; bilgi talep eden devlete, bilgi talep edilen devlet tarafından vergi konularında bilgi değişimi yapılması şeklinde tanımlanabilmektedir. Oldukça sınırlı olmakla birlikte bir diğer bilgi değişimi yöntemi kendiliğinden bilgi değişimidir. Bu durumda bir devlet diğer bir devletle ilgili olduğunu düşündüğü herhangi bir konuda talep edilmeden bilginin paylaşılmasını ifade etmektedir. Bir diğer yöntem ise, bilgi değişiminin en etkin yöntemi olarak kabul edilen otomatik bilgi değişimidir. Otomatik bilgi değişiminde sınır ötesi faiz, temettü, telif hakları gibi ödemeler söz konusu olduğunda, vergi ile ilgili bu ödemelerle ilgili bilgiler sınır ötesi olarak ilgili devletlerle paylaşılmaktadır (Spencer, 2006, p. 92).

Bu bağlamda bilgi değişimi üç gruba ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan talep üzerine bilgi değişimi; bir vergi idaresinin belirli bir dava hakkında özel bir bilgi

istemesi olarak tanımlanmaktadır. Bilgi değişiminin diğer bir türü olan kendiliğinden bilgi değişimi; bir yargı organının diğer ülkede bulunan vergi idaresinin ilgi duyduğuna inandığı bir durum için bilgi paylaşmayı teklif etmesi durumu olarak tanımlanabilmektedir. Son olarak bilgi değişiminin üçüncü türü olan otomatik bilgi değişimini; talep edilmeden bilgi değişimi yapılması şeklinde belirtilmektedir (Revenue, 2018:1).

Bilgi değişiminin otomatik bilgi değişimi, talep üzerine bilgi değişimi ve kendiliğinden bilgi değişimi olmak üzere 3 çeşidi bulunmaktadır. Talep üzerine bilgi değişimi için bir ülkenin yargı organı ya da vergi idaresinin yetkili birimi tarafından söz konusu bilginin talep edilmesi gerekirken, otomatik bilgi değişiminde talep yapılmadan anlaşmaya taraf diğer ülkeyi ilgilendiren bir durumun varlığı ile bilgi paylaşımının yapılması söz konusu olmaktadır. Kendiliğinden bilgi değişiminde ise, anlaşmaya taraf bir ülkeyi ilgilendiren bir durum diğer anlaşmaya taraf ülkede gerçekleşmişse durumun gerçekleştiği ülkenin diğer ülkeye söz konusu bilginin değişimi için teklifte bulunması olarak tanımlamak mümkün olmaktadır.

Bu bağlamda incelenen konu bakımından uluslararası bilgi değişimi için en önemli kaynak OECD model anlaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda bilgi değişimi konusunda ortak hükümler içermesi nedeniyle en geniş kaynak olan OECD model anlaşması incelenmektedir. Bununla birlikte OECD model anlaşması hükümlerinde talep üzerine bilgi değişimi ağır basmasına rağmen küreselleşmeyle birlikte yeterli görülmeyerek Küresel Forum çalışmaları ile otomatik bilgi değişimi için hukuki dayanak ve uygulama altyapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

2.1.3. Uluslararası Bilgi Değişim Anlaşmalarının Tarihsel Süreci

Uluslararası bilgi değişim anlaşmaları tarihsel süreçte incelendiğinde, ilk olarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda, 1843 yılında Belçika ile Fransa hükümetleri arasında, 1845 yılında Belçika ile Hollanda hükümetleri arasında yapılan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının hükümleri içerisinde yer aldığı görülmektedir. Belçika ile Fransa hükümetleri arasında yapılan bu vergi anlaşması en eski vergi anlaşması olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar 1843 yılında imzalanırsa da anlaşma 1960 yılına kadar geçerliliğini kaybetmiş ve 1959 yılında tekrar görüşülerek

onaylanmıştır. Söz konusu anlaşma hükümlerine göre hükümetler, emlak ve tescil vergilerinde bilgi değişimi zorunlu tutmaktadır. Aynı zamanda 1845 tarihli Belçika ile Hollanda hükümetleri arasındaki uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerinde de, karşılıklı bilgi değişiminin zorunlu tutulduğu görülmektedir (Richelle and Traversa, 2013, 57).

Her ne kadar ikili vergi anlaşmalarına konulan hükümlerle bilgi değişimi sağlanmaya çalışılsa da bütün ülkeleri kapsayan bir model anlaşma oluşturma gereği ortaya çıkmıştır. Bunun altında yatan en önemli neden; bilgi değişiminin küresel alanda yaygınlaştırılarak diğer ülkelere de fikir oluşturma gayretidir. Bu nedenle, uluslararası kuruluşlar çalışmalarına hız vermiş ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri kapsayacak model oluşturma çalışmaları tarihsel sürece yansımıştır.

Bilgi değişiminin daha kuvvetli temellere dayandırılması amacıyla ilk olarak Milletler Cemiyeti ikili vergi anlaşmaları ile bilgi değişimini düzenleme misyonunu üstlenmiştir. 1927 yılında komitenin vergi kaçırma ve çifte vergilendirme üzerinde uzmanlaşan teknik kadrosu dört ayrı model öne sürmüştür. Nihai olarak 1928 yılında ise komite ve uzmanları, ikili anlaşmalar aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme model anlaşmasını ortaya koymuştur. Söz konusu gelişmeleri takiben OECD'nin de çalışmaları ile uluslararası vergi rejimi yapısının temellendirilmiş olduğu ifade edilebilmektedir. Milletler Cemiyeti tarafından oluşturulan dört modelin birbirinden son derece farklı olmasına rağmen, temelde çifte vergilendirmeyi önleme konusundaki tutumunun oldukça net olduğu gözlemlenmektedir. Milletler Cemiyeti tarafından ortaya konulan; biri 1943 tarihli Meksika Taslağı, diğeri ise 1946 tarihli Londra Taslağı olmak üzere iki model vergi anlaşması mevcuttur. Bu iki taslak ile tek bir anlaşma modeli için gerekli kombinasyonun sağlandığı gözlemlenmektedir (Oberson, 2015, p. 4-5).

İlk olarak Belçika ile Fransa hükümetleri arasında daha sonra da Belçika ile Hollanda hükümetleri arasında düzenlenen uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile gündeme gelen bilgi değişimi, daha sonra Milletler Cemiyeti ve OECD tarafından oluşturulan model anlaşmalarda bilgi değişiminin düzenlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Milletler Cemiyetinin oluşturduğu iki taslak sadece vergi anlaşmaları için değil; aynı zamanda vergi idareleri arasında karşılıklı idari yardımı da düzenlemesi

bakımından önem arz etmektedir. Milletler Cemiyeti modelinde düzenlenen bilgi değişiminin talep üzerine bilgi değişimi olduğu söylenebilmektedir.

Bununla birlikte, modern anlamda vergi anlaşmalarında yer alan bilgi değişimi hükümleri 1963 OECD model anlaşma hükümlerine dayanmaktadır. Bu bağlamda bilgi değişimi 1963 yılında düzenlenen model anlaşmanın 26. maddesinde düzenlenmektedir (Jogarajan, 2015, p. 263). Bilgi değişiminin spesifik olarak düzenlemeye tabi tutulması açısından bilgi değişiminin tarihsel sürecinde OECD'nin rolünün önemli olduğu aşikardır.

OEEC, 25 Şubat 1955 tarihinde ilk kez uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme konusunu kapsayan tavsiyelerini yayınlamıştır. 1963 yılında OEEC'nin, OECD) ismini almasıyla birlikte; “Gelir ve Servet Konusunda Çifte Vergilendirme Anlaşması Taslağı (A Draft Double Taxation Convention on Income and Capital)” hazırlanmıştır. 1963 yılında yayınlanan model anlaşma OECD tarafından yayınlanan ilk model anlaşma olması bakımından önem arz etmektedir. OECD'nin hazırladığı söz konusu taslağın 26. maddesinin sonraki dönemlere ek olarak vergi konusunda uluslararası bilgi değişiminin çerçevesini oluşturduğu ifade edilebilmektedir. OECD modelinde yer alan bilgi değişiminin temel özelliği, talep üzerine bilgi değişimini öngörmesidir. Ayrıca söz konusu çerçeve de talep üzerine yapılan bilgi değişimi; anlaşma hükümlerinin yerine getirilmesi veya bilgi talep eden devletin anlaşma hükümlerini iç hukuk kurallarına göre uygulaması konusunda yapılmaktadır (Urinov, 2015:73).

Bu bağlamda anlaşma hükümlerinin yerine getirilmesi konusunda bilgi talep edilmesi ile elde edilen bilginin değişimi dar anlamda bilgi değişimi (minor exchange) olarak tanımlanırken; anlaşma taraf devletin anlaşma maddelerini iç hukuk kurallarına göre uygulayabilmesi konusunda bilgi talep edilmesi ile elde edilen bilginin değişimi geniş anlamda bilgi değişimi (extended exchange) olarak tanımlanmaktadır. Buradan hareketle, Avusturya, Belçika, Lüksemburg ve İsviçre gibi bazı ülkeler, bilgi değişimi konusunda mükellef haklarını koruma amacıyla bilgi değişimini sınırlandırma çabası göstermiştir. Örneğin; İsviçre'nin geleneksel yaklaşım kuralları çerçevesinde dar bilgi değişimi ile anlaşma sınırları kapsamında sadece gereken bilgileri paylaşmayı kabul ettiği görülmektedir. Eğer İsviçre vatandaşları ve dolayısıyla vergi mükellefleri, söz konusu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasından yarar sağlamayacağı kanaatinde iseler; genellikle İsviçre kaynaklı temettü, faiz ya da telif hakkı gibi

konularda sağlanacak vergi indiriminden yararlanabilmek için uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarından yarar sağlayamayacakları belirtilerek; İsviçre vatandaşları ve dolayısıyla mükellefleri ile ilgili bilgi paylaşılmayacaktır. (Oberson, 2015, p. 5).

Bu bağlamda talep üzerine bilgi değişimi söz konusu olduğunda, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamında sadece anlaşmaya taraf devletlerden birisinin talep ettiği bilginin paylaşılması dar değişim olarak tanımlanırken; anlaşma maddelerinin uygulanması konusunda talep üzerine paylaşılan bilgiler için geniş değişim tanımlaması yapılabilmektedir. Bazı ülkelerin vergi indirimi konusunda mükelleflerin daha çok avantaj sağlayacağı düşüncesiyle geniş bilgi paylaşımı konusunda istekli olmadıkları gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, söz konusu ülkelerin bilgi değişimi konusunda dar bilgi değişimini tercih ederek, mükellefler hakkında sadece talep edilen spesifik bilgileri paylaştığı gözlemlenmektedir.

OECD 1977 yılında, bir model anlaşma daha yayınlamıştır. 1977 model anlaşmasıyla bilgi değişimi konusunda 1963 yılı model anlaşmasına benzerlikler göstermesine rağmen, bazı önemli farklılıkları da bünyesinde barındırmaktadır. Söz konusu farklılıklardan ilki, 1977 model anlaşmasında tanımlanan 26. maddede bilgi değişimi için üçüncü ülke mükellefleri veya anlaşma maddelerinde tanımlanan tamamen ya da kısmen vergilendirmeye tabi olmayan mükellefler hakkında da bilgi değişiminin mümkün olabilmesidir. Bununla birlikte söz konusu mükellefler için bilgi değişimi sadece sözleşme kapsamında tanımlanan vergilerle ilgili yapılabilmektedir. Yine 1963 model anlaşmasında bilgi değişimi vergilendirme ve vergi toplama konularını içermektedir. Buna karşılık 1977 model anlaşmasında, vergilere ilişkin temyiz ve kovuşturma konularında da bilgi değişimi mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda 1977 model anlaşmasına göre, bilgi değişimi ile elde edilen bilgilerin kamu mahkemeleri ile paylaşılabilceği ve yargı kararları ile açıklanabileceği hükmü yer almaktadır (Curtin, 1986, p. 42-44).

1980 yılında BM tarafından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri kapsayacak şekilde model anlaşması yayınlanmıştır. BM model anlaşması bilgi değişimi konusunda OECD model anlaşması ile benzerlik göstermektedir. OECD ve BM model anlaşmalarının daha ileriki tarihli revizyonları da bilgi değişimi konusunda önemli benzerlikler içermektedir. Böylelikle, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme

anlaşmalarının BM ya da OECD temeline dayanıp dayanmadığına bakılmaksızın bilgi değişimi konusunda benzer hükümler uygulanabilmektedir (Lennard, 2009, p. 10).

Bu bağlamda, OECD model anlaşmasının 1977 revizyonu, 1963 model anlaşmasına göre bilgi değişimi konusunda önemli yenilikler barındırmaktadır. Söz konusu yenilikler, bilgi değişimi kapsamında tutulacak mükellefleri ve bilgi değişimi ile elde edilen bilgilerin paylaşılacağı kurumları kapsamaktadır. Buna karşılık BM model anlaşması ilk yayınlandığından itibaren sonraki revizyonlar da dahil olmak üzere OECD model anlaşması ile bilgi değişimi konusunda önemli benzerlikler taşımaktadır. Bunun en büyük nedeni olarak; ülkelerin benimsedikleri model anlaşmalara bakılmaksızın bilgi değişimi konusunda ortak model oluşturma çabası gösterilebilmektedir.

1990'lı yıllarda sermaye hareketliliğindeki liberalleşmenin hızlanmasıyla birlikte, söz konusu hareketliliğin doğrudan vergilendirilmesinin zorlaşması nedeniyle vergiye konu olan kaynağın vergilendirme yetkisi de karmaşıklaşmıştır. Bu nedenle OECD 1998 yılında zararlı vergi rekabetin önlenmesi amacıyla çalışmalar yapmaya başlamıştır (Barreix; Roca; Velayos, 2016, p. 4). OECD'nin 1998 yılında vergi cennetleri ve zararlı vergi rekabeti hakkındaki çalışmalarının odak noktasını ise bilgi değişimi oluşturmaktadır (Oberson, 2015, p. 6).

2000 yılında OECD model anlaşması ile, bilgi değişimini düzenleyen 26. madde için önemli revizyonlar yapılmıştır. Bu bağlamda, bilgi değişimi anlaşmaya taraf devletlerin yerel otorite ve siyasi alt bölümleri için geçerli tutulmuştur. Bu gelişmeyi takiben BM model anlaşması da aynı revizyonları kapsayacak şekilde 2001 yılında yayınlanmıştır (Urinov, 2015:77).

Bununla birlikte 2000 yılında OECD, "Vergilendirme Amacıyla Bankaların Bilgilerine Erişimin Geliştirmesi" başlıklı bir rapor yayınlamıştır. Söz konusu rapora göre, vergi usulsüzlükleri hakkında bilgi değişimi yapılabilmesi için anlaşmaya taraf devletlerin yasalarında bu usulsüzlüğün tanımlanmış olması gerekmektedir. Ayrıca talep üzerine bilgi değişimi hususunda OECD tarafından belirli ölçüde destek sağladığı söylenebilmektedir. Söz konusu çalışmalardan sonra, 2000 yılında "Bilgi Değişimi Ve Saydamlık Küresel Forumu" oluşturulmuştur ve akabinde 2002 yılında OECD "Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması (TIEA)" yayınlanmıştır. Söz konusu anlaşma hem ikili hem de çok taraflı bir model olmasının yanı sıra, bilgi talep edilen devletin banka gizlilik kurallarına karşı itirazlara maruz bırakılmadan talep üzerine bilgi

değişimi için olanak sağlamaktaydı. Nitekim söz konusu bilgi değişim talebi de talep eden devletin kurallarına göre belirli şartlar taşımaktaydı. Bu bağlamda TIEA, talep üzerine bilgi değişimi konusunda küresel çerçevede büyük bir gelişmeyi temsil etmektedir. Buna karşın TIEA'nın gelişimi süreç olarak yavaş seyretmiştir. Söz konusu anlaşmaların başarısı ise, ancak yedi yıl sonra gözlemlenebilmiştir (Oberson, 2015, p. 7).

Bilgi değişimi vergi cennetleri ve vergi usulsüzlüklerinin de ortadan kaldırılması amacıyla genişletilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle bundan sonraki revizyonların vergi konularında finansal kuruluşları kapsayacak şekilde bilgi değişiminin yeniden düzenlendiği gözlemlenmektedir.

2005 yılında OECD model vergi anlaşması, Küresel Forum çalışmaları ve TIEA modelinin benimsenmesinden büyük ölçüde esinlenerek, küresel standartlara uyum sağlamak amacıyla yenilenmiştir. TIEA modeli ile, bilgi talep eden devlet, talep edilen söz konusu bilgi sadece bir banka ya da başka bir finansal kuruluş tarafından tutulduğu veya bir şahsın mülkiyet çıkarları ile ilgili olduğu takdirde bilgi arzının reddedilememesini vurgulamaktadır (Oberson, 2015, p. 7).

Vergi konuları ile ilgili talep üzerine bilgi değişiminde şeffaflık ve etkin bilgi değişimi ilkeleri ilk olarak 2002 OECD model anlaşmasında düzenlenmiştir. Sonraki revizyonlar ile bilgi değişimi için bazı standartlar düzenlenmiştir. Buna göre, talep üzerine bilgi değişiminde anlaşmaya taraf devletlerin vergi idareleri bakımından iç hukuk kurallarının uygulanması konusunda öngörülebilir ilgi bulunması gerekmektedir. Ayrıca talep üzerine bilgi değişimi konusunda banka gizliliği ya da iç hukuk kurallarına göre vergi yükümlülüğünün gizliliği gibi gerekçelerle bilgi değişimi talebi reddedilememektedir. Söz konusu gerekçelere ek olarak bir hükümet 12 vergi anlaşması imzaladıysa, uluslararası kabul görülen vergi standardının uygulandığı söylenebilmektedir (Berget, 2016:8).

Söz konusu gelişmeler ile, bilgi değişimi konusunda standartlar oluşturularak vergi idareleri arası etkin ve şeffaf bilgi değişiminin sağlanması hedefi ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, sadece talep üzerine bilgi değişiminde değil; vergi idareleri arasında daha hızlı bilgi alışverişini sağlamak amacıyla da otomatik bilgi değişimi konusunda yaşanan gelişmeler halen devam etmektedir.

2.2. OECD Model Anlaşması Kapsamında Bilgi Değişimi

Devletler ilk olarak OECD ya da BM modeli çerçevesinde imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma metinlerinde maddelerin uygulanmasına bağlı olarak bilgi değişimini yapabilmektedirler. Bununla birlikte, OECD, BM modeli çerçevesi dışında da uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma metinlerine de ayrıca bilgi değişimi maddesi ekleyebilmektedirler. İkinci olarak, bilgi değişim anlaşmaları belirli bir modele bağlı olmaksızın ülkeler arasında yapılabilmektedir. Bu tür anlaşmaların en önemli amacı vergi cennetlerinin ve olumsuz vergi rekabetinin önlenmesidir. Bununla birlikte, dünya çapında yaşanan küresel gelişmeler ışığında OECD önderliğinde oluşturulan Küresel Forumun çalışmalarıyla ülkelerarası bilgi değişimini hızlandırmak amaçlanmıştır (Çakmak, 2016:2).

Ülkeler bilgi değişimi ile ilgili olarak genellikle OECD ve BM model anlaşma hükümlerini uygulamaktadırlar. Bununla birlikte özellikle vergi rekabetinin engellenmesi ve vergilendirilmeyen kazançların ortaya çıkmasının engellenmesi amacıyla vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerle ayrıca bilgi değişimi anlaşmaları yapılabilmektedir. Ayrıca OECD ve BM model anlaşmaları benimsenmemiş olsa da imzalanan ikili vergi anlaşmalarına ek maddeler ilave edilerek de bilgi değişiminin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda OECD model anlaşması açısından bilgi değişimi ele alındığında, gelir ve servet üzerinden alınan vergiler ile ilgili bilgi değişimi hükümlerinin 26. madde de yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda 26. maddenin birinci fıkrasında, anlaşmaya taraf devletlerin uluslararası çifte vergilendirmeden kaçınma amacıyla taraf oldukları bilgi değişiminin düzenlenmesinin gerekçeleri açıklanmaktadır. Söz konusu nedenler; anlaşma hükümlerinin uygulanmasında yaşanacak sorunlara dair bilgi değişimi gerekliliği ve küreselleşen ekonomik ilişkiler çerçevesinde ulusal vergi hükümleri uygulanırken de devletlerin bilgi talep edebilmesi olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte, model anlaşma sadece vergi amacıyla bilgi değişimini ele almakla kalmamakta; aynı zamanda vergi tahsilatı konusunda idari yardım hususuna da 27. maddede değinilmektedir (OECD, 2017a:489).

Bu açıdan OECD model anlaşması gelir ve sermaye üzerinden alınan vergilerin bilgi değişimini kapsamakla birlikte, vergi tahsilatı konusunda da vergi idareleri

arasında bilgi değişimine kaynak oluşturmaktadır. Ayrıca gelir ve sermaye üzerinden alınan vergilerin bilgi değişimi hususunda model anlaşmanın uygulanması ve iç hukukta vergi hükümlerinin uygulanması kapsamında bilgi değişimi yapılabilmektedir. Bununla birlikte, uluslararası çerçevede vergi tahsilatı yapılırken yaşanacak sorunların önüne geçilmesi amacıyla vergi idareleri arası iş birliği ile bilgi değişimi de yapılabilmektedir.

2002 yılında, OECD mali işler komitesi 26. maddenin mevcut ülke uygulamalarını tam olarak kapsadığı hususuna vakıf olabilmek için tekrar incelemeler yapmıştır. Söz konusu incelemeler yapılırken, OECD Küresel Forum Çalışma Grubu'nun bilgi değişiminde etkinliği arttırmak üzerine yaptığı çalışmalar ve "Vergi Amacıyla Banka Bilgilerine Erişim İyileştirme Raporu"nda tanımlanan banka bilgilerine erişimin uyum standartları da dikkate alınmıştır (OECD, 2017a:489).

Günümüze kadar yapılan revizyonlarda OECD, Küresel Forumu'nda çalışmalarını içerecek şekilde 26. maddede düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda en önemli gelişme banka ve finansal kuruluşların sahip olduğu bilgilerin değişiminin bilgi değişimi konusuna dahil edilmesidir. Bu noktadan hareketle, OECD'nin Küresel Forum çalışmalarını desteklediği ve model anlaşmalar aracılığıyla uluslararası alanda uygulanabilirliğini arttırmaya çalıştığı söylenebilmektedir.

2.2.1. OECD Model Anlaşması Açısından Bilgi Değişiminin Kapsamı

OECD model anlaşmasının 26. maddesi bilgi değişimi hükümlerini içermektedir. Bu doğrultuda bilgi değişiminin kapsamı 26. madde hükümlerine göre incelenmektedir.

OECD model anlaşmasının 26. maddesinin ilk paragrafına göre, anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamları, öngörülebilir ilişkili olarak anlaşma hükümlerinin doğru uygulanması amacıyla ya da sözleşmenin belirli bir maddesinin uygulanması söz konusu olmasa bile anlaşmaya taraf devletlerin iç hukukundaki vergi kanunlarıyla ilişkili olarak her türlü vergi ve tarifeyle ilgili bilgileri paylaşmaktadır. Öngörülebilir ilişki standardı, vergi konularında mümkün olan en geniş kapsamda bilgi değişiminin sağlanması ve aynı zamanda taraf devletlerin, rastgele inceleme (fishing expedition) veya talep edilen bilginin belirli bir mükellefin vergi işlemleri ile ilişkili olması gibi özgürlüklere sahip olmadığının açıklığa kavuşturulması amacıyla tasarlanmıştır (OECD, 2017a:492).

Bu bağlamda, anlaşma hükümlerinde belirtilen nedenlerle öngörülebilir ilişkiye sahipse, bilgi değişimi yapılabilir. Talep edilen bilginin öngörülebilir ilişkiye sahip olması ile devletlerin bilgi değişimi konusundaki özgürlüklerine belirli sınırlandırmalar getirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte rastgele inceleme olarak nitelendirilen ve geniş kapsamda bilgi değişiminin engellenmesi ve talep edilen bilginin sadece ilgili mükellefle ilişkili olması durumu ile bilgi değişimi sınırlandırılmaktadır.

Talep edilen bilginin değişimi kapsamında, söz konusu bilginin talebi gerçekleştiği an öngörülebilir ilişkisinin de olması gerekmektedir; bir başka ifadeyle talep edilen bilginin konu ile ilişkili olması gerekmektedir. Talep edilen bilgi sağlandığında söz konusu öngörülebilir ilişki anlamsız olabilmektedir. Ancak bilgi talebi, bir durumun kesin değerlendirmesi konusundaki sürekli soruşturma gerekçesiyle talep edildiğinde, talep edilen bilgi reddedilememektedir (OECD, 2017a:492).

Aynı zamanda öngörülebilir ilişki çerçevesinde talep edilen bilginin talebin konusu ile ilişkili olması gerekmektedir. Bu nedenle öngörülebilir ilişki, bilgi talep edilmeden önce ilişkilendirilmek zorundadır. Zira öngörülebilir ilişki bilgi talep edilmeden önce kurulmazsa, bilgi sağlandıktan sonra söz konusu ilişki anlamını yitirebilmektedir. Buna karşılık, talep edilen bilgi bir denetim ya da soruşturmanın devam edebilmesi açısından önem arz etmekteyse bilgi talebi anlaşmaya taraf diğer bilgi talep edilen devlet tarafından reddedilememektedir.

Yetkisiz yapılan bilgi değişimleri, bilgi talebinin başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olabilmektedir. Bu kapsamda, bilgi değişim sürecindeki her türlü eylem ve işlemler hukuka ve usulüne uygun yapılmak zorundadır. Söz konusu süreçte yaşanan herhangi bir usulsüzlük ya da hukuksuzluk bilgi değişiminin geçerliliğini etkileyebilmektedir. Usulüne uygun olmayan ve hangi amaçla talep edildiği belli olmayan bilgi değişimi uluslararası literatürde genel amaçlı bilgi talebi ya da rastgele inceleme şeklinde tanımlanmaktadır (Öner, 2010, 74). Bu bağlamda OECD modeli söz konusu usulsüzlük ve hukuksuzlukların yaşanmaması için bu tip bilgi değişimlerinin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Bununla birlikte, hangi tür vergilerin bilgi değişimi kapsamına alınacağı da söz konusu bilgi değişim anlaşmasına göre farklılık arz etmektedir. OECD modeli, sadece gelir ve servet üzerinden alınan vergileri kapsarken; modelin ilk paragrafında, anlaşmaya taraf devletlerin anlaşma hükümleri ile uyumlu olan, öngörülebilir ilişkiye

sahip gerekli ve ilgili olduğu sürece alternatif formüller uygulanabileceğine dair hüküm bulunmaktadır. Ayrıca bilgi değişimi, sanıklar ve tanıkların haklarını düzenleyen genel kurallar ve yasal hükümler saklı kalmak kaydıyla, bütün vergi konularını kapsayabilmektedir. Vergi cezaları konusunda da bilgi alışverişi karşılıklı hukuki yardımı kapsayan ikili ya da çok taraflı anlaşmalara dayandırılmaktadır. OECD model anlaşması çerçevesinde bilgi değişiminin sağlanabilmesi için, söz konusu bilginin ülkelerin vergi kanunlarının sözleşmeye aykırı olmadığı durumlarda model anlaşma hükümlerine de aykırı olmama şartı getirilmektedir (OECD, 2017a:494).

Söz konusu paragraftan hareketle, OECD model anlaşması gelir ve servet üzerinden alınan vergiler için model oluşturması amacıyla hazırlanmışsa da sözleşme hükümlerine aykırı olmaması ve devletlerin hukuk kurallarına da aykırı olmaması şartıyla diğer vergiler için de bilgi değişimine izin verilmektedir. Ayrıca vergi konularında hukuki yardım ikili ya da çok taraflı anlaşmalar aracılığıyla sağlanabilmektedir.

Bununla birlikte model anlaşmada bilgi değişiminin sadece anlaşma hükümlerinin uygulanması ya da iç vergi kanunlarıyla ilişkili her türlü vergi ve tarifeyle ilişkin bilgilerle sınırlı kalamayacağı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, yetkili makamlar söz konusu konularda bilgi talep edebileceği gibi, vergi idarelerini ilgilendiren diğer konularda da vergi uyumunun arttırılması için bilgi değişimi yapılabilir. Söz konusu konular; risk analiz teknikleri ya da vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığıdır (OECD, 2017a:493).

Söz konusu açıklamalara ek olarak model anlaşmanın 26. maddesi kapsamında, bilgi değişiminin anlaşmaya taraf devletlerin politik alt birimleri ya da yerel yönetimleri adına tahsil edilen bütün vergilerle ilişkili olarak iç hukuk hükümlerinin uygulanması ya da idare edilmesiyle ilgili bilgiler değişime tabi tutulmaktadır (GİB, 2014:36). Anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamları, anlaşma hükümlerinin ya da iç hukuk kurallarının uygulanması ile ilgili olarak, söz konusu vergilerin anlaşmaya aykırı olmaması koşuluyla anlaşma kapsamında düzenlenen bilgi değişimini yapabilmektedirler (Patrick, 1978, 712).

Model anlaşma ile uyumlu olduğu sürece bilgi değişimi, hem hükümet hem de mahalli idareler adına alınan her tür vergiyle ilgili bilgileri kapsamaktadır. Ayrıca iç mevzuat hükümlerinin uygulanması için de bilgi değişimi söz konusu olabilmektedir.

Bununla birlikte, Türkiye sadece anlaşma hükümlerinin uygulanması için dar anlamda bilgi değişimi yapabilirken; iç hukuk hükümlerinin yürütülmesi için de geniş anlamda bilgi değişimi yapabilmektedir (Öner, 2010, 34).

Bu bağlamda bilgi değişimi, anlaşmaya taraf devletlerin vergilendirme yetkisine konu olan her tür vergiyi kapsamaktadır. Söz konusu vergiler açısından iç hukuk hükümleri ve anlaşma maddelerinin uygulanması konuları da bilgi değişimine konu olabilmektedir. Bilgi değişiminin sadece anlaşma hükümlerinin uygulanmasını konu edindiği bilgi değişimi dar anlamda bilgi değişimi iken; iç hukuk hükümlerinin yürütülmesi konusunu da kapsayan bilgi değişimi geniş anlamda bilgi değişimi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye bu tanımlamalar kapsamında hem dar hem de geniş anlamda bilgi değişimi yapabilmektedir.

2.2.2. OECD Model Anlaşması Açısından Bilgi Değişimi Yöntemleri

OECD model anlaşması kapsamında bilgi değişimi üç farklı şekilde yapılmaktadır. Bu bakımdan talep üzerine bilgi değişimi, otomatik bilgi değişimi ve kendiliğinden (spontane) bilgi değişimi OECD model anlaşmasında tanımlanan bilgi değişim yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda geleneksel bilgi değişim yöntemleri, en kapsamlı ve en çok tercih edilen yöntem olmakla birlikte; yetkili makamların belirli bir konu hakkında bilgi değişimi yapması şeklinde özetlenebilmektedir. Genellikle söz konusu bilgi, mükelleflerin belirli bir süre için yükümlü bulundukları vergi ile ilgili araştırma ve incelemelerden oluşmaktadır (Öner, 2010, 71).

2.2.2.1. OECD Model Anlaşması Kapsamında Talep Üzerine Bilgi Değişimi

OECD model anlaşmasının 26. maddesi ve ikili vergi anlaşmalarının birçoğu talep üzerine bilgi değişimine dayanmaktadır. Bunun en önemli nedeni olarak talep üzerine bilgi değişiminin uluslararası standartlara daha uygun olması ve daha etkin uygulanabilir olması gösterilmektedir (Spencer, 2010, p. 42).

Bu bağlamda talep üzerine bilgi değişimi, ülkelerin yetkili makamları arasında spesifik bir konu ile ilgili bilginin değişime tabi tutulmasını ifade etmektedir. Talep edilen bilginin öngörülebilir ilişkiye sahip olması ve genel bilgi kapsamında olmaması gerekmektedir. Bu nedenle, talep edilen bilgi ilgili vergi mükellefi ya da ilgili konuyla öngörülebilir ilişkiye sahip olmak zorundadır. Aynı zamanda öngörülebilir ilişkiye

sahip olmayan ve genel kapsamlı bilgi talebi durumunda, talep edilen bilgi reddedilebilmektedir.

Talep üzerine bilgi değişiminin geçerli olması için özel bir durum göz önüne alındığında bilgi diğer devletten talep edilmeden önce, anlaşmaya taraf devletler bilginin geçerli ulusal vergi prosedürlerine dayandırıldığı konusunda uzlaşmaya varılması gerekmektedir (OECD, 2017a:498). Söz konusu husus GİB tarafından şu şekilde yorumlanmaktadır; özel bir durum kapsamında bilgi talep edildiğinde iç hukuktaki vergilendirme kuralları açısından mevcut durumdaki bilgi kaynaklarına dayanması gerekmektedir (GİB, 2014:365).

Bu açıdan talep edilen bilgi anlaşma hükümleri ve anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kurallarına uygun olmakla birlikte, ulusal bilgi kaynakları kapsamında elde edilebilir olmak zorundadır. Anlaşmaya taraf devletler bilgi talep edilmeden önce söz konusu bilgiye ulaşmak için mevcut bütün ulusal kaynakları kullanacağını karşı taraftaki devlete iletmiş olmalı ve bu konu hakkında uzlaşmaya varılmış olması gerekmektedir.

Başka bir ifadeyle talep üzerine yapılan bilgi değişiminde, bilgi isteyen devletin aşırı zorluklara katlanmamak şartıyla söz konusu bilgiyi elde etmek için, bütün imkanların kullanılmış olması gerekmektedir. Bununla birlikte, yapılan isteğin yazılı olması asıl şartken, olağandışı durumlarda sözlü olarak da talep edilebilmektedir. Talep üzerine yapılan bilgi değişiminde devletler, talep edilen bilginin temin edilebilmesi için her türlü yolu denemeli ve edinilen bilgi karşı tarafa iletilmelidir. Bununla birlikte eğer, talep edilen bilgi bütün imkanlara rağmen elde edilemezse en kısa sürede bilgiyi talep eden tarafa durum iletilmelidir. Söz konusu değişimlerde süre olarak belirlenen sınır ise, 90 gündür. Bilgi talep isteğinin iletildiği günü takiben 90 gün içinde bilgi sağlanmalı, sağlanamadığı durumda ise nedeniyle birlikte bilgi talep eden tarafa söz konusu durum bildirilmelidir (Öner, 2010, 74).

2.2.2.2. OECD Model Anlaşması Kapsamında Otomatik Bilgi Değişimi

Otomatik bilgi değişimi, anlaşmaya taraf devletlerden birinde elde edilen gelir sınıflandırmasına ilişkin bilgiler diğer ülke tarafından alındıysa bu tip bir bilginin sistematik olarak transferi olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2017a:498). Başka bir ifadeyle otomatik bilgi değişimi, mükelleflerle ilgili bilgilerin kaynak ülkesinden ikamet ülkesine düzenli aktarımını ifade etmektedir (Feinschreiber and Kent, 2013, p. 27). Söz

konusu bilgilerin temin edilmesi için ayrı bir kuruluş olmamakla birlikte bilgiler, olağan akış içerisinde yetkili makam ya da çeşitli kurumlar tarafından toplanan bilgilerden oluşmaktadır. Daha genel kapsamlı bir ifadeyle otomatik bilgi değişimi, anlaşmaya taraf devletlerin anlaşma hükümleri gereğince ilgili gördükleri önemli konuların periyodik transferine dayanmaktadır (Öner, 2010, 76-79).

Bu bağlamda otomatik bilgi değişimi taraf devletler arasındaki sistematik bilgi değişimine dayanmaktadır. Otomatik bilgi değişimi kapsamında bilgi değişimi için ayrı bir kurum olmayıp; anlaşma kapsamında yetkili makamların anlaşmaya taraf devletleri ilgilendiren konularda bilgilerin belirli sürelerde değişimi söz konusu olmaktadır. Ayrıca otomatik bilgi değişiminin amacı, yabancı ülkede beyanname veren mükelleflerin, beyannamede yer alan bilgilerinin doğru olarak iletilip iletilmediğinin kontrol edilmesi olarak nitelendirilmektedir. Bu bağlamda, kaynak ülkesi tarafından elde edilen bilgiler ikamet ülkesi tarafından kontrol edilmektedir.

Bununla birlikte otomatik bilgi değişimi aracılığıyla vergi idareleri arası uluslararası iş birliği uzun süredir var olmakla birlikte model anlaşmalara dahil edilerek standartlaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu şekilde offshore işlemler aracılığıyla vergi kaçakçılığının engellenmesi OECD'nin temel hedefleri arasında yer almaktadır. Ayrıca otomatik bilgi değişiminin uluslararası statüde etkinliğinin artırılması ve daha önce otomatik bilgi değişiminde aracı görevini üstlenen finansal kuruluşların maliyetlerinin düşürülmesi amaçlanmaktadır (Ateş, 2015, 668).

2.2.2.3. OECD Model Anlaşması Kapsamında Kendiliğinden Bilgi Değişimi

OECD model anlaşması kapsamında tanımlanan üçüncü bilgi değişimi yöntemi, kendiliğinden bilgi değişimi olarak karşımıza çıkmaktadır. OECD model anlaşmasına göre kendiliğinden bilgi değişimi, bir ülkede yapılan denetim sonucunda diğer ülke için ilgili olduğu düşünülen bilgilerin paylaşılması şeklinde tanımlanmaktadır (OECD, 2017a:498). Başka bir ifadeyle kendiliğinden bilgi değişimi, denetimler sırasında anlaşmaya taraf bir devletle ilişkili olduğu varsayılan bilgiyi elde eden anlaşmaya taraf diğer devletin söz konusu bilgiyi paylaşması şeklinde tanımlanabilmektedir (GİB, 2014:365).

Kendiliğinden bilgi değişimi, otomatik bilgi değişimi ile benzerlikler gösterebilmektedir. Bu kapsamda kendiliğinden bilgi değişimi, bir ülkede özellikle vergi idarelerinde olağan iş sürecinde yapılan incelemeler sırasında elde edilen ve diğer

anlaşmaya taraf devleti ilgilendirmesi muhtemel bilginin elde edildiği an ilgili ülkeye bilginin transfer edilmesini kapsamaktadır. Dolayısıyla bu transferin yapılabilmesi için devletlerin ayrıca bir anlaşmaya imzacı olması şartı aranmamaktadır. Bununla birlikte kendiliğinden bilgi değişimi, her iki ülkedeki vergi memurlarının aktif katılımını gerektirmektedir. Bu sayede vergi memurları ilgili ülkenin yetkili idaresine bağlı olduklarından verilen bilgiler de bağlayıcı olabilecektir (Öner, 2010, 80).

Bu bağlamda, kendiliğinden bilgi değişimi olağan iş akışı içerisinde elde edilen ve diğer bir ülkeyi ilgilendireceği düşünülen bilgilerin talep olmaksızın elde edildiği an paylaşılmasını kapsamaktadır. Talep üzerine yapılmaması otomatik bilgi değişimi ile kendiliğinden bilgi değişimi arasındaki benzerliklerden en önemlisi olarak nitelendirilmektedir. Söz konusu bilgi değişimi, karşılıklı olacağı için kendiliğinden bilgi değişimi ile bilgi sağlanan devlette aynı şekilde bilgi sağlayan devletle ilgili bilgileri paylaşması esasına dayanmaktadır. Bu açıdan ülkelerin vergi idarelerinin katılımı önem arz etmektedir. OECD model anlaşmasında tanımlanmasından dolayı kendiliğinden bilgi değişimi için, OECD model anlaşmasını uygulayan ve model anlaşmaya taraf olan ülkeler bakımından bağlayıcılığı olduğu söylenebilmektedir.

2.2.3. Bilgi Değişiminin Uygulanması Açısından OECD Model Anlaşması

OECD model anlaşmasına göre, anlaşmaya taraf devletler anlaşma hükümlerinin uygulanması açısından bilgi talep edebilmektedirler. Ayrıca, anlaşmaya taraf devletlerin siyasi alt bölümleri ve yerel idareleri adına alınan bütün vergiler için iç hukuk kurallarının uygulanması ve vergi idaresini kapsayan bilgilerin talep üzerine paylaşılması gerekmektedir.

Bununla birlikte anlaşma kapsamında, bilgi talep edilmesi durumunda bilgi talep edilen devletin söz konusu bilgiye ihtiyacı olmasa bile talep edilen bilgileri sağlaması gerekmektedir. Bu kapsamda bilgi talep edilen devlet, söz konusu bilginin elde edilmesi sürecinde kendi bilgi toplama yöntemlerini kullanmaktadır (OECD, 2017a:46)

Model anlaşma kapsamında 26. maddenin şerhleri incelendiğinde, anlaşma hükümleri daha net anlaşılabilir. Bu bağlamda model anlaşma kapsamında yer alan şerhlerde bilgi değişimi kavramının ve uygulamalarının anlaşılabilmesi için bazı

örneklere yer verilerek açıklamalar yapılmaktadır. Söz konusu örnekler aşağıdaki gibi belirtilmektedir (OECD, 2017a:491):

- Gayri maddi hak bedelleri için lehtarın A ülkesinde mukim olması, ödeme yapan kişinin de B ülkesinde mukim olması durumunda A ülkesi B ülkesinden gayri maddi hak bedellerinin tutarına ilişkin bilgi isteyebilmektedir.
- Gayri maddi hak bedelleri için model anlaşma kapsamında tanımlanan muafiyet koşullarının sağlanması amacıyla B ülkesi A ülkesine ödenen tutarların alıcısı olmaya yetkili kişinin A ülkesindeki mukim olup olmadığını sormaktadır.
- Benzer şekilde bilgi değişimi farklı ülkelerdeki birbirine bağlı şirketlerin vergilendirilebilir kar paylarının uygun şekilde tahsis edilmesi veya daimi kuruluşun bulunduğu ülkede kuruluşun hesaplarında gösterilmesi konularında bilgi talebine ihtiyaç duyulabilmektedir.
- Model anlaşmanın 25. maddesi kapsamında tanımlanan karşılıklı anlaşma usulü için de bilgi değişimi gerekli olabilmektedir.
- Anlaşma kapsamında ücret gelirleri ile ilgili hükümleri kapsayan 15. madde ve istisna yöntemini kapsayan 23A maddesi uyarınca A ülkesinde mukim olan ancak B ülkesinde 183 günden fazla çalışan kişi söz konusu olduğunda A ülkesinde vergiden istisna tutulan kısım B ülkesine bildirilmektedir.

Model anlaşma kapsamında belirtilen şerhlerde iç hukuk kurallarının uygulanması bakımından yapılan bilgi değişimi örnekleri ise şu şekilde sıralanmaktadır (OECD, 2017a:492):

- A ülkesinde bulunan bir şirket, B ülkesindeki bağımsız şirkete mal arz ettiği durumda; A ülkesi, B ülkesinden şirketin B ülkesinde sattığı malların fiyatları hakkında B ülkesinin iç hukuk kurallarına uygun olarak bilgi isteyebilmektedir.
- A ülkesindeki bir şirket, C ülkesindeki bir şirket aracılığıyla B ülkesindeki bir şirkete mal sattığı durumda; söz konusu şirketlerin bağlı olup olmamasına bakılmamaktadır. Bu bağlamda A ve C ülkeleri, B ve C ülkeleri arasında anlaşma bulunmadığı durumda; A ve B ülkeleri aralarındaki anlaşma uyarınca, iç hukuk hükümlerine göre B ülkesinin topraklarında bulunan B şirketinin söz konusu mallar için ne kadar ödendiği konusunda A ülkesi bilgi isteyebilmektedir.

- B ülkesinde mukim olan bir şirketin, A ülkesindeki faaliyetleri nedeniyle KDV girdi vergisi iadesini doğrulayabilmek için B ülkesinde şirketin defter ve kayıtlarına hizmet masraflarının doğru girilip girilmediğinin kontrolünü talep edebilmektedir.

OECD model anlaşmasının şerhlerinde, bilgi değişiminin iç hukuk hükümlerine göre uygulanması açısından yukarıdaki örneklere benzer örneklere yer verilmektedir. Söz konusu örnekler, bağlayıcı olamamakla birlikte anlaşma hükümlerinin uygulanmasına açıklık getirilmesi amacıyla kurgulanmaktadır. OECD model anlaşmasında söz konusu örnekler açıklanırken; bilgi değişiminin mümkün olan en geniş ölçüde uygulanabilir kılmanın amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Model anlaşma şerhlerinde tanımlanan bir diğer husus, bilgi değişiminin türleri olan otomatik bilgi değişimi, talep üzerine bilgi değişimi ve kendiliğinden bilgi değişiminin aynı anda uygulanabilecek olmalarıdır. Ayrıca bilgi değişimi söz konusu yöntemlerle sınırlandırılmamakta; ülkeler arasında eş zamanlı inceleme, sınır ötesi vergi incelemeleri ve sektörel bilgi değişimi gibi yöntemlerde bilgi temini için kullanılabilir. Bu bağlamda eş zamanlı inceleme; anlaşmaya taraf her iki ülkenin de ortak inceleme konusunu oluşturan bir mükellef için ülkelerin kendi bölgelerinde eş zamanlı olarak inceleme yapılması olarak tanımlanabilmektedir (OECD, 2017a:494).

Diğer bir husus olan sınır ötesi vergi incelemesi, bir ülkenin talep etmesi durumunda yetkili temsilcilerin bir mükellefin kayıt ve defterlerini incelemek için diğer anlaşmaya taraf devletin sınırlarına girebilmesini ifade etmektedir. Sınır ötesi vergi incelemesi bakımından, usul ve esaslar ülkeler arasında kararlaştırılmaktadır. Bununla birlikte sınır ötesi bilgi değişimi karşılıklılık ilkesine dayanmaktadır (OECD, 2017a:494).

Sektörel bilgi değişimi ise, ekonomide mevcut olan sektöre ilişkin konusunu vergilerin oluşturduğu bilgilerin değişimini içermektedir. Bu bağlamda bilgi değişimi sadece vergi mükelleflerini kapsamamaktadır (OECD, 2017a:494).

Bu bağlamda model anlaşma şerhlerine göre, bilgi değişimi otomatik, talep üzerine ve kendiliğinden bilgi değişimi yöntemleriyle sınırlandırılmamakta; buna ek olarak eş zamanlı inceleme, sınır ötesi inceleme ve sektörel bilgi değişimi yöntemleri de söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda eş zamanlı bilgi değişiminde, her iki ülkeyi

ilgilendiren bir durum söz konusu olmakta ve ülkeler kendi sınırları içerisinde eş zamanlı inceleme yapmaktadırlar. Sınır ötesi vergi incelemesi söz konusu olduğunda ise, anlaşmaya taraf ülkelerin birisindeki yetkili temsilciler diğer ülkede vergi incelemesi yapabilmektedir. Sektörel bilgi değişiminde ise, özellikle bir mükellefin incelenmesi değil; belirli bir sektörün incelenmesi söz konusu olmaktadır.

Model anlaşma şerhlerinde belirtilen bir diğer husus, anlaşma hükümlerine göre bilgi değişiminin gerçekleşmesinin hangi durumlar kapsamında söz konusu olacağının anlaşmaya taraf ülkelerin yetkili makamları tarafından kararlaştırılabilmesidir (OECD, 2017a:494). Bu doğrultuda anlaşmaya taraf ülkeler bilgi değişiminin hızını ve zamanlamasını anlaşma hükümlerine eklenecek maddeler aracılığıyla kararlaştırılmaktadırlar (OECD, 2017a:495).

Bununla birlikte OECD model anlaşması kapsamında anlaşmaya taraf devletler için bilgi değişimi konusunda sınırlamalar getirilmesinden kaçınılmaktadır. Bilgi değişimi yöntemlerinde sınırlandırılmaya gidilmediği gibi, bunun yanında bilgi değişimi için spesifik hususlar belirtilmemekte; ülkelerin yetkili makamlarının bu durumları kararlaştırabilmelerinin önü açılmaktadır. Aynı zamanda bilgi değişimi sırasında özellikle sürenin önemli olduğu durumlar için de anlaşma hükümlerine eklenecek maddeler aracılığıyla yetkili makamların aksaklık yaşamadan bilgi değişimini gerçekleştirebilmesi amaçlanmaktadır.

2.2.4. Bilgi Değişiminin Sınırları Açısından OECD Model Anlaşması

OECD model anlaşmasının 26. maddesi kapsamında bilgi değişiminin bazı durumlar için sınırlarından söz edilebilmektedir. Bu sınırlar bilgi değişiminin engellenmesi adına değil; özellikle bilgi değişiminin standart haline getirilmesi amacıyla belirtilmektedir.

Bu bağlamda bilgi değişimi hususunda anlaşmaya taraf devletlerin mevzuatı ve idari uygulamaları ile bağdaşmayan önlemler alınamamaktadır. Anlaşmaya taraf devletler mevzuat kapsamında ya da olağan idari işlemler aracılığıyla elde edilemeyen bilgiler paylaşılamamaktadır. Benzer şekilde anlaşmaya taraf devletlerin, herhangi bir iş kolunda meslek sırrı olarak nitelendirilen ticari işlemi, süreci aleni hale getiren ya da kamu düzenine aykırı olan bilgileri paylaşma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Ayrıca

söz konusu sınırlandırmalar, ulusal çıkarlara ters düştüğü gerekçesiyle bilgi talebinin reddedilmesi şeklinde yorumlamaya tabi tutulamamaktadır (OECD, 2017a:46).

Bilgi değişimi kapsamında anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kuralları ve idari uygulamaları ile ters düşen önlemler alınamamaktadır. İç hukuk kuralları ve idari teamüller kapsamında elde edilemeyen bilgilerin paylaşımı söz konusu olmamaktadır. Meslek sırrı sayılan ya da açıklanması kamu düzenine aykırılık teşkil eden bilgilerin paylaşımı da söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla söz konusu açıklamalar gerekçe gösterilerek ve ulusal çıkarlara aykırı olduğu kanısı ileri sürülerek bilgi talebinin reddine izin verilmemektedir.

Yine 26. maddede vergi idareleri arasında paylaşılan bilginin mükelleflerin korunması amacıyla sınırlandırma yöntemleri ele alınmaktadır. Bu bağlamda, 26. maddenin ilgili hükümlerine göre; bilgi değişimi kapsamında elde edilen bilgiler, ülkelerin kendi iç hukuk kurallarına göre elde edilen bilgiler gibi gizli tutulmaktadır. Sadece vergilerin tahakkuk, tahsil, cebri icra ve kovuşturmasıyla ilgili makamlarla söz konusu bilgiler paylaşılabilmektedir. Söz konusu makamlar sadece sayılan işlemler için elde edilen bilgileri kullanabilmektedirler. Bununla birlikte bilgi değişimi ile elde edilen bilgiler, mahkeme duruşmaları ve adli kararlar açıklanırken açıklanabilmektedir (OECD, 2017a:45).

Bu bağlamda, anlaşmaya göre bilgi değişimi ile elde edilen bilgiler, ülkelerin kendi mevzuatlarına göre elde edilmiş bilgilerle aynı derecede gizliliğe sahip olmaktadır. Bu nedenle bilgi değişimi ile elde edilen bilgiler, model anlaşmada belirtilen yetkili kurumlarla paylaşmakta ve sadece hukuki kararlar açıklanırken söz konusu bilgiler açıklanabilmektedir.

Model anlaşma şerhleri incelendiğinde ise gizlilikle ilgili hüküm şu şekildedir; “Vergi idareleri arası karşılıklı yardım ancak her idarenin, diğer idarenin işbirliği sırasında alacağı bilgileri gizli tutacağına dair güvence vermesi halinde mümkündür. Gizlilik kuralları, talep edilen bilgiler ve talepte yer alan bilgiler dahil, ele alınan her türlü bilgi için geçerlidir” (GİB, 2014:372).

Bununla birlikte, model anlaşma hükümlerine göre bilginin gizliliğinin sağlanabilmesi ve korunabilmesi için bilgiyi alan anlaşmaya taraf ülkenin kendi iç hukuk kurallarınca sağlanması gerekmektedir. Bilgiyi alan ülkenin, alınan bilgiyi kendi mevzuatına dayalı korumasının sağlanmasındaki amaç ise, anlaşma hükümlerine göre

elde edilen bilginin, iç hukuk kuralları bağlamında elde edilen bilgi statüsüne ulaştırılmasıdır. Anlaşmaya taraf ülkelerden birisinin gizlilik kuralını ihlal etmesi durumunda, diğer taraf devletin idari ve cezai teamülleri uygulanabilmektedir. Bilgi talebinde bulunan ülkenin, bu madde kapsamında değiştirilen bilgilerin gizliliğine ilişkin görevlerine uymadığının tespit edilmesi halinde, bilgi talebinde bulunulan ülke tarafından sağlanan bilgiler saygı çerçevesinde uygun bir güvence sağlanacak zamana kadar askıya alınabilmektedir. Gerekli görülürse, yetkili makamlar söz konusu madde uyarınca değiştirilen bilgilerin gizliliğine ilişkin özel düzenlemeler ya da mutabakat uygulayabilmektedirler (OECD, 2017a:501).

Anlaşmaya göre elde edilen bilgiler, söz konusu verginin temyizlerinin belirlenmesi ve toplanmasında, sadece uygulama ya da kovuşturmayla ilgili kişi ya da ilgili kurumlarla paylaşılırken, değiştirilecek bilgiler anlaşma hükümlerine göre sayılan bilgilerin yanı sıra gözetim altında paylaşılan bilgileri de kapsamaktadır. Böylelikle bilgiler vergi mükellefiyle, mükellefin vekiliyle ya da mükellefin tanıdığı ile paylaşılabilir. Bu açıdan, söz konusu bilgilerin, vergi mükellefine, mükellefin vekiline ya da mükellefin tanıdığı ile paylaşılması hususunda karar vermekle yükümlü olan hükümet ve adli makamlarla da söz konusu bilginin paylaşılacağı anlamına gelmektedir. Anlaşmaya taraf devlet tarafından elde edilen bilgiler, anlaşma hükümlerine göre sayılan amaçlar için, bu kişi ve kurumlar tarafından kullanılabilir. Bunların yanı sıra mükelleflere özgü olsa bile, anlaşma kapsamındaki bilgiler taraf devletlerde bilgi özgürlüğü gibi devlet belgelerine daha fazla erişime imkan veren yasal iç düzenlemelere bakılmaksızın, anlaşma kapsamında sayılmayan kişi ya da kurumlarla paylaşılabilir (OECD, 2017a:502).

Bununla birlikte, model anlaşma şerhlerine göre bazı gözetim organları ile bilgi paylaşımı söz konusu olabilmektedir. Bu gözetim organları arasında, genel idare kapsamındaki vergi dairesi ve onları denetleyen makamlar da bulunmaktadır. Fakat ikili anlaşmalarla bilgilerin bu tip gözetim organlarıyla paylaşılmaması hükme bağlanabilmektedir. Ayrıca, anlaşmaya taraf devletlerin birisinden elde edilen bilgiler, anlaşmaya taraf idari makamlar arasında ikili anlaşmalar ile bu tür açıklamaya izin veren açık bir hüküm bulunmadıkça, üçüncü bir ülke ile paylaşılabilir (OECD, 2017a:502).

Anlaşmaya taraf devletlerin iki şartı sağlaması durumunda anlaşma hükümlerine ek başka amaçlarla ilgili olarak elde edilen bilgilerin paylaşımına izin verilmektedir. Bunlardan ilki; elde edilen bilgi, her iki taraf devletin iç hukuk kurallarına göre, yetkili makamlar tarafından başka amaçlar için kullanılabilmesi şeklindedir. İkinci şart ise, söz konusu kullanım yetkisinin ilgili devlet tarafından verilmesini kapsamaktadır. Bununla birlikte, vergi ile ilgili öncelikli olarak belirlenen bazı konuların (kara para aklama, yolsuzlukla mücadele, terörün finansmanı gibi) yetkili makamlar tarafından yasa uygulayıcı kurumlarla ve adli makamlarla paylaşılmasına izin verilmektedir. Eğer bilgi talep eden devlet, söz konusu bilgiyi başka bir amaç için kullanmak isterse, kullanılmak istenen amaç bilgi talep edilen devlete bildirilmesi ve bilgi alan devletin söz konusu bilgiyi iç hukuk kurallarına göre teyit etmesi gerekmektedir (OECD, 2017a:502).

Bununla birlikte, bildirim prosedürleri talepte bulunan devletin çabalarını engelleyebilecek şekilde uygulanamamaktadır. Başka bir ifadeyle, bildirim prosedürleri etkili bilgi alışverişini engellememeli veya gereksiz yere geciktirilmemelidir. Ayrıca, talepte bulunan devletin yasa ve teamülleri kapsamında izin verilmeyen idari önlemleri talepte bulunan devletin idaresi tarafından yerine getirmesi ya da talepte bulunan devletin yasaları ve normal koşullar altında elde edilemeyen bilgileri temin etmesi gerekmemektedir (OECD, 2017a:504). Söz konusu açıklamadan hareketle, taraf devletlerden birisinin sisteminden daha geniş olan bilgi sisteminden diğer akit devletin yararlanamaması sonucuna varılabilmektedir. Bu nedenle, bir devlet talepte bulunan devletin hukuk kuralları bakımından bilgiyi temin etme imkanı bulunmadığı durumlarda veya talepte bulunan devletin idari uygulamalarının bilginin temin edilmesinin engellenmesi durumunda ve bilgi talebinin karşılıksız olarak sonuçlandığı durumda talepte bulunan devlet bilgi vermeyi reddedebilmektedir.

Karşılıklılık ilkesine göre sadece bir ülkenin hukuki sistemi veya idari uygulamalarının belirli bir prosedürünün öngördüğü hiçbir uygulamaya izin verilmemektedir. Bu bağlamda uygulanacak prosedürlerin her iki ülkeninde hukuk sistemi ve idari teamüllerinde tanımlanmış olması gerekmektedir. Örneğin; bilgi sağlama talebinde bulunan bir ülke, bilgi talep eden ülke için karşılıklılık ilkesine dayanarak iktidar rejiminin yokluğunu öne sürerek bilgi vermeyi reddedememektedir (OECD, 2017a:504). Bilgi değişiminde karşılıklılık, taraflardan birisinin elde edeceği

bilgilerin sadece diğer tarafın iç hukuk kurallarına dayanarak istenilen bilginin söz konusu olduğu durumlarda kendisi için toplayabileceği bilgiler için geçerli olmaktadır. Başka bir ifadeyle tarafların karşılıklılık ilkesini ileri sürerek talep edebileceği bilgiler, sadece talepte bulunulan devletin iç hukuk kuralları çerçevesinde mümkün olabilmektedir. Karşılıklılığın temelinde ise, kendinden daha geniş bilgi toplama imkanı bulunan bir devletten istifade edilerek bilgi toplanmasına engel olma isteği yatmaktadır (Öner, 2010, 150).

Bu bağlamda OECD model anlaşması hüküm ve şerhlerinde bilgi değişiminin sınırlandırılması bakımından ele alınan ilk önemli husus elde edilen bilgilerin gizliliğinin güvence altına alınması olmaktadır. Gizliliğin sağlanması bakımından kendini güvende hissetmeyen ülkeler için bilgi değişimi sorun yaratabilmektedir. Bu bağlamda anlaşma hükümlerinin hangi kurumlarla ve kimlerle paylaşılacağı da açıkça belirtilmektedir. Bu şekilde gizlilik nedeniyle bilgi değişiminin aksamasının önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Anlaşmaya taraf devletler bilginin, iç hukuk kurallarına göre elde edilmesi ve diğer ülkenin de izin vermesi koşullarıyla yine söz konusu ülkelerin belirlediği amaçlarla bilgi değişimi yapabilmektedirler. Ele alınan bir başka önemli husus ise bilgi temin sistemi daha geniş ülkelerin bilgi değişimi yoluyla suistimal edilmesine izin verilmemesi amacıyla karşılıklılık ilkesinin öne sürülmesidir. Bu şekilde bilgi değişiminin karşılıklı yapılması hükme bağlanmaktadır.

2.3. Küresel Forum Çalışmaları: Türkiye ve ABD

Anlaşma kapsamındaki vergiler için anlaşma hükümlerinin uygulanması ve anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kurallarının doğru şekilde uygulanması bilgi değişimi ile güvence altına alınmaktadır. Bu bağlamda, bilgi değişimi aracılığıyla kontrol edilemeyen bilgiler en önemli vergi kaçırma silahı olarak kullanılabilir. Bu noktada sistematik olmayan bilgi değişimi sık yapılamamakta ve bilgi değişimi hükümetler için yük olmakla birlikte zaman alıcı olabilmektedir. Bilginin talep edildiği durum için kendi mevzuatını uygulayacak ve yasal düzenlemeleri yapacak ülkenin zaman baskısı altında olması bilgi talebinin genel amaçlı yapılmasına neden olmaktadır (Saunders, 2001:9). Bilgi değişiminin talep üzerine yapılmasının negatif etkileri OECD model anlaşmasının da gelişmesini gerektirmiştir. Böylece bilgi değişiminin daha etkin olması ve uluslararası standartlara kavuşması sağlanabilecektir (Spencer, 2010, p. 41).

OECD bilgi değişim anlaşmaları, 2002 yılındaki “Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardım Çok Taraflı Model Anlaşması” ve model anlaşmalardaki 26. maddeye dayandırılmıştır (Berget, 2016:9). Ancak 2002 yılında her ne kadar geniş çaplı revizyonlar yapılsa da çok sayıda ikili anlaşmaların hazırlanması, müzakere edilmesi ve yürürlüğe koyulması için gerekli kaynak ve idareye sahip olmayan gelişmekte olan ölkeler bilgi değişim ağının dışında kalmıştır (Tax Justice Network, 2009, p. 2-4).

Bu bağlamda OECD; talep üzerine, kendiliğinden ve otomatik bilgi değişimi olmak üzere bilgi değişiminin bütün türleri üzerinde uzun yıllar çalışmıştır. Özellikle 2009 yılından bu yana, OECD, AB ve “Vergi Amaçlı Bilgi Değişimi ve şeffaflık Küresel Forum’unun (The Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes)” katkılarıyla şeffaflığın arttırılması ve talep üzerine bilgi değişiminin geliştirilmesi yönünde ilerlemeler kaydedilmiştir (OECD, 2017b :11).

Küresel Forum, OECD ile işbirlikçi olmayan ölkeler nedeniyle vergi uyumu risklerinin ele alınması konusunda çalışma yapmak üzere oluşturulmuş bir forumun devamı olarak nitelendirilmektedir. Küresel Forum’un asil üyeleri, şeffaflık ve vergi konularında bilgi değişimini kabul eden OECD ölkeleri ve söz konusu ölkelerin yargı çevrelerinden oluşmaktadır. Buradan hareketle, söz konusu standartların uygulanmasının güçlendirilmesi ve devamlılığının sağlanması adına G20 ölkeleri tarafından yapılan çağrıya istinaden Küresel Forum 2009 yılının Eylül ayında yeniden yapılandırılmıştır. Küresel Forum’un şu an, içinde Türkiye’nin de bulunduğu 150 üyesi bulunmaktadır. Küresel Forum’un amacı uluslararası kabul görmüş şeffaflık ve vergi alanında bilgi değişimi standartlarının uygulanmasının sağlanması ve Forum’a üye olmayan devletler için de belirli bir seviye oluşturulmasıdır (OECD, 2018a:1). Bu kapsamda Küresel Forum, bilgi değişimi konusundaki faaliyetlerini talep üzerine bilgi değişimi ve otomatik bilgi değişimi olarak sınıflandırmaktadır.

2.3.1. Küresel Forum Açısından Talep Üzerine Bilgi Değişimi (EOIR)

Talep üzerine bilgi değişimi, belirli bir vergi mükellefi ya da belirli vergi mükellefi grubuyla ilgili durumlarda, uluslararası vergi suçları ile mücadelede, vergi idareleri ve yargı organları için en önemli, en pratik araç olarak nitelendirilebilmektedir. Bu bağlamda Küresel Forum, ölkelerin başka bir ölkedeki vergi idareleri ile işbirliğini incelerken, kararlaştırılan uluslararası standartlara göre talep edilen bilgiye ulaşılmasını,

vergi idareleri tarafından talep edilen organ için bilginin elde edilmesini ve anlamaya uygun olarak söz konusu bilginin değişimini göz önünde bulundurarak ülkeleri eş diğer ülkeler bazında değerlendirmektedir. Bununla birlikte, ilk turda incelemelerin sonuçlandırılmasında, talep üzerine bilgi değişiminin uygulanması konusunda daha fazla ilerlemenin kaydedilebilmesi açısından Küresel Forum daha hızlı ve daha kolay olan hızlandırılmış prosedür uygulamaktadır. Hızlı inceleme (Fast-Track) olarak adlandırılan bu değerlendirme, ikinci tur değerlendirmeye geçmeden önce geçici puanlandırmaya imkan sağlamaktadır (OECD, 2018b:1).

Küresel Forum talep üzerine bilgi değişimine, belirli standartlar getirilmesini amaçlamaktadır. Bu doğrultuda talep üzerine bilgi değişiminin standartları ise idare için öngörülebilir ilişkiye sahip olunmasını ya da talepte bulunulan grup için iç vergi hukuk kurallarının uygulanmasını sağlamaktır. Genel amaçlı bilginin talep edilmesi ve değişimi kabul edilmemektedir. Bununla birlikte, bütün öngörülebilir ilişki şartına sahip banka bilgileri de dahil olmak üzere bütün güvenilir bilgiler paylaşım tabi tutulmaktadır. Söz konusu bilgi değişimi yapılırken, ilgili konu kapsamında iç hukuk kuralları ya da vergi standartlarının olup olmamasına bakılmamaktadır. OECD model anlaşmasının 26. maddesine yapılan 2012 revizyonu ile özellikle gruplar için yapılan bilgi değişim talepleri için de öngörülebilir ilişki standardı getirilmektedir. Bununla birlikte, standartların ana kaynağına ilaveten, özellikle şeffaflık konusunda standartların nasıl uygulanacağına dair bir dizi belge hazırlanmıştır. Söz konusu belgeler; güvenilir muhasebe bilgilerinin bulunabildiği “Hesaplar Üzerinde Müşterek Geçici Çalışma Kurulu”, hesap şeffaflığı konusunda rehberlik eden bilgiler sunmaktadır. Buna ek olarak ikincil kaynaklar arasında 2006 ve 2013 yılları arasında yayınlanan, “OECD ve Küresel Forum Bilgi Değişim El Kitabı”, Zararlı Vergi Uygulamaları Forumu tarafından yayınlanan, “2004 Rehberlik Notları”, “2012 Mali Eylem Görev Gücü Yorumları” ve “Şeffaflık ve Yararlı Mülkiyet El Kitabı” sayılabilmektedir (OECD, 2016a:16-17).

Küresel Forum’un çalışmalarının hukuki dayanağını OECD model anlaşmalarının 26. maddesi oluşturmaktadır. Ayrıca yayınlanan ikincil kaynaklar da hukuki dayanak olarak gösterilebilmektedir. Bununla birlikte Küresel Forum talep üzerine bilgi değişimi bakımından ülkeleri belirlenen kriterlere göre değerlendirmektedir.

Bu bağlamda vergi amacıyla yapılan bilgi değişimi, talepte bulunan idarenin ihtiyaçlarının öngörülen zamana uygun olarak temin edebilmesi, bilginin elde edilmesi ve değişimini sağlayan yasal mekanizmalara sahip olan güvenilir bilgi söz konusu olduğunda etkili olabilmektedir. Bu nedenle, şeffaflık ve bilgi değişimi aşağıdaki bileşenler etrafında değerlendirilmektedir (OECD, 2016a:17):

- Bilgiye ulaşılabilmesi,
- Bilgiye erişimin sağlanabilmesi ve
- Bilgi mekanizmalarının değişiminin varlığıdır.

Başka bir ifadeyle bir bilgi mevcut olmalı, vergi idareleri bilgiye erişebilmeli ve bilgi değişimi için bir temel oluşturulmalıdır. Bu hususlardan herhangi birisinin eksik olması durumunda bilgi değişimi etkili olamamaktadır. Bu kapsamda ülkeler, benzer ülkelerle kıyaslanmakta ve hızlı inceleme, derecelendirme turları aracılığıyla ülkelere not verilebilmektedir.

Belirlenen standartlar kapsamında, Küresel Forum günümüze kadar, talep üzerine bilgi değişimi (EOIR) derecelendirme turunu iki sefer yapmıştır. Bunlar; “EOIR Derecelendirme Turu 1” ve “EOIR Derecelendirme Turu 2” olarak isimlendirilmektedir. Küresel Forum tarafından 2010 yılında tamamlanan birinci tur derecelendirme sonuçlarında, Türkiye belirlenen standartlara “kısmen uyumlu” olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte, ikinci tur derecelendirme ise, Temmuz 2016’da başlamış ve Türkiye için 2020 yılının ilk yarısı belirlenmiştir. Buna karşılık ABD açısından birinci ve ikinci tur derecelendirme sonucunda “büyük ölçüde uyumlu” olarak derecelendirilmiştir (Compare Your Country, 2018:1).

Küresel Forum ülkelerin derecelendirmesini üç ana başlık altında incelemektedir. Bu üç ana başlıktan ilki; bilgiye erişebilirlik ikincisi; bilginin elde edilmesi üçüncüsü ise bilgi değişimidir. Türkiye için bilgiye erişebilirlik başlığı altında değerlendirilen ve A1 maddesini oluşturan bilgiye sahip olma aşaması gereken şartları sağlamamaktadır. A2 maddesini oluşturan mali hesap verilebilirlik aşaması ve banka bilgilerine erişim aşamasını oluşturan A3 maddeleri için Türkiye gereken şartları sağlamaktadır. Bilginin elde edilmesi başlığında ise, bilgiye erişim gücü başlığını taşıyan B1 maddesi kısmen tamamlanmış; bununla birlikte, aynı başlık altında haklar ve güvenceler başlığını taşıyan B2 maddesi için gereken şartlar sağlanmaktadır. Bilginin değişimi başlığı altındaki kullanılan araçlar isimli C1 maddesi için büyük ölçüde

gereken şartlar sağlanmaktadır. C2 maddesi ise, bilgi değişimi için gerekli sözleşmeler ağının oluşturulması ile ilgili olmakla birlikte; bu bakımdan Türkiye gereken şartı sağlamaktadır. C3 maddesi gizlilik şartını barındırmakla birlikte Türkiye gereken şartı sağlamaktadır. Bilgi değişimi konusunda haklar ve güvenceler şartını oluşturan C4 maddesini Türkiye büyük ölçüde tamamlamış bununla birlikte; anlık bilgi değişimini kapsayan C5 maddesi için ise, değerlendirilmemiş notu düşülmektedir (OECD, 2016b:23). Buna karşılık ABD, A1 ve A2 maddeleriyle büyük ölçüde uyumluyken; diğer bütün maddeler için tamamen uyumlu olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2016b:24).

Türkiye'nin söz konusu şartları büyük ölçüde tamamlamış olmasına rağmen genel değerlendirmede “kısmen uyumlu” notu verilmesinin nedeni, uygulamada talep üzerine bilgi değişimi konusunda, önemli bir etkiye sahip olan en az bir madde eksikliğinin tespit edilmesinden kaynaklanmaktadır (OECD, 2016a:83). Bu eksikliğin niteliği yasal, düzenleyici yapı ya da uygulamadaki eksikliklerden herhangi birisinden kaynaklanması ve talep üzerine bilgi değişiminin üzerindeki fiili ve potansiyel etkisinin incelenmesi gerekliliği sonucunu doğurmaktadır. Söz konusu hususlardan kaynaklı bir eksiklik uygulamada talep üzerine bilgi değişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Uygulamada söz konusu eksikliklerden birisi olmasa dahi yasal düzenlemelerdeki eksiklik büyük ölçüde uygun olarak nitelendirilmeyi engelleyebilmektedir. Türkiye için söz konusu durum bilgi değişimindeki haklar ve güvenceler başlığını taşıyan C4 maddesindeki yasal düzenleme eksikliği ve A1 maddesindeki bilgiye sahip olma aşamalarından kaynaklanmaktadır. Söz konusu eksikliklerin talep üzerine bilgi değişimi üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak kısmen uyumlu notu uygun görülmektedir.

Buna karşılık ABD açısından bilgiye erişim gücü ve bilgi değişimi tamamen sağlanmaktadır. Bilgiye erişim başlığında ise, banka bilgilerine erişim sağlanabilmekte ancak mülkiyet ve hesap bilgilerine ulaşması açısından büyük ölçüde tamamlanmış notu düşülmektedir. Bu bağlamda ABD'nin genel notu ilk basamak olan bilgiye erişimin henüz tamamen sağlanamaması açısından büyük ölçüde tamamlanmış olarak nitelendirilebilmektedir.

2.3.2. Küresel Forum Açısından Otomatik Bilgi Değişimi (AEOI)

Talep üzerine bilgi değişimi, bilginin talep edilmesine bağlı olması açısından ülkelerin talep edecekleri bilgiyi tam olarak tanımlaması gerekmektedir. Bu açıdan vergi kaçıran mükellef ya da finansal kurumun bilgi sızdırabileceği ihtimali bulunmaktadır. Talep edilen bilginin ilgili kuruluştaki bulunmaması ya da banka bilgilerine erişimin kısıtlanması gerekçeleri bilgiye erişimi engellenebilmektedir. Dolayısıyla otomatik bilgi değişimi talep üzerine yapılan bilgi değişiminden daha üstün özellikler barındırmaktadır (Tax Justice Network, 2009, p. 1).

Bu bağlamda 2012 yılında siyasi çıkarlar otomatik bilgi değişimi ile sağlanan çıkarlarla paralellik göstermektedir. 19 Nisan 2013 tarihinde G20 ülkelerinin Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları, beklenen yeni standart olarak değerlendirilen otomatik bilgi değişimini onaylamıştır. G20 ülkelerinin söz konusu kararını takiben, beş Avrupa ülkesi tarafından uluslararası vergi uyumunun artırılması ve FATCA (The Foreign Account Tax Compliance Act - Yabancı Hesapların Vergi Uyumuna Yasası)'nın uygulanması amacıyla pilot olarak çok taraflı vergi bilgisinin değişimine dayanan "Hükümetler Arası Model Anlaşma" Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere ve ABD arasında "Model 1 IGA (Model 1 Intergovernmental Agreement)" ismiyle geliştirilmiştir. 19 Haziran 2013 tarihinde G8 liderleri tarafından, küresel anlamda otomatik bilgi değişimi modelinin uygulamaya koyulması amacıyla atılması gereken somut adımları ortaya koyan OECD Genel Sekreterliği'nin sunduğu "Vergi Şeffaflığı Değişiminde Bir Adım (A Step Change in Tax Transparency)" isimli rapor yayınlanmıştır. G8 liderleri, OECD ve G20 ülkelerinin sunduğu tavsiyelerin acilen uygulanmaya başlayabilmesi için ortak çalışma yapmayı kabul etmiştir. Bu doğrultuda G20 liderleri, 6 Eylül 2013 tarihinde G20 ülkeleriyle birlikte yeni küresel standart olarak otomatik bilgi değişimi yapmayı ve OECD çalışmalarının tam olarak destekleneceğini taahhüt etmiş ve 2014 yılında otomatik bilgi değişimi konusunda küresel standartlar sunmayı amaçlamıştır. 2014 yılının Şubat ayında, G20 ülkelerinin Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları, "Finansal Hesap Bilgileri İçin Otomatik Değişim Standartı (Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information)" belgesinde "Vergi Konularında Otomatik Bilgi Değişimi İçin Ortak Raporlama Standartlarını" kabul etmişlerdir. Nihai olarak 2014 yılının Mayıs ayında,

ortak raporlama standardı hızlı bir şekilde uygulamaya karar verilmiştir (OECD, 2017b:12).

Bilgi değişimi küresel modeli, finansal hesap bilgileriyle ilişkili bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, OECD üyesi olan ya da olmayan birçok ülkenin değişim ortaklarıyla ya da bölgesel olarak farklı gelir kategorileri hakkında bilgi değişimi yapabilmesinin yanı sıra ikamet değişikliği, taşınmazın satın alınması veya elden çıkarılması, katma değer vergisi iadeleri gibi birçok bilgiyi otomatik olarak değiştirebilmektedir. Yeni küresel standart, hali hazırda ülkeler arasında yapılan bilgi değişimlerini sınırlandırmamakla birlikte, değiştirilecek bilgiler için asgari standartlar belirlemektedir. Yine de ülkeler ve vergi idareleri bu sınırlamaların ötesinde de bilgi alışverişi yapmayı tercih edebilmektedir.

“Ortak Raporlama Standardı (Common Reporting Standard-CRS)”, finansal kurumlar açısından verimliliğin maksimize edilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla FATCA uygulamasına yönelik hükümetler arası yaklaşımla paralellik göstermektedir. Bununla birlikte, CRS ve FATCA arasında farklılıklar; FATCA’nın özel yönlerinin olması ve bu bağlamda vatandaşlık temeline dayanması ayrıca kapsamlı stopaj usulünü benimsemesinden kaynaklanmaktadır (OECD, 2017b:14).

Türkiye, Küresel Forum verilerine göre otomatik bilgi değişimine en önemli yasal dayanak olarak nitelendirilen “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması’nı (Mutual Administrative Assistance Convention)” imzalamıştır. Bu bağlamda otomatik bilgi değişimine yasal dayanak sağlanması amacıyla, “Ortak Raporlama Standardı-Çok taraflı Yetkili Otorite Anlaşması (Multilateral Competent Authority Agreement (MCAA))” Türkiye tarafından imzalanmıştır. Ortak raporlama standardı yoluyla otomatik bilgi değişimi için, 2017/2018 yılı belirlenmiştir (Compare Your Country, 2018:1).

ABD açısından otomatik bilgi değişimi incelendiğinde, “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasının” imzalanmasına rağmen, “Ortak Raporlama Standardı-Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmasının” imzalanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak ABD hükümetinin 2015 yılından itibaren hükümetler arası anlaşmalar aracılığıyla FATCA uygulaması sayesinde otomatik bilgi değişimini gerçekleştirmesi olarak gösterilebilmektedir. ABD hükümeti tarafından oluşturulan hükümetler arası anlaşmalar sayesinde, ABD ile yetki alanları eşdeğer kurumlarla karşılıklı otomatik bilgi değişimi sağlanması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda otomatik bilgi değişim

taahhütleri düzenlemelerinin kabul edilmesi ve eşdeğer kurumlarla karşılıklı otomatik bilgi değişimi seviyesine ulaşılabilmesi için ilgili mevzuatların oluşturulması amaçlanmaktadır (Compare Your Country, 2018:1).

Bu bağlamda Türkiye, OECD aracılığıyla otomatik bilgi değişimini oluşturabilmek ve uygulayabilmek adına gelişme göstermektedir. ABD ise hükümetler arası anlaşmalar aracılığıyla FATCA uygulamasını yaygınlaştırarak otomatik bilgi değişimini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda OECD ve Küresel Forum tarafından oluşturulan “Ortak Raporlama Standardı-Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmasını” imzalamamış; ancak taahhütlerde bulunmuştur. Otomatik bilgi değişimini de sağlayacak yasal altyapıyı oluşturabilmek ve karşılıklı otomatik bilgi değişimini sağlayabilecek altyapıyı oluşturabilmek amacıyla politik taahhütler vurgulanmaktadır. Buna karşılık belirlenen herhangi bir taahhüt tarihi bulunmamaktadır. Bu açıdan ABD hükümeti taahhüt tarihi bulunmayan ve “Ortak Raporlama Standardı-Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmasını” imzalamayan tek ülke olarak değerlendirilebilmektedir. Bununla birlikte ABD hükümetinin bilgi değişim ağına erişimi bulunmaktayken; Türkiye için otomatik bilgi değişimi henüz başlamadığı için bilgi değişim ağına erişimi bulunmamaktadır.

2.3.2.1. Model Yetkili Makam Anlaşması (Model CAA)

OECD tarafından oluşturmaya çalışılan otomatik bilgi değişim ağı CRS başlığını taşımaktadır. Bu bağlamda “Çok Taraflı Yetkili Makam Anlaşmaları (Multilateral Component Authority Agreement-MCAA)” yapılması gerekmektedir. MCAA açısından model oluşturma amacıyla OECD tarafından “Model Yetkili Makam Anlaşması (Model Component Authority Agreement-Model CAA)” oluşturulmuştur. Dolayısıyla otomatik bilgi değişimine yasal dayanak oluşturulması açısından OECD tarafından geliştirilmiş ve vergi konularında finansal hesap bilgilerinin otomatik değişimi standardı başlığı ile yayınlanan model bakımından ele alınan ilk husus Model CAA olarak gözlemlenmektedir. Bununla birlikte söz konusu model şerhler ve tablolarla açıklanarak kullanıcı el kitabı şeklinde yayınlanmaktadır. Ayrıca daha spesifik bir ifadeyle Model CAA ile yetkili makamlar arasında finansal hesap bilgilerinin otomatik değişimi ile uluslararası vergi uyumluluğun geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Model CAA ve CRS anlaşmaları ya da ikili vergi anlaşmaları yoluyla paylaşılacak finansal hesap bilgilerinin değişimine imkan sağlayan yasal dayanağın oluşturulması hedeflenmektedir. Model CAA, uygun bilgi akışının gerçekleştiğinden emin olunması için gerekli değişim yöntemlerini içeren hükümlerle birlikte yedi bölümden oluşmaktadır. Söz konusu hükümler; yetkili makam anlaşması uyarınca bilgi alışverişini destekleyen iç raporlama ve durum tespiti kuralları hakkında sunumlar içermektedir. Bununla birlikte hükümler; gizlilik, güvenceler ve etkin bilgi değişimi ilişkisi için gerekli altyapının oluşturulmasını temsil etmektedir. Bu bağlamda bahsi geçen yedi bölümden, ilki tanımlamaları, ikinci bölüm değişime konu olacak bilgi için zorunlu tutulan içerikleri, üçüncü bölüm değişim zamanı ve bilgi değişiminin sınırlarını, dördüncü bölüm işbirliğinde uyum ve uygulamayı, beşinci bölüm söz konusu bilgiler için gizlilik ve bilginin korunmasını kapsamaktadır. Bununla birlikte, altıncı bölümde anlaşma kapsamında yapılacak değişiklikler ve askıya alma, yedinci bölümde ise anlaşma şartları ele alınmaktadır (OECD, 2017b:19).

Model CAA'nın ilk bölümünü oluşturan tanımlar kısmında; anlaşma hükümlerine göre taraf ülkeler hakkında tanımlamalar, ülkelerin vatandaşı olan kişiler için tanımlamalar, yetkili otorite tanımlamaları ve raporlanabilir hesaplara ilişkin tanımlamalar yer almaktadır (OECD, 2017b:23).

Söz konusu anlaşmanın ikinci bölümünde, bilgi değişimi kapsamında paylaşılacak bilgilere yer verilmektedir. Bu bilgiler mükelleflerin isim, adres, doğum tarihi ve ikamet yeri ile birlikte, hesap numarası, kimlik numarası, ilgili takvim yılı sonu veya diğer raporlama dönemi sonu itibarıyla hesap bakiyesi ve değerlerinden oluşmaktadır (OECD, 2017b: 25). Bu bağlamda paylaşıma konu olacak bilgilerden bir kısmının daha önce OECD model anlaşmasının 26. maddesi kapsamında da ele alındığı görülmektedir. Ancak bu noktada otomatik bilgi değişiminin temelini oluşturan finansal hesap bilgileri de paylaşıma konu olacak bilgiler içerisinde sayılmaktadır. Bu açıdan mükelleflere ait finansal hesap bilgilerinin de barındıran bütün bilgilerin değişme açık olduğu söylenebilmektedir.

Anlaşma kapsamında tanımlanan üçüncü bölümde, bilgi değişim zamanı ve bilgi değişiminin sınırları belirlenmektedir. Bu bağlamda bilgi değişimine konu olan hesaba ilişkin olarak yapılan ödemelerin tutarının ve niteliklerinin, bilgi değişimi yapan ülkenin iç hukuk kuralları ve yetki kanunlarına göre belirlenmesi gerekmektedir.

Paylaşılan her bilgi için ilgili tutar, para birimi cinsinden tanımlanmaktadır. Ayrıca, bilginin ilerleyen yıllarda da değiştirilmek üzere ilişkili olduğu takvim yılının bitiminden itibaren dokuz ay içinde değiştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, bilgi değişiminin kapsamı ve raporlanması bakımından ilgili takvim yılında raporlama gerektiren bir hususun tespiti durumunda zaman sınırlaması olmadan paylaşılması gerekmektedir (OECD, 2017b:29). Bu kapsamda finansal hesap bilgilerinin ve hesaplara ilişkili tutarların bilgiyi sağlayan tarafların iç hukuk kurallarına göre tanımlanması önem arz etmektedir. Bu bağlamda bilgi değişimi için belirlenen süre dokuz ay olmaktadır. Ancak değişime konu olan bilgiyle ilgili olarak raporlanması gereken bir durum ortaya çıktığında söz konusu zaman sınırlandırması ortadan kalkmaktadır.

Dördüncü bölümde ise, işbirliğinde uyum ve uygulama esasları ele alınmaktadır. Bu bağlamda en önemli husus, yetkili makamdan kaynaklanan bir hata nedeniyle bilginin hatalı veya eksik bildirimine yol açıldığında ya da raporlama yapan finansal kuruluşun raporlama gereklerine uyulmadığı yönünde bir gerekçe tespit ediliyorsa diğer yetkili makama söz konusu durumun bildirilmesinin gerekmesidir. Bu kapsamda bildirimde bulunulan yetkili makam, söz konusu hataları veya uygunsuzluğu gidermek için hukuka uygun bütün önlemleri almakla yükümlüdür (OECD, 2017b:30). Bu açıdan bilgi değişiminde yetkili makamdan ya da finansal bilgileri sağlayan finansal kuruluştan kaynaklanan hata ya da uygunsuzlukların ortaya çıkmasının tespit edilmesi durumunda diğer yetkili makama söz konusu durumu bildirmesi zorunludur. Bu nedenle bilgi değişiminin sağlıklı yapılabilmesi için gerekli önlemleri alma yükümlülüğü yetkili makamlara aittir.

Anlaşma kapsamında gizlilik ve bilgilerin korunması konusu beşinci bölümde düzenlenmektedir. Buna göre, değişime tabi bütün bilgilerin kullanılmasını sınırlandıran hükümle iç hukuk kurallarında yetkili makam tarafından belirlenen koruma tedbirlerine ilaveten kişisel verilerin korunmasının sağlanması amacıyla anlaşmayla birlikte kullanılan araçlarda öngörülen gizlilik kuralları ve diğer güvenceler koruma altına alınmaktadır. Her iki yetkili makam da, herhangi bir gizlilik ihlali ya da koruma tedbiri ihlali tespiti durumunda yaptırımlar ve iyileştirici eylemler hakkında derhal bilgilendirme yapmakla yükümlüdür (OECD, 2017b:30). Başka bir ifadeyle değişime tabi olan bilgilerin gizliliği Model CAA kapsamındaki hükümler, tarafların mevzuatları ve yetkili makamların belirlediği koruma tedbirleri ile sağlanmaktadır. Herhangi bir

gizlilik ihlali durumunda, söz konusu durum yetkili makamlar tarafından düzeltilmektedir.

Anlaşmanın değiştirilmesi ve askıya alınması ise altncı bölümde ele alınmaktadır. Bu bağlamda, anlaşmanın uygulanmasında ya da yorumlanmasında ortaya çıkan herhangi bir güçlük için yetkili makamlar, anlaşmanın yerine getirildiğinden emin olunması amacıyla uygun tedbirlerin geliştirilmesi hususunda görüşmelerde bulunabilmektedir. Ayrıca, anlaşma yetkili makamların yazılı mutabakatıyla değiştirilebilmektedir. Aksi kararlaştırılmadıkça, böyle bir değişiklik yazılı anlaşmanın imzalanmasından sonraki bir haftalık sürenin tamamlanmasını takip eden ilk işgününde ya da yazılı anlaşmanın amaçlarının değiştirilmesinin tebliğ edilmesinden sonraki gün yürürlüğe girmektedir (OECD, 2017b: 31). Bu bağlamda söz konusu anlaşma sadece bilgi değişiminin daha etkin kılınabilmesi amacıyla değiştirebilmektedir. Bu kapsamda, değişim için belirlenen usul şartı yazılı mutabakattır. Anlaşmanın imzalandığı bir haftalık süre içerisinde anlaşmada değişim yapılabilmektedir. Bu durumda değişiklik, yazılı mutabakatın tebliğ edilmesinden sonraki gün yürürlüğe girmektedir.

Anlaşmanın şartları son bölümde ele alınmaktadır. Bu bağlamda yetkili makamlar tarafından sağlanan bildirimlerin anlaşmada belirlenenden daha sonraki tarihte yürürlüğe girebilmektedir. Aynı zamanda, yetkili makamlardan birisi diğer yetkili makam için anlaşmayla önemli ölçüde uyuşmadığını ya da uygunsuzluklar bulunduğunu yazılı olarak bildirerek anlaşma kapsamındaki bilgi değişimini askıya alabilmektedir. Bu kapsamda askıya almanın kararlaştırılması ile askıya alma işlemi gerçekleşmiş olmaktadır. Ayrıca yetkili makam, diğer yetkili makama yazılı olarak fesih bildirimini vererek anlaşmayı feshedebilmektedir. Fesih ihbarının yapıldığı 12 aylık süreyi takip eden ayın ilk iş günü anlaşma feshedilmiş olmaktadır. Bununla birlikte anlaşma süresince paylaşılan bilgiler saklı kalma zorunluluğu taşımaktadır (OECD, 2017b:31). Bu bağlamda anlaşmanın askıya alınma şartı sadece yetkili makamların anlaşma hükümlerine uymadığı ya da usulsüzlük yapıldığının tespiti halinde geçerli olmaktadır. Ayrıca fesih ihbarının yetkili makama iletilmesiyle anlaşma feshedilebilmektedir. Fesih işleminin yürürlüğe girebilmesi için 12 aylık süre tanınmaktadır. Ancak anlaşma fesih edilse dahi, anlaşma kapsamında değiştirilen bilgiler gizli kalma yükümlülüğü taşımaktadır.

2.3.2.2. Ortak Raporlama Standardı (CRS)

Otomatik bilgi değişimine yasal dayanak oluşturulması amacıyla OECD tarafından oluşturulan raporda belirtilen bir diğer husus “Ortak Raporlama Standardı” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Ortak Raporlama Standardı” ve nitelikli kurallar oluşturularak finansal hesap bilgilerinin değişiminin etkin hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda Model CAA’da sıkça bahsedilen “Ortak Raporlama Standardı (Common Reporting Standard (CRS))” finansal hesap bilgilerinin otomatik değişiminin temelini oluşturan raporlama ve durum tespiti standartlarını içermektedir. CRS’ı uygulayan ülkedeki mali kurumlar belirtilen kurallara uygun olarak bilgileri raporlamak ve belirtilen prosedürlerle tutarlı durum tespiti prosedürlerini uygulamakla yükümlüdür (OECD, 2017b:19)

CRS kapsamındaki finans kurumlarını, (vergi kaçırmak için kullanılma riski düşük olmadıkça ve raporlama dışı bırakılmadıkça) saklama kuruluşları, mevduat kurumları, yatırım kuruluşları ve belirli sigorta şirketleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte, raporlanabilir hesaplara ilişkin finansal bilgiler; faiz ve temettüleri, hesap ve değer bakiyeleri, belirli sigorta ürünlerinden elde edilen gelirler, finansal varlıkların satış gelirleri, hesapta tutulan varlık ve diğer hesap gelirleri olarak sıralanmaktadır. Raporlanabilir hesaplar, bireyler ve kuruluşlar tarafından tutulan hesapları içermektedir. Bunlar arasında, vakıflarda bulunmaktadır. Standartlara göre, idareci kişiler hakkında rapor verilebilmesi için pasif kurumlara bakılması gereklidir. Eğer finansal kuruluş pasif nitelikliyse, bu durumda idareci kişilerin ikametgahına bakılması gerekmektedir (OECD, 2017b:19). Bu bağlamda finansal kurumların, aktif ya da pasif olması ülkelerin mevzuatlarında belirtilmektedir. Pasif kurumlar için finansal olmayan kuruluş tanımlaması da yapılabilmektedir (OECD, 2018d:8).

CRS kapsamında finansal kurumlar aktif pasif ayrımına tabi olmaktadır. Bu bağlamda mali olmayan, bir başka ifadeyle finansal nitelik taşımayan kurumlar pasif finansal kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Pasif finansal kurumların raporlandırılabilmesi için pasif finansal kurumu idare eden kişinin ikametgahı önem taşımaktadır. Aktif finansal kurumlar için raporlanabilir bilgiler; birey ve kuruluşlara ait hesap bilgileridir.

CRS kapsamında raporlanabilir hesapların belirlenmesi için mali kurumların raporlanmasıyla yerine getirilecek durum tespit prosedürleri de incelenmektedir. Bu bağlamda, mali kurumlar mevcut ve yeni hesapları ayrı olarak değerlendirmektedirler. Ayrıca, finansal kurumların hesap açıldıktan sonra bilgileri talep etme sürecinde mevcut hesap sahiplerine ait bilgilerin alınmasının daha zor ve maliyetli olmasını da göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bununla birlikte standartların etkili bir biçimde uygulanması ve standartlara uygunluğunun sağlanması için uygulama yetkisi içinde olması gereken kural ve idari prosedürler belirtilmektedir. Bu bağlamda bireysel ve finansal hesaplar ve para birimlerine ilişkin değerlendirmeler yer almaktadır (OECD, 2017b:21)

Bu bağlamda CRS kapsamında bölümler detaylı bir şekilde açıklanmakta ve şerhlerle desteklenmektedir. Ayrıca teknik bilgiler ve tablolar yardımıyla oluşabilecek sorunlar ayrıntılı olarak ele alınarak çözüm yolları belirtilmektedir. Bu kapsamda temsili örneklere de yer verilmektedir. CRS içerisinde çok sayıda teknik bilgi ve ayrıntı barındırması nedeniyle, bazı tanımlamalar eksik kalmaktadır. Bu bağlamda OECD tarafından CRS ile ilgili sık sorulan sorular başlıklı bir metin ile söz konusu eksik tanımlar tamamlanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki; hem CRS hem de MCAA uygulamalarının iç hukuk kurallarına dayandırıldığı göz önünde bulundurularak, birden fazla yargı alanında faaliyet gösteren finansal kurumlar için gereksiz maliyet ve karmaşıklıktan kaçınılması amacıyla yargı alanlarındaki uygulamalarda tutarlılığın sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye CRS-MCAA'yı imzalayarak otomatik bilgi değişimi anlaşmasının yasal temellerini ve uygulamadaki prosedürleri kabul etmiş bulunmaktadır.

2.3.2.3. Vergi Konularında Çok Taraflı İdari Yardımlaşma Anlaşması (MCAA)

Avrupa Konseyi üyesi ülkeler ve OECD üyesi ülkelerin imzaladığı “Vergi Konularında Çok Taraflı Karşılıklı İdari Yardım Anlaşması”, vergi mükelleflerinin temel haklarına riayet ederken; vergi makamları arasındaki uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi amacıyla tasarlanmış bağımsız çok taraflı bir anlaşma olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlaşma, vergi kaçakçılığı ve vergi kaçırma ile mücadele edilmesi amacıyla; talep üzerine bilgi değişimi, otomatik bilgi değişimi ve bilginin kendiliğinden değiştirilmesi gibi verginin değerlendirilmesi ve toplanmasında taraflar arasındaki bütün idari işbirliğini sağlamaktadır. Sözleşme 1 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren bir

protokolle değiştirilmiştir. Günümüze kadar 117 ülke anlaşmayı imzalamış bulunmaktadır (OECD, 2018c:1).

Tablo 2.1: Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasına Katılan Türkiye ve ABD'nin Durumu

Ülkeler	Esas Anlaşma			Protokol (P) / Düzenlenmiş Anlaşma (AC)		
	İmza Tarihi	Mevduat Araçlarının Onaylanması, Kabul ve Uygunluk	Yürürlüğe Giriş Tarihi	İmza Tarihi	Mevduat Araçlarının Onaylanması, Kabul ve Uygunluk	Yürürlüğe Giriş Tarihi
ABD	28.06.1989	13.02.1991	01.04.1995	27.05.2010(P)		
Türkiye				03.11.2011 (AC)	26.03.2018	01.07.2018

Kaynak: OECD, 2018e:5.

Tablo 2.1’de ABD ve Türkiye’nin MCAA’yı imza, uygunluk ve yürürlüğe giriş tarihleri hem esas anlaşma hem de protokoller aracılığıyla düzenlenmiş anlaşma açısından ele alınmaktadır. Tablodan hareketle, ABD MCAA’yı 1989 yılında imzalamış olmasına rağmen, anlaşmanın uygulanması ve düzenlenmiş anlaşmanın yürürlüğe girmesi açısından gelişme göstermemiştir. Söz konusu gelişme gösterememe durumu, 2010 yılından itibaren düzenlenmiş anlaşmanın yürürlüğe girmesi açısından protokol aşamasında beklemesinden yola çıkılarak söylenebilmektedir. Anlaşmanın protokolü 27.05.2010 tarihinde imzalanmış ancak kabul ve uygunluk aşamalarının tamamlanmaması nedeniyle anlaşma yürürlüğe girmemiştir. Bu durum, ABD’nin bu liste içerisinde sadece simge durumunda olduğunu ve karşılıklı idari yardımlaşmada bulunmak istemediğini göstermektedir.

Türkiye ise, karşılıklı idari yardımın bir an önce oluşturulması için MCAA sürecine, düzenlenmiş anlaşma prosedürleri ile başladığı görülmektedir. Bu doğrultuda anlaşma 3 Kasım 2011 tarihinde imzalanmıştır. TBMM tarafında uygun bulunmasını takiben 7018 Sayılı “Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesi” Bakanlar Kurulu tarafından 30 Ekim 2017 tarihinde onaylanmış ve 3 Mayıs 2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Ardından karşılıklı idari yardım için kullanılacak mevduat araçları 26 Mart 2018 tarihinde onaylanmış ve yürürlüğe giriş tarihi 1 Temmuz 2018 olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin imzaladığı MCAA incelendiğinde, anlaşmanın asıl amacı; “eş zamanlı vergi incelemeleri ve yurt dışı vergi incelemelerine katılım üzere bilgi değişimi, koruma önlemleri dahil olmak üzere tahsilatta yardımlaşmayı ve belgelerin tebliğ edilmesini” kapsayan vergi konularında idari yardımlaşmayı sağlayabilmektir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Dolayısıyla söz konusu anlaşmayla, anlaşmaya taraf diğer ülkelerin yetkili makamlarıyla eş zamanlı vergi incelemesi ya da diğer devletlerin vergi idarelerine sınır ötesi inceleme yapılabilmesi mümkün olmaktadır. Eş zamanlı vergi incelemesi ve sınır ötesi inceleme bilgi değişim yöntemleri arasında sayıldığından bilgi değişimi de söz konusu anlaşma ile birlikte yasal dayanağa kavuşmaktadır. Bununla birlikte vergi idareleri arasında verginin tahsilatı bakımında da iş birliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Anlaşmanın kapsamı dahiline alınan vergiler şu şekilde sıralamaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018):

- “gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler,
- sermaye değer artış kazançları üzerinden alınan vergiler,
- net servet üzerinden alınan vergiler,
- politik alt bölümler ya da mahalli idareler adına gelir, kazanç, sermaye değer artış kazancı ve ya net servet üzerinden alınan vergiler,
- genel yönetime veya kamu hukukuna göre kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarına ödenecek sosyal güvenlik primleri,
- bir taraf adına alınan gümrük vergileri hariç, emlak, veraset veya intikal vergileri,
- gayrimenkul mallar üzerinden alınan vergiler,
- katma değer veya satış vergileri gibi genel tüketim vergileri,
- tüketim vergileri gibi mal ve hizmet üzerinden alınan özel vergiler,
- motorlu taşıtların kullanımı veya mülkiyeti üzerinden alınan vergiler,

- motorlu taşıtların dışında menkul malların kullanımı veya mülkiyeti üzerinden alınan vergile ve diğer tür vergilerle birlikte bir tarafın politik alt bölümleri ya da mahalli idareleri adına alınan yukarıda sayılan tüm vergiler için uygulanacaktır”

Bu bağlamda anlaşma kapsamında ülkelerin karşılıklı idari yardımlaşma prosedürlerini uygulayacağı vergiler anlaşma maddelerine ek olarak listelenmektedir. Ayrıca söz konusu “Ek A” da yapılacak bir değişiklik için “Depoziterler” olarak nitelendirilen “Avrupa Konseyi Genel Sekreteri” veya “OECD Genel Sekreteri”ne bildirimde bulunulması gerekmektedir. Depoziterlerin, değişiklik teklifini aldığı tarihten itibaren üç aylık süre sonundaki ayın ilk günü değişikliğin hükme bağlanması gerekmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Anlaşma kapsamında bahsedilen vergiler içinde ulusal bir vergiye yer verilmemesi şartıyla, yardım sağlamama hakkı, sayılan vergilere ilişkin, vergi alacağı ya da idari para cezası tahsilatı hakkında yardım sağlamama hakkı, önceden çekince belirtilmiş ise ya da çekincenin geri çekildiği tarihte var olan vergi alacağına ilişkin yardım sağlamama hakkı saklı tutulmaktadır. Bununla birlikte sayılanlar haricinde çekince koyulamayacağı da hükme bağlanmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Söz konusu açıklamalardan hareketle, anlaşma kapsamında sayılan ulusal vergilendirme yetkileri içerisinde yer almayan vergiler için yardım sağlamama hakkı söz konusu olmaktadır. Yardım sağlamama hakkı ise, vergi alacakları ve idari para cezaları konusu ile sınırlandırılmaktadır. Ayrıca anlaşma kapsamında belirtilen çekinceler hakkında da yardım sağlamama hakkı söz konusu olabilmektedir.

Bu kapsamda Türkiye, sadece gelir ve kurumlar vergisi ve katma değer vergisi ile ilişkili olarak idari yardımlaşmayı kabul ettiğini “Ek A”da beyan etmiş; diğer vergi türleri için çekincelerini ise anlaşma imzalanırken beyan etmiştir. Buradan hareketle, Türkiye için “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması” hükümleri sadece gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi için söz konusu olmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Anlaşma kapsamında, “ taraflar, anlaşmanın kapsamına giren vergilere ilişkin iç mevzuat hükümlerinin yürütülmesi veya uygulaması ile ilgili olduğu öngörülen bilgileri değişime tabi tutacaklardır”. Bu bağlamda, “ taraflardan herhangi biri, kendi mukimi veya vatandaşına ilişkin bilgileri iletmeden önce, yetkililerin iç mevzuatları uyarınca bu

kişileri durumdan haberdar edebilecekleri hususunda Depoziterlerden birine beyanda bulunabilir” (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Dolayısıyla anlaşma kapsamında iç hukuk kurallarının uygulanması ve yürütülmesi kapsamında bilgi değişimi söz konusu olmaktadır. Ayrıca Avrupa Konseyi Genel Sekreteri veya OECD Genel Sekreteri’ne bildirilmesi şartıyla, bilgi değişimine tabi tutulacak kişiler, bilgilerinin değiştirileceğine dair bilgilendirilebilmektedir.

Talep üzerine bilgi değişimi konusunda ise, “başvuran devletin talebi üzerine, talepte bulunulan devlet, başvuran devlete anlaşma kapsamında belirtilen, belirli kişi ya da işlemlerle ilgili her türlü bilgiyi sağlayacaktır. Talepte bulunulan devletin vergi kayıtlarındaki mevcut bilgi, bilgi talebinin karşılanması için yeterli değilse, bu devlet, başvuran devletin talep ettiği bilgiyi sağlamak için gerekli tüm önlemleri alacaktır”. hükmü bulunmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018). Buna göre, belirtilen kişi ya da kurumlar hakkında anlaşmada tanımlanan bilgilerin paylaşılabilmesi için taraf devletler her türlü önlemi almak zorundadır.

Otomatik bilgi değişimi hakkında ise, “iki veya daha fazla taraf konu kategorileri itibarıyla ve karşılıklı anlaşma yoluyla belirleyecekleri yöntemler uyarınca, otomatik olarak anlaşmada belirtilen bilgileri değişime tabi tutacaklardır” hükmü bulunmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018). Söz konusu hükümden hareketle, anlaşmaya taraf devletlerin otomatik bilgi değişimi yapabileceği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda yine anlaşmalar yoluyla belirlenecek yöntemlerle otomatik bilgi değişiminin yöntemini de belirleme yetkisi anlaşmaya taraf devletlere verilmektedir.

Kendiliğinden bilgi değişimi hususunda; “Bir taraf, diğer bir tarafa sıralanan durumlarda önceden talep olmaksızın bilgi iletecektir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018):

- ilk bahsedilen taraf, diğer tarafın vergi kaybına uğrayabileceğini varsayacak nedenlere sahipse,
- vergiye tabi bir kişi, ilk bahsedilen tarafta, diğer tarafta vergi artışı veya yükümlülüğü doğuran bir vergi indirimi veya istisnası elde etmekteyse,
- bir taraf vergiye tabi olan bir kişi ile diğer tarafta vergiye tabi olan bir kişi arasındaki iş ilişkisi, bir veya daha fazla ülke aracılığıyla taraflardan birinde,

diğerinde veya her ikisinde vergi tasarrufu sonucunu doğurabilecek şekilde yürütülüyorsa,

- bir taraf, kazancın, teşebbüs grupları içerisinde yapay transferi sonucunda vergi tasarrufu oluşabileceğini varsayacak nedenlere sahipse,
- ilk bahsedilen taraf diğer tarafa iletilen bilgi, bu diğer tarafta vergi yükümlülüğü doğması ile ilgili olabilecek bilgilerin elde edilmesini mümkün kılmaktaysa” hükmü yer almaktadır. Ayrıca, bütün bu bilgilerin değişime uygun hale getirilmesi için gerekli bütün önlemlerin alınması gerekliliği söz konusudur (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Dolayısıyla sayılan şartlar söz konusu olduğunda anlaşmaya taraf devletler bilgi talebinde bulunmadan bilgi paylaşımı yapabilmektedir. Bu bağlamda, anlaşmaya taraf devletlerden birisinde olağan vergi incelemesi sırasında diğer devletin vergilendirme yetkisiyle ilgili sayılan olumsuz durumlar tespit edildiğinde bilgi paylaşımı yapılabilmektedir. Ancak bu bilgi değişiminin karşılıklılık esasına dayanması gerekmektedir.

Anlaşma kapsamında bilgi değişimi sırasında, bilgi değişimi için başvuran devletin paylaşacağı bilgilere yer verilmektedir. Buna göre, “gerekli görüldüğü takdirde bir yardım talebinde (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018);

- yetkili makam tarafından yapılan talebi başlatan makam ya da kurum,
- hakkında talepte bulunulan kişinin adı, adresi veya bu kişinin kimliğinin belirlenmesine yarayacak diğer hususlar,
- bilgi talep edilmesi durumunda, başvuran devletin, ihtiyaçlarının karşılanması için bilgiyi ne şekilde istediği,
- tahsilatta yardımlaşma veya koruma önlemlerinin talebi durumunda, vergi alacağının türü, bileşenleri ve vergi alacağının tahsil edebileceği varlıklar,
- belgenin tebliğinin talebi halinde, tebliğ edilecek belgenin türü ve konusu,
- başvuran devletin mevzuatı ve idari uygulamaları ile uyumlu olup olmadığı ve anlaşma kapsamında sayılan koşulların yerinde olup olmadığı belirtilecektir”

Ayrıca, “başvuran devlet, yardım talebine ilişkin olarak başka herhangi bir bilgi kendisine ulaştığında, bunu talepte bulunulan devlete iletecektir” ifadesi yer almaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Bu bağlamda bilgi değişimi için başvuran anlaşmaya taraf devlet, bilgi değişiminin etkin sağlanabilmesi için gerekli bilgileri iletmekle yükümlü tutulmaktadır. Bu kapsamda bilgiyi talep eden kurum ve kişi, hakkında bilgi istenen mükellef ve vergi ile ilgili bilgilerle birlikte, bilgi değişimi yöntemi de bilgi talep edilirken belirtilmektedir. Ayrıca, anlaşma kapsamında bilgi değişimi yapılabilmesi için mevzuat ve idari uygulamaların da uygun olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Anlaşma kapsamında, “talepte bulunulan devlet, yapılan işlem ve yardımlaşma sonucunu başvuran devlete mümkün olan en kısa zamanda bildirecektir. Talep kabul edilmezse, talepte bulunulan devlet, bu ret kararını ve nedenini başvuran devlete mümkün olan en kısa zamanda bildirecektir. Başvuran devlet, bilginin hangi biçimde temin edilmesini istediğini belirtmişse ve talepte bulunulan devlet bunu sağlayacak durumda ise, talepte bulunulan devlet bilgiyi istenilen biçimde sağlayacaktır” ifadesi bulunmaktadır (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No:7018).

Bu açıdan bilgi talep edildikten sonra, bilgi talep edilen taraf talebin kabul edilip edilmediğini karşı tarafa bildirmekle yükümlüdür. Bunun yanı sıra, bilgi talep edildiğinde belirlenen yöntem, karşı taraf bu yöntemi uygulayabilecek durumdaysa istenilen yöntem ile bilgi paylaşılabilecektir.

Anlaşma kapsamında paylaşılan bilgiler ile kişilerin sahip olduğu hak ve güvencelerin etkilenemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca anlaşmanın sınırları da belirlenmektedir. Buna göre; “Anlaşma hükümleri, hiçbir surette talepte bulunulan devleti (Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No:7018):

- kendi mevzuatına veya idari uygulamalarına veya başvuran devletin mevzuatına veya idari uygulamalarına uymayacak önlemler alma,
- kamu düzenine aykırı düşen önlemler alma,
- kendi mevzuatı veya idari uygulamaları çerçevesinde veya başvuran devletin mevzuatı veya idari uygulamaları çerçevesinde elde edilemeyen bilgileri sağlama,
- herhangi bir ticari, sınai, mesleki sırrı veya ticari işlemi aleni hale getiren bilgileri veya aleniyeti kamu düzenine aykırı düşen bilgileri verme,

- başvuran devletteki vergilemenin, genel kabul görmüş vergilendirme ilkelerine veya başvuran devlet ile akdettiği çifte vergilendirmeyi önleme ya da diğer herhangi bir sözleşme hükmüne aykırı olacağını düşündüğü müddetçe, idari yardım sağlama,
- başvuran devletin vergi kanunlarında yer alan ve bu devletin vatandaşlarına kıyasla, talepte bulunulan devletin aynı koşullardaki vatandaşları aleyhine ayrımcılığa neden olan bir hüküm veya bununla bağlantılı bir düzenlemenin uygulanması ve yürütülmesi amacıyla, idari yardım sağlama,
- aşırı zorluğa yol açabilecek durumlar hariç olmak üzere, başvuran devletin kendi mevzuatı veya idari uygulamaları gereğince gerekli tüm önlemleri almadığı durumlarda, idari yardım sağlama,
- bu devletin idari külfetinin, başvuran devletin elde edeceği faydadan açık bir şekilde fazla olduğu durumlarda, tahsilatta yardım sağlama, yükümlülüğü altına sokacak şekilde yorumlanamaz”

Bu bağlamda anlaşmanın sınırları kapsamında, her iki anlaşmaya taraf devlet açısından iç hukuk kuralları ve idari uygulamalarının öncelik taşıdığı görülmektedir. Bununla birlikte, kamu düzenine aykırı olacak ya da mesleki sırları aleni hale getiren bilgilerin paylaşılması söz konusu olmamaktadır. Ayrıca paylaşılan bilgiler, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına aykırılık teşkil edememekle birlikte, taraf devletlerin vatandaşları arasında da ayrımcılığa neden olabilecek bilgiler paylaşılamamaktadır. Aynı zamanda bilgi değişimi kapsamında maliyeti faydasından daha çok olan bilgilerin paylaşımı yapılamamaktadır. Dolayısıyla genel anlamda anlaşma kapsamında devletleri zorlayıcı hükümlerden kaçınıldığı söylenebilmektedir.

Türkiye açısından “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması”, 1 Haziran 2011 tarihinde Depoziterler tarafından düzenlenerek, anlaşmaya taraf olmaya hak kazanmış devletlere gönderilmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye 3 Kasım 2011 tarihinde anlaşmayı imzalamıştır. Türkiye tarafından Yetkili Makam, “Maliye Bakanı veya onun yetkili temsilcisi” olarak belirlenmiştir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:7018). Bu bağlamda daha önce de belirtildiği gibi ABD “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması” kapsamında protokolü imzaladığından dolayı söz konusu anlaşma yürürlükte değildir.

3. BÖLÜM

BİLGİ DEĞİŞİMİ VE ULUSLARARASI ÇİFTE VERGİLENDİRMİYİ ÖNLEME ANLAŞMALARI AÇISINDAN TÜRKİYE VE ABD KARŞILAŞTIRMASI

Uluslararası bilgi değişimi OECD model anlaşması kapsamında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının 26. maddesine dayanmaktadır. Bu açıdan ilk olarak uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları açısından karşılaştırma yapılmaktadır. Bununla birlikte, ABD bilgi değişimini üç şekilde yapmaktadır. Bunlardan ilki; daha önce de bahsedildiği gibi uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıdır. Bir diğer yöntem, ikili bilgi değişim anlaşmalarıyla bilgi değişiminin sağlanmasıdır. Son olarak ABD'nin uluslararası bilgi değişim ağının oluşturulması amacıyla ülkelerle ayrıca imzaladığı FATCA anlaşmasıdır.

Türkiye için ise, bilgi değişimi uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıyla belirlenebildiği gibi bununla birlikte ikili bilgi değişim anlaşmalarıyla da sağlanabilmektedir. Ayrıca Türkiye daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere OECD ile işbirliği içinde otomatik bilgi değişimi için yasal dayanak oluşturma çabası içindedir.

Bu bölümde, söz konusu açıklamalar ele alınmakla birlikte, Türkiye ve ABD arasında yapılan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bilgi değişimi maddesi kapsamında değerlendirilmekte ve FATCA anlaşması, yetkili makam düzenlemesi de ele alınmaktadır.

3.1. ABD Açısından Bilgi Değişim Anlaşmaları

ABD açısından bilgi değişimi; ABD modeli uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında düzenlenen 26. madde, ikili bilgi değişim anlaşmaları ve FATCA aracılığı ile yapılmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde öncelikle ABD açısından bilgi değişim anlaşmaları ele alınmaktadır.

3.1.1. ABD Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Model Anlaşması Kapsamında Bilgi Değişimi

ABD uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme model anlaşması sadece gelir vergisini kapsamaktadır. Ancak model anlaşma kapsamında 26. maddede bilgi değişimi hükümlerine yer verilmektedir.

Bu bağlamda, anlaşma kapsamında öngörülebilir ilişkiye sahip iç hukuk kuralları kapsamında söz konusu vergilerin tahsil, temyiz ve icra ile kovuşturmasıyla ilgili bilgilerin değişimi söz konusu olmaktadır (United States Model Income Tax Convention, 2016:64). Anlaşma kapsamına sadece gelir vergisi unsurları dahil edilmesine rağmen, bilgi değişim maddesi kapsamında belirtilen hususlara göre, bilgi değişimi için gelir vergisinin unsuru olma şartı aranmamaktadır. Bu doğrultuda bilgi değişiminin bütün vergileri kapsadığı söylenebilmektedir.

Anlaşma kapsamında, bilgi değişimi yoluyla elde edilen bilgiler, taraf devletin iç hukuk kurallarına göre elde edilmiş bilgilerdeki gibi gizlilik prosedürlerinin uygulanmasını öngörmektedir. Bu açıdan taraf devletlerin yetkili idari makam ve kişilerle söz konusu bilgiler paylaşılabileceği gibi, bunun yanı sıra mahkeme ve yargı organlarıyla da herhangi bir yargı sürecinde bilgi değişimi ile elde edilen bilgiler paylaşılabilmektedir. Ayrıca taraf devletlerin yazılı izni ile diğer amaçlarla elde edilen bilginin değişimi söz konusu olabilmektedir (United States Model Income Tax Convention, 2016:64).

Diğer amaçlarla elde edilen bilgilerin değişime tabi tutulması anlaşma hükümlerine göre, sayılmakta eksik kalınan durumlar için söz konusu olabilmektedir. Ayrıca ABD model uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları gelir unsuruna dayansa da diğer konularla bilgi değişiminin yapılması hakkındaki hükmün otomatik bilgi değişimine yasal dayanak oluşturulması amacıyla eklendiği söylenebilmektedir.

Anlaşma hükümleri, anlaşmaya taraf devletler açısından iç hukuk kuralları ile uyuşmayan idari önlemlerin alınması, iç hukuk kuralları kapsamında elde edilemeyecek bilgilerin elde edilmesi ve ticari, endüstriyel, mesleki alanda profesyonel sırların açıklanmasına imkan verecek şekilde yorumlanamamaktadır (United States Model Income Tax Convention, 2016:64). Söz konusu sınırlamalar, taraf ülkelerin çıkarları ile uygun olmadığı gerekçesiyle, bilgi talebinin reddedilmesi için öne sürülememektedir. Bu bağlamda anlaşma hükümlerine göre bilginin talep edilmesi durumunda taraf

devletler bu durumdan fayda sağlamasa da bilgiye ulaşılması için bütün önlemleri almakla yükümlü tutulmaktadır (United States Model Income Tax Convention, 2016:65).

Bu bağlamda OECD model anlaşması ile bilgi değişimi açısından benzer hükümleri bulunmaktadır. Özellikle iç hukuk kuralları ile bağdaşmayan, iç hukuk kuralları ile elde edilemeyecek bilgilerin toplanması ve mesleki anlamda açıklığa imkan verilmemesi hususları OECD model anlaşması ile benzer özellikler arasında sayılabilmektedir.

Bir finansal kurum, bir temsilci ya da vekil sıfatıyla hareket eden bir kişide bulunduğu gerekçesiyle de bilgi talebi reddedilememektedir. Ayrıca, anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamlarının özel olarak talep ettiği durumda kanıt niteliği taşıyan tanıkların ifadesi ve kitap, bildiri, kayıtlar, hesap bilgileri ve yazıları kapsayan düzenlenmemiş orijinal belgeler de bilgi değişimine konu edilebilmektedir (United States Model Income Tax Convention, 2016:65). Bu bağlamda anlaşma kapsamında paylaşılacak bilgilerin finansal kurum ya da bir kişide bulunması nedeniyle gizlilik şartına dayanarak bilgi değişimi yapılamayacağı sonucuna ulaşılabilmektedir. Bununla birlikte anlaşma kapsamında kanıt niteliği taşıyan belgeler de paylaşılabilir.

Anlaşmaya taraf devletlerden her birisinin, vergi muafiyetlerinin ilgili olmayan kişiler tarafından fayda sağlamasını engelleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak söz konusu hüküm anlaşmaya taraf devletlerin egemenliğine, güvenliğine ve kamu politikalarına aykırı olacak idari önlemler alması şeklinde yorumlanamamaktadır (United States Model Income Tax Convention, 2016:65).

Anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamları görüşmeler yapabilmektedir. Ayrıca anlaşmaya taraf devletlerde bulunan defter ve kayıtları yetkili makamların izin vermesi durumunda vergi idareleri inceleyebilmektedir. Bununla birlikte anlaşmaya taraf devletler anlaşma hükümlerinin geliştirilmesi için görüşmelerde bulunabilmekle birlikte, var olan hükümlerin kaldırılması sonucunu doğuracak değişikliklere izin verilmemektedir (United States Model Income Tax Convention, 2016:65).

Anlaşma hükümlerinin OECD model anlaşmasındaki bilgi değişimi hükümlerine benzerliği, ABD modelinin OECD model anlaşmasına dayanarak oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu model anlaşmanın daha spesifik maddeleri olduğu da ifade edilebilmektedir. Özellikle vergi muafiyetlerinin ilgili

olmayan kişiler tarafından kullanılmasının tespit edilmesini içeren hükümler buna örnek olarak gösterilebilmektedir. Model anlaşma olmasına rağmen geliştirici düzenlemeler yapılabilirken; daraltıcı düzenlemelerin yapılamaması da ABD modelinin OECD gibi uluslararası bir kuruluş tarafından düzenlenmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda ABD 68 ülke ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalamış bulunmaktadır. Söz konusu ülkeler için 26. madde kapsamında bilgi değişimi hükümleri de geçerli olmaktadır.

3.1.2. ABD'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları

ABD 2000 yılından itibaren 19 ülke ile ikili bilgi değişim anlaşması yapmıştır. Bu ülkeler; Panama, Monako, Cebelitarık, Lihtenştayn, Aruba, Jersey, Man Adası, Guernsey, Hollanda Antilleri, İngiliz Virjin Adaları, Bahama Milletler Topluluğu, Cayman Adaları, Antigua ve Barbuda, Brezilya Federal Cumhuriyeti, Kolombiya Cumhuriyeti, Curaçao, Jamaika, Hollanda ve Sint Marteen olarak sayılabilmektedir. Bu bağlamda daha çok vergi cenneti olarak nitelendirilen ada ülkeleri ile vergi konularında bilgi değişim anlaşması yapıldığı söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra, Hollanda gibi bazı ülkeler için FATCA hükümlerinin geçerli olabilmesi açısından tekrar vergi konularında bilgi değişim anlaşmaları yapmıştır.

Vergi konularında ikili bilgi değişim anlaşmaları kapsamında, sadece vergi ile ilgili konularda bilgi değişimi yapılabilir. Bu bağlamda, anlaşmaya taraf yetkili makamların yazılı talebi üzerine bilgi paylaşımı yapılabilir. Bu açıdan Internal Revenue Service (IRS), bilgi değişiminin yasal dayanağını oluşturmasıyla ülkelerde bulunan bankaların gizlilik kurallarını ihlal edilmeden ABD vergi mükellefleri hakkında bilgi elde edebilmektedir (Expact Intelligence, 2018:1).

OECD vergi konularında şeffaflığın sağlanması amacıyla bilgi değişimi açısından bazı standartlar getirmektedir. Özellikle G20 ülkeleri açısından bilgi değişimi konusunda şeffaflığın sağlanması amacıyla işbirliğinin gerçekleştirilmesi için en az 12 adet ikili bilgi değişim anlaşması yapılması gerekmektedir (Hinggs and Johnson, 2014, p. 3). Bu bağlamda, ülkelerin OECD ile bilgi değişimi konusunda işbirlikçi sayılabilmesi için en az 12 adet vergi konularıyla ilgili ikili bilgi değişim anlaşması imzalamış olması gerekmektedir. Bu kapsamda söz konusu anlaşmaları gereken sayıda imzalamayan ülkeler, OECD ile işbirliği içinde olmayan ülke konumunda nitelendirilmektedir.

ABD ise, OECD ile bilgi değişimi konusunda işbirlikçi olmaya yetecek sayıda bilgi değişimi anlaşması imzalamıştır. Söz konusu anlaşmalarla ilgili bilgiler Tablo 3.1’de listelenmektedir.

Tablo 3.1: ABD’nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları Listesi

Taraf Ülkeler	İmzalandığı Tarih	Yürürlüğe Giriş Tarihi
Antigua ve Barbuda	6 Aralık 2001	10 Şubat 2003
Arjantin	23 Aralık 2016	13 Kasım 2017
Aruba	21 Kasım 2003	13 Eylül 2004
Bahamalar	25 Ocak 2002	31 Aralık 2003
Barbados	03 Kasım 1984	3 Kasım 1984
Bermuda	02 Aralık 1988	02 Aralık 1988
Brezilya	20 Mart 2007	19 Mart 2013
Cayman Adaları	29 Kasım 2013	14 Nisan 2014
Cebelitarık	31 Mart 2009	22 Aralık 2009
Curaçao	17 Nisan 2002	22 Mart 2007
Dominik Cumhuriyeti	07 Ağustos 1989	12 Ekim 1989
Dominika	01 Ekim 1987	09 Mayıs 1988
Grenada	18 Aralık 1986	13 Temmuz 1987
Guernsey	19 Eylül 2002	30 Mart 2006
Guyana	11 Temmuz 1992	27 Ağustos 1992
Honduras	17 Eylül 1990	11 Ekim 1991
Hong Kong	25 Mart 2014	20 Haziran 2014
İngiliz Virjin Adaları	3 Nisan 2002	10 Mart 2006
Jamaika	18 Aralık 1986	18 Aralık 1986
Jersey	4 Kasım 2002	26 Haziran 2006
Kolombiya	30 Mart 2001	30 Nisan 2014
Kosta Rika	01 Nisan 2018	-
Lihtenştayn	8 Aralık 2008	4 Aralık 2009
Man Adası	3 Ekim 2002	26 Haziran 2006
Marşal Adaları	14 Mart 1991	14 Mart 1991
Meksika	09 Kasım 1989	18 Ocak 1990

Monako	8 Eylül 2009	11 Mart 2010
Morityus	27 Aralık 2013	29 Ağustos 2014
Panama	30 Kasım 2010	18 Nisan 2011
Peru	15 Şubat 1990	31 Mart 1993
Saint Lucia	30 Ocak 1987	05 Mayıs 2014
Sint Marteen	17 Nisan 2002	22 Mart 2007
Trinidad ve Tobago	11 Ocak 1989	09 Şubat 1990

Kaynak: OECD, 2018e:133-135.

Bu kapsamda ABD, 1980 yılından itibaren vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzaladığı bazı ülkelerle tekrar FATCA anlaşması imzalayarak otomatik bilgi değişimi aşamasına geçmiştir. Bunun yanı sıra, bazı ülkelerle de çok taraflı anlaşmalar aracılığıyla bilgi değişimi yapmıştır. Aynı zamanda ABD, 1986 yılından itibaren her sene bir ülke ile bilgi değişim anlaşması imzalayarak OECD ile işbirlikçi ülke statüsüne yükselmiştir.

Bu bağlamda Tablo 3.1 incelendiğinde, ABD'nin ilk imzaladığı vergi konularında bilgi değişim anlaşması, Jamaika ve Grenada ile yapılan anlaşma olmakla birlikte, söz konusu anlaşmalardan ilk olarak Jamaika ile yapılan anlaşma yürürlüğe girmiştir.

Bu bağlamda çalışmanın bu kısmında hem Türkiye'nin hem de ABD'nin anlaşma imzaladığı ülkeler olan Jersey, Guernsey, Bermuda, Man Adası ve Cebelitarık ile imzalanan anlaşmalar incelenmektedir.

3.1.2.1. ABD ile Jersey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

ABD ile Jersey arasında 4 Kasım 2002 tarihinde Washington'da imzalanan söz konusu anlaşma iki ülke arasındaki vergi konularında bilgi değişiminin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma kapsamına, iç hukuk kurallarıyla ilgili olarak vergilerin belirlenmesi, uygulanması ve tahsil edilmesiyle ilgili bilgilere ilaveten vergi suçları kapsamında soruşturma ve kovuşturmayla ilgili öngörülebilir ilişkiye sahip bilgilerin değiştirilmesi alınmaktadır (USA and Jersey, 2002:1). Dolayısıyla, anlaşma kapsamında vergi ile

ilişkili bütün konularda öngörülebilir ilişkiye sahip bilgilerin değiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bağlamda anlaşmaya göre ABD açısından bütün federal vergiler, Jersey açısından ise bütün ada vergileri dahil edilmektedir. Anlaşmanın imzalandığı tarihten itibaren mevcut bulunan ve daha sonra yürürlüğe girecek olan bütün vergiler için anlaşma hükümleri geçerli olmaktadır. Dolayısıyla anlaşma hükümleri uyarınca taraf devletleri etkileyebilecek bütün yasa değişikliklerinin yetkili makamlar tarafından bildirilmesi gerekmektedir (USA and Jersey, 2002:1).

Anlaşma kapsamında belirlenen bilgi değişim yöntemi; talep üzerine bilgi değişimidir. Bununla birlikte, bilgi talep edilen tarafın yasal sınırları içerisinde gerçekleşen ve diğer devletin yasalarına göre suç teşkil eden durumlar hakkında soruşturmanın yürütülebilmesi için bu bilgilere ihtiyaç duyulması gerekliliğine bakılmaksızın bilgi değişimi yapılması zorunludur. Bankalarda ya da diğer finansal kurumlarda temsilci ve müteveli dahil, acente ya da yediemin sıfatıyla bir kişide bulunan bilgiler, şirketler, ortaklıklar, vakıf, dernek ve diğer kişilere ait mülkiyet bilgilerinin paylaşılması zorunlu olmaktadır. Bu bağlamda talep üzerine bilgi değişim kapsamında aşağıdaki unsurların bulunması zorunludur (USA and Jersey, 2002:3-4):

- İnceleme ya da soruşturma altındaki vergi mükellefinin kimliği,
- Talep üzerine bilgi değişiminin süresi,
- Bilgi değişiminin hangi şekilde talep edildiği,
- Bilgi talep eden devletin söz konusu bilginin iç hukuk kurallarına göre uygunluğu,
- Öngörülebilir ilişki kapsamında hakkında bilgi talep edilen kişi ile ilgili bilginin talep edilmesini gerektiren nedenler,
- Talep edilen bilginin anlaşmaya taraf devlette bulunduğunu ve hakkında bilgi talep edilen kişinin anlaşmaya taraf söz konusu devletin yetkisi dahilinde olduğunu belirten nedenler,
- Hakkında bilgi talep edilen kişinin adı ve adresi,
- Talebin, bilgi talep edilen tarafın kanun ve idari uygulamalarına uygun olduğu ve bilgi talep edilen tarafın mevzuatlarına göre veya kendi vergi amaçları doğrultusunda idari akışın normal seyrinde talep edilen bilgileri elde edebileceğine ilişkin açıklama ve

- Bilgi talep eden devletin söz konusu bilgiye ulaşmak için bütün yolları denediği ancak ulaşma güçlüğü nedeniyle söz konusu bilgiye ulaşamadığına dair beyanat.

Bu bağlamda, talep üzerine yapılan bilgi değişimi kapsamında paylaşılacak bilgiler arasında; mükellefle ilgili bilgilere ilaveten bilgi değişiminin yasal dayanağı ile iç hukuk kurallarına uygun değişim yapıldığına dair bilgiler sayılabilmektedir. Bilginin talep edilebilmesi için iç hukuk kurallarına dayanarak bütün yolların tüketilmiş ve içerdiği güçlükler nedeniyle bilgiye ulaşılamamış olması nedeniyle bilgi değişimi talep edilebilmektedir.

Anlaşma hükümlerine göre, sınır ötesi vergi incelemesine de imkan verilmektedir. Bu açıdan önceden verilen ihbarla iç hukuk kurallarının öngördüğü ölçüde vergi idareleri tarafından mükellefle görüşme yapılması ve kayıtların incelenmesi mümkün olabilmektedir (USA and Jersey, 2002:4). Dolayısıyla izin alınarak ve yazılı ihbarla yapılmak şartıyla sınır ötesi vergi incelenmesi yapılabilmektedir.

Bu bağlamda anlaşma hükümlerine göre bilgi talebinin reddedilebileceği durumlar; talebin anlaşma hükümlerine uygun yapılmadığı durumlarda, bilgi talep eden tarafın söz konusu bilgiyi mevcut araçlar ile elde etmeye çalışmadığında ya da mevcut araçları kullanarak bilginin elde edilemeyeceği durumlarda ve talep edilen bilgilerin açıklanmasının kamu politikasına aykırı olduğu durumlarda bilgi değişimi yapılamamaktadır. Ayrıca vergi yükümlülüğünün tartışılması gerekçesiyle bilgi talebi reddedilememektedir (USA and Jersey, 2002:4).

Dolayısıyla bilgi değişimi talebinin reddedilebileceği durumlar anlaşma hükümlerinde açıkça belirtilmekle birlikte; en büyük ölçüt taraf devletlerin kendi sınırları içerisinde mevcut araçları kullanarak söz konusu bilgiyi elde edebilmesidir. Bununla birlikte taraf devletlerin yasal sınırları içerisinde mevcut araçları kullanarak elde edemediği bilgiler için bilgi değişimi talebi yapılabilmekte ve bu amaçla yapılan bilgi değişimi talebi reddedilememektedir. Ayrıca bilgi değişimi sonucunda açıklanacak bilginin kamu politikasına aykırılık oluşturabileceği durumlar için bilgi değişim talebi reddedilebilmektedir. Ancak ülke iç hukuk kurallarına göre vergi yükümlülüğünün tartışmalı olması gerekçesiyle bilgi talebi reddedilememektedir.

Anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için, taraf devletler kendi yasal prosedürlerini tamamladığını anlaşmaya taraf diğer devlete bildirmesi gerekmektedir. Ayrıca vergi cezası konuları için anlaşma hükümleri, anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile bağlayıcı olabilmektedir (USA and Jersey, 2002:5). Bu bağlamda anlaşma hükümlerinin vergi cezaları ve diğer hükümleri için de geçerli olacağı tarihi belirleme yetkisi taraf devletlerin yetkili makamlarına bırakılmaktadır. Nihai olarak anlaşma hükümleri 26 Haziran 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.1.2.2. ABD ile Guernsey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

ABD ile Guernsey arasında 19 Eylül 2002 tarihinde Washington'da imzalanan söz konusu anlaşma iki ülke arasındaki vergi konularında bilgi değişiminin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma hükümlerine göre, vergilerin iç hukuk kuralları kapsamında belirlenmesi, uygulanması, tahsil edilmesi ve vergi suçlarıyla ilişkili soruşturma ve kovuşturmayla dayanan bilgilerin değişimi yapılabilmektedir. Söz konusu bilgi değişiminin yapılabilmesi için bilgi ile vergi unsuru arasında öngörülebilir ilişki olması gerekmektedir (USA and Guernsey, 2002:2). Dolayısıyla anlaşma kapsamına vergi ile ilgili iç hukuk kurallarının uygulanması, vergi suçlarıyla ilgili soruşturma ve kovuşturmanın alındığı görülmektedir.

Bu bağlamda ABD açısından bütün federal vergiler, Guernsey bakımından bütün ada vergileri anlaşma kapsamına dahil edilmektedir. Bununla birlikte anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamlarının vergi ile ilgili yasa değişikliklerini karşı tarafa bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Aynı zamanda anlaşma hükümleri, anlaşmanın yürürlüğe girmesinden sonra kabul edilen benzer nitelikte olan vergiler için de geçerli olmaktadır (USA and Guernsey, 2002:2).

Anlaşma hükümleri kapsamında konusunu verginin oluşturduğu iç hukuk kurallarının uygulanması açısından talep üzerine bilgi değişimi yapılabilmektedir. Bunun yanında, bilgi değişimi talep edilen tarafın yasal sınırları içerisinde gerçekleşen ve diğer anlaşmaya taraf devletin yasalarına göre suç teşkil eden durumlar hakkında soruşturmanın yürütülebilmesi için bu bilgilere ihtiyaç duyulmasına bakılmaksızın bilgi değişimi yapılabilmektedir (USA and Guernsey, 2002:3).

Bankalarda ya da diğer finansal kurumlarda temsilci ve müteveli dahil, acente ya da yediemin sıfatıyla bir kişide bulunan bilgiler, şirketler, ortaklıklar, vakıf, dernek ve diğer kişilere ait mülkiyet bilgilerinin paylaşılması zorunlu olmaktadır. Bu bağlamda bilgi değişiminin sağlanabilmesi için gerekli olan bilgiler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (USA and Guernsey, 2002:4-5):

- İnceleme ya da soruşturma altındaki vergi mükellefinin kimliği,
- Talep üzerine bilgi değişiminin süresi,
- Bilgi değişiminin hangi şekilde talep edildiği,
- Talep edilen bilginin devletin iç hukuk kurallarına göre uygunluğu,
- Öngörülebilir ilişki kapsamında hakkında bilgi talep edilen kişi ile ilgili bilginin talep edilmesini gerektiren nedenler,
- Talep edilen bilginin anlaşmaya taraf devlette bulunduğunu ve hakkında bilgi talep edilen kişinin anlaşmaya taraf söz konusu devletin yetkisi dahilinde olduğunu belirten nedenler,
- Hakkında bilgi talep edilen kişinin adı ve adresi,
- Talebin, bilgi talep edilen tarafın kanun ve idari uygulamalarına uygun olduğu ve bilgi talep edilen tarafın mevzuatlarına göre veya kendi vergi amaçları açısından idari akışın normal seyrinde talep edilen bilgileri elde edebileceğine ilişkin açıklama,
- Bilgi talep eden devletin söz konusu bilgiye ulaşmak için bütün yolları denediği ancak ulaşma güçlüğü nedeniyle söz konusu bilgiye ulaşamadığına dair beyanat.

Hakkında bilgi talep edilen kişi ile ilgili bilgiler ve bilgi talebinin her iki anlaşmaya taraf devlet açısından iç hukuk kurallarına uygunluğu önem arz etmektedir. Ayrıca bilginin talep edilmesi açısından söz konusu bilginin talep edilen devlette bulunduğunu belirten nedenlerin de açıklanması gerekmektedir.

Anlaşma hükümleri uyarınca, önceden yapılan yazılı bir bildirim aracılığıyla bilgi talep eden tarafın yetkili makamları, hakkında bilgi talep edilen kişiyle görüşebilmekte; belgeleri sınır ötesi vergi incelemesi kapsamında inceleyebilmektedir. Söz konusu inceleme iç hukuk kurallarının izin verdiği ölçüde mümkün olabilmektedir (USA and Guernsey, 2002:5).

Dolayısıyla, anlaşma hükümlerine göre bilgi talebinin reddedilebileceği durumlar açıkça belirtilmektedir. Bununla birlikte, anlaşma hükümlerine uygun talep edilen bilgiler reddedilememektedir. Bu bağlamda, bilgi talebinin anlaşma hükümlerine göre yapılmaması, bilgiyi talep eden tarafın bilgiyi elde etmek için bütün iç hukuk yollarını kullanmadığı durumlarda ve talep edilen bilgilerin açıklanması durumunda bilgi talep edilen devletin kamu politikalarına aykırı sonuçlar doğurabildiği durumlarda bilgi talebi reddedilebilmektedir. Ancak anlaşma hükümleri profesyonel meslek sırlarının açıklanabileceği ve anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kurallarına aykırı idari önlemler alınabilceği şeklinde yorumlanamamaktadır (USA and Guernsey, 2002:6).

Anlaşma hükümleri, taraf devletlerin iç hukuk prosedürlerini tamamladığını karşı tarafa bilmesi ile yürürlüğe girmektedir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi ile birlikte, vergi cezası konuları bakımından hüküm ifade etmektedir. 1 Ocak 2006'da anlaşma kapsamında tanımlanan bütün vergi konuları için anlaşma hüküm ifade edebileceği gibi, yetkili makamların verecekleri karara bağlı olmak üzere daha erken bir tarihte de hüküm ifade edebilmektedir (USA and Guernsey, 2002:7). Bu bağlamda, anlaşma hükümlerinin iç hukuk kuralları ile uygunluğu sağlandıktan sonra anlaşma yürürlüğe girmektedir. Bu doğrultuda anlaşma 30 Mart 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.1.2.3. ABD ile Bermuda Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

ABD ile Bermuda adına Birleşik Krallık arasında 2 Aralık 1988 tarihinde Washington'da imzalanan söz konusu anlaşma iki ülke arasındaki vergi konularında bilgi değişiminin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma altı maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma kapsamında, ABD ve Bermuda için gelir unsurları üzerinden alınan vergiler, tüketim üzerinden alınan vergiler, serbest meslek kazancı üzerinden alınan vergiler, mülkiyet ve bağış üzerinden alınan vergiler için anlaşma hükümleri geçerli olmaktadır (US and Bermuda, 1988:1).

Bermuda ve ABD'nin yetkili makamları vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığı unsurlarının ortadan kaldırılması için mevzuatlara uygun olarak bilgi değişimi yapmakla yükümlü kılınmaktadır. Anlaşma kapsamında bilgi değişimine tabi tutulan bilgilerin, söz konusu vergilerin tahsil edilmesi, idaresi ve değerlendirilmesine ilişkin yetkili

bulunan kişi ve makamlarla, söz konusu vergilerle ilgili soruşturma ve kovuşturma yapmakla yetkili kişi ve makamlara açıklanması gerekmektedir (US and Bermuda, 1988:2).

Anlaşma hükümlerine göre, bilgi değişimi ile anlaşmaya taraf devletlerin yasal ve idari mevzuatları ağısından değişikliklerle ilgili idari önlemler alınması, taraf devletlerin mevzuatlarına göre elde edilemeyen bilgilerin toplanması ve değişime tabi tutulması, profesyonel meslek sırrı olarak nitelendirilen bilgilerin açıklanması, kamu politikasına aykırı bilgilerin paylaşılması, talep edilen bilgilerin vergi yasaları ve bilgi talep eden devletin vatandaşına karşı ayırım yapılacak şekilde kullanılması mümkün olmamaktadır (US and Bermuda, 1988:3-4).

Anlaşmanın yürürlüğe giriş tarihlerini belirten maddesinde her madde için yürürlük tarihi ayrı ayrı belirtilmektedir (US and Bermuda, 1988:4). Ancak söz konusu tarihlerin anlaşmanın yürürlüğe girdiği 1988 yılından önceki tarihleri belirtmesi nedeniyle anlaşmaya uyum sürecinin daha önceki bir tarihte başladığı söylenebilmektedir.

Anlaşma, diğer vergi konularında bilgi değişim anlaşmalarından farklı olarak OECD vergi konularında bilgi değişim model anlaşmasından farklılık göstermektedir. Bu bağlamda, anlaşma hükümleri diğer anlaşamalara göre daha az ayrıntı içermektedir. Ancak ABD söz konusu anlaşmayı yenileme gereği görmemiş ve Bermuda ile 2014 yılında yapılan FATCA anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle otomatik bilgi değişimine geçmiştir.

3.1.2.4. ABD ile Man Adası Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

ABD ile Man Adası arasında 3 Ekim 2002 tarihinde Washington’da imzalanan söz konusu anlaşma iki ülke arasındaki vergi konularında bilgi değişiminin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma kapsamında; anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamları anlaşma kapsamında tanımlanan vergilerle ilgili olarak iç hukuk kurallarının uygulanması ve idaresi ile ilgili olan bilgilerin değişimi yapılabilmektedir. Anlaşma kapsamındaki vergilerin iç hukuk kurallarına göre tespiti, değerlendirilmesi ve tahsilatı ile söz konusu

vergilerin soruşturma ve kovuşturmasıyla ilgili öngörülebilir ilişkili bütün bilgilerin paylaşılması gerekmektedir. Anlaşma kapsamında bilgi talep edilen anlaşmaya taraf devletin bilgi değişiminin haksız yere önlenmesi veya geciktirilmesi durumunda yasal ve idari mevzuatlarında tanımlanan, kişilerin hak ve güvencelerini kapsayan hükümler için uygulanamamaktadır (USA and Isle of Man, 2002:1). Bu bağlamda, bilgi değişimi haksız yere önlenmediği ya da bilgi değişimi kasıtlı olarak geciktirilmediği sürece bilgi değişimi kapsamında kişilerin hak ve güvenceleri dikkate alınmaktadır.

Söz konusu anlaşma kapsamında bilgi değişiminin konusunu oluşturacak vergiler; ABD açısından bütün federal vergilerken; Man Adası açısından sadece gelir ve kurum kazancına ait vergilerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, anlaşmaya taraf devletlerin yetkili makamlarının fikir birliğine vardığı diğer vergiler için de anlaşma hükümleri geçerli olabilmektedir (USA and Isle of Man, 2002:1). Dolayısıyla anlaşma kapsamında ABD açısından bütün vergilerle ilgili bilgiler bilgi değişimine tabi tutulurken; Man Adası için bilgi değişimine tabi tutulacak vergiler açısından sınırlama getirildiği gözlemlenmektedir. Her ne kadar anlaşma hükümleri genişletilebilir olsa da vergi cennetleri ile mücadele amacı taşıyan bu tip anlaşmalar için her iki anlaşmaya taraf devlet açısından da bütün vergilerin bilgi değişimine tabi tutulabilmesi gerekmektedir.

Anlaşma kapsamında bilgi değişiminin konusunu oluşturan bilgiler; banka ve diğer finansal kurumlarda temsilci ve müteveli bulunanlar dahil acente ve yediemin olarak hareket eden kişilerin bulundurduğu bilgilere ilaveten şirket, ortaklık ve kişilere ilişkin mülkiyet bilgileri, vakıf, derneklerle ilişkili bulunan kurucu, üye, denetçi ve lehdarlara ilişkin bilgiler olarak sayılmaktadır. Anlaşma kapsamında halka açık şirketler ya da kamu toplu yatırım fonları ile ilgili bilgileri paylaşma yükümlülüğü bulunmamaktadır (USA and Isle of Man, 2002:3).

Bu bağlamda bilgi değişiminin yapılabilmesi için gerekli olan bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır (USA and Isle of Man, 2002:3-4):

- İnceleme ve soruşturma altındaki kişinin kimliğine ilişkin bilgiler,
- Bilgi talep eden anlaşmaya taraf devletin hangi bilgileri istediğine dair form ve istenilen bilginin niteliğine dair açıklama,
- Bilginin talep edilen verginin amacı,

- Talep edilen bilgilerin, talep edilen anlaşmaya taraf ülkenin yetki alanı içinde bir kişinin elinde bulunduğu ya da bilgilerin söz konusu kişinin kontrolünde bulunduğunu belirten nedenler,
- Hakkında bilgi talep edilen kişiye ait olduğuna inanılan ve bilindiği kadarıyla söz konusu kişinin adı ve adresine ilişkin bilgiler,
- Talep, bilgi talep edilen anlaşmaya taraf devletin yasal ve idari mevzuatına ve anlaşma hükümlerine uygun olduğuna, talep edilen bilgi talepte bulunan tarafın yetki sınırları içerisinde olsaydı söz konusu bilgiyi elde edebilmenin yasal ve idari mevzuatın normal işleyişi içerisinde mümkün olduğuna dair açıklama ve
- Bilgi talep eden anlaşmaya taraf devletin bilgiye ulaşılması için bütün yolları denediğine dair beyanat.

Bu bağlamda bilgi talep edilirken; bilgi talep eden anlaşmaya taraf devlet hakkında bilgi talep edilen kişiye, bilginin niteliği, amacı ve söz konusu bilgilerin elde edilmesi hakkında bazı hususları iletmekle yükümlü kılınmaktadır. Ayrıca anlaşma kapsamında devletlerin aşırı zorluğa katlanmadan elde edebileceği bilgiler hakkında değişim söz konusu olmamaktadır.

Anlaşma kapsamında, anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kurallarının izin verdiği ölçüde yetkili makamlar bilgi talep edilen devletin yasal sınırları içerisinde kişilerle görüşebilmekte ve devletten yazılı izin alarak ilgili kayıtları inceleyebilmektedir (USA and Isle of Man, 2002:4). Bu bağlamda, anlaşma kapsamında sınır ötesi vergi incelemesi yapılabilmektedir. Sınır ötesi vergi incelemesi yapılabilmesi için ise, bilgi talep edilen devletin iç hukuk kurallarının söz konusu duruma imkan sağlaması ve yazılı izin alınması gerekmektedir.

Anlaşma hükümlerine göre, bilgi talep edilen anlaşmaya taraf devlet kendi yasal ve idari mevzuatı kapsamında elde edemeyeceği bilgileri paylaşmaya zorlanamamaktadır. Ayrıca talep edilen bilginin anlaşma hükümlerine uygun olmaması durumunda bilgi talebi reddedilmektedir. Anlaşma kapsamında ticari, endüstriyel, mesleki ya da bir işletmenin sahip olduğu profesyonel meslek sırlarının açıklanmasına neden olabilecek bilgi değişimi söz konusu olamamaktadır (USA and Isle of Man, 2002:4).

Anlaşma hükümleri, tarafların mevzuatlarında gerekli düzenlemeleri yaptıklarını anlaşmaya taraf diğer devlete bildirmesi ile yürürlüğe girmektedir. Anlaşma

1 Ocak 2004 tarihinde ve bu tarihten sonra vergilendirme dönemi kapsamında olsun olmasın bütün vergiler açısından geçerli olmaktadır. 1 Ocak 2006 tarihinde ve bu tarihten sonra anlaşma kapsamında tanımlanan diğer bütün vergi konuları açısından da anlaşma hükümleri geçerli olmaktadır (USA and Isle of Man, 2002:6).

ABD'nin taraf olduğu vergi konularında bilgi değişim anlaşmaları genel hatlarıyla benzer nitelikler taşımaktadır. Özellikle anlaşmanın kapsamını tanımlayan hükümler diğer bütün anlaşmalardakilerle benzer özellik göstermektedir. Öte yandan Jersey ve Guernsey açısından anlaşma kapsamına bütün vergiler dahil edilirken; Man Adası açısından gelir ve kurum kazancı olarak sınırlandırma yapılmaktadır. Bununla birlikte, incelenen anlaşmalar açısından Man Adası için yürürlüğe giriş tarihinde vergi suçları ve diğer konular için farklı tarihlerin belirlendiği de gözlemlenmektedir.

3.1.2.5. ABD ile Cebelitarık Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

ABD ile Cebelitarık arasında 31 Mart 2009 tarihinde Londra'da imzalanan söz konusu anlaşma iki ülke arasındaki vergi konularında bilgi değişiminin sağlanabilmesini amaçlamaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma hükümlerine göre anlaşma kapsamında tanımlanan bütün vergilerin belirlenmesi, değerlendirilmesi, tahsil edilmesi ile ilgili olarak iç hukuk kuralları ve anlaşma hükümlerinin uygulanması açısından öngörülebilir ilişkiye sahip bilgilerin değişimi söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda belirli kişilerle ilgili vergi suçları açısından soruşturma ve kovuşturma kapsamında da ilgili bilgilerin değişimi söz konusu olabilmektedir (OECD, 2009:2).

ABD açısından bütün federal vergiler anlaşma kapsamına dahil edilirken; politik alt bölüm ve mahalli idareler adına alınan vergiler ve mülkiyet vergileri bu kapsamın dışında tutulmaktadır. Bu açıdan Cebelitarık için bütün gelir vergileri anlaşma kapsamına dahil edilmektedir (OECD, 2009:2).

Bu açıdan banka ve diğer finansal kurumlarda temsilci ve müteveli bulunanlar dahil acente ve yediemin olarak hareket eden kişilerin bulundurduğu bilgilere ilaveten şirket, ortaklık ve kişilere ilişkin mülkiyet bilgileri, vakıf, derneklerle ilişkili bulunan kurucu, üye, denetçi, lehdar ve hak sahiplerine ilişkin bilgilerin değişimi yapılabilmektedir. Anlaşma kapsamında, halka açık şirketler ya da kamu toplu yatırım

fonları ile ilgili bilgileri paylaşma yükümlülüğü bulunmamaktadır (OECD, 2009:4). Bu bağlamda, halka açık şirket ve kamu toplu yatırım fonlarına ilişkin bilgiler paylaşılmamaktadır.

Bilgi talep edilirken aşağıdaki hususların bulunması zorunludur(OECD, 2009:4):

- İnceleme ya da soruşturma kapsamındaki mükellefin kimliği,
- Bilginin talep edildiği dönem,
- Talep üzerine bilgi değişiminin niteliği ve bilgi talep eden devletin bilgiyi hangi şekilde istediğiyle ilgili form,
- Bilgi talep eden devlet açısından söz konusu bilginin iç hukuk kurallarına göre uygunluğu,
- Talep edilen bilginin tanımlanan kişi açısından, bilgi talep edilen tarafın yetki alanı ve vergi idaresi ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilginin, talebin yapıldığı anlaşmaya taraf devlette ya da söz konusu devletin yargı yetkisi içinde bir kişide veya söz konusu kişinin kontrolünde olduğunu belirten makul gerekçeler,
- Talep edilen bilgilere sahip olan ya da söz konusu bilgileri kontrolünde bulunduran kişinin bilindiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin bilgi talep edilen anlaşmaya taraf devletin yasal ve idari mevzuatına ve anlaşma hükümlerine uygun olduğuna, talep edilen bilgi talepte bulunan tarafın yetki sınırları içerisinde olsaydı söz konusu bilgiyi elde edebilmesinin yasal ve idari mevzuatın normal işleyişi içerisinde mümkün olduğuyla ilgili açıklama ve
- Bilgi talep eden anlaşmaya taraf devletin ulaşma güçlüğü nedeniyle söz konusu bilgiye ulaşamadığına dair beyanat.

Bu bağlamda anlaşma kapsamında bilgi talep edilebilmesi için, bilgi talep edilen kişiye ait bilgilere ilaveten söz konusu bilginin bilgi talep edilen tarafta bulunduğu dair bilgiler ve bilgi talep edilen tarafın normal idari işleyişi içinde söz konusu bilgilere erişebileceğine dair beyanat verilmesi gerekmektedir. Anlaşma kapsamında bilginin talep üzerine paylaşılabilceği öngörülse de bilgi talep eden tarafın bilgiyi hangi şekilde istediğini de belirtmesi gerekmektedir.

Anlaşma kapsamında taraf devletlerin iç hukuk kuralların öngördüğü ölçüde yazılı talep ile sınır ötesi vergi incelemesi yapılabilmektedir. Bu bağlamda bilgi talep

eden anlaşmaya taraf devletin yetkilileri mükelleflerle görüşebilmekte ve kayıtları inceleyebilmektedir. Aynı zamanda sınır ötesi vergi incelemesinin yapılabilmesi için toplantı zamanı ve mekanının belirlenebilmesi için yetkili makamların bilgilendirilmesi gerekmektedir (OECD, 2009:5). Bu bağlamda anlaşma hükümleri açısından taraf devletlerin mevzuatlarının izin verdiği ölçüde yazılı izin alınarak sınır ötesi vergi incelemesi yapılabilmektedir.

Anlaşma kapsamında bilgi talebinin reddedilebileceği durumlar belirtilmektedir. Bu bağlamda; bilgi talebinin anlaşma hükümlerine aykırılık teşkil etmesi durumunda, bilgi talep eden devletin bilgiye ulaşabilmek için bütün yöntemleri kullanmadığı durumda ve talep edilen bilgilerin açıklanmasının kamu politikasına aykırılık teşkil ettiği durumlarda bilgi talebi reddedilmektedir. Ayrıca anlaşma hükümleri açısından taraf devletler, yasal ayrıcalığa sahip olunan ve ticari, endüstriyel ya da profesyonel meslek sırlarının açıklanması ile yükümlü kılınmamaktadır. Ayrıca anlaşma hükümleri anlaşmaya taraf devletlerin yasal ve idari mevzuatlarına aykırı idari önlemler almasına yol açacak şekilde yorumlanmamaktadır (OECD, 2009:5).

Anlaşma hükümleri, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren vergi ceza konularını kapsayan hükümler açısından geçerli olmaktadır. Bununla birlikte anlaşmanın yürürlüğe girdiği takvim yılını takip eden vergilendirme dönemi için anlaşma kapsamında tanımlanan bütün vergilere ilişkin konular açısından geçerli olmaktadır (OECD, 2009:6). Diğer anlaşmalardan farklı olarak Cebelitarık ile yapılan anlaşmada herhangi bir özel tarih tanımlanmamaktadır. Ancak anlaşma bütün hükümleri ile 22 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Vergi konularında bilgi değişim anlaşmalarının sadececa talep üzerine bilgi değişimine imkan tanıdığı görülmektedir. ABD'nin bilgi değişimi konusundaki kararlılık ve hassasiyeti dikkate alındığında idari prosedürleri daha hafif ve daha kolay bilgi değişimine imkan tanıyan otomatik bilgi değişimi için yasal dayanaklar hazırlaması şaşırtıcı olmamaktadır. Bu bağlamda, ABD vergi konularında bilgi değişimi anlaşması imzaladığı ülkelerin hepsi ile FATCA anlaşması da imzalamıştır.

3.1.3. Yabancı Hesap Vergi Uyum Kanunu (FATCA) Anlaşması

ABD açısından bilgi değişimi konusunda önemli olan bir başka anlaşma ise FATCA olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle uluslararası alanda yabancı hesapların

kontrol edilmesi açısından bilgi değişimi için önem arz etmekle birlikte ABD tarafından yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır.

FATCA; ABD tarafından vergi mükellefleri ile ilgili olarak otomatik bilgi değişimi aracılığıyla uluslararası standartlar benimsenerek sınır ötesi vergi uyumunun oluşturulabilmesi amacıyla çıkarılmış kanun olarak tanımlanmaktadır. FATCA düzenlemeleri, vergi idarelerinin vergi mükelleflerine ait ayrıntılı hesap bilgilerinin yıllık olarak paylaşılmasını benimsemektedir. FATCA ile ABD dışındaki kurumlar aracılığıyla yatırım yaparak gelir elde eden ABD vatandaşları açısından IRS tarafından toplanacak bilgilerin şeffaflığının artırılması amaçlanmaktadır. Öncelikli amaç; ABD vatandaşları hakkında bilgi edinilmesi ve FATCA açısından belirtilen belgelerin raporlanma ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlarda stopaj vergisi uygulanabilmesidir (Thomson Reuters, 2018:2).

Dolayısıyla FATCA, ABD mükelleflerinin sınır ötesi gelirlerinin belirlenmesi ve kayıt altına alınması amacıyla oluşturulan bir kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. FATCA, yabancı ülkelerle ABD'nin yaptığı ikili anlaşmalara dayanmaktadır.

Bu bağlamda FATCA, vergi yükümlülüğü ya da vergi oranlarına odaklanmamasından dolayı bir vergi olarak tanımlanamamaktadır. Ayrıca FATCA, ABD vatandaşı bulunan yatırımcıların IRS'e tanımlanmasını ve yabancı finansal kuruluşlar üzerinden yapılan yatırımların, offshore hesaplarda bulunan gelir ve varlıklarının denetiminin kolaylaştırılmasını amaçlamaktadır. Bu açıdan FATCA için kurumlar ya da kişiler bir derecelendirmeye tabi tutulmamaktadır. FATCA kapsamında yükümlülüklerin yerine getirilmesi durumunda stopaj vergisi %0, yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda stopaj vergisi %30 olarak tanımlanmaktadır (Majure and Sontag, 2012, p. 315-316).

ABD vergi mükelleflerinin offshore hesaplar aracılığı ile gelirlerini gizlemesi IRS'nin söz konusu gelirleri takip etmesini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla IRS'nin söz konusu gelirleri takip edememesinin en büyük nedeni, yabancı finansal kuruluşların IRS ile herhangi bir bilgi paylaşımı yapmaması olarak ifade edilebilmektedir. Bu nedenle şeffaflığın artırılması amacıyla, ABD hükümetinin tek taraflı yaptırımlar uygulamasının imkansız olması FATCA'nın ortaya çıkmasına aracılık etmektedir. Bununla birlikte FATCA ile uyumlu olmayan yabancı finansal kuruluşlar %30 brüt stopaj vergisi ile karşı karşıya kalmaktadır (Taylor; Shashy; Silverstein, 2012, p. 856).

Bu bağlamda FATCA, ABD tarafından offshore hesaplar üzerinden vergi kaçırma konusunda güçlü bir mücadele aracıdır. Birçok ülke FATCA uygulaması için iki taraflı hükümetler arası anlaşma yapmayı kabul edip raporlama gerekliliklerini yerine getirmeyi taahhüt ederek otomatik bilgi değişimi için arzulanan küresel standarda ulaşmada öncülük etmektedirler (Harvey, 2012, p. 473).

2010 yılında, ABD Maliye Bakanlığı aracılığıyla yürürlüğe konulan FATCA ile, ABD sınırları dışında kalan yabancı finansal kurumların ABD vatandaşları ve dolayısıyla ABD vergi mükellefleri hakkındaki bilgileri ABD'e bildirmekle sorumlu tutulmaktadır (Tüfekçi ve Fidan, 2014, p. 3).

3.1.3.1. FATCA'nın Tarihsel Arka Planı

ABD, offshore banka hesapları aracılığıyla vergi kaçakçılığı yapılması sonucu her yıl en az 100 milyar \$ vergi gelirini kaybetmektedir. Offshore vergi kaçakçılığı stratejileri, ABD kaynaklarından elde edilen kazançların offshore tröstlerine ve diğer varlıklara ya da bireylerin nakit varlıklarının elmaslara dönüştürülmesine kadar birçok şekilde yapılabilmektedir. Bununla birlikte ABD kaynakları üzerinden elde edilen gelirler, çeşitli şekillerde İsviçre bankalarına kaçırılmaktadır. Söz konusu stratejilerin bu denli etkili olmasındaki en önemli neden, kaynakların kaçırıldığı ülkelerdeki banka gizlilik kurallarının katı olması olarak açıklanabilmektedir. Bu doğrultuda ABD söz konusu sorunu detaylı bir şekilde ele alarak, 2010 yılında FATCA'nın onaylanmasıyla sonuçlanan bir dizi agresif vergi uygulaması yaklaşımını üstlenmek durumunda kalmıştır (Blank and Mason, 2014, p. 1245).

Bu bağlamda, 1999-2003 yılları arasında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Söz konusu gelişmelerden ilki, kredi kartlarının yaygınlaşmasıyla kimliği tespit edilemeyen kişilerin kredi kartı bilgilerinin IRS'e ulaşması, ikinci gelişme ise 2003 yılında "Offshore Gönüllü Uyum Girişimi (2003 OVCI- Offshore Voluntary Compliance Initiative)" ile offshore hesaplarının takip edilmesi ve offshore hesapları konusunda bazı ilerlemeler kaydedilmesidir. 2003 OVCI ile Temmuz 2003'te 75 milyon \$ kazanç sağlanmış; 1300 kişiyle ilgili bilgi de IRS ile paylaşılmıştır. Söz konusu başarı ABD'yi 2008 yılından başlayarak özellikle İsviçre'deki offshore hesaplarını takip etmeye yöneltmiştir (Harvey, 2012, p. 473).

14 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren OVCI ile vergi kaçakçılığının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bu bağlamda offshore hesapları aracılığıyla

vergilendirmeye tabi gelirlerin gizlenmesinin önlenmesi ve diğer finansal raporlamaların teşvik edilmesi amaçlanmaktadır. OVCI ile uyumsuzluk gösteren finansal kurum ve kişiler için çok sayıda idari ve cezai yaptırımlar uygulanmaktadır. Acak söz konusu program sadece üç ay uygulanabilmiştir (Sedore; Michaels; Assar, 2003, p. 41).

ABD'nin offshore hesaplar aracılığıyla uğradığı vergi kaybının telafi edilmesi amacıyla bir dizi çalışma yapılmıştır. Offshore hesaplar aracılığıyla vergi kaybına uğranmaması için öncelikle, söz konusu hesaplarla ilgili mükelleflerin bilgilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak yabancı finansal kurumların müşteri gizliliği prosedürleri ve herhangi bir yaptırımla karşılaşmamaları söz konusu olduğu için gerekli bilgiler IRS ile paylaşılmamaktadır. Bu bağlamda 2003 yılında yürürlüğe konulan OVCI ile ABD'nin kısmen bir başarı sağladığı söylenebilmektedir.

2001 yılından önce yabancı finansal kurumlar, genellikle ABD'ye ve diğer ülkelere ait vergi dokümanlarını toplamamakta, Amerika'ya ait vergi stopajlarını yapmamakta, dosya bilgilerini IRS ile paylaşmamakta ve sahip oldukları bilgileri IRS'ye sunmamaktaydı. Bu bağlamda iki büyük problemin yaşandığı söylenebilmektedir. Bunlardan ilki; bir ABD vergi mükellefi yabancı finansal kurumlar aracılığıyla ABD kaynaklı varlıklara yatırım yaptığında yabancı finansal kurumların IRS'ye herhangi bir bildirimde bulunmamasıdır. İkinci sorun ise, ABD stopaj vergisi mükelleflerinin (örneğin ABD bankaları), bu tür yabancı finansal kuruluşların yabancı müşterilerine yapılan ödemelerde indirilmiş bir ABD stopaj vergisi oranını belgelemek için yabancı finansal kurumlardan yeterli doküman temin edememesidir. Bu sonuç yabancı finansal kurumların müşteri gizliliğine sahip olması ve ABD'de stopaj vergisi mükellefi olmaması nedeniyle şaşırtıcı olmamaktadır (Harvey, 2012, p. 474).

Bununla birlikte IRS ile ABD vergi mükelleflerin bilgilerinin paylaşılmaması, kaynağı ABD'den sağlanan varlıklara yapılan yatırımların gerekli vergilendirmelere tabi tutulmaması sonucunu doğurmaktadır. Aynı zamanda, yabancı finansal kurumlarda yapılan işlemler hakkında bilgi sahibi olamayan IRS, vergi stopaj oranını belirleme konusunda sorunlar yaşamaktadır. Yabancı finansal kurumların söz konusu bildirimleri yapmak ve gerekli bilgileri paylaşmak açısından herhangi bir yasal yükümlülüğü bulunmaması bu durumun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bir diğer önemli gelişmenin ise 1 Ocak 2001 tarihinde ABD'nin "Nitelikli Arabulucu Sistemi (Qualified Intermediary System – QI)" ile gerçekleştiği söylenebilmektedir. QI sistemi bir yönetmelik olmakla birlikte, mevzuat çalışmalarına dayanmamaktadır. Bu bağlamda QI sistemi ile finansal kurumların, ABD mükellefleri ya da yabancı mükellefler açısından ABD'ye ait vergi dökümanlarını gerektiği gibi toplamaması, gerekli stopaj vergisini uygulamaması, gerekli bilgilerin IRS'ye bildirilmemesi gibi durumların çözümüne odaklanılmaktadır (Byrnes and Munro, 2017, p. 10).

QI sistemi, genellikle müşterilerin tanımlanması için nitelikli arabuluculara (QI) ihtiyaç duymaktadır. Yabancı müşteriler için, nitelikli arabulucular müşterilerin kimliğini, ABD kaynak gelirlerinin herhangi bir şekilde ödenmesi için doğru miktarda ABD stopaj vergisi uygulanabildiği sürece saklı tutmaktadırlar. ABD müşterileri için nitelikli arabulucuların IRS'e, ABD kaynaklı gelirler için rapor vermesi gerekmektedir. Nitelikli arabulucuların dürüstlüğünün sağlanabilmesi için, QI sistemi nitelikli arabulucuların IRS ya da bağımsız bir denetçi kuruluş tarafından denetlenmesini zorunlu tutmaktadır. QI sisteminin 2001 öncesine kıyasla, özellikle yabancılara yapılan ödemelerde uygulanacak doğru stopaj miktarının belirlenmesinde önem arz etmektedir. Ancak, zamanla ABD vergi mükelleflerinin ABD vergisini kaçırmak için, offshore hesaplarının kullanılması söz konusu olduğunda QI sistemi beklenen performansı gösterememiştir (Harvey, 2012, p. 474).

Bu bağlamda QI sistemi nitelikli arabulucular aracılığıyla bilgilerin elde edilmesini sağlamaktadır. Bu açıdan ABD mükellefi olmayan kişi ve kurumlar için, stopaj vergisi uygulanabildiği sürece IRS ile bilgileri paylaşılmamaktadır. ABD mükellefi kişi ve kurumlar açısından ABD kaynaklı gelirlerin söz konusu olduğu durumlarda IRS ile bilgi paylaşım yükümlülüğü bulunmaktadır. Nitelikli arabulucuların denetlenmesi ise IRS ve bağımsız kurumlar tarafından yapılmaktadır.

QI sisteminin söz konusu başarısızlığı, nitelikli arabuluculara dönüşen yabancı finansal kurumların, müşterileri kimliğini paylaşma yetkisi olmasından kaynaklanmaktadır. Nitelikli arabulucular, ABD mükellefi olmayan müşterilerinden uygun miktarda ABD vergisi tasit edilmediği sonucuna vardıklarında, söz konusu mükelleflerin bilgilerini IRS ile paylaşmamışlardır. Bu kapsamda, QI sisteminin kötüye kullanılması ile vergi kaçakçılığının boyutları daha kötü bir hal almıştır. Aynı zamanda

ABD 2009 yılında, QI sistemi aracılığıyla yaklaşık 15.000 ABD vergi mükellefinin offshore hesaplar ile vergi kaçakçılığı yaptığını açıklamıştır (Blank and Mason, 2014, p. 1245-1246).

Bu bağlamda QI sistemi sınır ötesi stopaj vergisi uygulamalarına örnek temsil etmesine rağmen uygulanmaya başladıktan 10 yıl sonra finansal kurumlar aracılığıyla kötüye kullanımının ortaya çıkmasıyla vergi kaçakçılığının artmasına neden olmuştur. QI sistemindeki eksikler ABD'nin offshore hesaplar aracılığıyla vergi kaçırılmasını engellemek için mevzuat oluşturulmasına zemin hazırlamıştır (Grinberg, 2012, p. 19). Nitelikli arabulucuların, QI sistemini kötüye kullanması ABD'nin vergi kaçakçılığı politikaları üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Söz konusu olumsuz etki, nitelikli arabulucuların, finansal kurumlara dönüşmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda QI sisteminin zayıflıkları dolayısıyla yeni bir sistemin uygulanması ihtiyacı doğmuştur.

Bu doğrultuda, QI sisteminin zayıflıklarının kullanılmasıyla offshore kaçış salgınına cevaben Kongre 2010 yılında FATCA'yı onaylamıştır. FATCA kapsamında, yabancı finansal kurumlar müşterilerinin isim, adres ve diğer tanımlayıcı bilgilerini rapor etmek zorunda kalmaktadırlar. Her bir hesap sahibi ABD vatandaşı için, hesap numarası ve bakiyesi ile brüt temettü, faiz ve hesaba ödenen diğer gelirler raporlanmak zorundadır. Ayrıca yabancı finansal kurumların ABD ile ilişkili herhangi bir hesap sahibinden çeşitli belgeler edinmesi de zorunlu olmaktadır. FATCA'ya tabi yabancı finansal kurumlar, FATCA'ya uygunluk göstermeyen hesap sahibi ve diğer kurumlara yapılan ödemelerin %30' unu tutmak zorundadır (Blank and Mason, 2014, p. 1246). FATCA sistemi yabancı finansal kurumların müşterisi bulunan ABD vergi mükelleflerinin bilgilerinin IRS ile paylaşılması esasına dayanmaktadır. FATCA ile uyumlu yabancı finansal kurumlar periyodik olarak gerekli bilgileri sağlama yükümlüğünde bulunmaktadır. Bununla birlikte, FATCA ile uyumlu olmayan yabancı finansal kurumlar stopaj vergisine tabi tutulmaktadır.

FATCA, yabancı finansal kurumlar ve ABD vatandaşları ile ilgili bilgi sağlanarak yurt dışında elde edilen gelirlerle ABD vergi uyumluluğunun iyileştirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Yabancı finansal kurumlara bu bağlamda seçim hakkı sunulmaktadır. Söz konusu seçim, hesap sahiplerinin bilgilerinin IRS ile paylaşılarak anlaşmaya varılması ya da ABD kaynaklı bütün ödemeler için %30 stopaj vergisine tabi

tutulması şeklindedir. Bu bağlamda FATCA, yabancı finansal kurumların anlaşmaya varabilme kabiliyetini ortaya koymaktadır (Cohen, 2016, p. 618).

FATCA, ABD uluslararası vergi politikalarını uygulanabilir kılmaktadır. Birçok ülke ve yabancı finansal kurum FATCA anlaşmasını imzalayarak, ABD vergi yasalarını uygulamayı kabul etmektedir. Bu şekilde vergi uyumu arttırılmaktadır. ABD vergi mükelleflerinin offshore hesaplar aracılığıyla vergi kaçırmasına engel olunması açısından yabancı finansal kurumlar ABD mükelleflerine karşı rapor hazırlama yükümlülüğünü bildirmektedir. Bu bağlamda offshore vergi kaçakçılığı riski en aza indirilme ve vergi uyumluluğu artmaktadır. Bu kapsamda FATCA ile 10 yıllık süre içinde 8,7 milyar \$ vergi geliri elde edileceği tahmin edilmektedir (Gravelle, 2015, p. 38).

3.1.3.2. Hukuki Dayanakları Açısından FATCA

1986 yılında yayınlanan ABD İç Gelir Kanunu'nun (Internal Revenue Code) dördüncü bölümüne eklenen bir fıkrayı oluşturması açısından FATCA mevzuatının oldukça kısa olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu bölüm, 1471-1474 sayılı kanun bölümlerinde yer almaktadır. Dördüncü bölüm mevzuatı, 2010-60 numaralı tebliğ, 2011-34 sayılı tebliğ ve 2011-55 sayılı tebliğ ile desteklenmektedir. 2012 yılının şubat ayında yapılan düzenlenmeleri içeren yönetmeliklerle, tebliğler aracılığıyla yayınlanan bazı kavramları kodlamakta ve değiştirmektedir. Bununla birlikte yayımlanan yönetmelikler, FATCA mevzuatının uygulanması için tasarlanmış önemli hükümleri de içermektedir (Wheather, 2012, p. 145).

18 Mart 2010 tarihinde yeni bir bölüm eklenerek FATCA, “İstihdamı Özendirmek İçin Teşvik Kanunu'nun (The Hiring Incentives to Restore Employment-HIRE Act)” parçası olarak ve “İç Gelir Kanunu (The Internal Revenue Code-IRC)” için bir alt başlık şeklinde yürürlüğe girmiştir. FATCA mevzuatı tek taraflı olması açısından tartışmalı olarak değerlendirilmektedir. Bu şekilde değerlendirme yapılmasında, tek taraflı yabancı finansal kurumlara yönlendirilmesi etkin olmaktadır. Temel itici gücü ise, mevzuata katılmayan bütün yabancı finansal kurumlara yapılan stopajlanabilir ödemeler için ABD’de %30’luk stopaj vergisi uygulaması yapılmasıdır. FATCA’ya tabi olduklarını kanıtlamaları için, bütün yabancı finansal kurumlar ve bu kurumlara bağlı kurum ve kuruluşlar IRS’e tescil edilmeli ve durum tespiti, raporlama, vergi hasılatı ve havale şartlarını bildirme yükümlülüğü altına girmektedir. Katılan bütün yabancı

finansal kurumların 2012 yılının şubat ayında çıkarılan İç Gelir Kanunu yönetmeliğinde öngörüldüğü gibi ABD ile doğrudan çalışmayı kabul etmesi gerekmektedir (Ferraz; Hodkin; Lloyd et al. 2013, p. 358).

Bu bağlamda stopajlanabilir ödemeler; faiz, temettü, ücret, maaş, prim, tazminat, kar ve kira ödemeleri gibi ABD kaynaklı gelir, kar ve kazançları kapsamaktadır. Bununla birlikte ABD sınırları içerisinde bir gayrimenkul satışı ya da elden çıkarılmasıyla elde edilen kazançlardan doğan gelirleri de kapsamaktadır. Bu bağlamda yabancı finansal kurumların diğer ülkelerin yasalarında bulunan ve zorunlu olarak raporlanması gereken bilgilerin raporlanmasını engelleyen hükümlerden feragat etmeleri gerekmektedir (Shepsman, 2013, p. 1794).

Dolayısıyla FATCA'nın yasal alt yapısının tek taraflı olarak oluşturulduğu söylenebilmektedir. Diğer ülkelerle olan yasal alt yapısı, sadece imzalanan anlaşmalarla sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla anlaşmaya taraf ülkeler bünyesinde bulunan finansal kurumların IRS ile ortak çalışmasını kabul etmektedir. Ayrıca anlaşmaya taraf ülkelerin ABD ile ilişkisi bulunan vatandaşlarına ait bilgilerin ABD ile paylaşılması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle anlaşmaya taraf ülkelerin finansal kurumlarının tabi oldukları hukuk kurallarıyla çeliştiği söylenebilmektedir. Bu doğrultuda söz konusu çelişki ikili anlaşma aracılığı ile giderilmeye çalışılmaktadır.

FATCA yükümlülükleri, yabancı finansal kurumların örgütlerinin veya faaliyet gösterdikleri bölgelerin tabii oldukları vergi kanunlarına göre, vergi mahremiyeti ilkesinin ifşası ve bilgilerin toplanması ve havale edilmesiyle ilgili yerel yasalarla çelişmektedir. Bu nedenle ABD yasal düzenleyici yaptırımlarla ve cezai eylemlerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda ABD, G5 ülkeleri (Almanya, İngiltere, İspanya, Fransa, İtalya) ile işbirliği yaparak, FATCA uyumluluğunu ve raporlanmasını sağlama amacıyla ikili devletler arası anlaşma yapmıştır. G5 ülkeleri ile ortak girişim, 2012 yılının Şubat ayında yönetmeliklerin yayınlanmasıyla eş zamanlı olarak duyurulmuştur. Böylelikle ABD, 6 Temmuz 2012 tarihinde, devletler arası anlaşmanın iki versiyonunu yayınlamıştır. Bunlar; Model 1 ve Model 2 olmak üzere tasarlanmıştır. Model 1; karşılıklı bilgi değişimi esasına dayanırken; Model 2 finansal kurumların bilgi paylaşması esasına dayanmaktadır. 12 Eylül 2012 tarihinde ABD ve İngiltere arasında Model 1 şablonuna dayanan ilk anlaşma imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma 24 Ekim 2012 tarihli 2012-42 sayılı tebliğ ile yürürlüğe girmiştir. ABD 14 Kasım 2012 tarihinde

Model 2'yi yayınlamıştır. Model 2, ABD Hazine Bakanlığı tarafından açıklanan Japonya ve İsviçre ile yapılan anlaşmaların şartlarını yansıtmaktadır. Danimarka, Meksika, İspanya ve İrlanda Model 1'e tabii iken; İsviçre Model 2 versiyonlarının ilkinin imzalayan ülke olarak karşımıza çıkmaktadır (Ferraz; Hodkin; Lloyd et al. 2013, p. 359-360).

3.1.3.3. Model 1 ve Model 2 Açısından FATCA

FATCA aracılığıyla IRS'e raporlama hususunda iki model bulunmaktadır. Model 1, ABD ile ikili anlaşmalar çerçevesinde bilgi değişimi yapılabilmesine dayanmaktadır. Model 1'in içerisinde tanımlanan Model 1A, ABD ile paylaşılan bilgilere karşılık, ABD tarafından da bilgi paylaşımının yapılması gerekliliğini zorunlu tutarken; Model 1B sadece ABD ile bilgi paylaşılmasını buna karşılık ABD'nin bilgi paylaşmasını zorunlu tutmayan bir modeli oluşturmaktadır. Model 2 ise, ABD'nin yabancı finansal kurumlarla ikili anlaşmalar vasıtasıyla bilgi değişimi yapılmasını ve stopaj yükümlülüğünü barındırmaktadır (Tüfekçi ve Fidan, 2014, p. 3).

Bu bağlamda Model 1; ABD ile diğer ülkeler arasında ikili anlaşmalar aracılığıyla bilgi değişimi yapılmasını sağlamaktadır. Model 1A karşılıklı bilgi değişimi esasına dayanırken; Model 1B tek taraflı bilgi değişimine dayanmaktadır. Model 2 ise, yabancı finansal kurumlar ile IRS arasında yapılan bilgi değişime imkan sağlamaktadır.

Model 2 ile ABD'nin talepleri üzerine yabancı hükümetlerin sağladığı bilgiler, IRS'e doğrudan raporlama yapılması ile ilgili yapıları oluşturmaktadır. Bu nedenle Model 2 düz bir yabancı finansal kuruluş anlaşması ile Model 1 hükümleri arasında bir karma yaklaşım oluşturmaktadır. Ayrıca FATCA'nın uygulanmasını da kolaylaştırmaktadır. Model 2 kapsamında bir ülkedeki bütün yabancı finansal kurumlar kendilerini IRS'e tanımlatacak ve mutabık kalacaklardır. Buna karşılık bütün yabancı finansal kurumlar %30 oranında FATCA stopaj vergisinden muaf tutulacaktır (Taylor; Shashy; Silverstein, 2012, p. 856-857).

Model 2 yabancı finansal kurum anlaşmaları ve Model 1'in arasında karma olarak nitelendirilen bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. FATCA'nın uygulanmasını kolaylaştırmanın yanı sıra yabancı finansal kurumlara bazı yükümlülükler yüklemektedir. Söz konusu yükümlülüklerin ilki; yabancı finansal

kurumların IRS bünyesinde tanımlanması ve IRS ile uyumlu olmayan yabancı finansal kurumların stopaj vergisine tabi tutulması olarak sayılabilmektedir.

Bununla birlikte Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya ve İspanya'dan oluşan 5 AB ülkesi ile Avrupa Komisyonu, "Model 1 Intergovernmental Agreement-IGA (Model 1 Hükümetler Arası Anlaşma)" metnini geliştirebilmek için ABD ile birlikte çalışmıştır. Model 2 anlaşmasının yanı sıra bu IGA'lar hem yabancı finansal kurumlar için uyumluluk yükümlülüklerini azaltmakta hem de yabancı finansal kurumların FATCA kapsamındaki yükümlülükleri ile yabancı hukuk kuralları kapsamında müşteri gizlilik yükümlülüklerinden kaynaklanan çelişkileri önlemeye çalışmaktadır. Örneğin; Model 1 kapsamındaki bir yabancı finansal kurumun stopaj vergisinden kurtulmak için ABD ile ayrı bir yabancı finansal kurum anlaşması yapması gerekmektedir (Blank and Mason, 2014, p. 1247).

Avrupa Komisyonu ABD ile birlikte çalışarak Model 1 IGA'yı geliştirmiştir. Bu bağlamda FATCA'nın uygulanabilmesi için hukuk kurallarının uyumluluğu sağlanmaya çalışılmaktadır. Özellikle yabancı finansal kurumların müşteri gizliliği hükümleri düzenlenerek FATCA ile uyumlu hale getirilmesi hedeflenmektedir.

2012'nin sonlarında ABD, Model 1 IGA ile FATCA kapsamında raporlama yapılmasına imkan sağlamıştır. Model 1 genel olarak; yabancı finansal kurumların vergi anlaşmaları ve bilgi değişim anlaşmalarına uygun olarak, gelirler konusunda bilgi paylaşımını sağlamaktadır. Model 1'e alternatif olarak, Japonya ve İsviçre ile IRS arasında FATCA'nın uygulanabilmesi için işbirliği sistemi geliştirilmiştir. Bu bağlamda 15 Kasım 2012 tarihinde, IRS daha önce İsviçre ve Japonya tarafından ilke olarak kabul edilen Model 2 IGA'yı yayınlanmıştır. Model 2 IGA genel olarak; IRS tarafından talep edilen bilgiler doğrultusunda, karşılıksız hesap sahiplerine ait verilerin toplu olarak ifşa edilmesiyle desteklenen, Model 1 IGA'dan farklı olarak, yabancı finansal kurumlar tarafından bilgilerin IRS'ye doğrudan raporlanmasını esas almaktadır (Tanenbaum and Ripley, 2013, p. 7).

Model 1 IGA'dan farklı olarak Model 2 IGA yabancı finansal kurumlarda bulunan hesap bilgilerinin doğrudan aktarımını içermektedir. Dolayısıyla Model 1 IGA'da karşılıklılık esası hakimken; Model 2 IGA için aynı yükümlülükler geçerli olmamaktadır. Bu bağlamda bazı ülkeler ile Model 2 IGA aracılığı ile bilgi değişimi yapılmaktadır.

Tablo 3.2: Model 1 ve Model 2 IGA Açısından ABD'nin Taraf Olduğu FATCA Anlaşması Listesi

Anlaşmaya Taraf Ülke	Anlaşmanın Durumu	IGA ve İlişkili Anlaşmalar	IGA Açısından Yürürlük Tarihi
Almanya	Yürürlük Tarihi: 11.12.13	Model 1	30.06.14
Angola	Yürürlük Tarihi: 10.02.17	Model 1	30.11.14
Anguilla	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Antigua ve Barbuda	Yürürlük Tarihi: 07.06.17	Model 1	30.06.14
Avustralya	Yürürlük Tarihi: 30.06.14	Model 1	30.06.14
Avusturya	Yürürlük Tarihi: 09.12.14	Model 2	30.06.14
Azerbaycan	Yürürlük Tarihi: 05.11.15	Model 1	30.06.14
Bahamalar	Yürürlük Tarihi: 17.09.15	Model 1	30.06.14
Bahreyn	Yürürlük Tarihi: 05.03.18	Model 1	30.06.14
Barbados	Yürürlük Tarihi: 25.09.15	Model 1	30.06.14
Belçika	Yürürlük Tarihi: 23.12.16	Model 1	30.06.14
Bermuda	Yürürlük Tarihi: 19.08.14	Model 2	30.06.14
Beyaz Rusya	Yürürlük Tarihi: 29.07.15	Model 1	30.06.14
Birleşik Arap Emirlikleri	Yürürlük Tarihi: 19.02.16	Model 1	30.06.14
Brezilya	Yürürlük Tarihi: 26.06.15	Model 1	30.06.14
Bulgaristan	Yürürlük Tarihi: 30.06.15	Model 1	30.06.14
Cayman Adaları	Yürürlük Tarihi: 07.01.14	Model 1	30.06.14
Cebelitarık	Yürürlük Tarihi: 17.09.15	Model 1	30.06.14
Cezayir	Yürürlük Tarihi: 18.01.17	Model 1	30.06.14
Curaçao	Yürürlük Tarihi: 08.03.16	Model 1	30.06.14
Çek Cumhuriyeti	Yürürlük Tarihi: 18.12.14	Model 1	30.06.14
Çin	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Danimarka	Yürürlük Tarihi: 30.09.15	Model 1	30.06.14
Dominik Cumhuriyeti	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Dominika	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Endonezya	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Ermenistan	İmzalandı	Model 2	30.06.14
Estonya	Yürürlük Tarihi: 09.07.14	Model 1	30.06.14
Filipinler	İmzalandı	Model 1	31.11.14

Finlandiya	Yürürlük Tarihi: 20.02.15	Model 1	30.06.14
Fransa	Yürürlük Tarihi: 14.10.14	Model 1	30.06.14
Grenada	Yürürlük Tarihi: 06.04.18	Model 1	30.06.14
Grönland	Yürürlük Tarihi: 30.11.18	Model 1	30.06.14
Guernsey	Yürürlük Tarihi: 26.08.15	Model 1	30.06.14
Guyana	Yürürlük Tarihi: 29.09.17	Model 1	30.06.14
Güney Afrika	Yürürlük Tarihi: 28.10.14	Model 1	30.06.14
Güney Kore	Yürürlük Tarihi: 08.09.16	Model 1	30.06.14
Gürcistan	Yürürlük Tarihi: 18.09.15	Model 1	30.06.14
Haiti	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Hırvatistan	Yürürlük Tarihi: 27.12.16	Model 1	30.06.14
Hindistan	Yürürlük Tarihi: 31.08.15	Model 1	30.06.14
Hollanda	Yürürlük Tarihi: 09.04.15	Model 1	30.06.14
Honduras	Yürürlük Tarihi: 19.02.15	Model 1	30.06.14
Hong Kong	Yürürlük Tarihi: 06.07.16	Model 2	30.06.14
Irak	Madde Anlaşması	Model 2	30.06.14
İngiliz Virjin Adaları	Yürürlük Tarihi: 13.07.15	Model 1	30.06.14
İngiltere	Yürürlük Tarihi: 11.08.14	Model 1	30.06.14
İrlanda	Yürürlük Tarihi: 02.04.14	Model 1	30.06.14
İspanya	Yürürlük Tarihi: 09.12.13	Model 1	30.06.14
İsrail	Yürürlük Tarihi: 29.08.16	Model 1	30.06.14
İsveç	Yürürlük Tarihi: 01.03.15	Model 1	30.06.14
İsviçre	Yürürlük Tarihi: 02.06.14	Model 2	30.06.14
İtalya	Yürürlük Tarihi: 18.07.15	Model 1	30.06.14
İzlanda	Yürürlük Tarihi: 22.09.15	Model 1	30.11.14
Jamaika	Yürürlük Tarihi: 24.09.15	Model 1	30.06.14
Japonya	Yürürlük Tarihi: 11.06.13	Model 2	30.06.14
Jersey	Yürürlük Tarihi: 28.10.15	Model 1	30.06.14
Kamboçya	Yürürlük Tarihi: 23.12.16	Model 1	30.11.14
Kanada	Yürürlük Tarihi: 27.06.14	Model 1	30.06.14
Karadağ	Yürürlük Tarihi: 28.03.18	Model 1	30.06.14
Katar	Yürürlük Tarihi: 23.06.15	Model 1	30.06.14
Kazakistan	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Kıbrıs Rum Kesimi	Yürürlük Tarihi: 21.09.15	Model 1	30.06.14
Kolombiya	Yürürlük Tarihi: 27.08.15	Model 1	30.06.14

Kosova	Yürürlük Tarihi: 04.11.15	Model 1	30.06.14
Kosta Rika	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Kuveyt	Yürürlük Tarihi: 28.01.16	Model 1	30.06.14
Letonya	Yürürlük Tarihi: 15.12.14	Model 1	30.06.14
Lihtenştayn	Yürürlük Tarihi: 22.01.15	Model 1	30.06.14
Litvanya	Yürürlük Tarihi: 15.12.14	Model 1	30.06.14
Lüksemburg	Yürürlük Tarihi: 29.07.15	Model 1	30.06.14
Macaristan	Yürürlük Tarihi: 16.07.14	Model 1	30.06.14
Makau	İmzalandı	Model 2	30.11.14
Malezya	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Malta	Yürürlük Tarihi: 26.06.14	Model 1	30.06.14
Man Adası	Yürürlük Tarihi: 26.08.15	Model 1	30.06.14
Meksika	Yürürlük Tarihi: 10.04.14	Model 1	30.06.14
Moldova	Yürürlük Tarihi: 21.01.16	Model 2	30.06.14
Montserrat	Yürürlük Tarihi: 28.10.16	Model 1	30.11.14
Morityus	Yürürlük Tarihi: 29.08.14	Model 1	30.06.14
Nikaragua	Madde Anlaşması	Model 2	30.06.14
Norveç	Yürürlük Tarihi: 27.01.14	Model 1	30.06.14
Özbekistan	Yürürlük Tarihi: 07.07.17	Model 1	30.06.14
Panama	Yürürlük Tarihi: 25.10.16	Model 1	30.06.14
Paraguay	Madde Anlaşması	Model 2	30.06.14
Peru	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Polonya	Yürürlük Tarihi: 01.07.15	Model 1	30.06.14
Potekiz	Yürürlük Tarihi: 10.08.16	Model 1	30.06.14
Romanya	Yürürlük Tarihi: 03.11.15	Model 1	30.06.14
Saint Kitts ve Nevis	Yürürlük Tarihi: 28.04.16	Model 1	30.06.14
Saint Lucia	Yürürlük Tarihi: 01.09.16	Model 1	30.06.14
Saint Vincent ve Grenadinler	Yürürlük Tarihi: 13.05.16	Model 1	30.06.14
San Marino	Yürürlük Tarihi: 30.08.16	Model 2	30.06.14
Seyşeller	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Sırbistan	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Singapur	Yürürlük Tarihi: 28.03.15	Model 1	30.06.14
Slovakya	Yürürlük Tarihi: 09.11.15	Model 1	30.06.14
Slovenya	Yürürlük Tarihi: 01.07.14	Model 1	30.06.14
Suudi Arabistan	Yürürlük Tarihi: 28.02.17	Model 1	30.06.14

Şili	İmzalandı	Model 2	30.06.14
Tayland	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Tayvan	İmzalandı	Model 2	30.06.14
Trinidad ve Tobago	Yürürlük Tarihi: 22.09.17	Model 1	30.11.14
Tunus	Madde Anlaşması	Model 1	30.11.14
Turks ve Caicos Adaları	Yürürlük Tarihi: 25.07.16	Model 1	30.06.14
Türkiye	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Türkmenistan	Yürürlük Tarihi: 06.11.17	Model 1	30.06.14
Ukrayna	İmzalandı	Model 1	30.06.14
Vatikan	Yürürlük Tarihi: 10.06.15	Model 1	30.11.14
Vietnam	Yürürlük Tarihi: 07.07.16	Model 1	07.07.16
Yeni Zelanda	Yürürlük Tarihi: 03.07.14	Model 1	30.06.14
Yeşil Burun Adaları	Madde Anlaşması	Model 1	30.06.14
Yunanistan	Yürürlük Tarihi: 13.12.17	Model 1	30.11.14

Kaynak: U.S. Department of The Treasury, 2018.

Tablodan hareketle IGA bakımından yürürlük tarihi olarak belirtilen tarih, devletlerarası anlaşmaların yabancı finansal kurumlar açısından uyumluluğun başlama tarihi olarak nitelendirilebilmektedir. Anlaşma durumu başlığı altında yer alan ve yürürlük tarihi belirtilen ülkeler için FATCA anlaşması ve Model IGA anlaşmaları yürürlüğe girmekte bu doğrultuda bilgi değişimi başlamış bulunmaktadır. Aynı başlık altında “imzalandı” ifadesi ise Model IGA’lar aracılığıyla anlaşmanın imzalandığı ancak henüz yürürlüğe girmediği; bu bağlamda bilgi değişiminin henüz başlamadığını ifade etmektedir. 13 ülke açısından anlaşmanın imzalandığı ancak yürürlüğe girmediği söylenebilmektedir.

Aynı başlık altında bulunan “madde anlaşması” ibaresi ise, FATCA’nın uygulanabilmesi için Model IGA’lar için madde anlaşmasının ilgili ülkelere ulaştırılmasını ifade etmektedir. Madde anlaşması, model anlaşmanın analizini ve mükellefler açısından yükümlülükleri ifade eden doküman olarak tanımlanabilmektedir (KPMG, 2014:1). Bu bağlamda 12 ülke için madde anlaşması iletildiği görülmektedir.

FATCA bakımından devletlerarası anlaşmalar yapılıp yapılmamasına göre bilgi değişimi farklılık gösterebilmektedir (KPMG, 2016:5). Bu bağlamda devletlerarası anlaşma yapılmadan genel mevzuata göre bilgi değişimi yapılabilmesi ve IRS’ye direk bildirimde bulunabilmesi için bir anlaşma imzalanması gerekmektedir. Ancak bu

şekilde IRS'ye doğrudan raporlama yapılabilmektedir. Model 1 IGA kapsamında yabancı finansal kurumlar öncelikle yerel vergi idaresine bilgileri raporlamakta, yerel vergi idaresi de söz konusu bilgileri IRS'ye raporlamaktadır. Model 2 IGA kapsamında ise iki yöntem söz konusu olmaktadır. Bunlardan ilki IRS ile doğrudan bilgi paylaşımını sağlayacak bir anlaşma aracılığı ile yabancı finansal kurumların aracı olmadan IRS ile bilgi paylaşabilmesidir. Diğer yöntem ise, ABD'nin ihtiyaç duyduğu bilgileri yerel vergi idaresine bildirmesi, yerel vergi idaresinin ise söz konusu bilgileri yabancı finansal kurumlardan toplayarak IRS'ye iletmesi şeklinde yapılabilmektedir.

Türkiye açısından ise Model 1 IGA kapsamında FATCA'nın uygulandığı görülmektedir. Bu açıdan 30.06.14 tarihinde finansal kurumlar için FATCA uyumluluk süreci başlamıştır. Ancak henüz Türkiye için anlaşma hükümleri yürürlüğe girmemiştir.

3.2. Türkiye Açısından Bilgi Değişim Anlaşmaları

Türkiye açısından bilgi değişimi, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamında, ikili anlaşmalar aracılığıyla, vergi konularında karşılıklı idari yardımlaşma anlaşması kapsamında ve ABD ile FATCA kapsamında yapılmaktadır. Bu bağlamda öncelikle uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları açısından bilgi değişim hükümleri ele alınmaktadır. Daha sonra ikili anlaşmalar açısından bilgi değişim anlaşmaları incelenmektedir. OECD çalışmaları kapsamında Türkiye vergi konularında ortak raporlama standardı ile bilgi değişimini tahaahhüt etmektedir. ABD ile yapılan FATCA anlaşması kapsamında bilgi değişimi ilerleyen bölümlerde daha detaylı bir şekilde incelenmektedir.

3.2.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Hükümleri Açısından Bilgi Değişimi

Türkiye uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması açısından OECD modelini benimsemektedir. OECD model anlaşması açısından bilgi değişimi 26. maddede ele alınmaktadır. Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalar açısından bilgi değişiminin düzenlendiği hükümleri barındıran maddeler farklılık gösterebilmektedir.

Bu bağlamda Türkiye 84 ülke ile uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalamıştır. Söz konusu ülkelerden Arnavutluk, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, Mısır ve Pakistan ile yapılan anlaşmalarda bilgi değişimi hükümleri 24. maddede yer almaktadır. Anlaşmalar açısından bilgi değişimi hükümlerinin 25.

maddede düzenlendiği ülkeler; Bulgaristan, Beyaz Rusya, Almanya, Azerbaycan, Avusturya, Birleşik Arap Emirlikleri, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Endonezya, Fas, Filipinler, Finlandiya, Estonya, Gürcistan, Hırvatistan, İran, İspanya, İsrail, İsviçre, Japonya, Katar, Kazakistan, Kırgızistan, Kosova, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Litvanya, Malezya, Letonya, Malta, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Slovakya, Sudan, Tacikistan, Tunus, Türkmenistan, Umman, Ürdün, Yeni Zelanda, Yunanistan, Yemen ve Bahreyn'dir. Bu bağlamda bilgi değişimini hükümlerini 26. maddede düzenleyen ülkeler; Bangladeş, Belçika, Avustralya, Brezilya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Etiyopya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İsveç, İtalya, Kanada, Kuveyt, Lübnan, Lüksemburg, Makedonya, Norveç, Polonya, Portekiz, Singapur, Slovenya, Romanya, Suriye, Tayland, Ukrayna, Vietnam ve Arnavutluk'tur. Son olarak bilgi değişimini 27. maddede hükme bağlayan ülkeler; Cezayir, Sırbistan ve Karadağ, Bahreyn, Bosna Hersek'dir.

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalanan bütün ülkelerde, bilgi değişimi hususunda aynı maddeler yer almaktadır. Anlaşmalar kapsamında bilgi değişimi hükümleri OECD model anlaşması ile tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda, bilgi değişimi hükümlerine göre, “akit devletlerin yetkili makamları, bu anlaşma hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili veya anlaşma ile uyumsuzluk göstermediği sürece, akit devletler, politik alt bölümleri veya mahalli idareleri adına alınan her tür ve tanımdaki vergilerle ilgili iç mevzuat hükümlerinin uygulanması veya idaresi ile ilgili olduğu öngörülen bilgileri değişime tabi tutacaklardır” (GİB, 2014:36).

Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının uygulanması ve iç hukuk kurallarının uygulanması açısından yapılan bilgi değişimi anlaşmaya taraf devletlerin politik alt bölümlerine uygulanabilmesinin yanı sıra mahalli idareler açısından da uygulanabilmektedir. Ayrıca, politik alt bölüm ve mahalli idareler adına alınan bütün vergiler açısından bilgi değişiminin yapılabildiği ifade edilmektedir.

İç mevzuat hükümlerinin uygulanması açısından farklı iki ülkede mukim bulunan ve aralarında sermaye bağı ve yönetim ilişkisi bulunmayan işletmeler arasında yapılan mal alım satım işlemleri ve söz konusu işlemlerin gerçek tutarlarının tespit edilmesi, anlaşmaya taraf ülkelerde mukim bulunan kişi ve kurumların vergi cennetleri

ile yaptıkları işlemler ve söz konusu işlemler aracılığıyla vergilendirme dışında tutulmaya çalışılan gelirlerin tespit edilmesi ve anlaşmaya taraf ülkelerden birisinde mukim bulunan kurum vergilendirilirken anlaşmaya taraf diğer ülkede mukim bulunan ve aynı alanda faaliyette bulunan kurum hakkındaki bilgiler paylaşılabilmektedir (Turan, 2001, 86).

Söz konusu anlaşmalar kapsamında bilgi değişimi hükümleri açısından bir diğer husus, anlaşma kapsamında elde edilen bütün bilgilerin ülkelerin kendi mevzuat ve iç hukuk kuralları açısından elde ettikleri bilgiler gibi gizli tutması gerekliliğidir. Bu bağlamda bilgi paylaşımı yapılacak kişi ve organlar; “vergilerin tahakkuk veya tahsilleri veya cebri icra ya da kovuşturmasıyla veya bu hususlardaki itirazlara bakmakla görevli kişi veya makamlara (adli makamlar ve idari kuruluşlar dahil) veya bunları denetlemekle görevli olan kişiler” olarak belirtilmektedir (GİB, 2014:36). Bu bağlamda söz konusu bilgiler sadece mahkeme duruşmaları ve adli kararların açıklanması sırasında açıklanabilmektedir. Aynı zamanda elde edilen bilgiler anlaşma kapsamında tanımlanan amaçlar açısından kullanılabilmektedir. Anlaşmaya taraf devletlerin iç hukuk kurallarının uygun olması ve anlaşmaya taraf devletlerin izin vermesi halinde diğer amaçlar için de kullanılabilmektedir (GİB, 2014:36). Söz konusu hüküm, değişim yoluyla elde edilecek bilgilerin genel bir tabirle devlet sırrı olarak sayılacağı ve sadece anlaşma hükümlerinde belirtilen makamlarla paylaşılabilceğini ifade etmektedir. Bu nedenle elde edilen bilgiler sadece yetkili makamlar tarafından adli ve idari kararlar alınırken, bu kararları almakla yetkilendirilen makamlarla paylaşılabilir.

Anlaşma hükümlerine göre, bilgi değişimi kapsamında yer alan hükümler anlaşmaya taraf devletlerin yasal ve idari mevzuatlarına aykırı idari önlemler alınması şeklinde yoruma tabi tutulamamaktadır. Bunun yanı sıra anlaşma hükümleri kapsamında, anlaşmaya taraf devletlerin yasal ve idari mevzuatına aykırı bilgileri sunması da mümkün olamamaktadır. Son olarak meslek sırrı niteliği taşıyan ve açıklanması kamu düzenine aykırılık teşkil edecek bilgilerin paylaşılması yükümlülüğü anlaşma hükümleri açısından söz konusu olamamaktadır (GİB, 2014:37). Bu bağlamda paylaşılan bilgiler kapsamında anlaşmaya taraf devletler, yasal ve idari mevzuatlarına aykırı idari önlemler alamamaktadır. Mevzuatın dışında ya da normal idari işlemler yoluyla elde edilemeyen bilgiler taraf devletlere sunulamamaktadır. Aynı zamanda ticari, sınai ve meslek sırrı sayılan bilgileri ve açıklanması kamu düzenine aykırılık

teşkil edilecek bilgilerin paylaşılması yasaklanmıştır. Bu nedenle bilgi talep eden devletin yukarıda sayılan hususlar çerçevesinde bilgi talep edebilmesi mümkündür.

Anlaşma hükümleri açısından anlaşmaya taraf devletlerden birisinin bilgi talep ettiği durumda bilgi talebinin yapıldığı ülkenin söz konusu bilgiye ihtiyaç duymasa bile talep edilen bilgiyi bilgi toplama yöntemlerini kullanarak elde etmeye çalışmakla yükümlü kılınmaktadır. Anlaşma kapsamında bilgi değişimi hükümleri açısından tanımlanan sınırlamalar geçerli olmakla birlikte, anlaşmaya taraf devletlerin çıkarlarına ters düştüğü gerekçesiyle bilgi talebinin reddedilmesi mümkün değildir (GİB, 2014:37). Dolayısıyla, talep edilen bilgilerin sağlanması için bilgi talep edilen devlet her türlü çabayı sarf etmekle yükümlü kılınmaktadır. Bu nedenden ötürü, sadece ulusal çıkarlara ters düştüğü gerekçesiyle bilgi talebi reddedilememektedir.

Bununla birlikte anlaşma hükümlerine göre anlaşma kapsamında yer alan sınırlamalar, “hiçbir surette bir akit devlete, bilginin yalnızca bir banka, diğer finansal kurum, temsilci veya bir acente ya da yediemin gibi hareket eden bir kişide bulunması veya bir kişinin sermaye payları ile ilgili olması nedeniyle bu bilgiyi sağlamayı reddetme hakkı verecek şekilde yorumlanmayacaktır” (GİB, 2014:37). Bu bağlamda bilgi talebinin farklı kişi ve kurumlarda bulunması nedeniyle reddedilebilmesi söz konusu olmamaktadır. Dolayısıyla bilgi talep edilen devlet söz konusu kişi ve kurumlarda bulunan bilgileri elde etmek ve paylaşmakla yükümlü kılınmaktadır. Bu hüküm ile müşteri gizliliği gibi politikalar ileri sürülerek bilgilerin saklanması engellenmeye çalışılmaktadır.

3.2.2. Türkiye’nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları

Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında hükme bağlanan bilgi değişimi hususu vergi cennetleri açısından yeterli görülmemesi sebebiyle vergi konularında bilgi değişim anlaşmaları ortaya çıkmıştır. Bu açıdan vergi konularında bilgi değişim anlaşmaları aracılığıyla uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerinde tanımlanan konulardan daha geniş kapsamlı bilgi değişimi yapılabilmesi mümkün olmaktadır (Batırel, 2014, 45).

Birçok ülke vergi cenneti sayılan ülkelerle mücadele edebilmek için vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalamaktadır. Türkiye ise şu ana kadar beş ülke ile vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalamıştır. Bunlardan Jersey, Bermuda ve Guernsey ile imzalanan vergi konularında bilgi değişim anlaşması yürürlüğe girmiş

bulunmaktadır. Ancak Man Adası ve Cebelitarık ile imzalanan vergi konularında bilgi değişim anlaşması henüz yürürlüğe girmemiştir.

Tablo 3.3: Türkiye'nin Taraf Olduğu Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmaları Listesi

Taraf Ülke	Anlaşmanın İmzalandığı Tarih	Yürürlük Tarihi	Vergiler Açısından Uygulanmaya Başlanılan Tarih
Jersey	24 Kasım 2010	11 Eylül 2013	11 Eylül 2013
Bermuda	23 Ocak 2012	18 Eylül 2013	18 Eylül 2013
Guernsey	13 Mart 2012	6 Ekim 2017	6 Ekim 2017
Man Adası	21 Eylül 2012		
Cebelitarık	4 Aralık 2012		

Kaynak: GİB, 2018:1. EOI-TR, 2018:1.

OECD kriterlerine göre bilgi değişiminde şeffaflığın sağlanabilmesi için en az 12 ülke ile vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalanmış olması gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle Türkiye'nin Man Adası ve Cebelitarık ile imzaladığı anlaşmaların yürürlüğe girmesi ve yedi ülkeyle daha vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalamış olması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışmalar hızlandırılmış, Barbados ve Bahamalar ile vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalanması için gerekli çalışmalar başlatılmıştır (Konca ve Çelebi, 2013, 4).

Çalışmanın amaçlarına göre tutarlılık sağlanabilmesi açısından ABD ve Türkiye'nin taraf olduğu bilgi değişim anlaşmalarının karşılaştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda hem ABD hem de Türkiye ile vergi konularında bilgi değişim anlaşması imzalayan beş ülke çalışma kapsamında ele alınmaktadır. Söz konusu ülkeler Jersey, Guernsey, Bermuda, Man Adası ve Cebelitarık'ı kapsayan ada ülkeleridir.

3.2.2.1. Türkiye ile Jersey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

Türkiye ve Jersey arasında imzalanan vergi konularında bilgi değişim anlaşması Türkiye açısından imzalanan ilk vergi konularında bilgi değişim anlaşması olarak bilinmektedir (Helvacı, 2011, 1). Bu bağlamda Türkiye ile Jersey arasında 24 Kasım 2010 tarihinde Londra'da imzalanan anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşmanın amacı ve kapsamı ilk maddede düzenlenmiştir. Bu bağlamda, “ taraflar ve politik alt bölümleri veya mahalli idareleri adına alınan her tür ve tanımdaki vergiler” anlaşma kapsamına alınmaktadır. Ayrıca anlaşma hükümleri söz konusu “vergilerin tarhi, tahakkuku ve tahsilatı ile vergi alacaklarının cebri icrası ve tahsilatı veya vergiyle ilgili sorunların incelenmesi veya takibatına ilişkin öngörülen bilgileri” kapsamaktadır. Anlaşmaya taraf olan her iki devlet için de bütün vergiler anlaşma kapsamında bilgi değişimine tabi tutulmaktadır (GİB, 2010:2). Bu bağlamda, bilgi değişimi bütün vergileri kapsamaktadır. Söz konusu bilgiler, verginin tarh, tahakkuk ve tahsilatının yanı sıra vergi alacaklarının icrası, tahsilatı ve vergiyle ilişkili sorunlarla ilgili olma şartıyla sınırlandırılmaktadır. Ayrıca paylaşılacak bilgiler taraf devletlerin yetki alanı içerisinde sağlanacak bilgiler olarak sınırlandırmaya tabi tutulmaktadır.

Anlaşma kapsamında, anlaşmaya konu olan bilgi değişimi talep üzerine yapılmaktadır. Ayrıca “incelemeye konu olan işlemin talepte bulunulan tarafta gerçekleşmesi halinde, talepte bulunulan tarafın kanunlarına göre suç teşkil edip etmediğine bakılmaksızın” bilgi paylaşımı yapılabilecektir. Eğer, “talepte bulunulan tarafın yetkili makamının elinde bulunan bilgi, bilgi talebini karşılamak için yeterli değilse, bu taraf, kendi vergi amaçları bakımından böyle bir bilgiye ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın, talep edilen bilgiyi başvuran tarafa sağlamak için ilgili tüm bilgi toplama tedbirlerini kullanmakla” yükümlü olmaktadır (GİB, 2010:5).

Anlaşma hükümlerine göre paylaşılacak bilgiler, “bankaların, diğer finansal kurumların ve temsilci ile mütevelliler dahil bir acente ve yediemin gibi hareket eden herhangi bir kişinin elinde bulunan bilgiler, şirketlere, ortaklıklara ve diğer kişilere ilişkin yasal ve gerçek mülkiyet bilgileri, vakıflar (trust) bakımından, kurucular, mütevelliler, denetçiler ve lehtarlar ilişkili bilgiler, dernekler (foundation) bakımından, kurucular, dernek kurul üyeleri ve lehtarlar ilişkili bilgiler, toplu yatırım planları bakımından, hisseler, birimler ve diğer menfaatlere ilişkin bilgiler”dir (GİB, 2010:6). Ayrıca anlaşma, “ taraflara, halka açık şirketler veya kamu toplu yatırım fon veya planları ile ilgili mülkiyet bilgilerini bu bilgiler aşırı zorluğa yol açmadan elde edilmedikçe elde etme ve sunma yükümlülüğü” getirememektedir (GİB, 2010:6).

Bu bağlamda anlaşma kapsamında finansal kurumlar, dernek ve vakıflarla ilişkili kişilerin bilgileri bilgi değişimine tabi tutulmaktadır. Ayrıca anlaşma kapsamında bilgi talep eden devlet aşırı zorluğa katlanmadan halka açık şirket ve kamu yatırım fon

ya da kamu toplu yatırım planlarıyla ilgili bilgilere erişebiliyorsa, halka açık şitler ve kamu yatırım fon ya da kamu yatırım planlarıyla ilgili bilgiler değişime tabi tutulamamaktadır.

Bilgi talebinde bulunulurken talep edilen bilginin, taleple ilgili olduğunun kanıtlanması açısından, talepte bulunulan ülkeyle paylaşılacak bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır (GİB, 2010:7):

- “Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülecek kişinin kimliği,
- Bilginin hangi dönem için talep edildiği,
- Talep edilen bilginin mahiyeti ve talepte bulunulan tarafın bu bilgiyi hangi şekilde almayı tercih ettiği,
- Bilginin hangi vergi amaçları açısından istenildiği,
- Talep edilen bilginin talepte bulunulan tarafa veya talepte bulunulan tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu veya bu kişi tarafından elde edilebilir olduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilgiye sahip olduğu veya kontrol ettiği veya bu bilgiyi elde edebileceğini düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin, talepte bulunan tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi talepte bulunan tarafın yetki alanı içerisinde olsaydı talepte bulunan tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine ilişkin bir açıklama,
- Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, talepte bulunan tarafın istenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan bütün yollara başvurduğuna dair bir açıklama”

Anlaşma kapsamında, önceden alınacak yazılı izin ve ön bildirim ile bilgi talep eden anlaşmaya taraf devlet yetkilileri anlaşma kapsamında bilgi talep edilen kişilerle görüşebilmekte ve kayıtları inceleyebilmektedir (GİB, 2010:7). Bu bağlamda anlaşma kapsamında yazılı izin ve ön bildirim şartına bağlı olarak sınır ötesi vergi incelemesi yapılabilmektedir.

Anlaşma hükümleri açısından, bilgi talebi anlaşma hükümlerine göre yapılmadığı durumlarda, aşırı zorluğa yol açmadan bilgi talep eden devlet kendi sınırları

içinde bütün makul yollara başvurmadağında ve talep edilen bilgilerin açıklanması kamu düzenine aykırı düştüğü durumlarda bilgi talebi reddedilebilmektedir. Ayrıca iç hukuk kurallarına göre taraf devletlerde yasal ayrıcalığa sahip olan konularda, ticari, sınai ve mesleki sır ya da ticari usul konularında bilgi paylaşımı yapılamamaktadır. Anlaşma kapsamında paylaşılacak bilgiler bu açıklamalar doğrultusunda sır ya da ticari usul olmadığı halde bu şekilde tanımlanarak bilgi paylaşımı yapılmaması söz konusu olmamaktadır (GİB, 2010:8). Bu bağlamda anlaşma kapsamında mesleki sır olarak tanımlanan ve yasal ayrıcalığa sahip olunan konular hakkında bilgi paylaşımı yapılamamaktadır. Ancak anlaşma hükümleri açısından paylaşılacak bilgiler talep edildiğinde mesleki sır ya da yasal ayrıcalığa sahip olduğu ileri sürülerek reddedilememektedir.

Anlaşmanın mutabakat zaptında, bilgi talebi açısından mümkün olan en kısa süre içerisinde bilgi talebinin karşılanması gerekliliğine ilaveten, taraf devletlerin talebin alınmasından sonraki 60 gün içinde talebin ulaştığını ve bulunması durumunda talepte var olan eksiklikleri yetkili makama yazılı olarak bildirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Ayrıca talebin alınmasından itibaren 90 gün içinde bilginin temin edilemediği durumda, karşılaşılan güçlükler ve bilgi talebinin reddedilmesi gibi konuları da kapsayan bilginin temin edilememe nedeninin ivedilikle bildirilmesi gerekmektedir (GİB, 2010:13).

Anlaşma tarafların, anlaşmayı iç hukuk mevzuatlarına göre kabul edilmesinin taraflara yazılı olarak bildirildiği bildirim tarihini takiben 30. günde yürürlüğe girmektedir. Anlaşma hükümleri cezai vergi konularında yürürlüğe girdiği tarihte, diğer bütün hususlar bakımından anlaşmanın yürürlük tarihinde ya da söz konusu tarihi takiben ilk vergilendirme döneminde hüküm ifade etmektedir. Vergilendirme döneminin olmaması durumunda yürürlük tarihinde ya da yürürlük tarihinden sonraki bütün vergi yükümlülükleri açısından hüküm ifade etmektedir (GİB, 2010:12). Anlaşma bütün hükümleri ile anlaşma kapsamında tanımlanan vergiler açısından 11 Eylül 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.2.2.2. Türkiye ile Bermuda Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

Vergi konularında bilgi değişim anlaşması, Türkiye ve Bermuda arasında 23 Ocak 2012 tarihinde New York'da imzalanmıştır. Anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşma kapsamında taraf devletlerin “politik alt bölümleri veya mahalli idareleri adına alınan her tür ve tanımdaki dolaysız vergiler” açısından iç hukuk kurallarının uygulanması ve idaresi ile ilişkili bilgilerin paylaşılması söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda anlaşma kapsamına her iki anlaşmaya taraf devlet için de dolaysız vergiler alınmaktadır (GİB, 2012:2).

Anlaşma hükümlerine göre “bankaların, diğer finansal kurumların ve temsilci ile mütevelliler dahil bir acente veya yediemin gibi hareket eden herhangi bir kişinin elinde bulunan bilgiler; şirketlere, ortaklıklara, vakıflara, derneklere, “anstalten” ve diğer kişilere ilişkin, yasal ve gerçek mülkiyet bilgileri; vakıflar bakımından, kurucular, mütevelliler ve lehdarlara ilişkin bilgileri ve dernekler bakımından kurucular, kurul üyeleri ve lehdarlara ilişkin bilgiler” paylaşılmaktadır. Ancak anlaşma hükümleri kapsamında, “halka açık şirket veya kamu ortak yatırım fonları veya planlarıyla ilgili mülkiyet bilgilerini bu bilgiler aşırı zorluğa yol açmadan elde edilemiyor ise elde etme ve sunma” ile ilgili herhangi bir yükümlülük yüklenememektedir (GİB, 2012:6). Bu bağlamda anlaşma hükümleri açısından halka açık şirketler ve kamu ortak yatırım fonları ile ilgili mülkiyet bilgileri sadece karşı tarafın söz konusu bilgilere aşırı zorluk nedeniyle ulaşamadığı durumda paylaşılabilir.

Bilgi talebinin yapılabilmesi için gerekli bilgiler açısından ve bilgi talebinin gerekli nitelikleri taşıdığıнын bildirilmesi amacıyla bilgi talep eden devlet aşağıda sıralanan bilgileri paylaşmakla yükümlü olmaktadır (GİB, 2012:6-7):

- “Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülen kişinin kimliği,
- İstenilen bilginin mahiyeti ve başvuran tarafın talepte bulunulan taraftan bu bilgiyi hangi şekil ve özellikte almak istediği ile ilgili bir açıklama,
- Bilginin hangi vergi amaçları açısından istenildiği,
- Talep edilen bilginin talepte bulunulan tarafta veya talepte bulunulan tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilgiye sahip olduğu düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin, başvuran tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi başvuran tarafın yetki alanı içerisinde olsaydı

başvuran tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine ilişkin bir açıklama,

- Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, başvuran tarafın istenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan bütün yollara başvurduğuna dair bir açıklama”

Bu bağlamda bilgi talebinin, bilgi talep edilen devlete ulaşmasını takip eden 60 gün içinde talebin ulaştığını ve talepte eksikliklerin olması durumunda söz konusu eksikliklerin yazılı olarak bilgi talep eden devlete iletilmesi gerekmektedir. Talebin alınmasını takip eden 90 gün içinde talep edilen bilgi iletilemezse, söz konusu bilgiye ulaşmada yaşanan engeller ya da bilgi talebinin reddedilme gerekçeleri bilgi talep eden tarafa ivedilikle iletilmek durumundadır (GİB, 2012:7). Bu bağlamda bilgi talebinin iletilmesini takip eden 60 gün içinde talebin alındığı; bilgi talebinin sağlanamaması durumunda yaşanan aksaklık ya da talebin reddedilmesi durumunun 90 gün içinde karşı tarafa bildirilmesi gerekmektedir.

Anlaşma hükümleri kapsamında sınır ötesi vergi incelemesi, önceden yapılan bildirim ve ön yazılı izin aracılığıyla mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda anlaşma kapsamında tanımlanan yetkili makamlar diğer devletin topraklarına girebilmekte, gerçek kişilerle görüşebilmekte ve kayıtları inceleyebilmektedir (GİB, 2012:8).

Bilgi talebi, talepte bulunan tarafın aşırı zorluğa katlanmadan elde edebileceği bilgileri talep etmesi durumunda, ticari, sınai, mesleki sır sayılan durumlar ya da ticari işlemler hakkında bilgi talep edilmesi durumunda, avukat ile yasal temsilci ya da müvekkili arasında yapılan gizli iletişimlere açık hale getirecek bilgilerin talep edilmesi durumunda, açıklığı kamu düzenine aykırılık teşkil eden konularda bilgi talebi yapılması durumunda ve talep edilen bilginin söz konusu ülkede bulunan bir mükellef için ayrıcalık yaratacak şekilde uygulanması için talep edilmesi durumunda reddedilmektedir (GİB, 2012:8-9). Bu bağlamda bilgi talebinin, bilgi talep eden devlette bulunan bilgi talep edilen devlette aynı durumda bulunan bir mükellef açısından ayrıcalık yaratacak şekilde kullanılması ve bu amaçla talep edilmesi durumunda bilgi talebi reddedilmektedir.

Anlaşma hükümlerinin taraf devletlerin iç hukuk kurallarına uygunluğunun sağlandığının anlaşmaya taraf diğer ülkeye yazılı olarak bildirilmesini takip eden 30. günde anlaşma yürürlüğe girmektedir. Anlaşma hükümleri cezai vergi konularında

yürürlüğe girdiği tarihte, diğer bütün hususlar açısından anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte ya da söz konusu tarihi takiben ilk vergilendirme döneminde hüküm ifade etmektedir. Vergilendirme döneminin olmaması durumunda yürürlük tarihinde ya da yürürlük tarihinden sonraki bütün vergi yükümlülükleri açısından hüküm ifade etmektedir (GİB, 2012:11). Bu bağlamda anlaşma bütün hükümleriyle 18 Eylül 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.2.2.3. Türkiye ile Guernsey Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

Türkiye ile Guernsey arasında “Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması”, 13 Mart 2012 tarihinde Londra’da imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma 13 maddeden oluşmaktadır.

Anlaşmanın amacı ve kapsamının düzenlendiği ilk maddede, “ taraflar, bu anlaşmada kapsanan vergilere tabi kişilerle ilgili vergilerin tarhi, tahakkuku ve tahsilatına; vergi alacaklarının cebri icrası ve tahsilatına veya vergi konularının incelenmesi veya cezai vergi konularının takibatına ilişkin olduğu öngörülen bilgiler dahil olmak üzere, söz konusu vergilere ilişkin iç mevzuat hükümlerinin uygulanması ve idaresi ile ilgili olduğu düşünülen bilgileri sağlama konusunda bilgi değişimi suretiyle yardımlaşacaklardır” hükmü ile anlaşmanın amacı ve anlaşmaya tabi olacak vergilerin kapsamı açıklanmaktadır (GİB, 2012:2).

Anlaşma kapsamında tanımlanan vergiler, her iki anlaşmaya taraf devlet için de gümrük vergi ve tarifeleri hariç bütün vergileri kapsamaktadır. Bu bağlamda anlaşma yürürlüğe girdikten sonra anlaşma amacı ve kapsamı dahilindeki bütün vergiler için de anlaşma hükümleri geçerli olmaktadır (GİB, 2012:2-3). Bu bağlamda anlaşma kapsamındaki vergiler açısından gümrük vergilerinin kapsam dışında tutulduğu gözlemlenmektedir.

Guernsey ile imzalanan anlaşma kapsamında da, anlaşmaya konu edilen bilgi değişimi talep üzerine sağlanmaktadır. Ayrıca “incelemeye konu olan işlemin talepte bulunulan tarafta gerçekleşmesi halinde, talepte bulunulan tarafın kanunlarına göre suç teşkil edip etmediğine bakılmaksızın” bilgi paylaşımı yapılmaktadır. Eğer, “talepte bulunulan tarafın yetkili makamının elinde bulunan bilgi, bilgi talebini karşılamak için yeterli değilse, kendi vergi amaçları bakımından böyle bir bilgiye ihtiyacı olup olmadığına bakılmaksızın, talep edilen bilgiyi başvuran tarafa sağlamak için ilgili tüm

bilgi toplama tedbirlerini kullanmakla” yükümlü kılınmaktadır (GİB, 2012:5). Bu bağlamda bilgi değişiminin yapılabilmesi için söz konusu durumun bilgi talep edilen anlaşmaya taraf devletin kanunlarına göre suç teşkil edip etmediğine bakılmamaktadır. Bununla birlikte talep edilen bilginin talepte bulunulan tarafta mevcut olmaması durumunda, talepte bulunulan anlaşmaya taraf devlet açısından söz konusu bilgiye ihtiyaç duyulmasa da bilgi temin edilip, paylaşılacak zorundadır.

Bu bağlamda anlaşma hükümlerine göre paylaşılması zorunlu bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır (GİB, 2012:6):

- “Bankaların, diğer finansal kurumların ve temsilci ile mütevelliler dahil bir acente ve yediemin gibi hareket eden herhangi bir kişinin elinde bulunan bilgiler,
- Şirketlere, ortaklıklara ve diğer kişilere ilişkin yasal ve gerçek mülkiyet bilgileri ile toplu yatırım fonu veya planları bakımından, hisseler, birimler ve diğer menfaatlere ilişkin bilgiler,
- Vakıflar (trust) yönünden, kurucular, mütevelliler, denetçiler, icracılar ve lehtarlar ile ilişkin bilgiler ve
- Dernekler yönünden, kurucular, dernek kurul üyeleri ve lehtarlar ile ilişkin bilgiler”dir.

Ayrıca anlaşma hükümlerine göre; “taraflara, halka açık şirketler veya kamu toplu yatırım fon veya planları ile ilgili mülkiyet bilgilerini bu bilgiler aşırı zorluğa yol açmadan elde edilmedikçe elde etme ve sunma” yükümlülüğü anlaşma kapsamında getirilememektedir (GİB, 2012:6). Bilgi talebinde bulunulurken talep edilen bilginin, taleple ilgili olduğunun kanıtlanması açısından, talepte bulunulan ülkeyle paylaşılacak bilgiler ise şu şekilde sıralanmaktadır (GİB, 2012:7):

- “Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülecek kişinin kimliği,
- Bilginin hangi dönem için talep edildiği,
- Talep edilen bilginin mahiyeti ve talepte bulunulan tarafın bu bilgiyi hangi şekilde almayı tercih ettiği,
- Bilginin hangi vergi amaçları açısından istenildiği,
- Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülecek kişi açısından, talep edilen bilginin, talepte bulunulan tarafın vergi idaresi ve uygulaması ile açıkça ilgili olduğunu belirtilen nedenler,

- Talep edilen bilginin talepte bulunulan tarafa veya talepte bulunulan tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu veya bu kişi tarafından elde edilebilir olduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilgiye sahip olduğu veya kontrol ettiği veya bu bilgiyi elde edebileceğini düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin, talepte bulunan tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu Anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi talepte bulunan Tarafın yetki alanı içerisinde olsaydı talepte bulunan Tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine ilişkin bir açıklama,
- Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, talepte bulunan tarafın istenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan bütün yollara başvurduğuna dair bir açıklama”

Anlaşma hükümleri açısından önceden yapılacak bildirim ve yazılı izin ile sınır ötesi vergi incelemesi yapılması mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda sınır ötesi vergi incelemesi kapsamında kişilerin sorgulanması ve ilgili kayıtların incelenmesi de mümkün olabilmektedir (GİB, 2012:8).

Anlaşma kapsamında, talep edilen bilgi anlaşma hükümlerine uygun yapılmadıysa, bilgi talep eden taraf ülke aşırı zorluğa yol açan durumlar hariç tutulmak üzere kendi sınırları içinde mevcut olan bütün yollarla bilgiye ulaşma çabasına girmediyse, talep edilen bilginin açıklığı kamu düzenine aykırılık teşkil ediyorsa bilgi talebi reddedilmektedir. Ayrıca ticari, sınai, meslek sırrı ya da ticari işlemi açık hale getiren ve yasal ayrıcalığa sahip bilgilerin paylaşılma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu bağlamda “hukuksal ayrıcalık terimi, yerleşmiş içtihadı göre mahkemeler tarafından oluşturulan hukuksal ayrıcalık” olarak tanımlanmaktadır (GİB, 2012:8-9).

Anlaşmaya göre yapılan protokolde, talebin iletilmesini takiben 60 gün içinde talebin elde edildiğinin ve bulunması durumunda var olan eksikliklerin yazılı olarak karşı tarafa bildirilmesi gerekliliği belirtilmektedir. Bu bağlamda talebin alınmasından itibaren 90 gün içinde bilgi temin edilip iletilmezse, bilginin temin edilememesi nedeni, bilgi temininde karşılaşılan engelleri ve talebin reddedilmesi durumunda reddedilme gerekçeleri açıklanmak zorundadır. Söz konusu 90 günlük süre anlaşma kapsamındaki

hususlar açısından talebin gerekli koşulları taşıdığı durumda geçerli olabilmektedir (GİB, 2012:13).

Anlaşma tarafların, anlaşmayı iç hukuk mevzuatlarına uygunluğunun yazılı bildirim ile yapılmasını takip eden 30 gün sonra yürürlüğe girmektedir. Anlaşma yürürlüğe girdiği tarihte cezai vergi konuları bakımından, diğer bütün vergi konuları açısından yine yürürlük tarihinde hüküm ifade edebilmekle birlikte; bir vergilendirme dönemi olması durumunda yürürlük tarihinde veya yürürlük tarihinden sonra başlayan vergilendirme döneminde hüküm ifade etmektedir. Vergilendirme döneminin bulunmaması durumunda yürürlük tarihinde ya da yürürlük tarihinden sonra doğan tüm vergi yükümlülükleri açısından hüküm ifade etmektedir (GİB, 2012:11). Anlaşma bütün hükümleri ile anlaşma kapsamında tanımlanan vergiler açısından 6 Ekim 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.2.2.4. Türkiye ile Man Adası Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

Türkiye ve Man Adası arasında 21 Eylül 2012 tarihinde Londra’da imzalanan anlaşma, 8 Mart 2017 tarihinde 6971 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Bu bağlamda 21 Temmuz 2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Ancak anlaşma henüz yürürlüğe girmemekle birlikte, anlaşma kapsamında tanımlanan vergiler açısından da henüz hüküm ifade etmemektedir.

Anlaşmanın amaç ve kapsamı bakımından anlaşma hükümlerinde belirtilen vergilere ilişkin olarak iç mevzuat hükümlerinin uygulanması ile ilişkili bilgi değişiminin yapılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda söz konusu vergilere ilişkin, “vergilerin tarhi, tahakkuku ve tahsilatı, vergi alacaklarının cebri icrası veya vergi konularının incelenmesi veya takibatına ilişkin olduğu öngörülen” bilgiler paylaşılmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Bu bağlamda anlaşma kapsamına alınan vergiler, Man Adası açısından gelir veya kazanç unsurları üzerinden alınan vergiler, Türkiye açısından ise gelir ve kurumlar vergisi olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla imza tarihini takip eden süre içerisinde söz konusu vergiler ile aynı özellikte olan ya da ilave olarak alınan vergiler de anlaşma kapsamına dahil edilmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Anlaşma kapsamında, banka ve finansal kurumların, temsilci ve mütevelliler dahil acente ya da yediemin gibi faaliyet gösteren bir kişinin sahip olduğu bilgiler paylaşılmaktadır. Ayrıca, “şirketlere, ortaklıklara, vakıflara, derneklere, anstalten ve diğer kişilere ilişkin, yasal ve gerçek mülkiyet bilgileri; vakıflar açısından, kurucular, mütevelliler, denetçiler ve lehdarlara ilişkin bilgiler ve dernekler açısından kurucular, kurul üyeleri ve lehdarlara ilişkin bilgiler” bilgi değişimine konu olmaktadır. Anlaşma kapsamında halka açık şirketler ve kamu yatırım fonları ile ilgili mülkiyet bilgilerinin aşırı zorluğa yol açmadan ulaşılması söz konusu olduğunda bu bilgiler paylaşımına tabi tutulamamaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Anlaşmaya taraf devletler bilgi talebinde bulunurken bilgi talep edilen devlete aşağıda sayılan bilgileri iletmekle yükümlüdür (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971):

- “Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülen kişinin kimliği,
- İstenilen bilginin mahiyeti ve başvuran tarafın, talepte bulunulan taraftan bu bilgiyi hangi şekil ve özellikte almak istediğine ilişkin açıklama,
- Bilginin hangi vergi amaçları açısından istenildiği,
- Talep edilen bilginin, talepte bulunulan tarafın ülkesinde veya talepte bulunulan tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu veya bu kişi tarafından elde edilebilir olduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilgiye sahip olduğu veya kontrol ettiği ya da bu bilgiyi elde edebileceği düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin başvuran tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi, başvuran tarafın yetki alanı içinde olsaydı başvuran tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine ilişkin bir açıklama,
- Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, başvuran tarafın istenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan tüm yollara başvurduğuna dair bir açıklama”

Bu bağlamda bilgi talebinin karşılanabilmesi için hakkında bilgi talep edilen mükellefle ile ilgili bilgilere ilaveten, talep edilen bilgi ile ilgili açıklamalar ve beyanlar bilgi talep edilen devlete iletilmektedir. Anlaşma kapsamında talep üzerine yapılan bilgi

değişiminin yapılabilmesi için öncelikle ilgili bilgiye ulaşılabilmesi açısından bütün yolların tükenmiş olması gerekmektedir.

Anlaşma hükümlerine göre, sınır ötesi vergi incelemesi de yapılabilmektedir. Bu bağlamda ön yazılı izin ve önceden yapılan makul bir bildirimle gerçek kişilerle görüşülmesi ve kayıtların incelenmesi mümkün olabilmektedir. Vergi incelemesi talep edilen devlet, talebin kabul edilmesi durumunda incelemede görevlendirilecek kişi, yöntem ve koşulları, yer ve zaman bakımından karşı tarafa iletmekle yükümlü kılınmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Anlaşmaya taraf devletlerin, hukuk kuralları açısından hukuksal ayrıcalığı bulunan konuların ya da ticari, sınai, meslek sırrı olarak nitelendirilen konu ya da ticari işlemlerle ilgili bilgi paylaşımı yapılamamaktadır. Ayrıca açıklığı kamu düzenine aykırılık teşkil eden konular hakkında bilgi paylaşımı da yapılamamaktadır. Bununla birlikte vergi alacağının ihtilaflı olduğu gerekçesiyle bilgi talebi reddedilememektedir. Talep edilen bilgi anlaşmaya taraf devletlerde aynı koşullar altında bulunan kişiler açısından talepte bulunulan tarafın vatandaşlarına ayrıcalık sağlanacak şekilde kullanılmak amacıyla talep edilmesi durumunda bilgi talebi reddedilebilmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Anlaşma kapsamında düzenlenen mutabakat zaptında, bilgi talebinin alınmasını takip eden 60 gün içinde talebin alındığının ve bulunması durumunda var olan eksikliklerin karşı tarafa yazılı olarak bildirilme yükümlülüğü düzenlenmektedir. Bu bağlamda talebin elde edilmesini takip eden 90 gün içinde bilgi temin edilip, paylaşılamazsa bilginin temin edilememe nedeni, bilgi teminininde yaşanan güçlükler ve bilgi talebinin reddedilmesi durumunda reddedilme gerekçelerinin karşı tarafa ivedilikle bildirilmesi gerekmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971).

Anlaşmaya taraf devletlerin anlaşmayla ilgili iç hukuka dayanan prosedürleri tamamladığını karşı tarafa yazılı olarak bildirdiği günde anlaşma yürürlüğe girmektedir. Anlaşmanın yürürlüğe girmesi durumunda, cezai vergi konuları açısından yürürlük tarihinde, diğer husular açısından bir vergilendirme döneminin olması durumunda imzalandığı tarihte ya da imzalanan tarihten sonra başlayan vergilendirme döneminde, vergilendirme döneminin olmaması durumunda imzalandığı tarihte ya da daha sonraki tarihteki bütün vergi konuları bakımından hüküm ifade etmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6971). Anlaşma hükümlerine ilişkin prosedürlerin henüz tamamlanmaması nedeniyle anlaşma hükümleri yürürlüğe girememiştir.

3.2.2.5. Türkiye ile Cebelitarık Arasında İmzalanan Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması

Türkiye ve Cebelitarık arasında 4 Aralık 2012 tarihinde Londra’da imzalanan anlaşma, 8 Mart 2017 tarihinde 6972 sayılı Kanunla uygun bulunmuştur. Bu bağlamda 3 Nisan 2017 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Ancak anlaşma henüz yürürlüğe girmemekle birlikte, anlaşma kapsamında tanımlanan vergiler açısından da henüz hüküm ifade etmemektedir.

Anlaşma hükümleri bağlamında anlaşma kapsamına dahil edilen vergilere ilişkin iç hukuk kurallarının yürütülmesi ve uygulanması açısından gerekli bilgilerin değişimi söz konusu olmaktadır. Söz konusu vergilerin tarhı, tahakkuku, tahsili, vergi alacaklarının cebri icrası ve tahsilatı ile ilgili sorunların incelenmesi ve takibine ilişkin bilgiler, bilgi değişimine konu olmaktadır. Bu bağlamda anlaşma kapsamına her iki anlaşmaya taraf devlet için de her tür ve tanımdaki vergiler alınmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972).

Dolayısıyla anlaşma hükümlerine göre her tür ve tanımdaki verginin iç hukuk kurallarına göre tarhı, tahhukuk ve tahsili ile ilişkili bilgiler paylaşılmaktadır. Ayrıca her tür ve tanımdaki vergiler için cezai vergi konularının incelenmesi ve takibi için bilgi değişimi yapılabilmektedir.

Anlaşma kapsamında, banka ve finansal kurumların, temsilci ve mütevelliler dahil acente ya da yediemin gibi faaliyet gösteren bir kişinin sahip olduğu bilgiler paylaşılmaktadır. Ayrıca, “şirketlere, ortaklıklara, vakıflara, derneklere, anstalten ve diğer kişilere ilişkin, mülkiyet bilgileri; vakıflar bakımından, kurucular, mütevelliler ve lehdarlara ilişkin bilgileri ve dernekler açısından kurucular, kurul üyeleri ve lehdarlara ilişkin bilgiler” bilgi değişimi kapsamına alınmaktadır. Anlaşma kapsamında halka açık şirketler ve kamu yatırım fonları ile ilgili mülkiyet bilgilerinin aşırı zorluğa yol açmadan ulaşılması söz konusu olduğunda bilgi değişimi kapsamına alınamamaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972).

Anlaşma kapsamında bilgi değişiminin etkin olarak sağlanabilmesi için bazı bilgilerin bilgi talep edilen tarafla paylaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda söz konusu bilgiler şu şekilde sıralanmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972):

- “Hakkında inceleme veya soruşturma yürütülen kişinin kimliği,

- İstenilen bilginin mahiyeti ve başvuran tarafın, talepte bulunulan taraftan bu bilgiyi hangi şekil ve özellikte almak istediğine ilişkin açıklama,
- Bilginin hangi vergi amaçları açısından istenildiği,
- Talep edilen bilginin, talepte bulunulan tarafta veya talepte bulunulan tarafın yetki alanı içindeki bir kişinin tasarrufunda veya kontrolünde bulunduğunu belirten nedenler,
- Talep edilen bilgiye sahip olduğu düşünülen kişinin, bilinebildiği kadarıyla adı ve adresi,
- Talebin başvuran tarafın mevzuatı ve idari uygulamaları ile bu anlaşmaya uygun olduğuna ve istenilen bilgi başvuran tarafın yetki alanı içinde olsaydı başvuran tarafın yetkili makamının kendi mevzuatı veya idari uygulamasının normal işleyişi dahilinde bu bilgiyi elde edebileceğine ilişkin bir açıklama,
- Aşırı zorluğa yol açabilecek olanlar hariç olmak üzere, başvuran tarafın istenilen bilgiye ulaşmak için kendi ülke sınırları içinde mevcut olan bütün yollara başvurduğuna dair bir açıklama”

Bu bağlamda, anlaşma hükümleri açısından bilgi değişiminin sağlanabilmesi için öncelikle talep edilen bilginin konusunu oluşturan unsurlar karşı tarafa iletilmektedir. Ayrıca bilginin anlaşmaya uygunluğunu, tarafların mevzuatlarına uygunluğu, bilginin talep edilen tarafta bulunulduğunu düşündüren nedenleri de kapsayan açıklamalar ve beyanların karşı tarafa iletilmesi gerekmektedir.

Anlaşma kapsamında sınır ötesi vergi incelemesi de yapılabilmektedir. Bu bağlamda, ön yazılı izin ile ilgili kişilerle görüşülebilmesi ve ilgili kayıtların incelenmesi mümkün olabilmektedir. Anlaşmaya taraf devletlerden söz konusu incelemeyi yürüten yetkili makam gerekli kararları almakla yükümlü tutulmaktadır. Bu bağlamda incelemenin yeri ve zamanını, incelemeyi yürüten memur ya da mercinin belirlenmesi ve karşı tarafa bildirilmesi yükümlülüğü incelemeyi yürüten yetkili makama ait olmaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972).

Anlaşma hükümleri açısından, anlaşmaya uygun talep edilmeyen bilgilerin değişimi söz konusu olmamaktadır. Ayrıca ticari, sınai, meslek sırrı sayılan faaliyetlerin veya ticari işlemlerin açıklığına neden olacak bilgilerin paylaşılma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bir avukat ile müvekili, dava vekiti ya da kabul edilen yasal temsilci arasında yapılan ve hukuki görüş almak ya da var olan hukuki işlemlere ilişkin gizli

görüşmelerin açıklığına neden olacak bilgilerin değişimi de söz konusu olmamaktadır. Aynı şekilde açıklığı kamu düzenine aykırılık teşkil eden konularla ilgili bilgi değişimi söz konusu olmamaktadır. Anlaşmaya taraf devletlerde aynı koşullarda bulunan vatanadaşlar arasında bilgi talep eden devletin kendi vatandaşına ayırım yapılması amacıyla kullanmak suretiyle talep edilen bilgiler sağlanamamaktadır. Son olarak bilgi talebi, vergi alacağının ihtilaflı olması gerekeçesiyle reddedilememektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972).

Anlaşma hükümlerinin taraf devletlerin mevzuatları açısından uygun bulunduğu dair bildirimin karşı tarafa yapılmasını takiben 30. günde anlaşma yürürlüğe girmektedir. Bu bağlamda cezai vergi konularında yürürlük tarihinde, anlaşma kapsamındaki diğer bütün konular için vergilendirme dönemi olması halinde yürürlük tarihinde ya da bu tarihten sonra başlayan vergilendirme dönemine ilişkin, vergilendirme dönemi olmaması halinde yürürlük tarihinde ya da yürürlük tarihinden sonra ortaya çıkan bütün vergi yükümlülükleri açısından hüküm ifade etmektedir (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6972). Bu bağlamda anlaşma hükümlerinin mevzuata uygunluğunun karşılıklı olarak bildirimi henüz gerçekleşmediği için anlaşma hükümleri yürürlüğe girmemiştir.

3.2.3. CRS ve FATCA Açısından Bilgi Değişimi

Türkiye’de CRS açısından 7018 kanun numaralı, “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasını”, ABD ile 6677 kanun numaralı, “Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması” ile de FATCA açısından otomatik bilgi değişimi mümkün hale gelmiştir. Uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme ve bilgi değişim anlaşmalarında bilgi değişimi talep üzerine yapılabilmekteyken; CRS ve FATCA kapsamında bilgi değişimi otomatik olarak yapılmaktadır.

CRS, OECD tarafından oluşturulmaya çalışılan raporlama ağını temsil etmektedir. Bu bağlamda ülkelerin bu anlaşmayı Model CAA hükümlerine göre düzenlemesi gerekmektedir. Türkiye’nin imzaladığı “Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşması” bu hususu temsil etmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin OECD tarafından oluşturulan CRS’ye uyma taahhüdünde bulunduğu ve bu bağlamda otomatik bilgi değişimine taraf olduğu söylenebilmektedir.

CRS ile FATCA arasında benzerlikler bulunmasına rağmen, önemli farklılıklarda bulunmaktadır. Söz konusu farklılıkların en önemlisi CRS'nin OECD tarafından oluşturulması bağlamında birden çok ülkeyle otomatik bilgi değişimini sağlaması temeline dayanırken; FATCA'nın sadece ABD ile oluşturulması açısından sadece ABD ile otomatik bilgi değişiminin sağlanmasıdır. Bu bağlamda FATCA ile vatandaşlık bilgilerinin temel alındığı bilgiler paylaşılmaktayken, CRS ile mükelleflerin ikametgahına dayanan bilgiler paylaşılmaktadır. Bu nedenle CRS açısından bilgi değişimi yapılacak kişilerin yerleşiklik bilgisi gerekmektedir (Konca ve Taşkın, 2017, 2).

FATCA kapsamında, GİB'da toplanan bilgiler elektronik kanallar aracılığıyla IRS'ye periyodik olarak paylaşılmaktadır. CRS açısından ise, Türkiye'de yerleşik bulunan ve GİB'da bilgileri tutulan kişilerin bilgilerinin karşılıklı olarak diğer vergi idareleri ile karşılıklı olarak değiştirilmesi gerekmektedir. CRS açısından bilgi değişimi vergi idareleri aracılığıyla yapılmakta ve Türkiye dışında ikamet eden kişilerin bilgilerinin de GİB'a iletilmesi söz konusu olmaktadır (KPMG, 2016:27).

FATCA ve CRS açısından finansal kurumların uyumlu olması gerekmektedir. Bu bağlamda GİB, 8 Mayıs 2017 tarihinde Türkiye Bankalar Birliğine, "Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Otomatik Bilgi Değişimi Hakkında Genel Tebliğ Taslağı" ile bilgi değişiminin koşullarını kapsayan bilgilendirme metni yayınlamıştır. Bu bağlamda CRS açısından, bildirim yapmakla yükümlü finansal kurumların GİB'e elektronik ortamda bildirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte 2017 yılına ait bilgi değişiminin 1 Temmuz-31 Aralık 2017 dönemini kapsayacağı ve 31 Mayıs 2018 tarihine kadar yapılacağı tebliğ kapsamında ifade edilmektedir (Konca ve Atakan, 2017:2).

CRS ve FATCA'ya göre GİB'e iletilecek bilgiler; gerçek kişilere ait isim ve adres bilgileri, kişinin mukim olduğu ülkeler, vergi kimlik numarası, doğum yeri ve tarihi, yıl sonu hesap bakiyesi, hesaba eklenen faiz, temettü gibi ödeme bilgileri olarak sıralanabilmektedir. Tüzel kişiler açısından ise, tüzel kişilerin ünvanı, adresi, mukim bulunduğu ülkeler, vergi kimlik numarası, kontrol eden kişi ya da kurum bilgileri, yıl sonu hesap bakiyesi, hesaba eklenen faiz, temettü gibi ödeme bilgilerini kapsamaktadır (Eren, 2018:3).

FATCA'ya göre 30 Haziran 2014 tarihi ya da daha sonraki tarihlerde finansal kurum ya da kuruluşlarda hesabı bulunan gerçek ya da tüzel kişiler “yeni” olarak tanımlanırken; söz konusu tarihten daha önce finansal kurum ya da kuruluşlarda hesabı bulunan gerçek ya da tüzel kişiler “mevcut” olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda “yeni ve mevcut gerçek kişi” için 50.000\$’dan daha fazla tutarda varlık bakiyesine sahip kişi ile ilgili bilgiler ve “mevcut tüzel kişi” için 250.000\$’dan daha fazla varlık bakiyesine sahip kişi ile ilgili bilgiler raporlama kapsamına alınmaktadır. Bu bağlamda “yeni tüzel kişi” açısından raporlanma kapsamına alınma konusunda herhangi bir sınır belirtilmemektedir (Tüfekçi ve Fidan, 2014, 4).

CRS’ye göre ise 1 Temmuz 2017 tarihi ya da daha sonraki tarihlerde finansal kurum ya da kuruluşlarda hesabı bulunan gerçek ya da tüzel kişiler “yeni” olarak tanımlanırken; söz konusu tarihten daha önce finansal kurum ya da kuruluşlarda hesabı bulunan gerçek ya da tüzel kişiler “mevcut” olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda “yeni ve mevcut gerçek kişi” için raporlama kapsamına alınma konusunda herhangi bir sınır belirtilmemektedir. “Mevcut tüzel kişi” için 250.000\$’dan daha fazla varlık bakiyesine sahip olan kişi ile ilgili bilgiler raporlama kapsamına alınmaktadır. “Yeni tüzel kişi” açısından raporlama kapsamına alınması için herhangi bir sınır belirtilmemektedir (Garanti Bankası, 2016:4).

Türkiye’de faaliyet gösteren bütün finansal kurumlar elektronik ortamda kendi internet siteleri üzerinden yayınladıkları bildirimlerle, müşterilerini konu ile ilgili bilgilendirmekte; FATCA ve CRS kapsamında uyumluluk gösterileceğinin taahhüdünü vermektedir. Bu bağlamda Türkiye finansal kurumlar aracılığıyla GİB’da toplanan bilgileri hem FATCA hem de CRS kapsamında otomatik bilgi değişimine tabi tutmak zorundadır.

3.3. Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Bilgi Değişim Hükümleri Açısından ABD ve Türkiye Arasında Düzenlenen Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması

ABD ve Türkiye arasında imzalanan “Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması” 28 Mart 1996’da imzalanmıştır. Söz konusu anlaşma 23217 Resmi Gazete numarası ile 31

Aralık 1997 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanmış ve 01 Ocak 1998 tarihi itibari ile uygulanmaya başlamıştır.

Anlaşma kapsamında çifte vergilendirmeyi önleme hükümleri 23. madde de ele alınmaktadır. Bu bağlamda bir “vatandaş ya da mukim tarafından veya onların adına Türkiye’de gelir üzerinden ödenen vergiler” ve “ABD şirketinin kendisine temettü dağıtan ve Türkiye’de mukim bulunan bir şirketin oy gücüne haiz payların en az %10’una sahip olması durumunda, temettünün ödendiği kurum kazancı üzerinden, temettü dağıtan şirket tarafından veya onun adına Türkiye’de ödenen vergiler” ABD vergilerinden mahsup edilmesine imkan sağlanmaktadır (GİB, 1996:30).

Bu bağlamda bir gerçek kişi tarafından elde edilen gelir açısından Türkiye’de ödenen vergiler ABD tarafından vergiden mahsup edilmektedir. Benzer şekilde ABD’de bulunan şirketin Türkiye’de bulunan ve şirket hisselerinin oy gücüne göre %10’una sahip olan bir mukimin elde ettiği kurum kazancı üzerinden ve şirketin Türkiye’de ödediği vergiler ABD tarafından vergiden mahsup edilebilmektedir.

Anlaşma kapsamında Türkiye’de bulunan mukim, ABD ve Türkiye’de vergilendirilebilir bir gelir elde ettiği durumda ABD’de gelir üzerinden ödenen vergiyle eşit tutarda miktarı Türkiye’de ödenecek gelir üzerinden alınan vergiden mahsup edilebilmektedir. Söz konusu mahsup tutarı, ABD açısından vergilendirilebilir gelir için mahsuptan önce Türkiye’de hesaplanan gelir vergisi tutarını aşmamaktadır (GİB, 1996:30). Bu doğrultuda, Türkiye’de bulunan bir mukim ABD ve Türkiye’de vergilendirilebilir gelir elde ederse, uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi amacıyla ABD’de söz konusu gelir üzerinden ödenen vergi miktarı Türkiye’de vergilendirilecek aynı gelir için mahsup edilebilmektedir. ABD açısından ise, Türkiye’de mahsuptan önceki gelir vergisi tutarını aşmayacak şekilde mahsup yapılabilmektedir.

Anlaşmaya taraf devletlerin kendi mevzuatlarında tanımlanan kaynak kuralları saklı kalmak üzere, anlaşmaya taraf devletlerden birisinin mukiminin diğer anlaşmaya taraf devlette elde ettiği vergilendirilebilir gelir söz konusu diğer devlette doğmuş kabul edilmektedir (GİB, 1996:30). Bu bağlamda ABD ya da Türkiye’de mukim bulunan bir kişinin diğer ülkede elde ettiği gelir, gelirin elde edildiği ülkede vergiyi doğuran olay olarak kabul edilmektedir.

Anlaşma hükümleri sadece gelir ve kurumlar kazancını kapsamaktadır. Bu nedenle anlaşma kapsamı içine alınmayan diğer vergiler açısından ABD vergi mahsubu yapmayacağını belirtmektedir (GİB, 1996:30).

Anlaşma hükümleri'ne göre bilgi değişimi 26. maddede ele alınmaktadır. Bu bağlamda anlaşma hükümlerinin uygulanması ve anlaşma kapsamına alınan vergiler açısından iç mevzuat hükümlerinin uygulanması için gerekli bilgiler bilgi değişimine tabi tutulabilmektedir. Bilgi değişimi, anlaşma kapsamında sayılan kişiler açısından ise herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmamaktadır (GİB, 1996:33).

Anlaşma kapsamında paylaşılan bilgiler gizli tutulmakla birlikte; anlaşma kapsamında belirtilen “vergilerin tahakkuk, tahsil veya idaresi ile veya cebri icra ya da kanuni takibatla veya bu hususlardaki şikayet ve itirazlarla ilgili kişi veya makamlar ve idari kuruluşlar dahil olmak üzere adli makamlarla” paylaşılabilir. Bu bağlamda elde edilen bilgiler, sadece sayılan kişi ve kurumlarla sayılan amaçlar doğrultusunda paylaşılabilir. Söz konusu kişi ve kurumlar elde edilen bilgileri, duruşmalarda ya da adli kararların alınması sırasında paylaşabilmektedirler (GİB, 1996:33). Dolayısıyla anlaşma kapsamında belirlenen vergilerle ilgili unsurlar ve vergi davaları açısından ilgili kişi ve kurumlarla bilgilerin paylaşımı söz konusu olabilmektedir. İlgili kişi ve kurumlar elde edilen bilgileri, vergi davalarında karar açıklanırken ya da duruşmalar sırasında açıklayabilmektedirler.

Anlaşma hükümleri, anlaşmaya taraf devletlerin mevzuatına ve idari uygulamalarına aykırı idari önlemler alınmasını kapsayacak şekilde yorumlanamamaktadır. Taraf devletlerin iç hukuk hükümleri ve normal idari işleyişi dışında elde edemeyeceği bilgilerin değişime konu edilmesi yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bir ticari, sınai, meslek sırrı ya da ticari işlemi açık hale getirecek bilgiler paylaşılmamakla birlikte, açıklığı kamu düzenine aykırı düşen bilgiler de anlaşma kapsamında bilgi değişimine tabi tutulamamaktadır (GİB, 1996:33). Bu bağlamda taraf devletlerin idari ve mevzuatlarına aykırı idari önlemler alınması, mevzuatlar ve idari işleyişin normal seyrinde elde edilemeyen bilgilerin paylaşılması, meslek sırrı sayılan faaliyet ya da ticari işlemleri açık hale getiren bilgilerin paylaşılması ve açıklığı kamu düzenine aykırı olan bilgilerin paylaşılması söz konusu olamamaktadır.

Anlaşmaya taraf devletlerin anlaşma hükümleri kapsamında bilgi talep etmesi durumunda, bilgi talep edilen devletin söz konusu vergiyle ilgili bilgiyi kendi mevzuatlarında tanımladığı şekilde tanımlaması ve bu kapsamda söz konusu bilgiyi temin etmesi gerekmektedir. Bilgi talebinin özellikle yapılması durumunda bilgi talebinin amacı göz önünde bulundurularak, bilgi talep edilen devlet idari usul ve alışkanlıkların izin verdiği azami sınırlar içerisinde bilgiyi temin etmekle yükümlü olmaktadır (GİB, 1996:33).

Anlaşma kapsamında bilgi değişimi maddesi, anlaşmada tanımlanan vergiler açısından sınırlamaya tabi tutulmamaktadır. Bu bağlamda “kavranan vergiler ile ilgili hükümler ile bağlı kalınmaksızın anlaşma, anlaşmaya taraf bir devlette alınan her çeşit vergiye uygulanacaktır” ifadesi ile söz konusu husus açıklanmaktadır (GİB, 1996:33)

Bu bağlamda ABD ve Türkiye arasında düzenlenen uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması hükümleri bakımından OECD model anlaşmasına benzemektedir. Uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesini içeren hükümler 23. madde de hükme bağlanmakla birlikte, uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme yöntemleri bakımından mahsup yöntemi benimsenmektedir. Bilgi değişimi ile ilgili hükümler 26. maddede bulunmakla birlikte; talep üzerine bilgi değişimine imkan sağlamaktadır.

3.4. Türkiye ile ABD Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması

ABD ve Türkiye arasında 29 Temmuz 2015 tarihinde Ankara’da imzalanan, 6677 sayılı kanun numaralı ve kabul tarihi 25 Şubat 2016 olan anlaşma taraf devletler arasında otomatik bilgi değişimi için etkin bir altyapı oluşturmayı amaçlamaktadır (TBMM Kanun Kararları, Kanun No:6677).

Anlaşmanın hukuki dayanağını ABD ve Türkiye arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının 26. maddesinde hükme bağlanan bilgi değişimi maddesi oluşturmaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma FATCA açısından Model 1A IGA özellikleri taşımaktadır.

Model 1 kapsamında imzalanan FATCA anlaşmasına göre, ABD ile anlaşma imzalayan devletlerde bulunan finansal kurumların ayrıca bir anlaşma yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu doğrultuda, finansal kurumların Türkiye’de bulunan

yetkili makamlara bildirimde bulunması durumunda ayrıca IRS’e bildirimde bulunma yükümlülükleri bulunmamaktadır. Model 1 kapsamında Türkiye anlaşma hükümlerini kabul ettiğinden dolayı Türkiye’de bulunan finansal kurumlar stopaj vergisine tabi tutulmamaktadır. Bu bağlamda Türkiye, IRS ile ortak hareket etmeyi taahhüt ettiği için vergi kaçırma konusunda düşük risk sınıfına dahil edilmektedir. Türkiye açısından anlaşma Model 1A IGA hükümleri taşıdığı için bilgi değişimi karşılıklı yapılmaktadır (Kahriman ve Tepekule, 2014:103).

3.4.1. Anlaşma Kapsamında Tanımlanan Terimler ve Paylaşılacak Bilgiler

Türkiye ile ABD arasında imzalanan FATCA anlaşması ile sağlanacak olan bilgiler açısından hem ABD ile yapılan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarındaki gizlilik şartları hem de bilgi değişimi ile elde edilen bilgilerin kullanımını kısıtlayan hükümler geçerliliğini korumaktadır (GİB, 2015a:2). Anlaşma kapsamında 1. maddede tanımlar, 2. maddede ise, bildirim zorunlu hesaplar açısından bilginin temin edilmesi ve değişimine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Bu bağlamda anlaşma kapsamında 1. maddede gerekli tanımlamalara yer verilmektedir. Buna göre, “yetkili makam” terimi ABD bakımından “Hazine Bakanı veya temsilcisini” ifade ederken, Türkiye için “Maliye Bakanını veya yetkili temsilcisini” ifade etmektedir (GİB, 2015a:2).

Bununla birlikte anlaşma kapsamında farklı tanımlamalara da yer verilmektedir. Anlaşma kapsamında finansal kurum terimi “saklama kuruluşunu, mevduat kuruluşunu, yatırım kuruluşu”nu belirtirken; “belirli sigorta şirketi”ni de kapsamaktadır. Bu bağlamda saklama kuruluşu terimi, “işlerinin önemli bir kısmı, başkalarının hesabına finansal varlık bulunduran herhangi bir kurumu ifade etmektedir; Eğer bulundurulmuş finansal varlıklara ve ilgili finansal hizmetlere atfedilen kurumun brüt geliri, belirlenimin yapıldığı yıldan önceki 31 Aralık’ta (veya takvim yılına dayanmayan hesap döneminin son günü) sona eren 3 yıllık dönemden veya kurumun var olduğu dönemden, kısa olanında, kurumun toplam brüt gelirinin %20’sine veya fazlasına denk geliyor ise kurum, işlerinin önemli bir kısmı olarak başkalarının hesabına finansal varlık” olarak bulunduran kurumları ifade etmektedir. Mevduat kuruluşu terimi ise, “bankacılık ve ya benzer faaliyetlerin normal seyri içerisinde mevduat kabul eden herhangi bir kurum” olarak tanımlanmaktadır. Yatırım kurumu ise, çek, senet, mevduat

sertifikası ve türev araçlar gibi para piyasası araçları ticareti, “döviz ticareti, döviz, faiz oranı ve endeks araçları ticareti, devredilebilir menkul kıymetler ticareti veya vadeli emtia ticareti” yapan, “bireysel ve toplu portföy yönetimi” yapan veya “başka şekilde diğer kişiler adına fonların veya paranın yatırımı, yönetimi veya işletimi” işlemlerini yapan kuruluşları ifade etmektedir (GİB, 2015a:2-3).

Anlaşma kapsamında tanımlanan belirli sigorta şirketi ise, “nakdi değer sigorta anlaşması veya düzenli ödeme anlaşması düzenleyen veya bu anlaşmalara ilişkin ödeme yapma yükümlülüğünde olan bir sigorta şirketi (veya sigorta şirketini elinde bulunduran şirket) olan herhangi bir kurum” olarak tanımlanmaktadır. Yine anlaşma kapsamında tanımlanan Türk finansal kuruluşu terimi ise, “Türkiye dışında bulunan şubeleri hariç, Türkiye’de mukim herhangi bir finansal kuruluşu ve Türkiye’de mukim olmayan bir finansal kuruluşun Türkiye’deki herhangi bir şubesini” kapsamaktadır (GİB, 2015a:3). Bu bağlamda nakdi değer sigorta anlaşması, 50.000\$’dan fazla nakit değere sahip sigorta sözleşmelerini kapsamaktadır. Düzenli ödeme anlaşması ise, belli bir kişinin yaşam beklentisinin tamamı ya da bir kısmına dayanarak belirlenen ve belirli zaman dilimi için düzenleyenin ödeme yapmayı kabul ettiği anlaşmaları kapsamaktadır (GİB, 2015a:6).

Anlaşma kapsamında paydaş ülke finansal kuruluşu, “paydaş ülke dışında bulunan şubeleri hariç, paydaş ülkede kurulmuş herhangi bir finansal kuruluş ya da paydaş ülkede bulunan herhangi bir şubesini” kapsamaktadır (GİB, 2015a:3). Bu bağlamda paydaş ülke finansal kuruluşu, ABD ile yapılan FATCA anlaşması kapsamında bilgi paylaşma taahhüdünde bulunan diğer ülkelerdeki finansal kuruluşları kapsamaktadır.

Anlaşma hükümleri gereği önem arz eden bir diğer terim ise, bildirim yapan finansal kuruluş terimi olmaktadır. Bu bağlamda bildirim yapan finansal kuruluş, bildirim yapmakla yükümlü Türk ve ABD finansal kuruluşlarını kapsamaktadır. Bildirim yapan Türk finansal kuruluşu terimi, “bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu olmayan herhangi bir Türk finansal kuruluşu” olarak tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu, “EK 2’de Bildirim Yapmayan Türk Finansal Kuruluşu olarak açıklanan veya diğer şekilde ilgili ABD Hazine Düzenlemeleri çerçevesinde uyumlu addedilen yabancı finansal kuruluş veya muaf gerçek lehtar olarak nitelendirilen herhangi bir Türk Finansal Kuruluşunu veya

Türkiye’de mukim diğer bir kurumu” kapsamaktadır. Bildirim yapan ABD finansal kuruluşu terimi ise, “değişime tabi tutulacak bilgiye ilişkin gelir üzerinde kontrol, tahsil veya saklama yetkilerine sahip, ABD dışında bulunan şubeleri hariç, ABD’de mukim herhangi bir finansal kuruluşu ve ABD’de mukim olmayan bir Finansal Kuruluşun ABD’de bulunan herhangi bir şubesini” kapsamaktadır (GİB, 2015a:3-4).

Anlaşma kapsamında ayrıca tanımlanan katılımcı olmayan finansal kuruluş terimi, “ilgili ABD Hazine Düzenlemelerinde tanımlandığı biçimiyle katılımcı olmayan yabancı finansal kuruluşları” kapsamaktadır. Ancak anlaşma kapsamında belirtilen ve bildirim yapan Türk finansal kuruluşu olarak tanımlanmasına rağmen söz konusu kuruluşun ciddi uyumsuzluk göstermesinin ilk bildirimini takip eden 18 ay içinde uyumsuzluğun giderilmemesi durumunda ABD söz konusu kuruluşu katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak değerlendirebilmektedir. Ayrıca, paydaş ülke ile yapılan anlaşmalarda katılımcı olmayan finansal kuruluş hariç tutulmak üzere, Türk finansal kuruluşu ve diğer paydaş ülke finansal kuruluşları katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak değerlendirilememektedir (GİB, 2015a:4).

Anlaşma açısından önemli olan bir diğer husus, bildirim zorunlu hesaplardır. Bu kapsamda bildirim zorunlu Türk hesabı mevduat hesabı ve mevduat dışındaki finansal hesap olarak ayırma tabi tutulmaktadır. Mevduat hesabı söz konusu ise, “hesap Türkiye mukimi gerçek bir kişi tarafından sahip olunursa ve herhangi bir takvim yılında bu hesaba 10\$’dan fazla faiz ödemişse” ve mevduat hesabı dışındaki finansal hesap söz konusu ise, “bildirime tabi ABD kaynaklı gelirin ödenmesi veya alacak kaydedilmesi yönünden ve vergi amacıyla Türkiye mukimi olduğunu belgelendiren kurumlar dahil, hesap sahibi Türkiye mukimi” olan hesaplar, bildirim yapan ABD finansal kuruluşu tarafından tutulan finansal hesabı ifade etmektedir (GİB, 2015:7). Bu bağlamda bildirim yapan ABD finansal kuruluşu, “değişime tabi tutulması gereken bilgiye ilişkin gelir üzerinde kontrol, tahsil veya saklama yetkisine sahip olması kaydıyla; ABD dışında bulunan şubeler hariç ABD’de mukim herhangi bir finansal kuruluşu ve ABD’de mukim olmayan bir finansal kuruluşun ABD’de bulunan şubesini” ifade etmektedir (GİB, 2015a:4). Dolayısıyla bildirim zorunlu Türk hesabı, ABD tarafından Türkiye’ye iletilmesi zorunlu tutulan hesapları kapsamaktadır.

Bu bağlamda bildirim zorunlu ABD hesabı, “bildirim yapan Türk finansal kuruluşunca tutulan ve bir ya da daha fazla belirli ABD kişisi tarafından sahip olunan

veya belirli ABD kişisi olan bir veya daha fazla kontrol eden kişisi bulunan ABD kişisi olmayan tarafından sahip olunan finansal hesabı” ifade etmektedir (GİB, 2015a:7). Bildirimi zorunlu ABD hesabı, Türk finansal kuruluşlarında bulunan ve sahibi ABD vatandaşı olan ve mukimi tarafından sahip olunan; bununla birlikte diğer sayılan kişileri de kapsayan hesap olarak ifade edilebilmektedir.

Kontrol eden kişi, “bir kurum üzerinde kontrole sahip gerçek kişileri” ifade etmektedir. Ayrıca, “trust bakımından bu terim, kurucuyu, trustee’leri, varsa hamiyi, lehtarları veya lehtarlar sınıfını ve trust üzerinde en üst düzeyde etkin kontrole sahip diğer herhangi bir gerçek kişiyi ve trust dışındaki bir yasal düzenleme bakımından ise, bu ifadelerle eşdeğer veya benzer görevlerde bulunan kişiler” kontrol eden kişi sayılmaktadır (GİB, 2015a:9). Bu bağlamda bildirimi zorunlu ABD kişisi açısından bir ya da daha fazla kontrol eden kişisi bulunan hesapların da Türkiye tarafından bildirimi zorunlu tutulmaktadır.

Anlaşma kapsamında, bir kurum başka bir kurumu kontrol etmekte ya da söz konusu iki kurum da ortak kontrol alanı içindeyse bu durumda bir kurum başka bir kurumun ilişkili kurumu olmaktadır. İlişkili kurum kapsamında bahsedilen kontrol, “bir kurumdaki oy veya değer doğrudan veya dolaylı olarak %50’sinden fazlasına sahip olmayı” kapsamaktadır (GİB, 2015a:9).

Tanımlanan terimlere ilaveten anlaşma kapsamında tanımlanmayan terimlerin olması durumunda bu terimler yetkili makamların iç mevzuatlarına göre karşılıklı olarak ortak bir anlam üzerinde anlaşılamazsa, tarafların mevzuatında tanımlanan anlamı taşımakla birlikte bu tanım diğer taraf devletin mevzuatına göre öncelik taşımaktadır. Bu açıdan anlaşmayı uygulayan taraflar karışıklığa yol açmamak adına söz konusu diğer taraf devlete öncelik tanımaktadır.

Anlaşmanın 2. maddesinde, “bildirimi zorunlu hesaplar ile ilgili bilgilerin temin edilmesine ve değiştirilmesine ilişkin yükümlülükler” ele alınmaktadır. 2. madde kapsamında belirtilen hususlar açısından bildirimi zorunlu ABD hesabı ve bildirimi zorunlu Türk hesabı ayrımı söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda bildirimi zorunlu ABD hesabı için anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının a1 bendinde, “belirli ABD kişisi” için hesap sahibinin adı ve adresi, ABD vergi kimlik numarası Ek 1 de belirtilen “durum tespiti” yapılmasının ardından, “belirli ABD kişisi” olan ya da bir veya birden fazla “kontrol eden kişisi” bulunan “ABD dışı kurum” için ve ilgili her bir ABD kişisi

için isim, adres ve vergi kimlik numarasını kapsayan bilgilerin değişimi anlaşma kapsamında hükme bağlanmaktadır. Anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının a2 bendinde, bir hesap numarası olmaması durumunda “işlevsel eşdeğer”in kabul edileceği öngörülmektedir (GİB, 2015a:10). İşlevsel eşdeğer kavramı ise, hesap numarası ile aynı işlevsel fonksiyonlara sahip bir numara olarak değerlendirilebilmektedir. Bu açıdan aynı işlevsel fonksiyona sahip numara da hesap numarası için işlevsel eşdeğer olabilmektedir.

Anlaşmaya Ek 2’de düzenlenen ve bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu olarak adlandırılan kurumlar içerisinde sayılmayan bütün kurumlar bildirim yapan Türk finansal kuruluşu olarak tanımlanmakta ve anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının a3 bendinde, söz konusu kuruluşların ismi ve kimlik numarasının paylaşılma yükümlülüğü vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra aynı maddenin aynı fıkrasının a4 bendinde, bildirim yapan Türk finansal kuruluşlarının hesap kapatma dönemleri açısından ilgili takvim yılının sonu; belirlenen başka bir dönem ya da yıl içerisinde hesap kapatıldıysa “kapatılmadan önceki hesap bakiyesi” veya “nakdi değer sigorta anlaşması ya da düzenli ödeme anlaşmasının bulunması durumunda nakit değer ya da vazgeçme değeri dahil” tutulan değerlerin paylaşılma yükümlülüğü bulunmaktadır (GİB, 2015a:10).

Anlaşma kapsamında 2. maddenin ikinci fıkrasının a5 bendinde ise, “saklama hesabı” bakımından paylaşılacak bilgiler ele alınmaktadır. Bu bağlamda öncelikle anlaşma metnine göre saklama hesabı teriminin tanımlanması gerekmektedir. Anlaşma’nın 1. maddesinin ilk fıkrasının u bendinde saklama hesabı, “herhangi bir finansal araç veya yatırım amaçlı sözleşme sahibi başka bir kişi lehine tutulan, sigorta anlaşması ya da düzenli ödeme anlaşması hariç tutulmak üzere bir hesap” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda saklama hesabı için, “bir kurumdaki hisse veya hisse senedi, bir senet, bono, tahvil veya diğer borçlanma kanıtı, döviz veya mal işlemi, kredi temerrüt takası, finansal olmayan endekse dayalı takas, farazi ana anlaşma, sigorta anlaşması veya düzenli ödeme anlaşması ve opsiyon ya da diğer araçlar” dahil edilmekte; ancak bu tanımlamalarla sınırlı tutulmamaktadır (GİB, 2015a:5). Saklama hesabı açısından paylaşılacak bilgiler, hesapta tutulan varlıkla birlikte belirlenen süre içerisinde ya da belirlenen dönem sonunda hesaba işleyen ya da hesaplara ilişkili bütün işlemlerde ödenen ya da alacak olarak kaydedilen faiz miktarının “toplam brüt tutarı”,

“temerrütlerin toplam brüt tutarı” ve “diğer gelirlerin toplam brüt tutarı” ile bilgileri kapsamaktadır. Ayrıca saklama hesabının, bildirim yapan Türk finansal kuruluşu hesap sahibi için bir aracı gibi hareket ettiği bütün durumlarda “hesaba ödenen veya alacak kaydedilen malvarlığı artışı veya itfasından toplam brüt hasılat” ile ilişkili bilgiler değişime tabi tutulmaktadır (GİB, 2015a:10-11).

Mevduat hesabı açısından paylaşılacak bilgiler ise, anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının a6 bendinde düzenlenmektedir. Buna göre, söz konusu hesaplara ödenen ya da alacak olarak kaydedilen faiz miktarının “toplam brüt tutarı” paylaşımına tabi tutulmaktadır. Mevduat hesabı anlaşmanın 1. maddesinin ilk fıkrasının t bendine tanımlanmaktadır. Buna göre mevduat hesapları, “herhangi bir ticari veya vadeli hesabı, çek, birikim veya tasarruf hesabını ya da bankacılık veya benzer faaliyetlerin normal seyri içerisinde bir finansal kuruluş tarafından tutulan mevduat, tasarruf, yatırım, borçluluk belgesi veya diğer benzeri araçlarla kanıtlanan bir hesabı” kapsamaktadır. Bu bağlamda mevduat hesabı, “teminatlı yatırım sözleşmesi veya benzer bir anlaşmaya istinaden faiz ödemek veya alacak kaydetmek üzere bir sigorta şirketince tutulan miktarı” da içermektedir (GİB, 2015a:5).

Anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının a7 bendinde ise, saklama ve mevduat hesaplarını kapsayan açıklamalar açısından sayılmayan bütün hesaplar için, bildirim yapan Türk finansal kuruluşunun yükümlü ya da borçlu şeklinde tanımlandığı ve hesap sahibinin hesabına ilişkin olarak belirlenen dönem içerisinde ya da sonunda hesap sahibine “ödenen veya alacak kaydedilen” ayrıca hesap sahibi için “itfa ödemeleri”de dahil tutulmak üzere bütün ödemelerin ve bakiye değişiklikleri için brüt tutar hakkındaki bilgilerin değişime tabi tutulması gerekmektedir (GİB, 2015a:11).

Anlaşma kapsamında 2. maddenin ikinci fıkrasının b bendinde ABD tarafından paylaşılacak bilgilere yer verilmektedir. Buna göre, bütün bildirim zorunlu Türk hesapları bakımından, Türkiye’de ikamet eden ve hesap sahibi olan kişinin ismi, adresi ve Türkiye’ye ait vergi kimlik numarası, hesap numarası (hesap numarasının olmadığı durumlar için işlevsel eşdeğeri) bildirim yapan ABD finansal kuruluşuna ait isim ve kimlik numarası bilgileri, mevduat hesabı için yapılan “faiz ödemelerinin brüt tutarı”, “hesaba ödenen ya da alacak kaydedilen ABD kaynaklı temettülerin brüt tutarı” hakkındaki bilgiler anlaşma kapsamında paylaşılmaktadır. Ayrıca, ABD Gelir Vergisi Kanunu dahilinde sayılan ve bildirim tabi tutulan hesaplar için ödenmek ya da alacak

kaydedilmek suretiyle diğer “ABD kaynaklı gelirin brüt tutarı” da paylaşılacak bilgiler arasında sayılmaktadır (GİB, 2015a:11).

Bu bağlamda anlaşma kapsamında Türk finansal kuruluşu, ABD mukimi olan kişi ve bilgi değişimi yapacak finansal kuruluş hakkında bilgileri paylaşmakla yükümlü olmakla birlikte, ABD finansal kuruluşu bakımından Türkiye’de ikamet eden ve hesap sahibi Türk olan kişi ve bilgi paylaşacak finansal kuruluşa ait bilgiler paylaşılacakla yükümlü kılınmaktadır. Bu bağlamda anlaşma kapsamında karşılıklı bilgi değişiminin esas alındığı söylenebilmektedir.

3.4.2. Anlaşma Kapsamında Bilgi Değişiminin Zamanı ve Şekli

Anlaşma kapsamında bilgi değişiminin zamanı ve şekli 3. maddede belirtilmektedir. Bu bağlamda söz konusu maddenin ilk fıkrasında, “bildirimi zorunlu ABD hesabı ile ilgili yapılan ödemelerin tutarı ve niteliği Türk Vergi Kanunları ilkelerine uygun olarak, bildirimi zorunlu Türk hesabı ile ilgili yapılan ödemelerin tutarı ve niteliği ABD Federal Gelir Vergisi Kanunu ilkelerine uygun olarak belirlenebilir” hükmü bulunmaktadır (GİB, 2015a:11). Bu açıdan, taraf devletler için belirlenen ödemelerin tutar ve nitelikleri taraf devletlerin ilgili kanunları gereğince belirlenmekte ve 2. maddede belirtilen hususlar bu şekilde uygulanabilmektedir. Yine 2. maddede belirtilen yükümlülük amaçları dolayısıyla, değiştirilen her bilgi için belirtilen tutarla ilgili para birimi de belirtilmektedir (GİB, 2015a:12). Bu açıdan değiştirilen bilgiler için, tutarlara ait para birimi de belirtilmek durumundadır.

Süre açısından anlaşma hükümleri yıl bazında belirlemeler içermektedir. Anlaşma kapsamında 2. madde ikinci fıkra hükümleri ki, bu hükümler Türkiye için bildirim yapan Türk finansal kuruluşlarını, bildirimi zorunlu ABD hesaplarını, saklama hesaplarını kapsamakla birlikte; ABD için bildirim yapan ABD finansal kuruluşlarını, bildirimi zorunlu Türk hesaplarını kapsamaktadır. Bu bağlamda belirtilen hususlar hariç tutulmak üzere taraf devletler, 2014 yılı ve takip eden yıllar için ilgili bilgileri temin etmekle ve değişime tabi tutmakla yükümlü kılınmaktadır (GİB, 2015a:12).

Anlaşma kapsamında Türkiye için temin edilecek ve değiştirilecek bilgiler açısından belirli kategoriler oluşturulmaktadır. Bu bağlamda anlaşmanın 3. maddesinin üçüncü fıkrasına göre Türkiye için, 2014 yılı ve takip eden yıllar için temin edilip, değişime tabi tutulacak bilgiler; 2. maddenin ikinci fıkrasının a1 ve a4 bentlerinde

belirtilen bilgileri kapsamaktadır. 2015 yılı için 2. maddenin ikinci fıkrasının a5 bendinde belirtilen, bildirim yapan Türk finansal kuruluşunun hesap sahibi için bir aracı gibi hareket ettiği bütün durumlarda “hesaba ödenen veya alacak kaydedilen malvarlığı artışı veya itfasından toplam brüt hasılat” a dair bilgiler için brüt hasılat hariç tutulmak üzere ve yine 2. maddenin ikinci fıkrasında bulunan a1 ve a7 bentlerinde sayılan bilgiler temin edilip paylaşımına tabi tutulmaktadır. 2016 ve takip eden yıllarda ise 2. maddenin ikinci fıkrasının a1 ve a7 bentlerinde sayılan bilgiler temin edilip paylaşılmaktadır (GİB, 2015a:12).

Bu bağlamda ABD için ise, 2014 ve takip eden yıllarda temin edilip paylaşılacak bilgiler, anlaşmanın 2. maddesinin ikinci fıkrasının b bendinde sayılan bütün bilgileri kapsamaktadır (GİB, 2015a:12). Bu bağlamda anlaşmanın 3. maddesinin üçüncü fıkrasında yer verilen söz konusu bilgilerden hareketle, Türkiye için kademeli bir geçiş söz konusuyken, sisteme hakim taraf olan ABD için bilgi paylaşımının 2014 yılından itibaren yapılacağı söylenebilmektedir.

Anlaşmanın 3. maddesinin dördüncü fıkrasında değişime dahil edilecek bilgiler için açıklamalar ele alınmaktadır. Bu bağlamda anlaşmanın 3. maddesinin üçüncü fıkrasına bağlı kalınmaksızın, 30 Haziran 2014 tarihinden itibaren, anlaşmanın “6. maddesinin üçüncü fıkrası saklı kalmak üzere”, anlaşmaya taraf devletler her bir bildirim yapan finansal kuruluştaki kayıtlı kişilerin özel durumlarına göre Türk vergi kimlik numarasının ya da ABD vergi kimlik numarasının mevcut olmadığı durumlarda söz konusu vergi kimlik numaralarını temin etmek ve değişimi yapılan bilgilere eklemek zorunda değildir. Vergi kimlik numaraları mevcut değilse bildirim yapan finansal kuruluş tarafından tutulan kayıtlardaki ilgilinin doğum tarihi temin edilip, değişimi yapılan bilgilere eklenebilmektedir (GİB, 2015a:12). Bu bağlamda anlaşmanın 6. madde üçüncü fıkrası, 30 Haziran 2014 tarihi itibarıyla tutulan hesapların belgelendirilmesini kapsamaktadır (GİB, 2015a:17). Söz konusu maddeden hareketle anlaşmaya taraf ülkelerin değişime tabi tutacağı bilgiler için bulunması zorunlu hususlardan olarak görülen vergi kimlik numarasının olmadığı durumlarda, ülkelere bu bağlamda herhangi bir zorunluluk yüklenmemektedir. Bunun yerine alternatif sunularak vergi kimlik numarasının olmadığı durumlarda paylaşılacak bilgilerle ilgili kişinin doğum tarihinin belgelere eklenmesi zorunlu tutulmaktadır.

Anlaşmaya göre, 3. maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında belirtilen bilgiler saklı kalmak üzere, 2. maddede sayılan bütün bilgiler, “bilginin ilgili olduğu takvim yılının sona ermesini takiben dokuz ay içinde” değişime tabi tutulmak zorundadır. Anlaşmanın 3. maddesinin altıncı fıkrasına göre, Türkiye ile ABD arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının 25. maddesinde belirtilen “karşılıklı anlaşma usulü” ne göre, “bu Anlaşmanın 2. maddesinde belirtilen otomatik değişim yükümlülükleri için yöntemler, anlaşmanın 5. maddesinin uygulanması için gerekli olabilecek kural ve yöntemler ile anlaşmanın 4. maddesinin 1b bendi uyarınca bildirilen bilgilerin değişimi için gerekli olan yöntemler” yeni bir anlaşma ya da düzenleme ile belirlenmesi mümkün olmaktadır (GİB, 2015a:12). Bu bağlamda Türkiye ve ABD arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının 25. maddesinde hükme bağlanan karşılıklı anlaşma usulüne göre, anlaşma hükümlerinin taraf devletlerden birisi ya da her ikisinin de işlemlerinin anlaşma hükümlerine ters düşmesi durumunda söz konusu sorunu mukim ya da vatandaşı olduğu taraf devlerin yetkili makamına götürebilmesini kapsamaktadır. Bu açıdan söz konusu sorunun çözümü için taraf devletler karşılıklı anlaşmayla sorunu çözmeye çalışabilmektedir (GİB, 1996:32).

Söz konusu açıklamalardan hareketle, Türkiye ile ABD arasında düzenlenen FATCA anlaşması hükümlerinin 2. maddesinde tanımlanan bilgilerin otomatik değişimi, 5. maddesinde belirtilen uyum konusunda işbirliği ve yaptırımlar ile 6. maddesinde belirtilen bilgi değişiminde etkinliğin ve şeffaflığın geliştirilmesini sürdürmeye yönelik karşılıklı taahhüt hükümleri ile ilgili bir sorun çıkması durumunda, iki ülke arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasında belirtilen karşılıklı anlaşma usulünün uygulanabilmesi için yeni bir anlaşma ya da düzenleme yapılması gerekmektedir. Bu doğrultuda FATCA anlaşmasının diğer hükümleri bakımından iki ülke arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının 25. maddesindeki karşılıklı anlaşma usulüne ilişkin hükümler uygulanabilmektedir.

Anlaşmanın gizlilik koşulları belirlenirken, “kullanımı kısıtlayan hükümler dahil” olmak üzere ABD ve Türkiye arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasında belirlenen gizlilik ve koruma hükümlerinin de geçerli olacağı hükmü bulunmaktadır (GİB, 2015a:13). Bu bağlamda Türkiye ile ABD

arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının 26. maddesinin ilk fıkrasında “bir akit devlet tarafından alınan her türlü bilgi, o devletin kendi iç mevzuatı çerçevesinde elde ettiği bilgiler gibi gizli tutulacak ve yalnızca bu anlaşmada belirtilen vergilerin tahakkuk, tahsil, idaresi ile veya cebri icra ya da kanuni takibatla veya bu hususlardaki şikayet ve itirazlarla ilgili kişi ve ya makamlara adli makamlar ve idari kuruluşlar dahil verilebilecektir” hükmü yer almaktadır (GİB, 1996:33). Bu açıdan söz konusu hüküm FATCA anlaşması bakımından da geçerliliğini korumaktadır.

Söz konusu açıklamalara ilaveten anlaşmanın 3. maddesinin sekizinci fıkrasında, daha önceki maddelerde belirtilen yetkili makamlardan her birisi, “diğer yetkili makam devletin bu anlaşma uyarınca alınan bilgilerin gizli kalacağını ve yalnızca vergisel amaçlarla kullanılacağını temin eden uygun koruma önlemlerine, ve etkin bir bilgi değişimi ilişkisi için (zamanında, doğru ve güvenilir bilgi değişimleri ile etkin ve güvenilir iletişimlerini temin etmek için oluşturulmuş süreçler, bilgi değişimlerine veya değişim taleplerine ilişkin soru ve kaygıları gecikmeksizin çözüme ve anlaşmanın 5. maddesi hükümlerini uygulama yeterliliğinin gösterilmiş olması dahil) altyapıya sahip olduğuna kanaat getirdiğinde” diğer yetkili makama bu hususun yazılı bildirim aracılığıyla iletmesi gerekmektedir. Ayrıca taraf devletlerin gerekli önlem ve altyapıya sahip olunduğunun tespitini sağlamak amacıyla 2015 yılının Eylül ayından önce “iyi niyetle” toplanmaya çalışması gerekmektedir (GİB, 2015a:13). Bu bağlamda anlaşma hükümlerinde bilgi değişiminin gizli kalmasına ilaveten, söz konusu bilgilerin sadece vergisel amaçlarla kullanılması için gerekli önlemlerin alınması gerekliliği ve etkin bilgi değişiminin sağlanabilmesi için uygun altyapının oluşturulması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla 2015 yılının Eylül ayından önce de taraf devletler etkin bilgi değişiminin sağlanacağı uygun altyapıyı oluşturulmasının tespitini kontrol etmek için toplanabilmektedir.

Bu açıdan anlaşmanın yukarıda açıklanan yazılı bildirimlerin yapıldığı tarihte hüküm ifade edeceği de anlaşmanın 3. maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilmektedir. Yazılı bildirimlerin yapıldığı tarihten itibaren 12 ay içinde anlaşmanın hüküm ifade etmemesi durumunda anlaşmanın hükümsüz kılınması söz konusu olmaktadır (GİB, 2015a:13).

3.4.3. FATCA'nın Uygulanması, Uyum, İşbirliğinin Arttırılması ve Anlaşmanın Geçerlilik Süresi

Anlaşmanın 4. maddesi ise, FATCA'nın Türk finansal kuruluşlar açısından uygulanmasına dair hükümler içermektedir. Buna göre, bildirim yapan Türk finansal kuruluşu 2. maddede belirlenen amaç ve 3. maddede belirtilen şekil ve zaman yükümlülüklerine uyduğu durumda, Bildirim yapan Türk finansal kuruluşu (GİB, 2015a:13):

- “bildirimi zorunlu ABD hesaplarını belirler ve bu anlaşmanın 2. maddesinin 2a bendindeki bildirilmesi gereken bilgileri ve anlaşmanın 3. maddesinde açıklanan zaman ve şekil gereklilikleri bakımından Türk yetkili makamına yıllık olarak bildirirse,
- 2015 ve 2016 yıllarının her biri için, ödeme yaptığı her bir katılımcı olmayan finansal kuruluşun adını ve ödemelerin toplam brüt tutarını Türk yetkili makamına yıllık olarak bildirirse,
- IRS'in FATCA kaydına ilişkin internet sayfasında yer alan geçerli kayıt koşullarına uyarsa,
- (i) ABD Gelir Vergisi Kanunu uyarınca ana stopaj sorumluluğunu üstlenmeyi seçen nitelikli aracı olarak hareket ettiğinde, (ii) stopaj yapan yabancı ortaklık olarak hareket etmeyi seçen yabancı ortaklık olduğunda veya (iii) stopaj yapan yabancı trust olarak hareket etmeyi seçen bir yabancı trust olduğunda, herhangi bir ABD kaynaklı stopaja tabi ödemededen %30 stopaj yaparsa ve
- önceki maddede belirtilmeyen ve herhangi bir katılımcı olmayan finansal kuruluşu ABD kaynaklı stopaja tabi ödeme yapan veya ödemede aracı olarak hareket eden bildirim yapan Türk finansal kuruluşu olduğunda, ödemeye ilişkin stopajın ve bildirimin gerçekleşebilmesi için gereken bilgileri ABD kaynaklı stopaja tabi ödemenin herhangi bir doğrudan ödeyicisine sağlarsa,

ABD Gelir Vergisi Kanunu'nun 1471.bölümüne uyumlu addedilecek ve stopaja tabi tutulmayacaktır” (GİB, 2015a:13). Bununla birlikte bu koşulları sağlamayan Türk finansal kuruluşu “katılımcı olmayan finansal kuruluş” olarak nitelendirilmediği sürece stopaja tabi tutulmayacaktır (GİB, 2015a:14).

Ayrıca, “işbirliğine yanaşmayan hesaplara ilişkin olarak kuralların askıya alınması” anlaşmanın 4. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenmektedir. Buna göre, Türk finansal kuruluşlarında hesapları bulunan ve işbirliğine yanaşmayan hesap sahipleri için, bildirim yapan Türk finansal kuruluşu 2. maddede sayılan bilgileri elde etse dahi stopaja tabi tutulmamakta ve bu hesabı kapatma yükümlülüğünde olmamaktadır (GİB, 2015a:14). Bu bakımdan finansal kuruluş değil; işbirliğine yanaşmayan hesap sahibi sorumlu tutulmaktadır.

Anlaşmanın 4. madde üçüncü fıkrasında Türk emeklilik sistemleri için özel uygulamalar düzenlenmektedir. Buna göre anlaşmaya Ek 2’de belirtilen emeklilik sistemleri ya uyumlu addedilen yabancı finansal kuruluş olarak ya da “muaf gerçek lehtar” olarak kabul edilebilmektedir. Bu bağlamda “Türk emeklilik sistemi, Türkiye’de bulunan, kurulu veya düzenlemeye tabi bir kurumu ya da emeklilik maaşı veya ikramiyesi sağlamak veya bu tür faydaların sağlanması için gelir elde etmek amacıyla Türk kanunlarına göre çalışan ve katkı, dağıtım, bildirim, sponsorluk ve vergilendirme bakımından düzenleme altında olan önceden belirlenmiş sözleşmesel veya yasal düzenlemeleri kapsamaktadır” hükmü bulunmaktadır (GİB, 2015a:14). Dolayısıyla bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşları açısından iki seçenek belirlenmektedir. Söz konusu seçenekler emeklilik sistemlerinin uyumlu sayılan yabancı finansal kuruluş ya da muaf gerçek lehtar olarak sayılabileceğini göstermektedir. Bahsi geçen muaf gerçek lehtar olarak sayılan kuruluşlar ise anlaşmaya Ek 2’de belirtilmektedir.

Anlaşmanın 4. maddesinin ilk fıkrasında belirtilen şartları sağlayan ya da yine aynı maddenin üçüncü ve dördüncü fıkralarında tanımlanan Türk finansal kuruluşu için “katılımcı ya da uyumlu addedilen yabancı finansal kuruluş” olma sıfatını engelleyen bir ülkede faaliyette bulunan ilişkili kuruma ya da şubeye sahip olması durumunda ya da “yalnızca ABD hazine düzenlemelerindeki sınırlı yabancı finansal kuruluş olarak değerlendirilen” ilişkili kuruma veya şubeye sahip olması durumunda bahsi geçen Türk finansal kuruluşu, uyumlu sayılabilmekte; uyumlu addedilen yabancı finansal kuruluş olarak sayılabilmekte ya da muaf gerçek lehtar olarak nitelendirilmeye devam edilebilmektedir (GİB, 2015a:14). Aynı zamanda, “Türk finansal Kuruluşu, bu anlaşmanın tüm bildirim ve stopaj yükümlülüklerinin amaçları bakımından, bu tür ilişkili kurum veya şubenin her birini ayrı birer katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak değerlendirmekle birlikte ilişkili kurum veya şubenin her biri kendisini stopaj

aracılara katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak tanımlayabilmektedir. Bu tür ilişkili kurum veya şubenin her biri, kendilerine uygulanan ilgili kanunların izin verdiği ölçüde, ABD Gelir Vergisi'nin 1471. bölümünün gereklilikleri doğrultusunda kendi ABD hesaplarını belirlemekte ve bu hesaplara ilişkin bilgileri bildirmektedir. Bu tür ilişkili kurum veya şube, bulunduğu ülkede mukim olmayan kişilere ait ABD hesaplarının veya söz konusu ülkede kurulu olmayan katılımcı olmayan finansal kuruluşlara ait hesapların açılmasını özellikle teşvik etmemekte ve bu tür ilişkili kurum veya şube, Türk finansal kuruluşu veya diğer herhangi bir ilişkili kurum tarafından, duruma göre, bu anlaşma veya ABD Gelir Vergisi Kanunu'nun 1471. bölümünün yükümlülüklerinden kurtulmak için kullanamamaktadır" (GİB, 2015a:15).

Bu bağlamda bir Türk finansal kuruluşunun FATCA açısından katılımcı ya da uyumlu olarak nitelendirilmeyen bir ülkede şube ya da ilişkili kurumu bulunması durumunda ya da ABD'nin hazine düzenlemelerinde sınırlı yabancı kuruluş olarak nitelendirilen ilişkili kurum ya da şubeye sahip olduğu durumda Türkiye, FATCA anlaşmasına taraf olduğu için, söz konusu şube ya da ilişkili kuruluşlarda uyumlu sayılabilmekte ya da muaf gerçek lehtar olabilmektedir. Türkiye açısından söz konusu ilişkili kurum ya da şubeler katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak nitelendirilmekle birlikte, bu kuruluşlar da kendilerini stopaj aracılara aynı şekilde tanımlamakla yükümlü tutulmaktadır. Ancak söz konusu ilişkili kurum ya da şubelerin yükümlülükleri olabilmektedir. Söz konusu yükümlülükler, sayılan ilişkili kurum ya da şubelerin bünyesinde bulunan ABD hesaplarını belirlemesi ve bildirmesini kapsamaktadır. Bu tür bir ilişkili kurum ya da şube FATCA kapsamındaki yükümlülüklerden kurtulmak amacıyla kullanılamamaktadır.

Anlaşmanın 4. maddesi altıncı fıkrasında "zamanlamanın koordinasyonu" hükme bağlanmaktadır. Buna göre anlaşmanın 3. maddesinin üçüncü ve beşinci fıkraları kapsam dışı bırakılmaktadır. Ayrıca Türkiye tarafında katılımcı addedilen yabancı finansal kurumların IRS'e bildirmesi gereken bilgiler açısından sadece ilgili olduğu takvim yılı içindeki bilgiler paylaşma tabi tutulmaktadır. İlgili takvim yılından önceki bilgiler için temin ve değişiklik zorunluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte katılımcı yabancı finansal kurumlar bilgi değişimi kapsamında IRS'e bildirmesi gereken tarihten önce değişim yapma yükümlülüğünde değildir. ABD açısından ise, Türkiye'nin bilgi değişimine başladığı takvim yılından önceki bir takvim yılı için bilgi temini ve

değişimi yükümlülüğü bulunmamaktadır. Benzer şekilde ABD'nin Türkiye'nin bilgi değişimine başladığı tarihten önceki bir tarihte bilgi değişimi yapma yükümlülüğü bulunmamaktadır (GİB, 2015a:15). Söz konusu hükümde bahsedilen anlaşmanın 3. maddesi Türkiye için 2014, 2015 ve 2016 tarihinde paylaşılacak bilgileri belirtmektedir. Aynı maddenin beşinci fıkrası ise, bilgi ile ilgili tutarların bilginin ilgili olduğu takvim yılının sona erisini takiben dokuz ay içinde değişimini kapsamaktadır. Bu bağlamda taraf devletler bilgi değişimi için aynı takvim yılı kapsamında sorumlu tutulmakta ve önceki takvim yılları için herhangi bir bilgi değişimi yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Türkiye, anlaşmanın ilk maddesinde yapılan tanımlamalar açısından anlaşmanın amaçlarına aykırı olmamak şartı ile ABD hazine düzenlemelerinde kullanılan bir tanımlama anlaşmada belirtilen tanımlara karşılık gelecek şekilde kullanabilmektedir. Söz konusu tanımlama Türk finansal kuruluşlarının da kullanmasına izin verilmektedir (GİB, 2015a:15-16). Tanımlar açısından Türkiye'ye ayrıcalık tanınarak anlaşmanın amaçları ve anlaşmada tanımlanan ifadeler göz önüne alınarak tanımlama yapmasına izin verilmektedir.

Anlaşmanın 5. maddesinde ise, “uyum konusunda işbirliği ve yaptırımlar” düzenlenmektedir. Maddenin ilk fıkrasında küçük ve idari hatalar düzenlenmektedir. Bu bağlamda, taraf devletlerden birinin yetkili makamı idari hata ve diğer küçük hatalar nedeniyle eksik ya da yanlış bilgi paylaşımına neden olmuşsa ya da yine idari ve küçük hatalar nedeniyle anlaşmanın hükümlerini ihlal etmişse, diğer tarafın yetkili makamına konuyu bildirmekle yükümlü olmaktadır. Ayrıca düzeltilen ve tamamlanan bilgiyi karşı tarafa iletmekle yükümlü kılınmaktadır. Anlaşmanın ihlallerinin çözülmesi için ise iç mevzuat hükümleri uygulanmaktadır. Ayrıca, söz konusu ihlallere yürürlükte olan cezalar da dahil edilmektedir (GİB, 2015a:16).

Anlaşmanın 5. maddesinin ikinci fıkrasında ise ciddi uyumsuzluk hususu hükme bağlanmaktadır. Buna göre, taraf devletlerin yetkili makamlarından birisi anlaşma hükümlerine ciddi bir uyumsuzluk fark ederse bunu diğer taraf devletin yetkili makamlarına bildirmek ve uyumsuzluğu gidermek için iç mevzuat hükümlerini uygulamakla yükümlü tutulmaktadır. Bildirim yapan Türk finansal kuruluşu açısından ciddi uyumsuzluk durumunda ise, bu durum ilk bildirim tarihini takip eden 18 aylık süre içerisinde çözüm bulunamazsa söz konusu finansal kuruluş katılımcı olmayan finansal kuruluş olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (GİB, 2015a:16).

Anlaşmanın 5. maddesinin üçüncü fıkrasında ise, anlaşmanın hükümlerinin uygulanması açısından bildirim yapan finansal kuruluşların “üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları”nı kullanabileceği hükme bağlanmaktadır. Ancak söz konusu üçüncü taraf hizmet sağlayıcılarının yükümlülüğü bildirim yapan finansal kuruluşa ait olmaktadır (GİB, 2015a:16). Bu bağlamda üçüncü taraf hizmet sağlayıcıları tarafından yaşanması muhtemel sorun ve aksaklıklar bakımından hükümet bazında değil; finansal kuruluş bazında yükümlülük söz konusu olmaktadır.

Anlaşma hükümlerinin 5. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, finansal kuruluşların, bildirimde bulunmaktan kaçınmayı amaç edinen uygulamalar benimsemesi durumunda taraf devletler bu uygulamaların benimsenmesini engellemek için gerekli önlemleri almakla yükümlü tutulmaktadır (GİB, 2015a:16). Bu hükümden anlaşılaçağı üzere taraf devletler finansal kuruluşların bildirimde bulunmaktan kaçınmamasını sağlamakla birlikte aynı zamanda finansal kuruluşların bildirimde bulunmaktan kaçınmayı amaçlayan uygulamalardan da uzak tutulması amaçlanmaktadır.

Anlaşmanın 6. maddesinde, “bilgi değişimi etkinliğinin ve şeffaflığının geliştirilmesini sürdürmeye yönelik karşılıklı taahhüt” hükme bağlanmaktadır. Karşılıklılık açısından ABD ve Türkiye arasında karşılıklı otomatik bilgi değişiminin eşit düzeyde yapılması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle taraf devletler bilgi değişimini desteklemek için gerekli düzenlemeler yapmayı ve şeffaflığın artırılması için işbirliğini geliştirmeyi taahhüt etmektedirler (GİB, 2015a:16-17).

Taraf devletler “yabancı aktarmalı ödeme ile brüt hasılat stopajı” konusunda politika hedeflerinin gerçekleştirilmesi, yükü en aza indirgeyerek pratik ve etkin alternatif yaklaşım geliştirilmesi açısından paydaş ülkeler ile ortak olarak ABD ile de birlikte çalışmayı taahhüt etmektedir (GİB, 2015a:17). Bu doğrultuda dikkat edilecek husus, hükmün sadece taraf devletleri değil aynı zamanda paydaş ülkeleri de kapsam dahiline almasıdır. Paydaş ülke, FATCA uygulamasının kolaylaştırılması açısından ABD ile bir anlaşması yürürlükte bulunan ülkeleri ifade etmektedir. Bu açıdan Türkiye, hem ABD ile hem de paydaş ülkeler ile ortak hareket etmek taahhüdünü vermektedir.

30 Haziran 2014 tarihi ile ABD 2017 ve takip eden yıllara ilişkin “bildirimi zorunlu Türk hesabının her bir hesap sahibinin Türk vergi kimlik numarasının bildirim yapan ABD finansal kuruluşları tarafından temin edilmesi ve bildirilmesini gerektiren kuralları 1 Ocak 2017 tarihine kadar oluşturmayı taahhüt eder” hükmü 6maddenin

üçüncü fıkrasının a bendinde yer almaktadır. Türkiye ise 2017 ve takip eden yıllara ilişkin “her bir belirli ABD kişinin ABD vergi kimlik numarasının bildirim yapan Türk finansal kuruluşlarınca temin edilmesini gerektiren kuralları 1 Ocak 2017 tarihine kadar oluşturmayı taahhüt eder” hükmü 6. maddenin üçüncü fıkrasının b bendinde hükme bağlanmaktadır (GİB, 2015a:17). Söz konusu hükümden hareketle, 1 Ocak 2017 yılına kadar taraf devletler bilgi değişiminin hukuki ve uygulamaya bağlı düzenlemelerinin oluşturulması yükümlülüğü altındadır.

FATCA’nın uygulanmasında tutarlılığın sağlanması amacıyla, Türkiye ile paydaş ülkeler bakımından daha lehte olan koşullar söz konusu ise, Türkiye daha lehte olan bu hükümlerden anlaşmanın 4. maddesi ve anlaşmaya Ek1 doğrultusunda yararlanabilmektedir. Daha lehte olan hükümler ABD tarafından Türkiye’ye bildirilecek ve Türkiye reddetmediği sürece sanki bu anlaşmada tanımlanmış ve hükme bağlanmış gibi paydaş ülkelere uygulanan daha lehte hükümler Türkiye’ye de uygulanabilecektir (GİB, 2015a:17). Burada, Türkiye’ye tanınan bir ayrıcalıktan çok, FATCA’nın uygulanması sırasında ayrımcılığın önlenmesi ve bütün ülkelerde eşit ve tutarlı bir altyapı oluşturulmaya çalışılması söz konusu olmaktadır.

Uygulamada yaşanabilecek aksaklık ve zorluklar konusunda, anlaşmanın uygulanmasına aracılık edecek araçların geliştirilmesi için taraflar danışma talebinde bulunabilmektedir. Ayrıca, anlaşmanın yazılı bir taleple karşılıklı olarak değiştirilebilmesi de öngörülmektedir. Aksi yönde bir karara varılmadıkça, bu tür değişiklik 10. maddenin ilk fıkrasında belirlenen usule göre yürürlüğe girmektedir (GİB, 2015a:17-18). Bu hüküm ile özellikle uygulamaya yeni başlayacak Türkiye için danışmada bulunma kolaylığı sağlanarak, anlaşma hükümlerinin uygulanması açısından yardım sağlama öngörüsünde bulunmaktadır.

Anlaşmanın yürürlüğe girmesi için belirlenen şart, Türkiye’nin anlaşmanın uygulanmasını sağlayacak iç işlemlerini tamamlamasıdır. Bu açıklamaya 10. maddenin ilk fıkrasında yer verilmektedir. Bu açıdan Türkiye’nin gerekli düzenlemeleri yaptığını ABD’ye bildirdiği tarih, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarih olmaktadır. Anlaşmanın feshedilmesi için taraf devletlerden biri, diğer taraf devlete yazılı bildirim yapmak zorundadır. Bu bağlamda fesih işlemi, yazılı fesih bildiriminin yapılmasını takip eden 12 aylık sürenin bittiği ayın ilk günü gerçekleşmektedir. Aynı zamanda 31 Aralık 2016 tarihinden önce bulunan taahhütleri yerine getirmek için anlaşmada değişiklik yapma

konusunda ülkeler birbirine danışabilmektedir (GİB, 2015a:18). Bu bağlamda anlaşmanın yürürlüğe girmesi için Türkiye'nin finansal kurumları bilgilendirmek ve finansal kurumların da müşterilerini bilgilendirmek gibi iç işlemlerini tamamlaması gerekmektedir. Bu doğrultuda söz konusu işlemlerin tamamlanmasının ABD'ye iletildiği tarihte anlaşma yürürlüğe girmektedir. Anlaşmanın feshedilmesi için ise belirli bir süre tanınmaktadır. Bu açıdan eğer Türkiye söz konusu süreyi takiben fesih ederse ABD ile işbirliği içinde olmadığı için bünyesinde bulunan finansal kuruluşlar stopaj vergisine tabi tutulabilecektir.

Anlaşma maddelerine ilaveten, anlaşmanın uygulanmasında kolaylık sağlanması amacıyla ekler bölümünde detaylı bilgilere yer verilmektedir. Bilgi değişimi kapsamında hangi hesapların bilgi değişimine tabi olduğunu belirten durum tespiti ve anlaşmada yer alan tanımların geniş açıklamaları yine ekler bölümünde düzenlenmektedir.

3.4.4. FATCA'nın Uygulanması Açısından Yapılan Düzenleme ve Tanımlar

Anlaşmanın uygulanması açısından şüpheye ve açıklanmayan hususlara mahal vermemek adına anlaşma içerisinde tanımlanan ve bahsi geçen bütün bilgi değişimi yükümlülüklerine dair detaylı açıklamalar ekler bölümünde yer almaktadır. Anlaşmanın 9. maddesinde eklerin FATCA anlaşmasından ayrı tutulamayacağı hükme bağlanmaktadır (GİB, 2015a:18). Bu bağlamda ekler iki bölümden oluşmaktadır. Ek 1'de "bildirimi zorunlu ABD hesaplarını ve katılımcı olmayan finansal kuruluşlarca tutulan bildirim yapan Türk finansal kuruluşları" için durum tespitinin nasıl yapılacağı tanımlanmaktadır.

Bildirimi zorunlu ABD hesabı ve katılımcı olmayan finansal kuruluşlarının belirlenmesi için bazı şartlar belirlenmektedir. Bu şartlar açısından bildirim yapan Türk finansal kuruluşu hesapları değerlendirecek, durum tespiti yapacak ve bilgilerin bu şekilde paylaşımı sağlanabilecektir. Bu açıdan "hesap bakiyesi ve değeri aksi belirtilmedikçe takvim yılının ve ya diğer uygun bildirim döneminin son günü itibarıyla" belirlenebilmektedir (GİB, 2015a:21). Bakiye ya da değerin 30 Haziran 2014 tarihinde belirlenmesi Ek 1'de tanımlandıysa, bu durumda ya 30 Haziran 2014 tarihinde ya da bu tarihin öncesinde biten bildirim döneminin son gününde bakiye ya da değer tespit edilebilmektedir. Ek 1'e göre bakiye ya da değerin takvim yılının son günü

belirlenmesi gerekiyorsa söz konusu bakiye ya da değeri belirlenen takvim yılının sonunda ya da uygun bildirim döneminin son günü tespit edilmektedir (GİB, 2015a:22).

Anlaşma kapsamında mevcut bireysel hesaplar ise; bireylere ait olan ve finansal kuruluşlarda bulunan hesaplar olarak tanımlanabilmektedir. Bu hesaplardan bazı şartları sağlayan hesaplar, bildirim zorunlu ABD hesabı olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu şartlar arasında, 30 Haziran 2014 tarihi ile “bakiyesi ya da değeri 50.000\$’ı aşmayan bireysel hesaplar” ve 30 Haziran 2014 tarihi ile “bakiyesi ya da değeri 25.000\$ veya altında kalan tutarda nakdi değeri sigorta anlaşması ya da düzenli ödeme anlaşması niteliğine sahip mevcut bireysel hesaplar” ile “bakiyesi ya da değeri 50.000 \$ veya altında tutara sahip mevduat hesapları” sayılmaktadır (GİB, 2015a:22).

Anlaşma kapsamında düşük değerli hesaplar ise, 30 Haziran 2014 tarihi ile bakiyesi 50.000\$ ile 1.000.000\$ arasında kalan mevcut bireysel hesaplar olarak belirtilmektedir. Bu hesapların incelenmesinin 30 Haziran 2016 tarihine kadar tamamlanması gerekmektedir. Bununla birlikte, hesap sahibinin belirli ABD kişisi olma sıfatını kaybettiği ana kadar bu hesaplar bildirim zorunlu hesap sınıfında yer almaktadır (GİB, 2015a:22). Bu açıdan belirli ABD kişisi, ABD Gelir Vergisi Kanunu’ndaki belirli istisnalar hariç tutulmak üzere ABD kişisi olarak tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla düşük değerli hesaplar bakımından hesap sahibinin bu sıfatı kaybetmesi söz konusu olana kadar bu hesapla ilgili bilgiler, bildirim zorunlu hesap kategorisinde yer almaktadır.

Anlaşma kapsamında belirtilen yüksek değerli hesaplar; 30 Haziran 2014, 2015 ve daha sonraki yıllardan birisinin son günü itibari ile bakiyesi ya da değeri 1.000.000\$’ı aşan mevcut bireysel hesaplar olarak tanımlanmaktadır (GİB, 2015a:25). Bu hesaplar için gelişmiş inceleme öngörülmektedir. Bu bağlamda, düşük değerli hesap ile ilgili incelemeler elektronik kayıt ile yapılırken; yüksek değerli hesaplar için elektronik kayıt ile incelemenin yanı sıra veri tabanının yeterli bilgi içermediği durumda evrak üzerinden de kayıt araştırması yapılabilmektedir. Yüksek değerli hesaplarla ilgili gelişmiş incelemelerin 30 Haziran 2014 tarihine kadar tamamlanması gerekmektedir. Eğer bir hesap 30 Haziran 2015 tarihinde ya da öncesinde yüksek değerli hesap olarak belirlenmiş ve bildirim zorunlu ABD hesabı kategorisine alınmışsa bu durumda 2014 yılına ilişkin bilgi değişimi zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak sonraki yıllar için gerekli bilgiler değişime tabi tutulmak zorundadır. Bir hesabın 30 Haziran 2014

tarihinden sonra 2015 yılı ya da takip eden yılın son gününde yüksek değerli hesaba dönüşmesi durumunda ilgili takvim yılını takip eden altı ay içerisinde gerekli incelemeler yapılmak zorundadır. Bununla birlikte, hesap sahibinin belirli ABD kişisi olma sıfatını kaybettiği ana kadar bu hesaplar bildirim zorunlu hesap sınıfında yer aldığı için, yıllık olarak bilgi değişimi yapılması gerekmektedir (GİB, 2015a:26).

Hesapların 1 Temmuz 2014 tarihinde ya da daha sonra açılması durumunda bu hesaplar yeni bireysel hesap olarak nitelendirilmektedir. Bu hesaplardan bakiyesi 50.000\$'ı aşmayan ve nakdi değer sigorta anlaşması bakiyesi 50.000\$'ı aşmayan hesapların bildirim zorunlu ABD hesabı olarak nitelendirilmektedir (GİB, 2015a:27-28).

Hesap açılış döneminde bir kişinin ABD mukimi olduğunu beyan etmesi durumunda Türk finansal kuruluşları bu bilginin geçerliliğini teyit etmekle yükümlü tutulmaktadır. ABD mukimi olması nedeniyle bildirim zorunlu ABD kişisi olarak nitelendirilen söz konusu kişiye ait ABD vergi kimlik numarası alınması gerekmektedir. Eğer kişinin ABD mukimi olduğu konusunda teyit sağlanamazsa, bu durumda söz konusu kişinin ABD vatandaşı olduğu ve vergilendirme açısından ABD mukimi olduğun dair kişisel beyanın alınması gerekmektedir. Kişisel beyan geçerli olacak şekilde alınmazsa, Türk finansal kuruluşu bu kişiye ait hesabı bildirim zorunlu ABD hesabı olarak nitelendirmek zorunda kalacaktır (GİB, 2015a:34). Bu bağlamda Türkiye'de bulunan finansal kuruluştaki hesap açılırken kişinin ABD mukimi olup olmadığının teyit edilmesi gerekmektedir. Söz konusu teyit sağlanamaz ve söz konusu kişi ABD mukimi olduğunun teyidi için gerekli beyanı vermezse hesap bildirim zorunlu ABD hesabı kategorisine alınmakta ve buna göre gerekli bilgilerin raporlanması gerekmektedir. Karşılıklılık esasına dayanarak, aynı koşulları ABD için de geçerli olduğu ifade edilebilmektedir.

Bir kişiye ya da kuruma ait hesaplarda bulunan toplam tutarlar kayda alınmakta ve bilgi değişiminde kullanılabilir. Bir kişiye ya da kuruma ait hesabın bildirim zorunlu ABD hesabı ya da katılımcı olmayan finansal kuruluşa ait olup olmadığı konusundaki tespitler için eklerde sayılan yöntemlere ilaveten ekte belirtilen alternatif yöntemler de kullanılabilir (GİB, 2015a:35).

Anlaşmaya Ek 2'de ise, "muaf gerçek lehtar ya da uyumlu addedilen yabancı finansal kuruluş olarak değerlendirilen hesaplar" belirtilmektedir. Bu bağlamda muaf

gerçek lehtar olarak ifade edilen kuruluşlar; fonlar dışındaki muaf gerçek lehtarlar, muaf gerçek lehtar olarak nitelendirilen fonlar olarak sayılmaktadır. Uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluşlar ise; küçük ya da sınırlı ölçekteki finansal kuruluşlar, yatırım kurumları ve yatırım kurumlarına uygulanan diğer özel kurallar ve finansal hesaplara dahil edilmeyen hesaplar uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluşlar arasında sayılmaktadır.

Buna göre, belirlenmiş sigorta şirketleri, saklama kuruluşları ya da mevduat kuruluşlarınca yürütülen finansal faaliyetler hariç tutularak belirlenen kurumlar fon dışındaki muaf gerçek lehtarlar olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu kurumlar, Türkiye tarafından kontrol edilen kurumlar olarak tanımlanmış kamu kurumları, uluslararası örgütler ve Merkez Bankası olmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kurumlar bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu ve muaf gerçek lehtar olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (GİB, 2015a:41-42). Söz konusu kuruluşlar açısından herhangi bir bildirim yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Fon dışındaki muaf gerçek lehtar olarak sayılan bir diğer unsur muaf gerçek lehtar olarak nitelendirilen fonlar olmaktadır. Bu bağlamda geniş katılımlı emeklilik fonu (tek bir lehtarın fon varlıklarının %5'inden fazlasına sahip olan fonlar), dar katılımlı emeklilik fonu (50'den az katılımcısı olan fonlar), muaf gerçek lehtarın emeklilik fonu, tamamı muaf gerçek lehtara ait yatırım kurumu ve ekte tanımlanan diğer emeklilik fonlarından oluşmaktadır. Bu kapsamda söz konusu kurumlar bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu ve muaf gerçek lehtar olarak değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (GİB, 2015a:41).

Küçük veya sınırlı ölçekteki finans kurumları da uyumlu ifade edilen yabancı finansal kurum olarak tanımlanmaktadır. Bunların arasında, yerel müşteri tabanlı olan finansal kurum, yerel banka, düşük değerli hesaplara sahip finansal kurumlar ve nitelikli kredi kartı veren kurumlar uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluşlardır (GİB, 2015a:44).

Bu bağlamda yerel müşteri tabanlı finansal kurumlarda bulunan finansal hesapların en az %98'i Türkiye mukimlerine ait olmak durumundadır. Söz konusu kurumların bünyesinde Türkiye mukimi olmayan belirli ABD kişisine, ABD mukimlerine, Türkiye mukimi olmayan belirli kontrol eden kişilere ait olan pasif ABD dışı kurumda bulunan bir hesabın bulunması durumunda ya söz konusu hesap

kapatılmalı ya da bildirim yapan finansal kurum gibi hesaplara ilişkin bilgiler bildirilmek zorunda olmaktadır. Bu bağlamda pasif ABD dışı kurum, bildirim zorunluluğu bulunmayan ABD dışı kurumu temsil etmektedir (GİB, 2015a:44-45). Yerel bankalar açısından ise, banka, kredi birliği ya da kar amacı gütmeyen kredi kooperatif kurumları olarak faaliyet göstermesi beklenmektedir. Bu açıdan yerel bankaların bilanço varlıklarında 175 milyon \$'dan fazla değer bulunmaması gerekmektedir. Ayrıca konsolide veya kombine edilmiş bilanço toplam varlıklarının da 500 milyon \$'ı geçememesi gerekmektedir (GİB, 2015a:45-46).

Düşük değerli finansal kurumlar açısından tanımlanan özelliklerden ilki bu kurumların yatırım kuruluşu olmamasıdır. Ayrıca söz konusu kurum bünyesindeki herhangi bir finansal hesapta 50.000 \$'ı aşan değer ya da bakiye bulundurmaması gerekmektedir. Bu bağlamda bilanço varlıklarının ve konsolide ya da kombine edilmiş toplam varlıkların 50 milyon \$'ı aşmaması gerekmektedir (GİB, 2015a:46).

Nitelikli kredi kartı veren kuruluşlar ise, sadece müşterisine kredi kartı bakiyesi kadar ödeme yapan ve sadece müşterinin kredi kartı bakiyesini aşan bir ödeme yapması durumunda ivedilikle söz konusu bakiyenin iadesinin gerçekleştirilemediği zamanlarda mevduat kabul eden kuruluş olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda söz konusu kuruluşların 1 Temmuz 2014 tarihi ya da daha önceki tarihlerde 50.000 \$'ı aşan mevduatları engellemesi ya da söz konusu tutarı aşan mevduatların 60 gün içinde iadesini sağlaması gerekmektedir (GİB, 2015a:46-47).

Uyumlu ifade edilen yabancı finansal kurum olarak nitelendirilen yatırım kurumları, bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu sayılmakta ve uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluş olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu kurumlar içerisinde ilk olarak sponsorlu yatırım kurumu ve kontrol edilen yabancı kurum tanımlanmaktadır. Sponsorlu yatırım kurumu, ABD hazine düzenlemelerine göre “nitelikli aracı, stopaj yapan yabancı ortaklık ya da stopaj yapan yabancı trust olmayan” Türkiye’de kurulmuş bir yatırım kurumu olması durumunda kontrol eden yabancı kuruluş olarak sayılmaktadır. Bir kurum finansal kuruluş ile sponsor kurum gibi hareket etme konusunda anlaşmaya vardıysa sponsorlu yatırım kurumu olmaktadır. Bu açıdan hem kontrol eden yabancı kuruluş hem de sponsorlu yatırım kurumu uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluş olarak sayılması açısından bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşu olarak değerlendirilmektedir (GİB, 2015a:48).

Söz konusu kurumlar içinde değerlendirilen bir diğer kurum olan sponsorlu yakından yönetilen yatırım aracı açısından ise, “nitelikli aracı, stopaj yapan yabancı ortaklık ya da stopaj yapan yabancı trust olmayan” ve sadece bir yatırım kurumu olması açısından finansal kuruluş olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda söz konusu kuruluş bildirim yapan ABD kuruluşu gibi faaliyet göstermektedir. Söz konusu finansal kuruluşun bildirim yapan Türk finansal kuruluşu olarak tanımlanması durumunda; durum tespitlerinin yerine getirilmesi; stopaj yapılması, bildirim ve diğer gerekliliklerin yerine getirilmesi gerekmektedir (GİB, 2015a:48-49). Söz konusu kurumlara ilaveten yatırım danışmanı ve yöneticileri ile kolektif yatırım araçları da uyumlu ifade edilen yabancı finansal kuruluşlar arasında sayılmaktadır (GİB, 2015a:49). Bu açıdan söz konusu yatırım kurumları ile ilgili detaylı olarak özel kurallara da yer verilmektedir. Bu şekilde FATCA’nın uygulanmasında kolaylığın sağlanması hedeflenmektedir.

Anlaşma kapsamında finansal hesaplar dışında bırakılan ve bu nedenle bildirim zorunlu ABD hesabı olarak değerlendirilmeyen hesaplar da bulunmaktadır. Söz konusu hesaplardan ilki belirli tasarruf hesapları olarak kategorilendirilmektedir. Bu bağlamda emeklilik ve emeklilik maaşı hesabı ya da emeklilik dışı tasarruf hesapları ile belirli süreli hayat sigortası anlaşmaları, miras olarak tutulan hesaplar, emanet hesapları ve paydaş ülke hesapları finansal hesaplar tanımının dışında bırakılmaktadır (GİB, 2015a:50). Dolayısıyla söz konusu hesaplar finansal hesaplar, tanımının dışında bırakıldığı için bildirim zorunlu ABD hesapları olarak nitelendirilememektedir.

3.5. ABD ve Türkiye Arasında Yetkili Makam Düzenlemesi

Türkiye ile ABD arasında 28 Mart 1996 tarihinde Washington’da imzalanan ve “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması” kapsamında tanımlanan 26. madde hükümleri ile yasal dayanağın oluşturulduğu bilgi değişiminin sağlanabilmesi amacıyla 29 Temmuz 2015 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Artırılması Anlaşması” imzalanmıştır (GİB, 2015b:1). Söz konusu anlaşma ile 26. maddeden hareketle otomatik bilgi değişimi sağlanabilmektedir.

Ayrıca, ABD ve Türkiye arasında imzalanan “Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olmak

Anlaşması”nın 25. maddesinde tanımlanan karşılıklı anlaşma usulünün FATCA açısından uygulanabilmesi için yeni bir yetkili makam düzenlemesi anlaşması gerekli görülmüş ve anlaşma GİB tarafından yayınlanmıştır. Bu açıdan yetkili makam düzenlemesi ABD ve Türkiye arasında “Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması”na dayanmakta ve söz konusu anlaşmayı açıklamaktadır.

Bu bağlamda karşılıklı anlaşma usulü ABD ve Türkiye arasında imzalanan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma metninin 25. maddesinde tanımlanan bir hüküm olmaktadır. Karşılıklı anlaşma usulü, anlaşmaya taraf devletlerin birisinde bulunan mukimin anlaşmaya taraf devletlerden birisinde ya da her ikisinde de muhatap olduğu işlemlerin anlaşma hükümlerine aykırı olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Söz konusu mukim, vatandaşı bulunduğu taraf devletin yetkili makamlarına konuyu ileterek sorunun anlaşmaya taraf devletlere ait yetkili makamların yazılı ya da sözlü çözüme kavuşturmasını isteyebilmektedir (GİB, 2009:6-7). Bu açıdan karşılıklı anlaşma usulünün FATCA anlaşması bakımından uygulanabilmesi gerekmektedir. Bunun nedeni FATCA anlaşmasının yasal dayanağını karşılıklı anlaşma usulünün de düzenlendiği uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasından almasıdır.

Bu bağlamda yetkili makam düzenlemesi kapsamında uyumlu bildirim yapan Türk finansal kuruluşu ve bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşları IRS’nin FATCA kayıt koşullarını başarıyla tamamlaması üzerine her bir kuruluşu “tek bir küresel aracı kimlik numarası (GIIN)” verilmektedir. Bildirim yapan Türk finansal kuruluşlarının isimleri ve GIIN’leri IRS tarafından yayınlanan yabancı finansal kuruluş listesine dahil edilmektedir. Ciddi uyumsuzluğun 18 aylık süre içerisinde çözümlenememesi halinde söz konusu kuruluşlar IRS’nin yabancı finansal kuruluş listesinden çıkarılmaktadırlar. IRS yabancı finansal kuruluş listesine dahil edilen Türk finansal kuruluşları ise, Türk yetkili makamına yıllık olarak bildirmektedir (GİB, 2015b:3). Bu bağlamda uyumlu ifade edilen Türk finansal kuruluşları ve bildirim yapmayan Türk finansal kuruluşlarına IRS tarafından GIIN verilmektedir. Söz konusu kuruluşların isimleri ve GIIN’leri IRS yabancı finansal kuruluş listesine dahil edilmektedir. Ancak ciddi uyumsuzluğun belirlenen süre içerisinde giderilememesi halinde söz konusu listeden kuruluş isim ve GIIN’leri çıkarılmaktadır. Bu durumda söz konusu listeden çıkarılan kuruluşlar artık uyumlu ifade edilen Türk finansal kuruluşları olarak değerlendirilememektedir.

Dolayısıyla listeden çıkarılan finansal kuruluşlar ABD tarafından stopaj vergisi ödemekle yükümlü kılınmaktadır.

FATCA kapsamında dokuz ay içinde belirtilen bilgilerin otomatik bilgi değişimine tabi tutulması gerekmektedir. Buna ek olarak anlaşma kapsamında temin edilecek ve değiştirilecek bilgiler ile katılımcı olmayan finansal kuruluşun 2015 ve 2016 yılları açısından ödeme toplamı ve kuruluşun adını kapsayan bilgilerin değişim formatı “IRS.gov” internet adresi üzerinden FATCA XML şeması ve FATCA Metadata XML şeması aracılığıyla yapılmaktadır. Anlaşma kapsamında bilgi değişimi için belirtilen genel bildirim formatı FATCA XML şeması ve FATCA Metadata XML şeması olarak tanımlanmakta ve söz konusu şemalarda yapılan değişikliklerin IRS tarafından duyurulması gerekmektedir. Şema değişikliği açısından yetkili makamlarla işbirliği yapılması gerekmektedir (GİB, 2015b:4).

Bu bağlamda FATCA kapsamında yapılan bütün bilgi aktarımları için “IRS.gov” adresinde yayınlanan FATCA IDES ve FATCA Metadata XML kullanıcı rehberlerinde yer alan “Uluslararası Veri Değiştirme Sistemini (IDES)”in kullanılması gerekmektedir. IDES’e başarıyla yüklenen bilgiler ABD yetkili makamına iletilmiş olmakla birlikte ABD yetkili makamı tarafından kabul edilmiş sayılmaktadır (GİB, 2015b:4-5). Anlaşma kapsamında tanımlanan bütün işlemler ve otomatik bilgi değişimi açısından 2014 ve 2015 tarihleri geçiş süresi olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu geçiş süresi yetkili makamların ortak yazılı kararı ile uzatılabilmektedir (GİB, 2015b:10).

Ciddi uyumsuzluğun bulunması durumunda, alıcı yetkili makamın bu uyumsuzluğu belirleme yetkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda, alıcı yetkili makam uyumsuzluğun finansal kuruluştan ya da gönderen yetkili makamdaki kaynaklanmasına bakmadan ciddi uyumsuzluk tespit edebilmektedir. ABD yetkili makamı bildirim yapmama, idari ve küçük hataların zamanında düzeltilmemesi ve diğer uyumsuzluk hallerinde ciddi uyumsuzluk tespit edebilmektedir. İdari ve küçük hataların 120 gün içinde düzeltilmemesi söz konusu durumun ciddi uyumsuzluk sayılmasını gerektirmektedir. Ancak olağan şartların söz konusu olduğu durumlarda ciddi uyumsuzluk tespiti açısından yetkili makamların birbirine danışması gerekmektedir (GİB, 2015b:7-8). Bu bağlamda bildirim yapılmaması, idari ve küçük hataların 120 gün içinde düzeltilmemesi ve diğer uyumsuzluk hallerinde bilgiyi alan yetkili makam ciddi uyumsuzluğa karar verebilmektedir. Ciddi uyumsuzluk kararının verilebilmesi için

yetkili makamların birbirine danışması gerekmektedir. Bu bağlamda ciddi uyumsuzluğun 18 ay içinde düzeltilmemesi halinde bildirim yapan finansal kuruluş IRS yabancı finansal kuruluş listesinden çıkarılmakta ve %30 stopaj vergisine tabi tutulmaktadır.

Anlaşma kapsamında değişimi yapılan bütün bilgiler için taraf devletler arasında yapılan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının gizlilik önlemleri ve FATCA anlaşmasının veri koruma önlemleri geçerli olmaktadır. Gizlilik ve veri koruma önlemlerinde yaşanan herhangi bir ihlal söz konusu olduğunda, yetkili makamlar bu konu hakkında bildirimde bulunmakla yükümlüdür. Türk yetkili makamlarının IDES üzerinden başarılı bir şekilde bilgileri indirmesi durumunda, ABD yetkili makamı tarafından sağlanan bilgiler gizlilik önlemlerine tabi olmaktadır. Bu bağlamda ABD yetkili makamının IDES'e bilgileri başarılı bir şekilde yüklemesinden itibaren söz konusu bilgi için gizlilik önlemleri geçerliliğini korumaktadır. Herhangi bir gizlilik ihlali ya da veri koruma önlemlerinin daha fazla sürdürülemeyeceği kanaatine varan yetkili makam bu durumu diğer yetkili makama bildirmekle yükümlü tutulmaktadır (GİB, 2015b:10). Bu bağlamda IDES'e yüklenen ve IDES üzerinden indirilen bütün bilgiler için gizlilik önlemleri ve veri koruma önlemleri geçerli olmaktadır. Söz konusu önlemlerin sağlanmasında yetkili makamlar sorumlu tutulmaktadır. Ayrıca gizlilik ihlali ya da veri koruma önlemlerinin sürdürülemeyeceğinin tespit edilmesi halinde bu durumun ivedilikle diğer yetkili makama bildirilmesi gerekmektedir.

Anlaşmanın imzalanması ya da yürürlüğe gireceği tarihler açısından daha geç olan tarihte, yetkili makam düzenlemesi uygulanmaya başlamaktadır. Yetkili makam düzenlemesinin uygulanmaya başlandığı tarih ve daha önceki tarihleri kapsayacak şekilde söz konusu düzenleme anlaşma kapsamındaki bütün bilgiler için uygulamaya tabi tutulmaktadır. Taraf yetkili makamlar, yetkili makam düzenlemesinin yürütülmesi, uygulanması ve değiştirilmesiyle ilgili danışma talebinde bulunabilmektedir. Söz konusu talebin yazılı ya da sözlü olarak alınmasını takip eden 30 gün içinde danışma işlemi gerçekleşmektedir. Ancak anlaşmaya taraf devletler anlaşma hükümleri açısından yükümlülüklerini yerine getiremediklerini düşünüyorlarsa, şarta bağlı kalmaksızın danışma talebinde bulunabilmektedirler. Yetkili makam düzenlemesinde yapılacak değişiklikler yazılı mutabakla yapılabilmektedir. Anlaşmanın sona ermesi halinde

yetkili makam düzenlemesi de sona ermektedir. Ayrıca anlaşmanın imzalanmasını takiben 30 gün içinde taraf devletlerin yetkili makamları, yetkili makam düzenlemesini resmi olarak yayımlayarak kamuya açık hale getirmekle yükümlüdür (GİB, 2015b:11-12).

Bu bağlamda yetkili makam düzenlemesi Türkiye açısından anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte uygulanmaya başlamaktadır. Bu bağlamda anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihte ve daha önceki tarihlerde düzenleme anlaşmayı kapsayan bütün bilgiler için geçerli olmaktadır. Söz konusu düzenlemenin yürütülmesi, uygulanması ve değiştirilmesi ile ilgili danışma talebi yazılı şarta bağlı kalmaksızın yapılabilmekte ve 30 gün içinde danışma gerçekleşebilmektedir. Ancak anlaşma hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla yapılan danışma talebinin ivedilikle yapılacağı ve ivedilikle danışmanın sağlanacağı öngörülmektedir. Düzenlemenin değiştirilmesi yazılı mutabakat şartına tabi olmaktadır. Ayrıca düzenleme hükümleri anlaşma yürürlükte kaldıkça geçerliliğini korumaktadır. Bu açıdan söz konusu düzenleme GİB üzerinden resmi olarak yayınlanmıştır.

SONUÇ

Uluslararası çifte vergilendirme, bir kişinin farklı ülkeler tarafından aynı konu bakımından vergi yükümlüsü olması olarak tanımlanabilmektedir. Bir başka tanıma göre uluslararası çifte vergilendirme, vergilendirmeye konu olan aynı gelir üzerinden, aynı vergilendirme dönemi içerisinde, aynı ya da benzer miktarda vergi alınması olarak ifade edilebilmektedir. Uluslararası çifte vergilendirmenin önlenmesi bakımından ülkelerin tek taraflı olarak vergi mevzuatlarında yapısal reformlar yapmasının etkisini kaybetmesi nedeniyle BM ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar model anlaşmalar oluşturmuştur. BM model anlaşması uluslararası çifte vergilendirmenin yarattığı kaynak adaletsizliğini ortadan kaydırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda model anlaşma ile gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında vergilendirmeden kaynaklı kaynak adaletsizliğinin ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. OECD model anlaşması ise, hem üye ülkeler hem de üye olmayan ülkeler açısından belirli bir model oluşturma çabasının ürünü olarak nitelendirilebilmektedir. Bu bağlamda bu modelin önceliği uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları bakımından örnek oluşturmaktır. Türkiye yapmış olduğu uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında OECD ve BM modellerinin her ikisini de kullanmaktadır. ABD ise, OECD model anlaşmasından daha kapsamlı ve özellikle ABD'nin kendi vergi politikalarını yansıtacak ABD model anlaşmasını benimsemektedir. Bu bağlamda ABD'nin 59 uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının bulunduğu, Türkiye'nin ise bir tanesi henüz yürürlüğe girmeyen 85 uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması bulunmaktadır.

ABD model anlaşmasında bulunan 26. madde kapsamında uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzaladığı ülkeler ile talep üzerine bilgi değişimi yapabilmektedir. ABD model anlaşmasının, ABD'nin kendi vergi politikalarını yansıtmaması sebebiyle ABD'nin bu durumda ayrıcalıklı olduğunu söyleyebilmek mümkün olmaktadır. Ayrıca özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan değerlendirmelerde vergi cenneti olarak tanımlanan ülkelerle ABD bilgi değişim anlaşması yapmaktadır. Bu bilgi değişim anlaşmaları iki taraflı olmakla birlikte yalnızca vergi ile ilgili konularda bilgi değişiminin yapılmasına olanak sağlamaktadır.

Türkiye ise, OECD model anlaşması kapsamında tanımlanan 26. madde ile talep üzerine bilgi değişimi yapabilmektedir. Ayrıca şu ana kadar Jersey, Guernsey,

Bermuda, Man Adası ve Cebelitarık ile bilgi değişim anlaşması imzalamıştır. Bunlardan Jersey, Bermuda ve Guernsey ile yapılan anlaşmalar yürürlüğe girmiş bulunmakla birlikte Man Adası ve Cebelitarık ile yapılan anlaşmalar henüz yürürlüğe girmemiştir. Bununla birlikte Türkiye söz konusu listeyi genişletmek adına başka ülkelerle de bilgi değişimi anlaşması imzalayabilmek için müzakerelere devam etmektedir. Bu aşamada, Türkiye'nin söz konusu listeyi genişletmek adına müzakere aşamasına hız vermesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında; ABD ve Türkiye karşılaştırmasının yapıldığı ikili bilgi değişim anlaşmaları, her iki ülkenin de anlaşma imzaladığı Jersey, Bermuda, Guernsey, Man Adası ve Cebelitarık olmak üzere beş ülke baz alınarak incelenmiştir.

Öncelikle ABD ile Jersey arasında imzalanan bilgi değişim anlaşması her iki ülke içinde bütün vergileri kapsamaktadır. Bu bağlamda iki ülke arasında her tür vergi açısından bilgi değişimi söz konusu olmaktadır. Benzer şekilde ABD ile Guernsey arasında imzalanan bilgi değişim anlaşması da bütün vergileri kapsamaktadır. ABD ile Bermuda arasında yapılan bilgi değişim anlaşması ise gelir, tüketim, serbest meslek kazancı ve mülkiyet ile bağışlar üzerinden alınan vergileri kapsamaktadır. Bu doğrultuda, iki ülke arasında sayılan türde vergiler açısından bilgi değişimi yapılabilmektedir. ABD ile Man Adası arasında yapılan bilgi değişim anlaşması, ABD açısından bütün vergileri kapsarken Man Adası açısından gelir ve kurumlar vergisi için bilgi değişimi söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda ABD her tür vergi için Man Adası ile bilgi değişimi yapabilmekteyken, Man Adası yalnızca gelir ve kurumlar vergisini kapsayan konularda bilgi değişimi yapabilmektedir. ABD ile Cebelitarık arasında yapılan bilgi değişim anlaşması kapsamında ABD politik alt bölüm ve mahalli idareler adına alınan vergiler ile mülkiyet vergileri hariç tutulmak üzere diğer bütün vergiler açısından bilgi değişimi yapabilmekteyken, Cebelitarık bütün vergiler açısından anlaşma kapsamında bilgi değişimi yapabilmektedir. ABD, OECD ile uyumlu olarak nitelendirilecek sayıda ikili bilgi değişim anlaşması imzalamıştır.

Türkiye ile Jersey arasında yapılan bilgi değişim anlaşması her tür vergiyi kapsamaktadır. Türkiye ile Bermuda arasında yapılan bilgi değişimi ise sadece dolaysız vergileri kapsamaktadır. Türkiye ile Guernsey arasında yapılan bilgi değişiminde ise her iki ülke içinde gümrük vergileri hariç bütün vergiler açısından bilgi değişimi yapılabilmektedir. Türkiye ile Man Adası arasında yapılan bilgi değişimi anlaşmasına

göre Man Adası açısından gelir ve kazançlar üzerinden alınan vergiler anlaşma kapsamına alınmaktayken, Türkiye açısından gelir ve kurumlar vergileri anlaşma kapsamına alınmaktadır. Türkiye ile Cebelitarık arasında yapılan bilgi değişimi anlaşmasına göre her türdeki vergiler ile ilgili konular bilgi değişimi kapsamına alınmaktadır. Türkiye, OECD ile uyumlu olarak nitelendirilecek sayıda ikili bilgi değişim anlaşması imzalamamıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin çalışmalarını hızlandırması gerekmektedir.

Bilgi değişimi, ülkeler arasında çeşitli şekillerde yapılabilen ve vergi ile ilgili belirlenen konularda, vergi idareleri arasında yapılan bilgi transferi olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi değişimi talep üzerine, kendiliğinden ve otomatik olarak yapılabilir. Talep üzerine bilgi değişiminin yapılabilmesi için bilgi talep eden devletin diğer devlete yazılı bir talepte bulunması gerekmektedir. Diğer devletin bilgi talebini değerlendirerek uygun bulması halinde bilgiyi paylaşması gerekmektedir. Bu bağlamda bilgi değişimi için söz konusu talep her yeni bilgi bakımından tekrar yapılmaktadır. Kendiliğinden bilgi değişimi ise, bir devletin vergi idaresinin olağan iş akışı sırasında başka devlete ait ve o devletin ilgisini çekebilecek bir bilgiye rastlaması durumunda bu bilgiyi ilgili devletin vergi idaresine iletmesi ile mümkündür. Kendiliğinden bilgi değişimi sürekli olmamakla birlikte bilgi değişimi yapılabilmesi için devletin diğer devletle ilgili bir bilgiye ulaşması ve bunu paylaşmakta istekli olması gerekmektedir. Otomatik bilgi değişimi ülkeler arasında periyodik olarak bilgi değişimi yapılmasını esas almaktadır. Dolayısıyla otomatik bilgi değişimi ile bilgi değişimi daha kolay ve daha etkin yapılabilir. Talep üzerine yapılan bilgi değişimi belirlenen süre içerisinde talebin karşılanması esasına dayansa da barındırdığı bürokratik süreç bilgi değişiminin önünde engel olarak görülmektedir. Bu bağlamda uluslararası çifte vergilendirme anlaşmalarında tanımlanan bilgi değişiminin talep üzerine olması farklı anlaşmaların yapılma ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca ekonomilerin küreselleşmesi kaynak transferini takip etmeyi zorlaştırmakta; offshore hesaplar aracılığı ile vergi kaçırma gibi sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda otomatik bilgi değişim ağının etkin ve şeffaf uygulanması gerekmektedir.

OECD ve OECD'ye bağlı Küresel Forum bilgi değişiminin etkinliğini arttırmak için çalışmalar yapmaktadır. Bu bakımdan Küresel Forum üç bileşeni esas alarak talep üzerine bilgi değişimi bakımından ülkeleri değerlendirmektedir. Söz konusu

üç bileşen bilgiye ulaşılabilmesi, bilgiye erişimin sağlanması ve bilgi değişim mekanizmalarının varlığı olarak ifade edilebilmektedir. Bu bakımdan yapılan derecelendirme turlarında Türkiye kısmen uyumlu notu almaktadır. ABD ise büyük ölçüde uyumlu olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'nin kısmen uyumlu olarak nitelendirilmesinin nedeni bilgiye ulaşılması bakımından bilgilere sahip olamamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin anlık bilgi değişimi aşamasında sorunlar yaşaması nedeniyle de kısmen uyumlu olarak nitelendirildiğini söylemek mümkün olmaktadır. Bu bağlamda 2020 yılında Türkiye tekrar derecelendirme turu kapsamında değerlendirmeye tabi tutulacaktır. 2020 yılına kadar Türkiye'nin hem bilgiye ulaşım hem de anlık bilgi değişimi bakımından kendini geliştirmesi gerekmektedir. ABD bakımından ise, bilgiye erişim sağlanılmakta ve bilgi değişim mekanizmaları bulunmaktadır. Buna karşın bilgiye erişim basamağında yaşanan sıkıntılar ABD'nin tamamen uygun olarak nitelendirilmesinin önünde engel olmaktadır. Bu bağlamda ABD'nin finansal kurumları kapsayan revizyonlar ile bilgi değişimine ulaşılabilirliğini arttırması gerekmektedir.

Otomatik bilgi değişimi bakımından ise ABD'nin FATCA anlaşması esas alınarak OECD, CRS'yi oluşturmuştur. CRS'ye uyum sağlayan ülkelerin vergi idareleri arasında otomatik bilgi değişimi mümkün olmaktadır. CRS bakımından tüm ülkelerin kendi mevzuatlarını otomatik bilgi değişimi kapsamında düzenlemesi gerekmektedir. Bu bakımdan OECD Model CAA'yı yayınlamıştır. Model CAA ile ülkelerin otomatik bilgi değişimi kapsamında finansal hesap bilgilerine erişilerek bilgi değişiminin etkin bir şekilde sağlanması amacıyla model oluşturmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda söz konusu anlaşma iki ülke arasında değil çok taraflı yapılmaktadır. Türkiye CRS bakımından "Karşılıklı İdari Yardımlaşma Anlaşmasını" imzalayarak çok taraflı otomatik bilgi değişimine taraf olduğunu taahhüt etmektedir. Bu bağlamda Türkiye için 01.07.2018 tarihinde anlaşmanın yürürlüğe gireceği belirtilmektedir. Ancak Türkiye henüz CRS kapsamında bilgi değişimi yapmamıştır. Türkiye'nin otomatik bilgi değişimi kapsamında yapmış bulunduğu taahhütleri yerine getirebilmesi için gerekli iç hukuk düzenlemelerini yapıp bilgi değişimine başlaması gerekmektedir. ABD ise 2010 yılında anlaşmayı imzalamasına rağmen yürürlük tarihi belirtmemektedir. Dolayısıyla ABD için karşılıklı idari yardımlaşma bakımından sembolik durumda olduğu şeklinde eleştiriler yapılmaktadır. Diğer taraftan ABD'nin FATCA ile kendi bilgi değişim ağını oluşturması nedeniyle karşılıklı idari yardımlaşma

anlaşmasına ihtiyaç duymuyor olması da mümkün olabilmektedir. Ancak her ne kadar FATCA ile etkin bilgi değişimi mümkün olsa da OECD ile tam iş birliği içinde olması diğer ülkeler bakımından örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

ABD tarafından oluşturulan FATCA ile OECD tarafından düzenlenen CRS arasında benzerlikler bulunmakla birlikte birçok farklılık da bulunmaktadır. Benzerlikleri iki uygulanmanında finansal kurumlar açısından otomatik bilgi değişimi ile bilgilerin iletilmesi bakımından verimliliği maksimize etmek ve maliyetleri düşürmek amacı taşımaktadır. Bu bağlamda iki uygulama da otomatik bilgi değişiminin etkin ve verimli yapılması amacı taşımaktadır. Bununla birlikte CRS ve FATCA arasında farklılıklar; ABD'nin ve dolayısıyla FATCA'nın özel yönleri olması ve vatandaşlık temelinde bilgi değişimini değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca FATCA agresif vergi politikası olarak nitelendirilmekte ve FATCA kapsamında uyumlu olmayan finansal kuruluşlara tek taraflı yaptırımlar uygulayabilmektedir. ABD, FATCA ile uyumu olmayan finansal kurumları %30 stopaj vergisi ile yükümlü kılmaktadır. FATCA, ABD tarafından anlaşmaya taraf devletlerin vergi idareleri ile IRS'e bilgi transferi yapılmasını esas almaktadır. Bu bakımdan ABD, ülkeler ile ayrıca FATCA anlaşması imzalamaktadır. FATCA anlaşmasının imzalandığı her bir ülkedeki yabancı finansal kurumlar IRS'e kendi ülkelerindeki vergi idareleri aracılığıyla ya da bireysel olarak bildirimde bulunma yükümlülüğündedir. Bu bağlamda ABD bilgi değişimini FATCA ile sağlama yönüne ağırlık vererek ülkeler ile FATCA anlaşması imzalamaktadır.

FATCA kapsamında iki adet model uluslararası anlaşma bulunmaktadır. Bunlar Model 1 ve Model 2'dir. Model 1 kapsamında ABD ile diğer ülkeler arasında bilgi değişimi yapılmaktadır. Model 1'in içinde tanımlanan Model 1A açısından ABD karşılıklı olarak bilgi değişimi yapacağını taahhüt etmekteyken; Model 1B kapsamında tek taraflı bilgi iletimi yapılmaktadır. Model 2 açısından ise yabancı finansal kurumlar ile IRS arasında bilgi değişimi yapılması söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye ile ABD arasında yapılan "Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması" Model 1A hükümleri taşımaktadır. Bu bağlamda ABD ile Türkiye arasında karşılıklı bilgi değişimi söz konusu olmaktadır. Her ne kadar FATCA'nın uygulanmaya başlaması için yasal dayanaklar hazırlanmış olsa da henüz

Türkiye ile ABD arasında bilgi değişimi başlamamıştır. Bu açıdan Türkiye'nin söz konusu süreci hızlandırarak bilgi değişimine bir an önce başlaması gerekmektedir.

İlk bakışta sadece uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemek için düzenlenen OECD model anlaşması, OECD'nin uzun vadede hedeflediği otomatik bilgi değişimine olanak sağlamaktadır. Her ülkenin ortak sorunu olan offshore hesaplar aracılığıyla vergi kaçırma sorununun CRS aracılığıyla en aza indirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca ülkelerin özellikle vergi cennetleri ile imzaladıkları vergi konularında bilgi değişimi anlaşmaları bakımından OECD her bir devletin en az 12 adet bilgi değişim anlaşması imzalamasını öngörmektedir. Bu bağlamda 12 adet “Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması” imzalayan ülkeler OECD ile uyumlu ülke olarak nitelendirilmektedir. ABD'nin vergi kaçakçılığına engel olmak için giriştiği bireysel çabaların OECD tarafından uygulanmaya çalışılan otomatik bilgi değişimine hizmet ettiğini söylemek mümkündür. Yine de FATCA ile ABD vatandaşlarına ait finansal hesap bilgilere ulaşılması kapsamında oldukça yol katedilmiş olmaktadır. Her ne kadar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler bu gelişmelere ayak uydurarak hem bireysel hem de küresel menfaatlere ortak olsalar da ABD gibi gelişmiş ülkeleri geriden takip etmek durumunda kalmaktadırlar. Ancak Türkiye açısından hem FATCA anlaşmasının hem de OECD ile uygulanmaya çalışılan ortak raporlama standardının faydaları ilerleyen yıllarda daha net gözlemlenebilecektir.

KAYNAKÇA

- Adams, S. T. (1929). "International and Interstate Aspects of Double Taxation". *Proceedings of the Annual Conference on Taxation under the Auspices of the National Tax Association*, 22, 192-199.
- Akman, T. Koray (2011). *Türk Vergi Sistemi*, İzmir: İlya İzmir Yayınevi.
- Alexandru, M. (2003). *Dupla Impunere Internationala*. Bucharest: Editura Economica.
- Allemes, F. (1926). "The Problem of Double Taxation", *Economica*, 17, 148-158.
- American Bar Association. (1979). "Comments Regarding Proposed Foreign Tax Credit Regulations: Ad Hoc Committee on Foreign Tax Credit", *The Tax Lawyer*, 33(1), 35-69.
- Anamourlis, T. and L. Nethercott. (2010). "Tax Information Exchange Agreements". *Tecnichal Focus*, March 2010, 59-61.
- Aneja, J. and B. Singh. (1997). "Double Taxation: Review of the UN Model". *Student Advocate*, 9, 160-166.
- Arıkan, Zeynep. (1997). "Vergilendirme Yetkisi ve Kullanımı". *İstanbul Üniversitesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 37. Seri, s. 269-281.
- Ateş, L. (2015). "Vergisel Bilgilerin Otomatik Değişimi Standardı ve Türkiye". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Özel Sayı*, 2, 665-682.
- Avi-Yonah, S. R. (2004). "International Tax as International Law", *New York University School of Law Tax Law Review*, 57 (4), 483-502.
- Avila, M. (2012). "Sovereignty and The International Tax Law", *Revista da Faculdade de Direito da UERJ*, 2 (22), 1-11.
- Bacchetta, P. and M. Paz Espinosa. (2000). "Exchange of Information in International Tax Treaties". *International Tax and Public Finance*, 275-293.
- Balcı, A.B. (2003). "Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunları- II". *Vergi Dünyası Dergisi*, 263, 13-22.
- Barbuta- Misu, N. and F. Tudor. (2009). "The International Double Taxation: Causes and Avoidance", *Economica*, 5 (1), 147-160.
- Barreix, A., J. Roca and F. Velayos. (2016). "A Brief History of Tax Transoarency". *Fiscal and Municipal Management Division Discussion Paper*, Haziran 2016, 1-18.

- Barthel, F., M. Busse and E. Neumayer. (2010). "The Impact of Double Taxation Treaties on Foreign Direct Investment: Evidence From Large Dyadic Panel Data". *Contemporary Economic Policy*, 28, July 2010, 366-377.
- Batirel, Ö. F. (2014). "Vergi Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri". *Journal of Life Economics*, 2, 43-50.
- Bayar, N. İ. (2006). *Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Mahsup Sistemi: Türkiye- İngiltere Andlaşması*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Başak, L. (2005). "Çifte veya Mükerrer Vergileme Kavramının Analizi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Uygulanacağı Kişiler". *E-Yaklaşım Dergisi*, 21, Nisan 2005, 394-404.
- Berget, V. J. (2016). *Tax Evasion: Responses to Tax Information Exchange Agreements*. University of Oslo Faculty of Social Sciences Department of Economics, Master Thesis.
- Berkay, F. ve R. Armağan. (2011). "Vergilemenin Uluslararası Boyutlarından Çifte Vergilendirme Sorunsalının Türk Vergi Sistemine Etkisi". *Vizyoner Dergisi*, 5 (3) , 88-106.
- Bilici, N. (2006). "AB'de Ekonomik Bütünleşme ve Türkiye'nin Entegrasyonu", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 39-45.
- Bişgin, A. (2012). *Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye'nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi*. Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Blank, Joshua D. and R. Maso. (2014). "Exporting FATCA". *Law and Economics Research Paper Series Working Paper*, 14 (5), February 2014, 1245-1250.
- Bozdoğan, D. ve E. İlk. (2016). "Vergilendirme Yetkisinin Bir Sınırlandırıcısı Olarak Hukuki Güvenlik İlkesi", *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4 (2), 28- 38.
- Budak, T. ve S. Yakar. (2007). "Vergilendirme Yetkisinin Sınırlandırılması". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (16), 133-144.
- Buziernescu, R. and M. Antonescu. (2008). "Romania and International Double Taxation", *Annals of The University of Craiova Economic Sciences Series*, 6, 2734-2743.

- Byrnes, W. and R. Munro. (2017). "Background and Current Status of FATCA". *Texas A&M University School of Law Legal Studies Research Paper*, 17 (31), 1-131.
- Canyaş, Oytun (2016). *Çifte Vergilendirmeyi Önleme Andlaşmalarının İç Hukuktaki Konumu*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Carroll, M. B. (1978). The Historical Development of Income Tax Treaties. Jon E. Bischel (Ed.), *Income Tax Treaties* içinde, (ss. 51-74). New York: Practicing Law Institute.
- Cenkeri, E. (2010). "Uluslararası Düzeyde Yasa Çakışmaları", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, Özel Sayı, 193-206.
- Cenkeri, E. (2011). "Hukuk Doktrininde Uluslararası Vergi Anlaşmalarının Konumu". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, Aralık 2011, 167-174.
- Chawla, A. (2012). "Interpretation of Tax Treaties: An Art Yet To Be Mastered!". *National Law School of India Review*, 23 (2), 1-9.
- Christians, A. (2005). "Tax Treaties For Investment And Aid To Sub-Saharan Africa: A Case Study". *Northwestern University School of Law Public Law and Legal Theory Papers*, 154 (10), 1-69.
- Christians, A. (2009). "Your Own Personal Tax Law: Dispute Resolution under the OECD Model Tax Convention". *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution*, 17, 172-185.
- Cockfield, Arthur J. (2010). "Protecting Taxpayer Privacy Rights Under Enhanced Cross-Border Tax Information Exchange: Toward a Multilateral Taxpayer Bill of Rights". *University of British Columbia Faculty of Law Working Paper*, 42 (2), November 2010, 421-474.
- Cohen, B. M. (2016). "Avoiding Double Taxation and Expatriation: A Comprehensive Solution to FATCA and Corporate Inversion". *North Carolina Journal of International Law and Commercial Regulation*, 41, 595-664.
- Compare Your Country. (2018). Tax Co-operation, Web Sayfası: <http://compareyourcountry.org/taxcooperation?cr=oeed&lg=en&page=1&visited=1> (28.02.2018).
- Curtin, D. D. (1986). "Exchange of Information under the United States Income Tax Treaties". *Brooklyn Journal of International Law*, 12 (1), 35-72.

- Çakmak, T. (2016). Otomatik Bilgi Değişim Anlaşmalarının Ulusal Vergi Hukukuna Yansımaları. (Web sayfası: <https://home.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/06/tr-sorumlu-vergicilik-timur-cakmak.pdf> (04.02.2018).
- Çağan, N. (1984). “Türk Anayasası Açısından Vergilendirme Yetkisi”. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 1, 171-183.
- Çelikkaya, A. ve A. Bişgin. (2012). “Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye’nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi”. *Maliye Dergisi*, 163, Temmuz- Aralık 2012, 76-94.
- Çiçen, A. ve N. S. Erbil. (2011). “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri ve Temettü, Faiz, Gayrimaddi Hak Bedeli Kapsamında Vergi Anlaşmalarında Korunmalı Mahsup”. *Vergi Dünyası Dergisi*, 362 (31), 35-44.
- Çubukçu, M. (2006). *Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunu*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Daurer V. and N. Tüchler. (2012). “Foreign Tax Credit- Is Carry- Forward Obligatory?”, *Bulletin For International Taxation*, 563-571.
- Davey, Camille S. (2007). “Assessing The Playing Field: International Cooperation in Tax Information Exchange”. *Economic Paper Series*, United Kingdom.
- Davis, R. D. (1985). *Principles of International Double Taxation Relief*. London: Sweet & Maxwell.
- Dağlıoğlu, İ. ve H. Güçlü Çiçek. (2014). “Uluslararası Vergileme İlkeleri ve Uluslararası Vergilemenin Amaçları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1 (10), 27-45.
- Deperon, Paul (1945). *International Double Taxation*, New York: Cornell University Press.
- Dura, C., H. Atik ve C. Dumrul (2015). *Avrupa Birliği, Gümrük Birliği ve Türkiye*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- EOI-TR.(2018). Exchange of Information Database, “Jurisdictions which Turkey has Agreements with the Other Jurisdictions”. Web Page: <https://eoi-tax.com/jurisdictions/Turkey>. (01.12.18)
- Edrey, Y. and A. Jeffrey. (1991). “Taxation of International Activity: Over Relief from Double Taxation under the U.S. Tax System”, *Berkeley Journal of International Law*, 9 (1), 101-130.

- Ekmekçi, E. (1992). *Kurumlar Vergisinde Dar Yükümlülük*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Erdem, T. (2016). “Uluslararası Vergi Hukukunda Kurallar Yeniden Yazılırken ABD’nin Yeni Model Vergi Anlaşması: Mükemmeliyetçiliğin Kusurları”. *Mali Çözüm Dergisi*, Mayıs- Haziran 2016, 91-104.
- Eren, E. (2018). Varlık Barışı ve Ortak Raporlama Standardı (CRS), Web Sayfası: <https://kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=905> (05.12.18)
- Erginay, A. (2003). *Kamu Maliyesi*. (17. Basım). Ankara: Savaş Yayınları.
- European Union. (1957). The Treaty of Rome. Web sayfası: https://ec.europa.eu/romania/sites/romania/files/tratatul_de_la_roma.pdf (14.12.2017).
- Expat Intelligence. (2018). Tax Information Exchange Agreements. Web Page: <http://www.expaintelligence.com/tax-information-exchange-agreements.shtml> (01.12.18)
- Fallon, M. G. (1996). “The New US Model Tax Treaty”. *Taxes*, 74, 696-702.
- Feinschreiber, R. and M. Kent. (2013). “OECD’s Strategic Initiatives for Tax Information Exchange”. *Cororate Business Taxation Monthly*, 25 (14), September 2013, 25-28.
- Ferraz, Luiz Felipe Centeno, M. Hodkin, J. Lloyd, R. Leon Santacruz and E. Richardson. (2013). “International Tax”. *The Year in Review*, 47, 355-366.
- Garanti Bankası. (2016). FATCA ve CRS Hakkında Bilgilendirme, Web Sayfası: https://assetsgaranti.com/assets/pdf/tr/diger/FATCA_Bilgilendirme_Ara2016.pdf (05.12.18)
- Gedik, G. (2011). “Türk Vergi Hukukunda Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 17 (3-4), 85-112.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (1996). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olmak Anlaşması. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/TURKCE_METIN/ABD.pdf (30.04.2018).

- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2009). “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarında Yer Alan “Karşılıklı Anlaşma Usulü’ne İlişkin Rehber”. *Gelir İdaresi Başkanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Daire Başkanlığı*, 94, 2-11.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2010). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Jersey Hükümeti Arasında Bilgi Değişimi Anlaşması. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/JERSEY.pdf (31.03.2018).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2010). Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirme Esasları. Web Sayfası: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/CifteVergilendirme/cifte_vergilendirme.htm (26.12.2017)
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bermuda Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/BERMUDA.pdf (01.04.2018).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2012). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Guernsey Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşması. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/Guernsey.pdf (01.04.2018).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2014). Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Model Anlaşma. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/Mevzuat_Dis_Iliskiler/OECD_Model_Yorum_Kitabi_2014.pdf (05.02.2018).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2015a). Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi Değişimi Yoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/haberler/FATCA/FATCA_Turkce.pdf (30.04.2018).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2015b). Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye Cumhuriyeti Yetkili Makamları Arasındaki Yetkili Makam Düzenlemesi. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/mevzuatek/uluslararasi_mevzuat/ABD_yet_mak_duzenleme.pdf (01.05.2018).

- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2017). Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Çerçevesinde Vergilendirme Esasları. Web sayfası: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/CifteVergilendirme/cifte_vergilendirme.htm (26.12. 2017).
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2018). Türkiye'nin Sonuçlandırdığı Bilgi Değişim Anlaşmalarının Listesi, Web Sayfası: http://www.gib.gov.tr/uluslararası_mevzuat (03.12.2018)
- Gelir Vergisi Kanunu, Düstur: Dördüncü Tertip, C. I, 6 Ocak 1961.
- Giray, F. (2005). “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları”, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9, 93-122.
- Glabush-Rogers, J. (2009). *International Tax Glossary* (6th Edition). Amsterdam: International Bureau of Fiscal Documentation.
- Goldberg, L. H. (1983). “Conventions for The Elimination of International Double Taxation: Toward A Developing Country Model”. *Law & Policy In International Business*, 15, 833-914.
- Golding and Golding Attorneys At Law, Turkey, GATCA and CRS Compliance (OECD).<https://www.goldinglawyers.com/turkey-gatca-and-crs-compliance-oecd-international-tax-lawyers/> (30.04.2018).
- Gravelle, J. G. (2015). “Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion”. *Congressional Research Service*, R40623, 1-60.
- Gregg, J. C. (1947). “Double Taxation”. *Cambridge University Press on Behalf of the British Institute of International and Comparative Law*, 33, 77-98.
- Greyling, B. J. and E. Wyk. (2013). “An Analysis of What Constitutes Royalty Income for Treaty Purposes: A Survey of the Origin and Evolution of the OECD Model Tax Convention's Royalty Provision”. *Stellenbosch Law Review*, 24 (1), 203-228.
- Grinberg, I. (2012). “Beyond FATCA: An Evolutionary Moment for the International Tax System”. *Georgetown Law The Scholarly Commons Working Draft*, January 27, 1-64.
- Harvey, J. Richard Jr. (2012). “Offshore Accounts: Insider’s Summary of FATCA and Its Potential Future”. *Villanova Law Review*, 57, 471-498.
- Helvacı, G. (2011) “Bilgi Değişim Anlaşmalarında Türkiye’nin İlk İmzası”. *Vergide Gündem*, Ocak Sayısı, 1-3.

- Higgs&Johnson. (2014). “Guide to Tax Information Exchange Agreements”. *Higgs&Johnson Counsel and Attorneys at Law*, 3-5.
- Holmes, K. (2011). *International Tax Policy and Double Tax Treaties: An Introduction to Principles and Application* (Issue 2). London: Sweet &Maxwell.
- Internal Revenue Service. (2015). List of Tax Treaties. Web Page: https://www.irs.gov/pub/irs-utl/Tax_Treaty_Table_3.pdf. (24.10.18)
- Internal Revenue Service. (2018). United States Income Tax Treaties- A to Z. WebPage:<https://www.irs.gov/businesses/international-businesses/united-states-income-tax-treaties-a-to-z> (24.10.18)
- Irish, R. C. (1974). “International Double Taxation Agreements and Income Taxation at Source”. *International and Comparative Law Quarterly*, 23, 292-316.
- Janeba, E. (1995). “Corporate Income Tax Competition, Double Taxation Treaties and Foreign Direct Investment”. *Journal of Public Economics*, 56, February 1995, 311-325.
- Jimon, S. and F. Dumiter. (2016). “Double Taxation Conventions in Central and Eastern European Countries”. *Journal of Legal Studies*, 18 (32), 1-12.
- Jogarajan, S. (1925). “The Drafting of the 1925 League of Nations Resolutions on Tax Evasion”. *Studies in the History of Tax Law*, 1, 253-292.
- Jones, A. F. J. (2009). “Understanding The OECD Model Tax Convention: The Lesson of History”. *Florida Tax Review*, 10, 1-49.
- Katma Değer Vergisi Kanunu, Düstur: Beşinci Tertip, C. XXIV, 2 Aralık 1984.
- KPMG. (2014). FATCA: China Reaches “Agreement in Substance”, Web Page: https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2014/07/tax-alert-1407-16-FATCA-China-reaches-agreement-in-substance.pdf?_ga=2.236113026.2027175947.1544992865-428363538.1528153472 (28.11.18)
- KPMG. (2016). FATCA and CRS Present and Future of Multilateral Exchange of Tax Information, Web page: https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/konferanssunumlari/1132/20160323__FATCA-CRS_Event_Istanbul_KPMG.PDF. (28.11.18)
- KPMG. (2018). Countries with a Double Tax Treaty with the USA. Web Page: https://www.swissbanking.org/de/themen/steuern/fatca-foreign-account-tax-compliance-act/us_treaties_english.pdf. (24.10.18)

- Kahriman, H. ve U. Tepekule. (2014). “Uluslararası Vergilemede Yeni Bir Otomatik Bilgi Değişim Uygulaması Olarak FATCA”. *Prof. Dr. Naci Birol Muter’e Armağan* içinde (ss.85-107). Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi.
- Kalaycıoğlu, Şerafettin. (2017). Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması ve Türkiye Uygulaması. Web sayfası: <http://www.muhasibetr.com/makaleler/003/> (01.12.2017)
- Karakoç, Yusuf (2014). *Genel Vergi Hukuku* (7. Basım). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Karaman, Coşkun Ö. (2011). “Gümrük Antrepoları, Eşyanın Tasfiyesi ve Antrepo Ücretinden Sorumluluk”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 1-2 (17), , 377-392.
- Kartal, Tevfik M. ve S. Yüksel. (2017). “Türk Bankacılık Sektörü Açısından Yabancı Hesaplar Vergi Uyum Yasası (FATCA) Üzerine Bir Değerlendirme”. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3 (6), 30-41.
- Kaul, M. (2017). “Too Much FATCA”. *Uncourt*, 15, 1-4.
- Keen, M. and J. E. Ligthart. (2006). “Information Sharing and International Taxation: A Primer” *International Tax and Public Finance*, 81-110.
- Kelechava, E. (2010). “FATCA’s New Look”. *International Tax Review*, 21, February 2010, 1-3.
- Kemme, David M., B. Parikh and T. Steigner. (2017). “Tax Havens, Tax Evasion and Tax Information Exchange Agreements in The OECD”. *European Financial Management*, 23 (3), 519-542.
- Konca A. ve L. Atakan. (2017). Finansal Hesap Bilgilerinin Vergi Konularında Otomatik Değişimi (CRS) Hakkında Genel Tebliğ Taslağı Finansal Kurumlar ile Paylaşıldı, Web Sayfası: <https://www.vergidegundem.com/documents/10156/4680464/SIRKULER-61%28CRS%29.pdf/0d298656-c1fb-4ea4-9795-287192d3af39>. (01.12.18)
- Konca, A. ve B. Taşkın. (2017). Ortak Raporlama Standartları (CRS), Web Sayfası: <https://www.vergidegundem.com/makale?categoryName=Vergide&publicationNumber=12&publicationYear=2017&publicationId=4729812> (01.12.18)
- Konca, A. ve E. Çelebi. (2013). “Bilgi Değişim Anlaşmaları ve Vergi Cennetleri”. *Vergide Gündem*, 7, 1-5.

- Lennard, M. (2009). "The UN Model Tax Convention as Compared with the OECD Model Tax Convention—Current Points of Difference and Recent Developments". *Asia-Pacific Tax Bulletin*, 9 (12), 4-11.
- Maguire, M. J. (1923). "Relief From Double Taxation of Personal Income", *Yale Law Journal*, 32, 757-778.
- Majure, T. K. and M. R. Sontag. (2012). "FATCA: Myths, Mysteries, and Practical Perspectives". *Tax Executive*, 64, 315- 322.
- Molenaar, D. (2006). *Taxation of International Performing Artistes: The Problems with Article 17 OECD and How Correct Them*. Amsterdam: International Bureau of Fiscal Documentation.
- Mukadi, N. J. (2012). "FATCA and the Shaping of a New International Tax Order". *Viewpoints*, June 25, 2012, 1227-1233.
- Mulligan, R. (1982). "Exchange of Information Under the OECD and US Model Tax Treaties". *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Journal*, 5, 129-142.
- Musgrave, A. R. (1939). "A Further Note on the Double Taxation of Savings", *The American Economic Review*, 29 (3), 549-550.
- Narter, R. ve E. Sarıcaoğlu. (2016). "Vergilendirme Yetkisi ile Cezalandırma Yetkisi Etkileşimi: Vergi Ceza Normları", *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, 1, 119-136.
- Nazalı, Ersin (2013). *Uluslararası Vergi Hukuku*, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği Yayınları.
- Oberson, Xavier (2015). *International Exchange of Information in Tax Matters: Towards Global Transparency*. Edward Elgar Publishing.
- Office of The Revenue Commissioners. What is FATCA, What is CRS?. <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/documents/aeoi/faqs-aeoi.pdf> (30.04.2018).
- Onaç, K. R. (2018). *Uluslararası Vergilendirme, Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve İtalya Örneği*. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (2016a). Exchange of Information on Request, Handbook for Peer Reviews 2016-2020, Web page: <http://www.oecd.org/tax/transparency/global-forum-handbook-2016.pdf> (26.02.2018).

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2009). Agreement Between The Government of The United States of America and The Government of Gibraltar for The Exchange of Information Relating to Taxes, Web page: <http://www.oecd.org/unitedstates/42542003.pdf>. (01.12.18)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016b). Jurisdictions That Have Undergone Both 1 and 2 Phase Reviews. Web page: <http://www.oecd.org/tax/transparency/GFratings.pdf> (28.02.2018).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017a). Model Tax Convention on Income and on Capital: Condensed Version 2017. Web page: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-condensed-version-2017_mtc_cond-2017-en# (Date accessed: Aralık 2017).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2017b). Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters, Second Edition. Web page: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters-second-edition_9789264267992-en# (16.02.2018).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018a). Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes. <http://www.oecd.org/tax/transparency/> (16.02.2018).
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018b). Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes- Exchange of Information on Request. <http://www.oecd.org/tax/transparency/exchange-of-information-on-request/> (16.02.2018)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018c) Convention on Mutual Administrative in Tax Matters. Web Page: <http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/convention-on-mutual-administrative-assistance-in-tax-matters.htm> (21.03.2018)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018e) Jurisdictions Participating in the Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters. Web Page: http://www.oecd.org/ctp/exchange-of-tax-information/Status_of_convention.pdf (21.11.2018)

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018f). Tax Information Exchange Agreements (TIEAs): United States. Web Page: <http://www.oecd.org/tax/transparency/taxinformationexchangeagreementstieasunitedstates.htm> (30.11.2018)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018g). *Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes Global Forum on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes: United States 2018 (Second Round) Peer Review Report on the Exchange of Information on Request: Peer Review Report on the Exchange of Information on Request*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018d). CRS-related Frequently Asked Questions. Web page: <https://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/CRS-related-FAQs.pdf> (20.11.18)
- Orzechowski, D. (2017). The Relevance of the Commentaries on the OECD and UN Models for the Interpretation of the UN Model. M. Lang, P. Pistone, A. Rust, J. Schuch and C. Staringer (Ed.) *The UN Model Convention and Its Relevance for the Global Tax Treaty Network* içinde (pp. 1-22). Amsterdam: International Bureau of Fiscal Documentation.
- Öncel, M. (1990). *Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda Vergi Uyumlaştırması*, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Öncel, M., N. Çağan ve A. Kumrulu. (1985). *Vergi Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Öner, Cihat (2010). *Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arası Bilgi Değişimi*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Öz, E. ve F. Çavdar. (2012). “Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine Yönelik OECD ve Türkiye Uygulamaları”. *Vergi Dünyası Dergisi*, 371, Temmuz 2012, 51-66.
- Öz, S. N. (2004). “Devletlerin Vergilendirme Yetkileri Sınırının E-Ticaret Açısından Değerlendirilmesi”, *Maliye Dergisi*, 147, 90-102.
- Özgür, S. (2006). *Küresel Vergi Rekabeti Sorunsalı ve Ulusal Vergi Politikaları: Türkiye Değerlendirmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmış Doktora Tezi. İzmir.

- Özman, M., (1970). Milletlerarası Anlaşmalarda Çekinceler (İhritazi Kayıtlar). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 259, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Patrick, J.R. (1978). “ A Comparison of the United States and OECD Model Income Tax Conventions”. *Law & Policy in International Business*, 10, 613- 718.
- Pehlivan, O. ve E. Öz. (2017). *Uluslararası Vergilendirme*. Celepler Matbaacılık.
- Pinto, C. N. (2017). “Impact of Double Taxation Treaties on Cross-Border Acquisitions”, *Repositorio Aberto da Universidade do Porto*, 1-43.
- Price Waterhouse. (1983). “New US Model Income Tax Treaty”. *The International Tax Journal*, 9, 167-177.
- Radu, M. E. (2012). “International Double Taxation”. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 62, 403-407.
- Revenue. (2018). Exchange of Information. <https://www.revenue.ie/en/companies-and-charities/international-tax/aeoi/index.aspx> (05.01.2018).
- Richelle, I. and E. Traversa. (2013). *The History of Double Taxation Conventions in Belgium*. Anthemis, Belgium.
- Salinas, J., J. Tonkovich and S. F. Jackson. (2011). “U.S. Tax Treaty and Information Exchange Developments”. *Corporate Business Taxation Monthly*, 12, May 2011, 19-23.
- Saraç, Ö. (2006). *Küresel Vergi Rekabeti Sorunsalı ve Ulusal Vergi Politikaları: Türkiye Değerlendirmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı. Yayımlanmış Doktora Tezi. İzmir.
- Sars. Exchange of Information Conventions/ Agreements. [http://www.sars.gov.za/Legal/International-Treaties-Agreements/Pages/Exchange-of-Information-Agreements-\(Bilateral\).aspx](http://www.sars.gov.za/Legal/International-Treaties-Agreements/Pages/Exchange-of-Information-Agreements-(Bilateral).aspx) (20.04.2018)
- Saunders, R. (2001). Understanding Double Tax Treaties. <https://www.itpa.org/wp-content/uploads/2016/02/saundersunder.rtf> (13.11.18)
- Sawyer, A. (2011). “Peer Review of Tax Information Exchange Agreements: Is It More Than Just About The Numbers?”. *26 Australian Tax Forum*, May 2011, 397-427.
- Sedore, R. F., M. J. Michaels and S. Assar. (2003). “How the US Focus on Tax Shelters Affects Non-Us Banks”. *International Tax Reviews*, 14, 40-43.
- Seeman, Ernest A. (1983). “Exchange of Information Under International Tax Conventions”. *The International Lawyer*, 17, Spring 1983, 333-344.

- Shepsman, M. D. (2013). “Buying FATCA Compliance: Overcoming Holdout Incentives to Prevent International Tax Arbitrage”. *Fordham International Law Journal*, 36, 1767-1814.
- Soydan, Y. B. (2010). Uluslararası Çifte Vergilendirme. Web Sayfası: <https://ais.ku.edu.tr/course/14427/ders%20notu1%20law%20422.doc> (24 Ekim 2018)
- Soydan, Y., B. (1995). *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*. (1. Basım). İstanbul: Beta Basım.
- Spencer, D. (2006). “Exchange of Tax Information”. *Accountancy Bussiness and the Public Interest*, 5 (1), 87-94.
- Tanenbaum, E. and H. Ripley. (2013). “FATCA Model 2 Intergovernmental Agreement”. *Corporate Business Tacation Monthly*, February 2013, 7-8.
- Tanenbaum, E. and H. Ripley. (2013). “FATCA Model 2 Intergovernmental Agreement”. *Corporate Business Taxation Monthly*, 7, February 2013, 1-3.
- Tax Justice Network. (2009). “Tax Information Exchange Arrangements”. *Tax Justice Briefing*, 1-6.
- Taylor, Jhon C., H. Shashy and S. Silverstein. (2012). “Third FATCA Compliance Model Announced”, *The Banking Law Journal*, 129, 855-859.
- Thomson Reuters. (2018). What is FATCA? What is CRS?. <https://tax.thomsonreuters.com/fatca-crs/what-is-crs-fatca/> (10.04.2018).
- Todd, E. S. (1936). “Double Taxation”. *The Tax Magazine*, 14, 528-532.
- Tuncer, S. (1974). *Çifte Vergilendirme ve Milletlerarası Vergi Anlaşmaları*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Turan, H. (2001). “Bilgi Değişimi”. *Vergi Dünyası*, 239, 85-87.
- Tüfekçi, I. ve N. Fidan. (2014). “Yabancı Hesaplar Vergi Mevzuatına Uyum Yasası (FATCA) Genel Bakış”. *Vergide Gündem Dergisi*, FATCA Özel Sayısı, Mayıs 2014, 3-5.
- Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği.(1989). “Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye Uygulaması”. Yayın No: TÜSİAD-T/89.03.126. 1989 İstanbul.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No: 6677, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Genişletilmiş Bilgi DeğişimYoluyla Uluslararası Vergi Uyumunun Arttırılması Anlaşması ve Eki*

Mutabakat Zaptının Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, Kabul Tarihi: 25.02.2016, Resmi Gazete, Mart 2016.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No: 7018, *Vergi Konularında Karşılıklı İdari Yardımlaşma Sözleşmesinin Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*, Karar Sayısı: 2017/10969, Resmi Gazete, Mayıs 2017.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No:6971, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Man Adası Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşması ve Söz Konusu Anlaşmaya İlişkin Mutabakat Zaptının Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*, Karar Sayısı: 2017/10377, Resmi Gazete, Temmuz 2017.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun Kararları, Kanun No:6972, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Cebelitarık Hükümeti Arasında Vergi Konularında Bilgi Değişim Anlaşmasının Onaylanması Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*, Sayı:30027, Resmi Gazete, Nisan 2017.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Kanun No: 2709, 7 Kasım 1982.

U.S. Department of The Treasury. (2018). Foreign Account Tax Compliance Act (FATCA), Web Page: <https://www.treasury.gov/resource-center/tax-policy/treaties/Pages/FATCA.aspx>. (28.11.18)

USA and Bermuda. (1988). Agreement Between the Government Of The United States of America and the Government of The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (on Behalf of The Government of Bermuda) for The Exchange of Information with Respect to Taxes, Web Page: http://eoi-tax.org/agreements/BM_US_TIEA_1#default (28.11.18)

United States Model Income Tax Convention. (2016). Web Page: <https://www.treasury.gov/resourcecenter/taxpolicy/treaties/Documents/Treaty-US%20Model-2016.pdf>. (23.10.18)

USA and Guernsey. (2002). Agreement Between The Government of The United States of America and The Government of The States of Guernsey for The Exchange of Information Relating to Taxes. Web Page: <https://www.gov.gg/CHttpHandler.ashx?id=2552&p=0> (03.12.18)

USA and Isle of Man. (2002). Agreement Between The Government of The Isle of Man and The Government of The United States of America for The Exchange Of

- Information Relating to Taxes, Web Page:
https://www.gov.im/media/379032/usa_tiea.pdf. (01.12.18)
- USA and Jersey. (2002). Agreement Between The Government of The United States of America and The Government of The States of Jersey for The Exchange of Information Relating to Taxes. Web Page:
<https://www.gov.je/SiteCollectionDocuments/Tax%20and%20your%20money/LD%20TIEAJerUSA%2020080730%20KB.pdf> (01.12.18)
- Uluatam, Ö. ve Y. Methibay. (2001). *Vergi Hukuku*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Uludere, Eda. Türk Vergi Hukukunda Bilgi Değişimi. <http://www.erdem-erdem.av.tr/yayinlar/hukuk-postasi/turk-vergi-hukukunda-bilgi-degisimi/> (30.04.2018).
- United Nations. (2001). Model Double Taxation Convention Between Developed and Developing Countries Version 2001. Web page:
<http://www.un.org/esa/ffd/documents/DoubleTaxation.pdf> (Date accessed: 15.12.2017).
- United Nations. (2011). Model Double Taxation Convention Between Developed and Developing Countries Version 2011. Web page:
http://www.un.org/esa/ffd/documents/UN_Model_2011_Update.pdf (Date accessed: 15.12.2017).
- United Nations. (2017). United Nations Model Double Taxation Convention: Between Developed and Developing Countries. *Department of Economic & Social Affairs*. ST/ESA/PAD/SER.E/213, United Nations veritabanı..
- Urinov, V. (2015). *Ensuring Tax Compliance in a Globalized World: The International Automatic Exchange of Tax Information*. McGill University Faculty of Law: Civil Law, Doctoral Thesis.
- Vehovec, T. M. (2007). “Dividends Provisions in Croatian Double Taxation Agreements”. *Financial Theory and Practice*, 31(1), 27-57.
- Vergi Dosyası. (2017). Hesap Dönemi- Vergilendirme Dönemi. Web sayfası:
<https://vergidosyasi.com/2017/05/17/hesap-donemi-vergilendirme-donemi/> (03.12.2017)
- Vergi Usul Kanunu, Düstur: Dördüncü Tertip, C. I, 12 Ocak 1961.
- Vogel, K. (1986). “Double Tax Treaties and Their Interpretation”, *Berkeley Journal of International Law*, 4 (1), 1-85.

- Walsh, T. (2012). "FATCA- How Ready Are You". *International Tax Review*, 23, September 2012, 1-3.
- Wang, C. K. (1945). "International Double Taxation of Income: Relief Through International Agreement 1921-1945", *Harvard Law Review*, 59 (1), 73-116.
- Wheather, J. (2012). "FATCA and Funds- Where Are We Now". *Business Law International*, 13 (2), May 2012, 143-162.
- Wickersham, W. C. (1926). "Double Taxation", *Virginia Law Review*, 12 (3), 185-202.

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı : Merve Dilara BOYNER
 Uyuğu : Türkiye (TC)
 Doğum Tarihi ve Yeri : 11 Kasım 1992, Ankara
 Medeni Durumu : Bekar
 Tel : 05432644995
 Yazışma Adresi : Erzene Mahallesi, 113/25 Sokak, 1/1 Blok, Özgün
 Apartmanı, Daire 5, İzyuva, Bornova/ İZMİR

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lise	Suphi Koyuncuoğlu Lisesi, İzmir	2010
Lisans	Erciyes Üniversitesi, İktisat	2016
Lisans	Anadolu Üniversitesi, Maliye	-
Yüksek Lisans	Erciyes Üniversitesi, Maliye	-

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2014-2016	Erciyes Üniversitesi Çocuk Eğitim Merkezi	İngilizce- Satranç Öğretmenliği (Part Time)

YABANCI DİL

İngilizce